

De mannen onzer vaderlandsche letterkunde : ten behoeve van onderwijzers naar de beste bronnen bewerkt

<https://hdl.handle.net/1874/235711>

DE MANNEN

ONZER

VADERLANDSCHE LETTERKUNDE

I

(HOOFT)

ten behoeve van Onderwijzers naar de beste bronnen bewerkt

DOOR

C R I T O.

Prijs per Bundel f 2.70.
(zie achterzijde van den omslag.)

DOKKUM. — J. KROMSIGT.

mm 12833

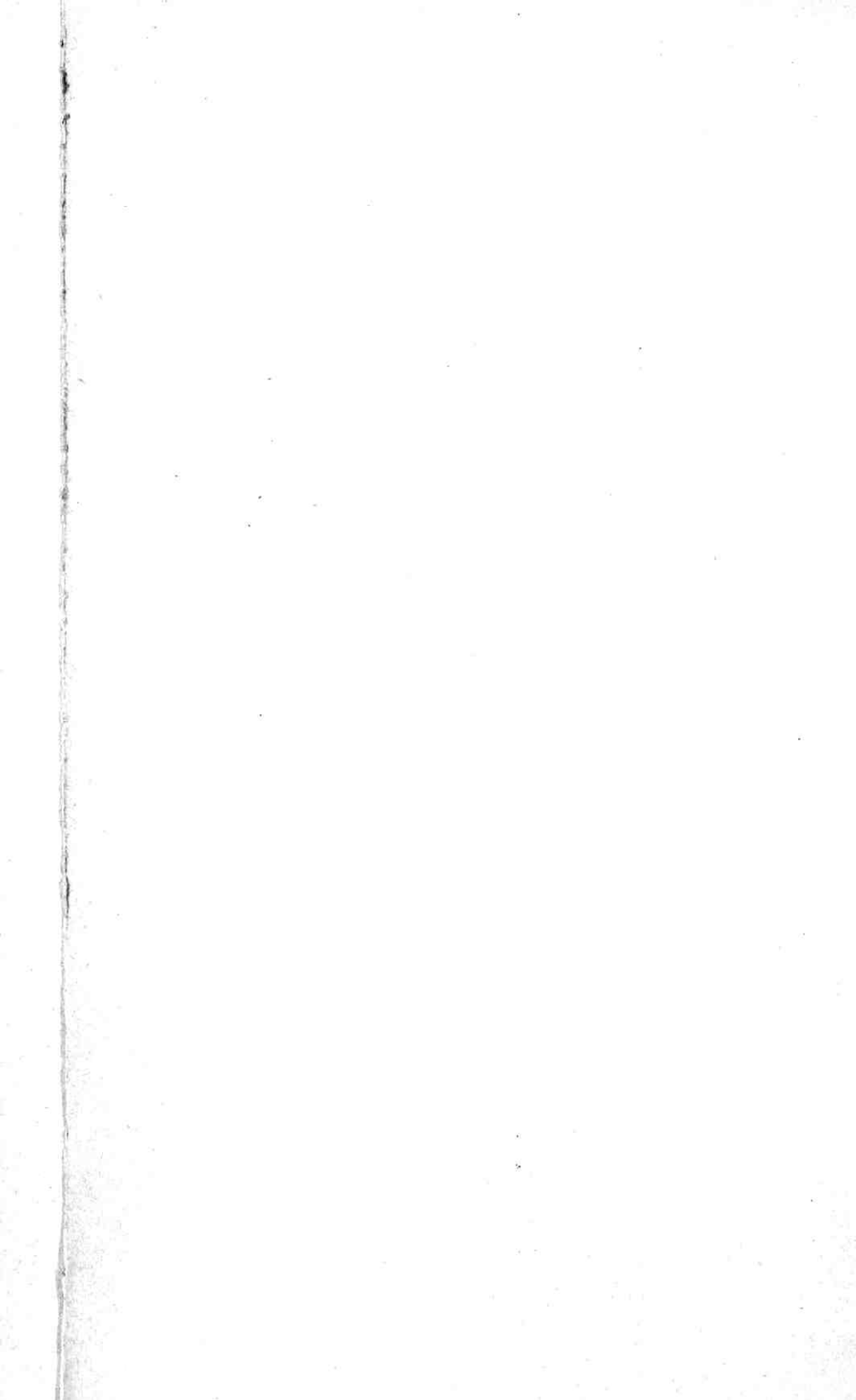
De tyd en heeft noyt weghgenomen

So blinkt hun deugt voor iedereen.

Den naam en 't overschot der vromen

Want nadat zy zijn overleên

B. 43935

α. 2624

HOOFT
DE „GERAERDT VAN VELSEN.”

VOORBERICHT.

Met deze „bewerkingen” meen ik den onderwijzers een’ kleinen dienst te bewijzen, voornamelijk hun, die zich voor het hoofdonderwijzersexamen gereed maken. Mijn arbeid draagt hoofdzakelijk een objectief karakter. Alleen in de toelichting der gedichten heb ik hier en daar mijne eigene meening gevolgd; overigens is deze uitgave de vrucht van eene nauwgezette lezing der taal- en letterkundige studiën enz. van Dr. M. de Vries, Dr. H. E. Moltzer, Dr. W. G. Brill, Dr. W. J. A. Jonckbloet, Dr. Jan ten Brink, Dr. Eelcoo Verwijs, Theod. Jorissen, Cs. Busken Huet, P. Leendertz Wz., G. Beleze, Otto van Leixner en andere taal- en letterkundigen.

C.

I.

PIETER CORNELISZOOM HOOFT.

In den jare 1609 werd door Hollands Staten PIETER CORNELISZOOM HOOFT, de oudste, rijkste en meest aristocratische der Nederlandsche dichters van de 17de eeuw, voorgedragen als Baljuw (1) over het Gooiland en Drossaard (1) van Muiden en Prins Maurits aarzelde niet den zoon des Amsterdamschen burgemeesters, Cornelis Pietersen Hooft, tot de voorzegde waardigheid te verheffen. P. C. Hooft, geboren te Amsterdam in 1581, zorgvuldig opgevoed, reeds op den jeugdigen leeftijd van 16 jaren lid van de Kamer „In Liefde Bloeiende,” ontmoette al spoedig op zijn' weg twee mannen, wier omgang een' eigenaardigen invloed op zijn karakter en letterkundigen aanleg uitoefende. Die twee mannen waren Spieghel en Roemer Visscher, beide beminnaars der klassieken en voorstanders van het humanisme (2).

Als zeventienjarig student ondernam Hooft met een paar vrienden een reis over Frankrijk naar Italië, in beide landen, maar vooral in 't vaderland van Michel-Angelo, Rafaël en Tasso de gelegenheid aangrijpende zijnen geest te verrijken met een' schat van kundigheden. Vóór Hooft zijne reize aanving, had hij reeds een klassiek treurspel (1) *Achilles en Polyxena* geschreven, welk treurspel wel blijgaf van zijne geletterde opvoeding, doch naar vorm en inhoud den scholier verraadde. In Hoofts dagen was

Italië voor beeldhouwers, schilders en letterkundigen wat in tijd van oorlog de veldheerstent voor het leger is. Een jaar, nadat Hooft in 't Vaderland teruggekeerd was, in 1602, vergastte hij de Kamer „In Liefde Bloeiende” op een herderspel (4) *de Granida*, eene vrucht van zijne buitenlandsche reize. Nog vóór Hooft met *de Granida* voor den dag kwam, had hij een tweede mislukte tragedie, *Theseus en Ariadna* opgesteld.

Toen Hooft in Italië vertoefde, had de Renaissance (5) aldaar juist hare schoonste triomfen gevierd, wat echter niet verhinderde, dat het dichtelijk genie van den jongen student nog overvloedig stoffe vond om zich aan te goed te doen. Hoewel Hooft de hernieuwde studie der Latijnsche dichters zeer op prijs stelde, leende hij het eerst gehoor aan de schoone klanken van Guarinies *Pastor Fido* (de getrouwe herder) en Tassoos *Aminta*, beide herderspelen. Den toon, niet den inhoud, getrouwelijk weer te geven dier genoemde herderspelen, beëogde Hooft met zijne *Granida*. Het herderspel wilde echter op Nederlandschen bodem niet tieren; de *Granida*, welke daarenboven niet vrij te pleiten is van een' voor 't minst zonderlingen inhoud, is dan ook het eerste en eenige herderspel door Hooft ons nagelaten.

Voorloopig bleef Hooft zich te Amsterdam voorbereiden voor zijne rechtsgeleerde studiën aan de Hoogeschool te Leiden; toen en ook nog in de eerste jaren van zijn verblijf te Leiden, waar hij in 1606 als student ingeschreven werd, zich, wat de dichtkunst aangaat, slechts wijdende aan de erotische dichtsoort. Wat hij ons in dit genre heeft nagelaten, levert ons een vrij getrouw beeld van zijn innerlijk bestaan tijdens zijn' studententijd. Beurtelings verliefd en terneergebogen, dit laatste, als het voorwerp zijner liefde hem ontviel, kwam hij eerst in 1608 tot rust, toen de schoone Christina van Erp zijne liefde niet onbeantwoord liet en hem gespaard bleef.

Te midden zijner erotische ontboezemingen voltooide

Hooft zijne juridische studiën en trad in 1609, het jaar des Bestands, met een' lofzang op Maurits ten Staatstoonnele, waar hem in hetzelfde jaar op het slot te Muiden, eigendom van de Staten van Holland, een veilige burcht aangewezen werd.

In 't volgende jaar werd Christina van Erp, de talentvolle dochter van een aanzienlijk Antwerpsch koopman (sinds 1582 te Amsterdam gevestigd) Drostin van Muiden en met die gewichtige gebeurtenis staakt Hooft, naar der Vaadren trant, zijn erotische poëzie.

Ten gerieve der Oude Kamer hield hij zich nu bezig met de vervaardiging van het treurspel *de Geraerdt van Velsen*, dat en wat vorm en wat inhoud aangaat moeilijk den toets eener gezonde critiek kan doorstaan. Niet alleen nam Hooft in deze tragedie (waarschijnlijk in 1613 geschreven) de allegoriën Twist en Geweldt, Trouw en Onnozelheijdt op en herinnerde daardoor slechts al te zeer aan een wansmakend verleden, maar ook is zijn hoofdpersoon geen tragisch held, aangezien hij Graaf Floris sneven laat tengevolge eener rechtvaardige wraak. Nog meer. Bij den Geraerdt van Velsen moet opgemerkt worden, dat Hooft, naar het voorbeeld der oude comici en tragici, in dat treurspel zijne meening heeft willen leggen over staatstoestanden. Floris is de tyran, de edelen zijn de ware vaderlanders. Allerbelangrijkst is ook de rol van een Gijsbert van Amstel, die niet wil, dat de edelen op eigen hand zouden vermoorden maar dat Floris voor de Staten van Holland gebracht zou worden.

De aanstoker tot den moord van Floris was de koning van Engeland, wiens handlanger Jan van Kuik was.

Hooft stelt de geschiedenis heel anders voor. Hij doet n.l. Floris voorkomen als een tyran. Hoofts meening was, dat de edelen Floris niet vermoord, maar hem aangeklaagd moesten hebben voor 's lands Staten. Zijne voorstelling van den Graaf is dan ook zeer verre van waar. Hij noemt Floris een tyran, een wreedaard, een ontuch-

tige. Deze zou n. l. ontucht bedreven hebben met de vrouw van Geraerdt van Velsen. Wat Hoofts zeggen betreft, dat men hem voor de Staten moest gebracht hebben is onzin. In Floris' tijd was er nog geene andere regeering dan alleenheerschappij. De oorzaak van die slechte voorstelling door Hooft is, dat de geschiedenis der Middeleeuwen in Hoofts tijd nog niet bekend was. Men had alleen Melis Stoke en deze geeft slechts een oppervlakkig verhaal. Dat nu Hooft door die verkeerde voorstelling een schoon thema vond voor een drama, dat vooral in den 80jarigen oorlog gepast was, is niet te verwonderen. Floris stelde dus een vorst voor, die evenals Filips zijn onderzaten onderdrukte. De *Geraerdt van Velsen* strekt om de Staten te rechtvaardigen wegens hunne afzwering van den Spaanschen Koning. Gysbrecht van Aemstel spreekt in het treurspel Hoofts gevoelen uit.

Het verhaal van Floris' overspel met Velsens vrouw behoort tot de mythen. Men zei, dat Floris eene mairesse, die hem te oud werd, aan van Velsen tot vrouw wilde geven; daarop zou van Velsen gezegd hebben: „Uwe versleten schoenen passen mij niet.” Om die reden had Floris hem zijne vrouw ontnomen. Dit verhaal haalde men uit Melis Stoke's woorden: „hi loech, want hi hilt het over spel”, welke men vertaalde: „want hij hield overspel.” Die vertaling is glad verkeerd; er staat: „hij lachte, want hij hield het voor spel.”

Geraerdt van Velsens vader, Jan van Velsen, had den algemeenen landvrede geschonden door een' zijner vijanden op den gerichtsdag op de plaats, waar recht gesproken werd, te dooden. Des Graven rechter, die er zich tegen verzette, werd door Jan van Velsen gewond. Floris liet daarom Jan van Velsen dooden. Van daar de veete tusschen Floris en Geraerdt van Velsen.

Hoezeer wij gehouden zijn Hooft den palm der eer toe te reiken in zake zijne zuivering van het Nederlandsch, als treurspeldichter heeft hij onze letterkunde in niet zeer

hooge mate aan zich verplicht. In het blijspel zou Hooft beter slagen. Dit bewees in 1617 de opvoering in „de Duitsche academie” (6) van zijn *Warenar*, in welk blijspel hij zeer duidelijk toonde als klassiek gevormde verre boven Brederoo (7) verheven te zijn. De hoofdpersoon van de naar Plautus *Aulularia* bewerkte komedie is een waardig volgeling van zijnen Latijnschen voorganger Euclio, door dezen in ongehoorde vrekkingheid niets toe te geven, en in het najagen van zijn doel even onhandig te werk te gaan. Jammer, dat Hooft zich verleiden liet zijn *Warenar* in het laatst plotseling mild te doen worden, want, hoezeer dergelijke plotselinge omzetting mogelijk is, toch is zij in het blijspel onnatuurlijk.

Nadat Roemer Visscher in 1620 gestorven was, werd het Slot te Muiden eerst met recht het middenpunt van het letterkundig verkeer. Dáár vormde zich die kring van vernuften, bekend onder den naam van „Muiderkring.” Van dien tijd dagteekenen bij Hooft ook weder eenige erotische opwellingen, die maar al te zeer den wulpschen geest verraden van sommige Italiaansche dichters, wier omgang in vroegeren en wier poëzie ook nog in lateren tijd Hooft zich niet scheen te schamen.

In 1624 trof Hooft een zware slag. Zijne gade overleed. Dit was de vijfde lieve doode, die Hooft van uit het Muiderslot naar de groeve der vertering bracht, want ook de vier kinderen hem geschonken, had hij reeds door den dood verloren. Hooft bleef nu alleen op zijn slot achter. Doch reeds in 1625 was Susanna van Baerle het voorwerp zijner liefde, die evenwel den gloed zijner minnedichten weêrstand bood en den dertigjarigen Constantijn Huyghens, Raad en Geheimschrijver des Prinsen van Oranje de hand der trouwe schonk en welkdra diens „Sterre” werd. Sinds den dood van Christina van Erp zette Hooft wederom met vlijt zijne letterkundige studiën voort.

In 1626 verscheen zijn *Baeto oft oorsprong der Hollanderen*, welk treurspel hij reeds tijdens zijne bewerking

van den *Warenar* op touw gezet had. Niettegenstaande de ingenomenheid, waarmede Huyghens een gedrukt exemplaar van den *Baeto* ontving, moet erkend, dat dit treurspel dezelfde gebreken aankleven welke men bij den *Geraerdt van Velsen* opmerkt: een zonderlinge historische inhoud, doorspekt met anachronismen. Evenals in het laatstgenoemde komen ook in het treurspel *Baeto* fraaie verzen en uitstekende reien(8) voor.

Hier moet nog aan toegevoegd worden, dat de poëzie van Hooft reeds aanmerkelijk zachter en beschaafder was, dank zij zijne Italiaansche reize, dan de poëzie van 't einde der 16de eeuw. De *Pascha* van Vondel, geschreven in 1612 en de *Geraerdt van Velsen* van 1613 zijn al even gebrekkig, waaruit blijkt, dat Hooft op 't gebied der poëzie toen niet minder gevorderd was dan Vondel.

In Hoofts dagen waren de drama's nog niet veel meer dan opeenhoopingen van samenspraken. Eigenlijke karakterschetsen en intrigues waren het nog niet. Daarbij eene massa fabelachtige wezens en lange vertoogen. De lyrische poëzie van Hooft is prachtig.

In 1626 had Hooft ook zijn in 1618 aangevangen werk *Henrik de Grôte* gereed. De bearbeiding van deze geschiedstoffs had hij ondernomen als eene voorbereiding tot zijne *Nederlandsche historiën*, doch reeds toonde Hooft in dezen arbeid, dat hij Marnix (9) en Coornhert in de bewerking van het Nederlandsche proza voorbijstreefde door het scheppen van den Nederlandschen historicestijl. Huig de Groot, wien hij o. a. zijn *Henrik de Grôte* toezond, vereerde Hooft hoogelijk om dit voortreffelijk werk. Hooft, die in het drama, het blijspel uitgezonderd, geene blijvende lauweren veroveren kon, bleek gerugsteund door zijne verbazende kennis, voor het geschiedboek uitnemend berekend.

In 1627 ontwaakte opnieuw Hoofts erotische stemming. Wederom was hij verliefd geworden en wel op de weduwe Bartelotti, geboren Hellemans, eene aanzienlijke vrouw

van Antwerpschen huize. De minnedichten eenmaal bestemd geweest voor Susanna van Baerle, deden nu met kleine wijziging dienst voor Mevrouw Bartelotti en na heel wat moeite gelukte het onzen vijf en veertigjarigen Drost genoemde weduwe zijne vrouw te mogen noemen. 30 November 1627 trad Hooft met haar in den echt.

Na „een nare nacht van benauwde drie jaren” her kreeg het slot te Muiden zijne oude gezelligheid en de wanden weergalmden opnieuw van zang en spel afgewisseld door geleerde gesprekken.

In den zomer van 1628, hetzelfde jaar, waarin hem een zoon geboren werd, begon Hooft *de Geschiedenis van den opstand tegen Spanje*. Prins Frederik Hendrik verrastte hem te midden van zijn' arbeid met een bezoek. Behalve de keur der geletterde wereld en Prins Frederik Hendrik had de Drost ook eenmaal het genoegen gesmaakt Prins Maurits op zijn slot te mogen ontvangen. In 1629 bezong Hooft evenals Vondel den lof van Frederik Hendrik, toen deze den 13^{den} September van dat jaar 's Hertogenbosch als zegepraler was binnenge trokken. De bewerking zijner *Nederlandsche Historiën* kostte Hooft veel inspanning, daar hij allerlei bronnen, zoowel papieren als levende raadpleegde. Toch vond de Drost te midden zijner bewerking nog tijd voor zijn' zwager Baeck de *Opera omnia* van Tacitus te vertalen. Terloops zij opgemerkt, dat het proza van Hooft veel overeenkomst heeft met dat van Tacitus. Voor uitspanning stelde Hooft de „Rampzaligheden der Verheffinge van den Huize Medicis” te boek. Ook gaf hij voor zijn' arbeid niet geheel en al de gezelligheid prijs. In 1638 werd de *Henrik de Grôte* herdrukt en Hooft ontving van den Franschen koning, wien hij een fraai gebonden exemplaar had doen toekomen, de orde van St. Michel en werd door dien monarch in den adelstand verheven.

Inmiddels waren 10 boeken der *Nederlandsche historiën* voltooid en toen het jaar 1641 aanbrak, mocht Hooft aan

Huyghens melden, dat 20 boeken, eindigende met den dood van Prins Willem van Oranje hoogh. gedachtenisse, ter perse zouden gaan. In 1642 verscheen bij Elzevier zijn aan Prins Frederik Hendrik opgedragen hoofdwerk. De *Nederlandsche historiën* brachten ondanks de gewrongenheid van stijl en woordenkeus, waarop men verscheidene malen stoot, het Nederlandsche proza eene groote schrede vooruit.

Hoofts *Historiën* „leven” en daarmede is veel gezegd.

De lof hem door zijne vrienden Vossius, Earlaeus, Huig de Groot en anderen op eene voor onze ooren wel wat te uitbundige wijze toegezwaaid, gaf Hooft den noodigen moed aan het vervolg zijner *Historiën* te beginnen. Nog tien boeken wenschte hij er aan toe te voegen, doch slechts zeven bracht hij ten einde.

Tot het einde zijns levens zag Hooft zich omringd door de liefderijke oplettendheden zijner gade. Dat einde spoedde nabij. In den laatsten tijd werd Hooft door lichaamspijnen gekweld. Frederik Hendrik mocht het einde van den tachtigjarigen strijd niet beleven, Hooft evenmin. Kort nadat Hooft den Prins de laatste eer had bewezen, bezweek ook hij ten huize van zijn' schoonzoon Van der Meij te 's Gravenhage.

Hooft werd in de Nieuwe Kerk te Amsterdam begraven in hetzelfde graf, dat zijne vrienden Plemp, Baeck, Vechters en Mostert besloot en — Nederland had een' zijner geleerdste zonen verloren, de Nederlandsche taal een' harer warmste beoefenaars en herscheppers, de Nederlandsche historie een' harer warmste pleitbezorgers (10).

Een klassiek gevormde was ten grave gedaald.

Hooft was bijzonder gul en hoffelijk uitgevallen en hield er veel van zich het „air” te geven van een „grand seigneur.” Hij beminde muziek en geestige kout. Zijne gasten worden genoodigd op een „poëtischen maaltijd.” Dan wordt Tesselschade verzocht *Marino* te komen helpen

lezen, dan weder is het Vondel, die zich aanbiedt den vrienden het vijfde boek der *Constantinade* (11) voor te lezen.

Hooft is door zijne kennis en talent een voorganger van het jonge Holland zijner dagen geweest in dicht en onacht.

Zijn letterkundige arbeid draagt het stempel van 't humanisme.

Een beminnaar der klassieken, was hij tevens sympathisch gezind voor wat Italië ten beste gaf; dit blijkt het meest overtuigend uit zijne gedichten van erotischen aard. Evenals Vondel heeft Hooft te kwader ure den pseudo-seneca liefgehad, van daar dat bombastische in zijn treurspel *Baeto* bijv.

De Drost bestemde zijn werk nimmer voor de pers. Wáár is het, dat hij zelf een geringen dunk had van zijne dichterlijke voortbrengselen. Slechts schoorvoetende stond hij in latere jaren toe, dat Jacob van der Burch, een man, die van blinde bewondering voor Huyghens en Hooft leefde, zijne verstrooide zangen en sonnetten uitgaf. Het oordeel van Van der Burgh over Hoofts gedichten kan men afleiden uit de woorden, waarmede hij ze aan Constantijn Huyghens opdroeg. Hij zegt o. a. „Het zal eene schrandere ziel pijnelijk vallen deze rijmen zonder ontzettinge te lezen, zoo kunstigh heeft de dichter ten hole der zaeken de rechte toonen, daer onze gemoe-den van geraekt werden, weten uit te boezemen, en met zulke onbereikelijke fraygheit op te pronken, datze alle de bewegingen onzer innerlijkste gedachten bemachtigen. Die tedere hartjes daer het minnen zoo op vat, zullen hier recht hunne gadinge vinden. Die met rijper oogen, op een toonneel, de drift van der menschen hertstochten, als in een schilderije wil aanschouwen, die slaeze vrij op deze bladen. Die zijn ziel met Bibelstoffe wil onderhouden, dien zal ontwijffelijk de uitbreidinge der Psalmen een zonderling vernoegen geven. 'T is boven 't ge-

meen over al t' huis te wezen, en zijnen lezer nergens 't ontvallen."

Het gewichtig ambt, waarmede Hooft in 1609 bekleed werd, heeft hij, niettegenstaande zijnen letterkundigen arbeid en gezelligen aard met nauwgezetheid bekleed.

Veel liefde gevoelde Hooft voor de Oude Kamer (12); toch kon hij niet verhinderen, dat deze reeds tijdens zijn leven door innerlijke voosheid den geestelijken dood stierf en vervangen werd door Samuël Costers duijtsche Academie, welke Hooft dan ook met zijn *Warenar* in 1617 hielp inwijden. In den *Warenar* toont Hooft, dat hij door zijne belezenheid in de Ouden en Italianen geleerder in eleganter opvatting van het latijnsche blijspel had dan Brederoo, die reeds in zijn *Moortjen* als blijspeldichter een' grooten naam verworven had.

Ook bezat Hooft de gave van het punt dicht (13); getuige o. a. zijn punt dicht bij gelegenheid van het overlijden van Roemer Visscher (1620). Reeds is opgemerkt, dat Hooft de schepper mag geheeten worden van den Nederlandschen historiestijl en zeer veel bijgedragen heeft tot den bloei der Nederlandsche taal. Toch mag men niet voorbijzien, integendeel, het springt in 't oog, dat Hooft bij het zuiveren onzer taal vaak al te kieskeurig is te werk gegaan. Om toch maar zuiver (?) Nederlandsch te schrijven, wordt een Notaris omgezet in een „beamt-schrijver", een Dictator in een „hooghezaghebber," een Katholiek in een „algemeen geloovighe", een Suppoost in een „onderworping" enz. enz. Doch evenmin mag voorbijgezien, dat Hoofts „Ketterij van liever wurghende woorden, dan onduitsche" te gebruiken — als 's mans karaktertrek geldt. Hooft heeft overdreven, maar onsterfelijk is zijn roem door talloze schoone woorden en zuivere uitdrukkingen de Nederlandsche taal in vele opzichten verrijkt te hebben. Zijne latijnsche kleur, zijne Sallustiaansche-gezochtheid, zijne van Tacitus afgeziene fraaijgheden, hebben niet verhinderd, dat nú nog, na

meer dan 200 jaren, Hooft geëerd wordt als een Nederlandsche taalman bij uitnemendheid, al is het dan ook, dat Hoofts poëzie en proza in haar geheel en zonder nadere toelichting voor onze dagen een ongenietbare lectuur is. Vol merg en pit, vol schoonheden van het eerste water, een waardig voorwerp van ernstige studie, doch voor den hedendaagschen lezer geen bron van onmiddellijk genot.

Onderwijzers en al degenen, die gaarne kernachtig Nederlandsch proza willen leeren schrijven, kunnen niet beter doen dan bij Hooft eenigen tijd ter schole te gaan. De inspanning, welke zij zich hierdoor getroosten moeten, zullen zij voorzeker rijkelijk beloond zien. Van Hooft zal men de kunst leeren zijne gedachten beknopt en bondig uit te drukken en leeren gruwen van iets te schrijven, waarin geene gedachte nedergelegd is.

AANTEEKENINGEN.

(1) *Baljuw en Drost* waren rechtsbetrekkingen van gelijke hoedanigheid: president en officier van justitie te gelijk. Op de eene plaats sprak men van *Drost*, op eene andere van *Baljuw*. *Baljuw* (schout, ambtman) van 't Latijnsche *bajulus*, sjouwer, pakkendrager; later aan het keizerlijke hof een ambtenaar, aangesteld om de kleine vorstelijke kinderen te dragen; nog later gouverneur, paedagoog en eindelijk rentmeester, administrateur. In 't Fransch overgegaan tot *baillif*, waarvan ons *baljuw*. *Drost* van *drossate*, met ingevoegde *r drossaard*. Oudtijds waren aan het keizerlijke hof 7 hoofdambtenaren, waaruit later de 7 keurvorsten. Een daarvan was de *trugsazoo*, die de schotels opzette. *Sazo* komt van zitten, *drossaard* beteekent „in het huis gezeten of wonende”; bij het Frankische hof *major domus*, intendant, hofmeester; *drochtsazo* is niets anders dan de Duitsche naam voor dezen ambtenaar.

(2) *Het humanisme*. Daaronder heeft men de herleving van de studie en de kennis der Latijnsch-Grieksche oudheid te verstaan. Die herleving ving aan in 't laatste vierde deel der XIV eeuw. Aanleiding tot die herleving gaf de Italiaansche dichter PETRARCA. Deze ontdekte een handschrift van Cicero en niet lang daarna vielen hem de geschriften van Seneca in handen. De praktische zedeleer, de verheven deugdenleer, de strenge plichtenleer, gebaseerd op het bekende „ken u zelve” van Socrates, door die mannen der klassieke Oudheid gepredikt, boeide Petrarca zeer. Zijn geest, eenmaal met de spijs der ouden gevoed, kwam in verzet tegen het gezag eener Kerk, welke alermeeest in die dagen door zedeloosheid van priesters en leeken ruimschoots stof tot ergenis gaf. Petrarca begon de vaan van het vrije denken omhoog te houden. Na de uitvinding der boek-

drukkunst volgden velen zijn voetspoor. De Natuurdienst der Grieksche wereld werd door de HUMANISTEN in het leven teruggeroepen en met het Evangelie van het Nieuwe Testament zoo veel mogelijk in overeenstemming gebracht. Wel kunnen de humanisten beschouwd worden als voorloopers der Hervorming, maar nimmer als met de groote hervormers in beginsel vereenzelvigd. Immers, een Luther en een Calvijn kwamen wel tegen de autoriteit van Romes Kerk in verzet, maar onderwierpen zich aan het gezag van den Bijbel, wat de humanisten slechts voorwaardelijk deden.

(3). *Tragedie*, woordelijk „bokgezag” herinnert aan de feesten van Dionysus (Bacchus), den god des wijns, bij welke gelegenheden den goden, terwijl feestelijke koorzangen weerklonken, een bok geslacht werd.

De *tragedie* ontleent hare personen aan de heldenwereld, doch niet om ze in hunne hooge sfeer te laten en ze in hunnen strijd nevens en tegen de goden in ongekrenkte schoonheid te blijven vertoonen; neen! maar om hen, gewikkeld in een strijd tegen eene macht, sterker dan de Homerische goden, niet alleen bejammerenswaard, maar ook zelve bejammerend voor te stellen, en dengeen, die dit tafereel aanschouwt, op het standpunt der goden van Homerus te plaatsen. Immers wekt de *tragedie* medelijden met die heerlijke helden, en de toeschouwer, verbaasd over hetgeen hij hen ziet verduren, en in zulke groote voorbeelden het menschenlot erkennende, voelt naar de wet, volgens welke de verzoening op de volkomene erkenning der ellende volgt, vrede dalen in zijn gemoed.

Aldus begrepen, is de *tragedie* eene hoogere macht der lyrische poëzie; zij is de lyriek, zich van de stof van het heldendicht meester makend om deze in zich op te nemen en tot een ander wezen om te zetten.

De *tragedie* toont ons het hoogtepunt der poëtische vormingskracht van Griekenland. Eer scheppingen als de werken van den treurspeldichter Aeschylus mogelijk waren, is een lange tijd van voorbereiding noodig geweest. Wie echter de eerste tragicus was, is niet met zekerheid uit te maken.

De *tragedie* behoort en wat de vorm, en wat het wezen aangaat tot de dramatische poëzie. De komedie behoort slechts wat den vorm betreft tot de dramatische poëzie.

De dramatische poëzie bestaat in de voorstelling van eene handeling; men ziet de personen handelen, men hoort ze spreken.

Waarheid of waarschijnlijkheid, volkomenheid en eenheid zijn hoofdvereischen van de handeling. De meeste drama's stellen de handeling als waarschijnlijk voor, d. w. z. als kunnende geschieden. Dit is trouwens voldoende om den toeschouwer belang in te boezemen. Iedere handeling moet volkomen (compleet) zijn, m. a. w. een begin, midden en einde hebben. Door het begin verstaat men de oorzaken, die op de handeling influenceeren, door het midden de worsteling tusschen de verschillende personen, die in de handeling optreden en door het einde de uitkomst der handeling m. a. w. de overwinning, die de hoofdpersoon over alle moeielijkheden behaalt of zijne nederlaag.

Aldus vormt in de *Athalie*, een treurspel van Racine, de priester Joad het plan de kroon op het hoofd te zetten van den jeugdigen Joas, die heimelijk in den tempel opgevoed is geworden (het begin — de voorstelling); Athalie, die sedert 8 jaren Israëls troon bemachtigd houdt, eischt dit kind van Joad op, die het weigert en zich gereed maakt het tegen de wreedheid der koningin te verdedigen (midden — knoop); Athalie, in den tempel gelokt, wordt ter dood gebracht en Joas tot koning uitgeroepen (einde — ontknooping). De handeling is nu compleet, het lot van alle personen is bekend, de toeschouwer verwacht niets meer — zijn geest is voldaan.

De eenheid is niet eene van de minst belangrijke eigenschappen van de handeling. De handeling is één, wanneer alle gedeeltelijke handelingen, waaruit zij is samengesteld, uit een zelfde beginsel voortvloeien, zich in een zelfden kring bewegen en tot een zelfde ontknooping leiden. De eenheid wordt geschonden, als er eene handeling voorkomt onafhankelijk van de hoofdhandeling en waarvan men ze zonder schade voor de ontknooping zou kunnen scheiden. De episodes worden slechts geduld in zoverre zij eenen directen en noodzakelijken invloed op de ontknooping der dramatische handeling uitoefenen.

Eenheid van tijd en plaats is niet zoo noodig als de eenheid der handeling. De eenheid van plaats bestaat daarin, dat men nooit de plaats van het tooneel verandert m. a. w., dat de geheele handeling geschiedt ter plaatse, waar de dichter ze het eerst heeft doen aanvangen. De eenheid van tijd vordert, strikt

genomen, dat de duur der handeling dien der voorstelling niet overschrijdt. Het gebruik van tusschenbedrijven veroorlooft den nieuweren dichters zich niet zoo strengelijk aan deze beide regels te houden als de ouden, bij wie de dramatische handeling van het begin tot het einde zonder eenige interruptie voorgesteld werd.

Als met de tusschenbedrijven de handeling afgebroken wordt, kan de toeschouwer gemakkelijk veronderstellen, dat er eenige uren verlopen tusschen het bedrijf, dat zoo even geëindigd is en dat, hetwelk straks beginnen zal, ook, dat hij zich uit een paleisvertrek of de eene of andere plaats vervoerd wordt naar een ander soort vertrek of andere plaats. Deze aan dichters toegestane vrijheid moet evenwel binnen zekere grenzen beperkt worden; men moet altijd vermijden de waarschijnlijkheid geweld aan te doen door te veel uitgebreidheid aan de tusschenruimten te geven; alsook zou het met ieder begrip van waarschijnlijkheid in strijd zijn de plaats van het tooneel te veranderen, terwijl de acteurs er spreken of handelen.

De grootste dichters, zoowel de oude als de nieuwere, hebben de beginselen, hier met een enkel woord aangeduid, stipt geëerbiedigd en hebben meesterstukken voortgebracht.

Het dramatisch gedicht wordt in bedrijven, de bedrijven worden in tooneelen verdeeld. Het aantal bedrijven kan slechts door de ontwikkeling van de hoofdhandeling bepaald worden; het is verkieslijk het aantal van 5 bedrijven niet te overschrijden, opdat de handeling niet te samengesteld worde. Een bedrijf is samengesteld uit een onbepaald aantal tooneelen. De tooneelen zijn gekenmerkt door het optreden of heengaan van een persoon. Het tusschenbedrijf is die tijdruimte, waarin de personen, verplicht het tooneel te verlaten, buiten het gezicht van de toeschouwers handelen, de dichter plaatst er de gedeelten van de handeling, die niet kunnen of niet moeten gezien worden.

De gedeeltelijke handeling van ieder bedrijf moet, evenals de hoofdhandeling, een begin, midden en einde hebben. Het eerste bedrijf is gewijd aan de voorbereiding van de handeling en aan de voorstelling van het onderwerp. De voorstelling toont duidelijk aan, waarover gehandeld wordt, de karakters, de zeden, de belangen van de personen; zij begint de knoop te leggen en bereidt de ontknooping voor, door al de gebeurtenissen welke de handeling moeten uitmaken in beginsel voor te stellen. In

de volgende handeling wordt de knoop hoe langs hoe meer aangehaald, de hartstochten ontwikkelen zich, de belangen komen met elkaar in botsing, de hindernissen vermenigvuldigen. In het laatste bedrijf volgen de gebeurtenissen elkander steeds sneller op, totdat ten slotte (indien het kan, in het laatste toneel) de knoop zich ontknoopt, of breekt en alle onzekerheid ophoudt.

Evenals in het epos heeft men in het dramatisch gedicht een hoofdpersoon, waar de geheele handeling op berekend is.

De dramatische zeden d. w. z. de neigingen en de gewoonten der personen zijn algemeen of bijzonder. De algemeene zijn die, welke de natieën, de tijdperken, de leeftijden, de toestanden kenschetsen; de bijzondere zijn die, welke de verschillende personen onderscheiden. De dramatische zeden moeten goed, passend, gelijkend en gelijk zijn. Zij zijn goed, indien zij den dramatischen dichter eene combinatie verschaffen, geschikt om liefde voor de deugd en afschuw van de ondeugd in te boezemen. Zij zullen passend zijn, indien de dichter de personen naar hunnen leeftijd, opvoeding en staat handelen doet. Gelijkend, indien zij de gebruiken, de meeningen, de vooroordeelen van het volk en van den tijd, waartoe de personen behooren, getrouw afspiegelen. Eindelijk zullen zij gelijk zijn, indien ieder bijzonder karakter zich tot aan de ontknooping in zijnen aard handhaaft.

In eene dramatische handeling moeten alleen de personen spreken; de auteur moet zich zelve geheel op den achtergrond plaatsen, geene vonnissen, geene gemeenplaatsen, geen gemaakte of overdrevene nadruk in 't spreken, geene kunstmatige voordracht; de eenvoudige conversatie, maar correct, waardig en edel. De dramatische stijl staat geen andere afwisselingen toe dan die uit den aard van het drama zelf, uit dien van het onderwerp, van de hoedanigheid of de positie van den persoon die spreekt, voortvloeien, ook die afwisselingen, die noodzakelijk gepaard gaan met de verscheidenheid der hartstochten, welke de handelende persoon ondervindt of uitdrukt. De Ouden doorvlochten hunne treurspelen met dusgenaamde „reien”, waarvan ook en Hooft en Vondel ons heerlijke proeven geleverd hebben.

(4) *Het Herderspel*. Het heldendicht, en, wat het van zelve geworden was, het historisch heldendicht stelt de men-

schenwereld groot en verheven voor; het vertoont ons menschen met de goden zich op éénen bodem bewegend. Maar er komt een tijd, dat de glans, waarin de wereld en de geschiedenis voor den heldendichter stralen, in de oogen van sommige, niettemin dichtertlijke vernuften, verbleekt. Dan openbaart zich het streven en drijven der menschen als moeitevol, en het gebied der geschiedenis doet zich voor als door de goden verlaten. De dichter zoekt bevrediging in de afzondering der natuur en des landlevens, en vindt daar het goddelijke, niet in de gestalte der Olympische goden, maar in die eener teedere bosch- of vloednimf; herders en landlieden zijn zijne helden; hunne harts-tochten en oefeningen zijn onderwerp. De dichtsoort van dit karakter en dezen inhoud heet de *Bucolische* of *Idyllische* poëzie. Beoefenaars van de Idyllische poëzie waren Theocritus van Syracuse (III eeuw v. Chr.), Virgilius, Ovidius enz.

Toen zich in het Italië der XIV eeuw een nieuw, oorspronkelijk leven op het gebied der kunst begon te openbaren, moest de overgeleverde Romeinsche taal en stijl zich als min of meer onnatuurlijk, als te deftig om waar te zijn, voordoen. Boccaccio was de auteur, die niet schroomde alledaagsche gevallen in de volkstaal te verhalen. Hij maakte den kunstzin vrij. Hem volgde Cervantes. De Italiaan Sannazaro, die omtrent het midden der XV eeuw geboren werd, schreef eene reeks van idyllen (de *Arcadia*), deels in poëtischen, deels in prozaïschen vorm. Daar het bij de voorstelling van die denkbeeldige herderswereld minder op het verhalen van gebeurtenissen dan op de mededeeling van gewaarwordingen aankwam, die zich het best aan de optredende personen in den mond lieten leggen, zoo nam die pastorale poëzie van zelve den dramatischen vorm aan, en het pastorale drama of liever de dramatische pastorale ontstond. Tasso schreef zulk een werk (de *Aminta*) en op zijn voorbeeld leverde ons Guarini den *Pastor fido* (de getrouwe herder), Hooft de *Granida*.

(5) *De Renaissance*. Het zaad, door Petrarca, Boccaccio (zie Aanteek. 2) en anderen uitgestrooid, was welig ontkiemd en had overvloedig vrucht gedragen; allengs begon in de XIV eeuw in Italië, vooral door toedoen van de rondreizende litteratoren, allergeve de studie der oudheid te worden gekweekt en bevorderd; in verscheidene steden werden leerstoelen voor het Griekschen en Latijn opgericht, waar de belangstellende schare aan de

voeten van een Malphagino of een Chrysoloras nederzat, om de woorden des nieuwen levens uit hunnen mond te hooren. In den aanvang der vijftiende eeuw is de beweging in vollen gang; overal, tot in het verre buitenland toe, worden nieuwe handschriften opgespoord, afgeschreven en vergeleken. Daar komen boekerijen en verzamelingen van oudheden: de vraag naar classieke waar overtreft geregeld het aanbod. Want er ontstaat in Italië, om 't zoo uit te drukken, een nieuwe stand, wiens denken en spreken en dichten wortelt in de classieke oudheid; niet alleen hare geschriften, ook oude Grieksche en Latijnsche munten, beelden, steenen worden verzameld en als dierbare kleinoodiën geborgen en bewaard; hare tempels, paleizen, circi, triomfbogen en grafzerken beginnen te verhalen en te getuigen de Oudheid vierde hare *Renaissance*.

(6) *De Duytsche Academie*. De „Oude Kamer” (zie aant. 12), welke sinds 1578 eene schitterende toekomst te gemoet scheen te gaan, die met Spieghele en Roemer Visscher den goeden weg van den vooruitgang gekozen had, zag in het eerste twaalfstal jaren der XVII eeuw hare gewonnen lauweren langzamerhand verdorren. Het aantal leden werd te talrijk. De meesten zochten bij de kameristen een ander dan letterkundig genot in bekers en roemers. Hooft beklagde er zich over in een brief aan den Schepen Dr. Jan ten Grootenhuis. Bredero schreef in 1615 een poëtische vermaning aan zijne medeleden. Het ging met „de Oude Kamer” den verkeerden weg op. Tweedracht en smakeloosheid dreigden „de Kamer” en daarmee een groot deel van het letterkundig leven binnen Amsterdam met verkwijning en dood, had niet DR. SAMUËL COSTER eenen anderen weg ingeslagen en het Amsterdamsche tooneel gered. Met de talentvolste leden der „Kamer” verstond hij zich tot eene nieuwe onderneming. Hij wilde de twistende en feestvierende kamerbroeders aan zich zelve overlaten en eene vereeniging stichten tot het vertoonen van beste tooneelstukken. Hij verstond zich met Hooft, Bredero, Starter, Vondel, Krull en Ridder Herman Roodenburgh, die, zoowel als Coster zelf, hun dramatisch kunstwerk aan het tooneel der nieuwe stichting zouden afstaan. Deze verkreeg van den tooneelminnenden arts den naam van „Academie”, later ook „Costers Academie” of „Eerste Duytsche Academie” genoemd, omdat het woord van

Italiaanschen oorsprong was en de zaak zelve geheel naar Italiaanschen trant werd ingericht. Reeds onder Spieghele en Roemer Visscher had de beroemde „Academie della Crusca” den hervormers der „Oude Kamer” als ideaal voor oogen gezwefd; thans, nu de Broeders: „In Liefde Bloeiende” door eigen schuld hunnen dood verhaastten, gebruikte Coster het woord zelf om te volkomener met het rhetorijker-wezen te breken en de stichting van een geregeld tooneel in de hoofdstad voor te bereiden.

(7) *Gerbrand Adriaanszoon Bredero* werd den 16^{den} Maart 1585 te Amsterdam uit burgerlijke ouders geboren. Hij was een der merkwaardigste jongelieden van talent, die 't „saligh Roemers huis” van 1615 tot 1618 bezochten. In zijn drie en dertig jarig leven heeft hij schitterende bewijzen van buitengewone letterkundige gaven gegeven, voordat nog Hooft zijn roem als geschiedschrijver gevestigd had, voordat nog Vondel of Huygens eenigen indruk op den tijdgenoot gemaakt hadden. Bredero was met een allervoortreffelijksten kunstenaars-aanleg begiftigd en moest zich op een afstand houden van de warmste vereeiders der Renaissance, omdat hij de klassieke talen niet verstond en door zijne ouders naar een schilderswerkplaats gezonden werd om den kost te verdienen. Van daar de twee zeer eenvoudige gevolgen, dat zijn kunstwerk een hooge mate van oorspronkelijkheid bezit en een trouwe afspiegeling aanbiedt van het bonte en woelige leven der neringrijke hoofdstad in het eerste vierdedeel der XVII eeuw. Bredero behoorde tot de „ongheleerde Leke-broeders” en was zich zijner „onwetendheid der uitlandscher spraken, wetenschappen ende konsten” zeer wel bewust. Die onbedrevenheid in „uytlandsche” taal en letteren belette hem wel niet om onder den drang der algemeen gehuldigde Renaissance op enkele plaatsen eene tweedehands kennis van sommige geliefde situatiën aan den dag te leggen, maar ze verhinderden hem zeer gelukkig zijn kunstenaarsbrein met kwalijk begrepen klassiek en ballast te vullen en zijn ongewonen zin voor het komische tegen zenuwlooze navolging prijs te geven. Het *Moortjen* en de *Spaansche Brabander* zijn blijspelen van zijne hand.

(8) *rei of choor*. Gelijk de geheele dramatische poëzie zich uit Bacchische Choren ontwikkeld had, zoo bleef het Choor zelve een bestanddeel van het drama. Daaraan hebben wij de heer-

lijkste lyrische gezangen in de tooneelspelen der drie Atheensche treurspeldichters Aeschylus, Sophocles en Euripides te danken. Hun inhoud en toon is die van de deelnemende beschouwing der menschelijke bemoeiingen en ellenden uit de kalmere sfeer van niet rechtstreeks in de handeling betrokken personen.

(9) *Marnix*. Onder de dapperste en geniaalste strijders voor de revolutionnaire denkbeelden in Kerk en Staat der XVI eeuw, staat FILIPS VAN MARNIX, HEER VAN ST. ALDEGONDESBERG boven aan. Strijder met het zwaard, met het woord en met de pen, heeft Marnix' naam vooral in de Geschiedenis der Nederlandsche Letteren een' uitmuntenden klank, omdat hij in den aanhoudenden, onvermoeiden kamp zijns levens, naast de talrijke Fransche en Latijnsche geschriften, eenige allervoortreffelijkste Nederlandsche kunstwerken in proza of dichtmaat heeft volgeschreven. Een dichter met bezielende geestdrift, een staatsman van gelijke krachten als Oranje en Barneveld, een redenaar die gansch Europa met eerbied wist te doen luisteren, een theoloog, die Bisschoppen deed verbleeken op hunne hooge zetels, een geleerde, die de Kerkelijke Geschiedenis even grondig beoefende als de Hebreeuwsche taal, een officier, die zoowel door persoonlijke dapperheid als door schrander beleid uitblonk. Een man van vaste beginselen, vasten wil, volkomen bewust van zijn streven, van zijn doel en de middelen om dat doel te bereiken. Een Christen, die den Bijbel een volstrekt gezag toekende, Calvijn als leermeester, Beza als zijn Vader in Christus huldigde. In 1538 werd Marnix geboren; te Genève werd hij opgevoed. Aan de voeten van Calvijn bekwam hij eene onwrikbare overtuiging voor het heilig recht der Hervorming. Granvelle vond in hem een' geduchten tegenstander. Na diens nederlaag werd Marnix de ziel van het Verbond der Edelen. De beeldstormers werden door hem verdedigd. Naar het buitenland geweken, wordt hij de penningmeester der Geuzen en de boezemvriend van Oranje. Terwijl deze de krijgstrompet blaast, zingt Marnix zijn „Wilhelmus van Nassouwe,” het allerpopulairste volkslied der Nederlandsche natie. Marnix grootste prozawerk is „de Bienkorf der heylicher Roomsche Kercke”, waarin hij in vlijmende satyre de Roomsche Kerk den zedelijken nekslag geeft. In 1572 is Aldegonde te Dordrecht Oranjes vertegenwoordiger. Bij Maaslandsluis door de Spanjaarden gevangen

genomen en op het slot Vredenburg te Utrecht gevangen gezet, ving Marnix zijn voortreffelijke Psalmvertolking aan. In 1585 moest hij als Burgemeester van Antwerpen voor den drang der omstandigheden zwichten en Parma de stad overgeven. Miskend en belasterd, maar blijvende, die hij was, ondernam hij nog te Leiden de overzetting des Bijbels, doch na vier jaren van rustigen, wetenschappelijken arbeid stierf hij met de pen in de hand, 15 December 1598. Juist had hij Genesis voltooid. De man, wiens leuze was: „Repos ailleurs” had op 60jarigen leeftijd zijne taak volbracht.

(10) Vondel zeide van de *Nederlandsche Historiën*: „In gansch Néerlandt ken ik niemandt, die maghtigh is slechts een blad te schrijven, gelijk de Drost dat heele werk uitvoerde. Het is een volmaakt werk, een queekhof van verheven Duitsch: de Dichters behoorden uit dat werk al de krachtige en aardige spreekwijzen in orde te verzaamelen, dan zouden zij, door die te overweegen en te herkaauwen en ze hun zoo eigen makende een stijl krijgen, den Parnas waardig.”

(11) *Constantijn*. Omstreeks 1632 liet Vondel zijne gedachten gaan over eenig groot werk: „weetende dat Homeer door zijne Ilias en Ulysses onder de Grieken, Maro door zijnen Eneas, Lucanus door zijne Farsalie, Statius door zijnen Thebaanschen oorlog, Valerius Flakkus door zijn Grieksche zeetoght onder de Latijnen, en in de latere tijden Arioste door zijnen Roelandt, en Tasso door zijn verlost Hierusalem onder d' Italianen onsterfelijke eere en naam hadden verworven.” Derhalve besloot hij hun spoor te volgen en den tocht van Keizer Constantijn den Grooten naar Rome te beschrijven. Hierover raadpleegde hij Hugo de Groot, dien hij voor het Orakel van alle geleerdheid hield, wien hij tevens den aanvang van 't werk ter beoordeeling zond. De Groot keurde het plan goed. Terwijl Vondel met dat werk bezig was, beviel zijne vrouw van een' zoon, die, meende Vondel, Constantijn moest heeten. Vondel heeft zijn heldendicht niet voltooid, de dood zijner echtgenoot en waarschijnlijk ook de ontdekking van fouten, die hij bij nader inzien, in zijn werk bespeurde, hebben ongetwijfeld op de staking van den *Constantijn* grooten invloed uitgeoefend. Vondel heeft zijn werk der vernietiging prijs gegeven. Slechts enkele brokstukken bleven gespaard.

(12) *De Oude Kamer* was eene Rhetorijkerskamer te Amsterdam met de zinspreuk „In Liefde Bloeiende.” Zij was in de eerste helft der XV eeuw opgericht en mocht zich ten jare 1518 verblijden over de gunst van Keizer Karel V, die haar blazoen: een kruisbeeld door een eglantier en een doornstruik omringd, met zijn keizerlijk wapen bekrachtigde.

Aan het einde der XV eeuw nog geheel in het midden-eeuwsche rhetorikerleven gewikkeld, kon zij gedurende drie kwart der XVI eeuw hare vleugelen niet uitslaan, daar de conservatieve Vroedschappen alle toespelingen ten gunste der revolutie in Kerk en Staat ten strengste verboden. Toen Amsterdam echter de schadelijke gevolgen van hare trouw aan Toledo meer en meer begon te gevoelen, hare poorters in 1578 de katholieke Overheden verjoegen, de goede stad zich officieel aan de zijde der Omwenteling schaarde, brak ook voor „de Oude Kamer” een tijdperk van nieuw leven aan. De nieuwe denkbeelden werden in toepassing gebracht op hare letterkundige oefeningen. Marnix en Coornhert hadden getoond, welk eene groote mate levenskracht er in het Dietsch der Maerlants, der Assenedes en der Boendales verscholen lag. Na den val van Antwerpen in 1585 werd Amsterdam het middenpunt, rondom hetwelk zich de edelste stoffelijke en intellectuele krachten der geëinigde Gewesten vergaderden. Met den bloei van Amsterdam scheen die der „Kamer” gelijken tred te willen houden. De „Kamer” zag hare leden vergaderen tot kunst oefeningen en gezellig debat; de „Kamer” leverde zoowel letterkundige als politieke kritiek en bood alles aan wat onze dagen tot leesgezelschappen, sociëteiten, dispuutcolleges, tijdschriften en nieuwspapieren hebben uitgebreid. Reeds in 1581 vinden wij als leden ingeschreven: Bardes, Burgemeester en Raad; C. P. Hooft, Burgemeester en Raad; Reaal, Schepen; Adriaan Pauw, Schepen en Raad en nog vele andere aanzienlijke Amsterdammers, waaronder vooral Hendrik Laurenszoon Spieghel en Roemer Visscher als letterkundigen uitmunten.

(13) *Punttdicht of Epigram.* Aan de oorspronkelijke betekenis van het woord ligt volstrekt niet het begrip van „satyre” ten grondslag. *Epigram* beteekent oorspronkelijk „opschrift.” De weinige woorden, waarin het epigram vervat is, diende niet slechts tot uitdrukking van oogenblikkelijke gemoedsaandoeningen

maar dienden ook als opschrift voor allerlei gedenkteeken en z.

De handelbare vorm van het epigram leende zich tot veelsoortige stoffen. Binnen dezen eenvoudigen vorm echter was de ontplooiing van kunstrijke scheppingskracht zeer wel mogelijk. Dit bewees vooral SIMONIDES uit Julis, eene stad op Ceos. Simonides, geboren omstreeks 559 v. Chr., was tevens de dichter van kernachtige elegieën. S. muntte uit door een zuiver gevoel voor den vorm, eene trots alle beknoptheid vloeiende taal en helderheid van denkbeelden. Aan hem zijn wij de epigrammen verschuldigd op den slag bij Marathon en op de kampvechters bij de Thermopylae. De mannelijke geest van den opstand, die op de velden van Hellas en op zee de perzische macht vernietigd had, spreekt uit zijne epigrammen tot ons.

Het epigram vond tot in latere tijden, lang nadat Hellas gezonken was, eene uitgebreide toepassing; bijna alle groote dichters uit den bloeitijd der Grieksche poëzie hebben zich van den vorm bediend, maar ook een groot aantal weinig beteekende mannen. De vorm bleef gewild tot aan den ondergang der oude beschaving en leefde in den renaissance-tijd weder op. Reeds in de eerste eeuw v. Chr. begon men bloemlezingen (anthologiën) van epigrammen in gereedheid te brengen. De voornaamste van deze anthologiën heeft eerst in de zevende eeuw van onze tijdrekening CONSTANTINOS CEPHALAS uit Byzantium samengesteld. De echtheid van enkele bijdragen uit deze anthologie is moeielijk te bepalen; men vindt bijna alle beroemde namen van den bloeitijd vertegenwoordigd, dichters zoowel als wijsgeeren, maar slechts bij uitzondering vermocht de wetenschap de overgeleverde namen te bevestigen. Veelsoortig zijn de behandelde stoffen: liefde, vriendschap, openbaar en privaat leven hebben aanleiding tot epigrammen gegeven. Vele zijn in strengen zin opschriften op standbeelden, gedenkteeken, wegwijzers enz.

Evenals de stof is ook de behandeling zeer verschillend; nevens onbeduidende nabootsing van oude gedachten, veel poëtisch schoon en verdienstelijks; nevens bewijzen van eene te ver gedrevene ruwe natuurlijkheid, tonen vol teeder gevoel; nevens plompheid, fijn, aantrekkelijk vernuft. De stijl door den besten tijd, ingeleid door Simonides, vastgesteld, is op dit gebied zoo zeer maatgevend geworden, dat de beste punt dichters der latere tijdperken de soort op geenerlei wijze uitbreidden;

welke verandering de taal ook onderging, de eenmaal gevondene aesthetische wetten bleven voor het vervolg beslissend.

Zeer rijk is de *anthologie* ook aan epigrammen, in den zin, dien wij er aan hechten. Meestentijds kiest het vernuft bepaalde standen tot mikpunt, welker gebreken het bespot of kastijdt of algemeene ondeugden. Evenwel worden niet zelden bepaalde persoonlijkheden scherp getroffen.

De *anthologie* heeft, zoowel wat de ernstige als satyrische gedeelten aangaat, veeltijds als model gediend; Herder heeft vele aantrekkelijke en zinrijke epigrammen overgebracht; Lessing heeft menige gedachte benuttigd en van zeer vele der nog tegenwoordig in omloop geblevene en overal geliefde vernuftige gezegden kunnen de stamvaders in de *anthologie* van Constantinos Cephalas aangewezen worden.

De 3 eerste Bedrijven

VAN DEN

„GERAERDT VAN YELSEN”

TOEGELICHT.

I N H O V D T.

VAN

GEERAERDT VAN VELSEN.

Nae dat Floris de vijfde, Graaf van Hollandt, de gemeente lang gequeekt hebbende om den Adel te onderdrukken, d'onghelijken ende wederwaerdigheden *denzelven* (den Adel) *toeghedreven* (toegeduwde) opgehoopt had' met het verkrachten van de huysvrouwe des Heeren van Velsen; zoo is de hatelijkheid van dit stuk waergenomen van de voorneemsten der ouwlings (van ouds) verbitterde ridderschap, voor een' gelegenheid om de *ghemoeden* (gemoederen) des volks van den Vorste af te keeren, ende, onder eenen naem, hun aller leedt te wreken. Daer over, Geraerd van Velzen man, Harman van Woerden vader, Gijsbert van Aemstel neef van de onteerde vrouwe, met verscheide anderen der voortreffelijksten des landts, in heymelijk verbondt ghetreden zijnde, niet zonder hunnen raedt met uytheemschen ende ghebuurvorsten te menghelen, hebben den Graaf, onder *deksel* (den schijn) van ten vederspele te vaeren, byuten Vytrecht, in de laeghe der ghewapenden ghevoert, ende gevangen, eerst op 't huys te Kronenburgh, voorts inder nacht, nae 't huys te Muyden: Alwaer de vrouwe van Velzen, zonder van den aenslaghe te weten haeren man verbeydende was. Ende terwijl dit werk uytghevoert wordt; rijst de Twist uyt der helle, ende hist haere *trawanten* (trawant, afgel. van trabantdraven, dus een participiaalvorm, evenals Heiland, vijand, bet. eigenlijk voetknecht, looper, hier: getrouw volgeling, dienaar) Gheweldt en Bedrogh aen, ten bederve des landts.

De ghevanghe Graaf wordt te Muyden op het slot ghebraght, ende nae veel scheldens in ijzers geslaeghen. Waerop Eendraght met hare ghezellinnen, Trouw en Onnozelheidt, den aerdbodem verlaetende, ten hemel wel ontfanghen innevaeren.

De Heeren van Velzen ende Woerden ontdekken den Heere van Aemstel 't verborghen des aenslaghs, ende hunne meeninghe van den Graaf naer Engelandt in 's Koninks handen te brengen: waer van hij een' afkeer hebbende, ende *drijvende* (er op aandringerende) dat de zaeke bij den Staeten, 's landts oppersten, behoorde efgehandelt te werden, zonder met uytheemsch ghezach de vryheid te *verzeeren* (zeer te doen, in te boeten); scheydt twistigh van hun. om elk te ruste te gaen, op naerder beraedt. Ondertusschen de schildknaep des Heeren van Velzen, door last zijn's meesters, vraeght eenen Tooveraer nae den *uytgang* (uitkomst) des aenslaghs. ende krijgt onzeeker antwoordt.

De Gheest des broeders van Geeraerd van Velzen verschijnt den Grave in zijn' slaep, hem verwijtende d'onschuldighe doodt, die hij gheleden heeft, onthalt door zijn bevel. Waer over de Graaf gheslaeghen in zijn ghemoed, aan Velzen zijne zoen ende vergiffenisse verzoekt, zonder *verwerven* (die te verkrijgen). Ondertusschen daeght het, ende openbaert zich de gemeente in waepen, als om het slot te *beleggen* (belegeren), 't welk den eedverwanten raedt af te trekken met den ghevanghen.

Maer tot bij Muyderbergh ghetoghen (van tiegen mnl. tien, toog, getogen, zoowel trans als intrans gebruikt in de beteekenis van trekken en gaan, hd. ziehen, zog, gezogen; afleidingen zijn: teugel, tocht, tochtig, toog, tucht tuig), ende aldaer van een' laeghe Naerders bespronghen zijnde, ende door zulks ghe-noodtzaekt den Graef te verlaeten, wordt de zelve, nae dat hij van Geeraerd van Velzen doodtlijk gequetst was, uyt een' sloot ghetrokken, eude op 't hooghe ghebraght: alwaer hij zijnen gheest gheeft. 't Welk der vrouwe van Velzen gheboodtschap, haer in zwaere bekommeringhe brengt, ende van gelijken haere staetdochters, De welke, naer veel droeflijk klaegghens in slaep ghevallen, den Stroomgod van de Vecht zien verschijnen, die leerende dat deze zwaerigheden den wegh baenen tot den wasdom van Amsterdam, haer' teghenwoordige *wederspoedt* (tegen-spoed) vertroost, met verhael der toekomende voorspoedigheden van die stadt ende staet des ghemeen Vaederlands.

Het Treurspel begint van den avondt nae 't vangen des Graaven, ende eyndicht in den morghen daer aen, met zijn' doodt ende beklag daer op volghende.

Het tooneel is op ende om het Huys te Muyden.

PERSONAADIEN.

Heer GEERAERDT VAN VELZEN
Graef FLORIS VAN HOLLANDT
Vrouw MACHTELT VAN VELZEN
Heer HARMAN VAN WOERDEN
Heer GYSBERT VAN AEMSTEL
Schildknaap.
Gheest, van Velzens broeder
TIMON, Tooveraer.
Twist.
Gheweldt.
Bedrogh.

Eendraght.
Trouw.
Onnozelheidt.
Helsche Gheest.
Trompetter.
De Vecht. Stroomgod.
Rey van Aemstellandsche
Iofferen.
Rey van Hemellieden.
Rey van Naerders.

GEERAERDT VAN VELSEN.

TREVRSPEL.

Eerste Bedriif.

MACHTELT VAN VELZEN.

O endlooz' overvloedt van gloory, die men stoppen
Met haeren rijkdoom, ziet, des hemels hooghe toppen;
O alverquikkend licht dat 's levens zuster zijt;
Want, zonder u, men leeft, als waer men 't leven *quijt* (v. 't Fr. quitter),
In rouwdraeghende lucht, en troosteloze naerheidt:
En ghy welzaelghe zon, o moeder zulker klaerheidt,
Die dat ontallijk heyr en all' der starren rey,
Zoo hofflijk, dagh op dagh, beschenkt met uw lievrey;
O zuivre zuiverheidt, o schoonste van de dinghen,
Die zichbaerlijken standt van Scheppers handt ontfinghen,
Dat ghy verveelen zoudt een *schepzel*, daer oft *ziel*
Zigh inne metter woon, oft ziels gelijk onthiel,
(een schepsel, waarin een ziel, of wat aan een ziel gelijk
is, zich metterwoon *ont* (op) hield),
Dat ademende geest uw' lieflijkheid zoud' schroomen,
En duchten voor uw deughd, *in wien zoud' 't konnen koomen?*
(met wien zou dit het geval kunnen zijn?)
Zoo ver is 't ach, met mij Met mij, helaes, die in
Het bloeyen van myn' jeughd, en (in) 't weder, dat mijn' min
Zoo minnelijk *toeloegh* (toelachte), al hadd' het min ghedragen,
Van bliksem schielijk ben en onverziens gheslaghen

Verzengdt, verdordt, en nêerghesmeten (ben) in het slik,
Tot een uytveeghsel snoodt, op eenen ooghenblik!
Zink gouden Zonne, zink; en ga u lang vergheeten
Bij 't gruwelijke wildt, en dieren onghemeeten,
Die daer geschooldt, zoo wijd en woest te weyde gaen,
In den heel hollen schoot van vader Oceaan.
En is uw fakkelt schuw van boosheids *leelijkheden* (snoodheden),
Ghy zult in dat vertrek uw MARREN (dralen) BET (beter) *besteden*,
Dan oft uw hemelsch oogh voortvarend'; alle daegh,
Der menschen goddeloos gheslacht in 't aanzicht zaegh.
(Gij zult beter doen door te dralen, terwijl gij daar vertoeft,
u daar vergeet (zoals eenige regels vroeger gezegd wordt)
dan door u voort te spoeden om de goddelooze menschen te zien.)

Zink goude Zon, en wendt vrij elders heen uw brallen,
 Noch veel te helder mij de duysternissen vallen,
 En tintelt 'er een star, die repp' haar hoofd ghekruyft,
 Mij dunkt (dat) z'een nevel neer, tot op mijn hart toe, schuyft.

2

1

3

Zoo naer vind' ik het licht, en zoo zeer is 't my teghen,
 O hemel dat ghy droef afstort' een' dichten reghen
 Van nachten, uyt de lucht, dan dunkt mij droeve Vrouw,
 Dat het benaeuwdt ghemoedt verlichting voelen zouw.

Men lette er vooral op, dat Hooft in de plaatsing der woorden heel anders te werk gaat dan onze tegenwoordige stilisten.

Oft waer dit levend lijk *ghemetst* (gemetseld), met dikke muuren,
 In onderaerdsche tomb', om d' onghelukkigh' uren
 Te brengen aan een eyndt, en d' overmaet van tijd,
 Die 't straffe noodlot mij *ontzeyt* (weigert) te schelden quijt.
 Nu kan ik niet alleen aenschouwt te zijn, niet *dooghen* (uitstaan);
 Maar ben, 'k en weet niet hoe, schuw voor mijn' eygen' oogen,
 En elk ghezicht *vernuewt* (vernieuwt), waer 'top mij valt, *ghering*
 (terstond),

Van mijnen kuysen echt die *oerl'* (kwade) ontheyliging,
 Neen, neen, ik weet het wel, wie dat my komt t' aenschouwen,
 Dien schiet voort in 't ghedacht; dit 's eene vande vrouwen
 Die 's Roomschen Koninkszoon (het overige van den zin
 wordt verzwegen). o smart! o droefheid! ach!

Graaf Floris, *dat nu op, de Koning Willem zag!* (dat de
 Koning Willem nu opzag!)

De schaemt vol hartsweer, zoud een' vloedt van traene dringen,
 Uyt zijn ghenaedigh oog, en deze woorden wringhen
 Vyt zijn oprechte tong; Hoe ondiep schiet in 't bloedt
 De deught haer' wortel! zoon, *dan geen zoon nae 't gemoedt*
 (niet gelijkende op den vader, wat het gemoed betreft);
 Maer die mij na den vleesch alleen bestaet, niet naeder,
 En in *het beste deel* (het zieleleven) verlooghent uwen vaeder,
 Ik hield een' andren wegh, toen 't vlieghende gherucht
 Mijn' loffelijken naem uytbromde door de lucht,
 Zoo dat daer meê bekoordt, de grootste vander aerde,
 Mij riepen om den staf van 't Roomsche Rijk t' aenvaerde'.
 Men geef' aen 't jeugdhich bloedt en top van staet wat toe.
 De ploegh is voor gheen Spaensch genet gemaakt, maar hoe?
 Verkrachten? een ghehuwd? een welgheboore vrouwe?
 Een' dochter van zijn' vriendt? een lief van zijn' ghetrouwe?
 Uyt minne-dulheidt niet, maer om de *raeuwe* (onaangename) smaek
 Van een *gulhartigh* (openhartig) woordt? en dat een boel te wraek?

(Velzen, meende Hooft, had een zeker cadeau van
 Floris beleefdelyk afgewezen).

Hoe zoudt ghy Graaf, hier op uw' vader antwoordt bieden?
 Hoe anders dan met van zijn aenghezicht te vlieden?
 Ghelijk ghy zeeker zoudt, 't en zij (tenzij) ghy onberaen,
 En eer en schaemt ghelijk *ter aerde ludd' ghedaen* (begraven hadt),
 Op d'onghelukkigh' uur, die bitter te vernuwen (nl. door herinnering)
 Den grondt leyd' om all' mijn' ellenden *op te stuwen* (opeen te pakken).
 Wat is het sterffelijk gheslacht ook zwak en bróós?
 O God, hoe licht vergrijpt een' uur, door 't *radeloos* (gedachteloos),
 Bestaen van *moedwil slinks* (kwaden moedwil), 't gheen eeuwigh-
 heids verlenghen)

Met alle wijsheids raedt niet weêr te recht kan brenghen!
 En die (de moedwil slinks nl.) een schakel trok, uyt mijner daghen
 reeks)

Omz' uyt te spoelen in 't nat des verghetelbeeks;
 Dat haerder (die moedwil nl.) heughde vriendt, noch vyandt, noch
 my zelve;

Wat zoud hy *arghernis* (ergenis) en ramp *den wegh op delve*
 (waarschijnlijk: uit den weg nemen, verhoeden)?

Nu is 'er niemant van mijn maeghen, nocht mijn man
 Die 's *lasters* ('s misdaads) heughenis, helaes! afkeeren kan,
Verkropte (overkropte) gramschap *brouwt* (lees: brouwt) den
 schendere, met *wrokken* (gevoelens van bitteren haat).

'T bederf, al zoud' m'er zich, en al de zijn, *in brokken* (bij opofferen),
 Hollandsche vorst, hoe dier zal u uw' hooemoedt *staen* (te staan komen)?
 Een voorbood is my 't hart van schrikkelijke *quaen* (rampen).

Maar men beveelt *ze* (de rouw) diep in mijn borst bedooven
 Te sluyten: la de rouw, die *alzo* (t.w. diep in mijn borst bedooven)
 qualijk *hooven* (feest vieren)

En passen haren gang kan na gheveynstheids rij (liniaal)
 (En haren gang kan afmeten naar den maatstok der geveinsdheid),
 Te dwinghen binnenwaerts (nl. de rouw); om na te bootzen 't blij
 Ghelaet, met dit aenschijn 't *welk* door verdriet en vreezen,
In treurens kreuken nu al moest bestorven wezen,
 (waar de rimpels nu al vast in moeten zitten).

Maer waer ik steelsghewijs van 't zelschap wendt mijn tredt;
 Dan ist, dat eenzaamheid de sluyzen open zet
 Voor mijnen vollen *moedt* (gemoed), dan komt met grooter krachten,
 De droefheid barsten uyt aan troosteloze klaghten,
 Aen zuchten al te diep, aen tranen ziedend heet,
 Dan zijgh ik t' eenemael, en smelt ik in mijn leedt.
 Men laet my toe niet, dat ik afleg de sieraden
 Der weeld', om aen te doen zoo treurigh ghewaeden,
 Als mijn' rampzaligheid wel passen; en men *lijdt* (dult)
 Niet, dat ik, mids (midden) in druk en kommers noot, versmijt'
 De zorg, en *zinlijkheên* (lusten), daer voorspoedt blij van wanghen
 En groene frissigheid der jeugd meê zijn behanghen.
 Maer, o mijn Bruydegoom, mijn uytverkooren schat,

Mijn uytverkooren Heer, hoe zeere ducht ik, dat
 Ghy 't weeuwelijke kleedt verbiedt *in uwe daeghen* (terwijl gij leeft),
 Opdat ik 't *kortelings* (eerlang) hebb', om uw' doodt, te draeghen!
 Dat ik verwachtend' hier, op 't huys te Muyden, bleef,
 'T welk in bewaering is van Aemstel, mijnen neef,
 Was uw bevel, maer in wat *schijn* (toestand) zal ik aenschouwen
 Uw' wederkomst, dat heeft verhoolen my ghehouwen
 De hemel, die den mensch zoo weynigh uytzichts laet
 In zaeken daer de tijdt noch eerst meê swangher gaet.
 Ghy weet het rijke God, wiens ooghen 't al ontsluyten
 Wat dicht is voor de Zon; die, daer haer' straelen stuyten,
 Passeeren zonder moeyt; wiens ooghen, t' geenen keer,
 En *wemelen* (zich heen en weer bewegen) van vaak; wiens ooghen

nemmermeer

Beswalken (verduisteren) van de nacht, wiens ooghen t'geener
 vlaeghen,

En scheemeren van 't licht der schitterighe daghen.
 Och slaet ze, slaet ze doch met een beweeghen teêr,
 O goede vaeder, eens ten langhen laetsten neêr,
 Op deez' ellendighe *gheschend'* (afgel. van schande, terecht zwak
 vervoegd) onteerde vrouwe,

Die t'eenemael, helaes! gedompeldt leyt in rouwe
 Die ramp volgt als haer schim, die aenhangt eenen *klis* (klomp
 van in elkander verwarde draden)

Van swarigheên, daer gheen doorredde aen en is.
 En naedemael 't weerstreeft uw' goddelijke wille,
 Dat ik van dezen val herrijs' oft opwaerts tille
 Het overlaeden hoofdt, en beur het door mijn quael
 Zoo gunt mij dat de doodt *het* (het hoofd nl.) heel *onderhael'*
 (naar beneden hale),

En met haer killend' handt deez' weenend' ooghen *luyke* (sluite),
 En graeve' in d'aerd een' wegh, waer lanks dat ik ontduyke
 Des levens *leyde* (onaangenaam) licht, van al te sterk een' dagh,
 En al den druk, daer ik niet teghens op en zagh.

Doch, is de doodt, de doodt een van de swaerste vloeken,
 Te waerd een gast, om mij verfoeyde te bezoeken?
 Zoo zijt ghij welkoom my in mijnen banghen noodt,
 O zorghzachtende slaep ghij naemagh van de doodt,
 Die stillen kunt alleen het knaeghen van mijn smarten,
 Die u ontfarmen laet der afghepijnde smarten,
 En noodight 't matte lijf, en afgetreurt gemoedt,
 Nu tot de volle kroes van het vergeetelzoet.

Och oft de tooghen (uit de kroes nl.) zoo mijn harssenen bevinghen,
 Dat 's lichaems rust den gheest beschutte, voor 't bespringhen
 Der beelden ysselijk, voetstappen diep gheplant,
 Van 's daegs verlopen' angst, in 't weekelijk verstandt!

T w i s t.

Hier opghedondert uyt het diepst der helse graeven,
 Ben ik scheurzieke Twist: die ghy Hollandsche braeven,
 Met *bystren* (buitensporigen) overmoedt *bezuvoeren hebt* (doer
 zweren opgeroepen hebt), den kop
 Tot 's hooghen hemelshoon en spijt, te steken op.
 En wordt hij noch niet paersch? *beswalken* (worden vuil, dof)
 noch de starren
 Niet van mijn adems gift? zal dan de Maan noch *marren* (toeven)
 Met *salwe* (vuil van kleur) worden, van den gruwel, die zij ziet
 En sweet van bangigheid de naere nacht noch niet?
 Zij doen 't ghewisselijk, 't vergiftigt aerdtrijk mede,
 Ghevoelt dat ik 'er ben: en waer ik het betrede,
 Daer *gheven haeren gheest* (sterven) de bloemen en het kruydt,
 En wat mijn voetstap dekt, daer smoot de wortel uyt,
 De toorens schudden van het hooghe Huys te Muyden,
 Niet anders oft *de windt vantagehens over 't Zuyden* (de Noordenwind)
 In 's aerdrijks holligheid, benauwt met onghemak,
 Om aemtoght woeld, en al zijn' vinnen van zich stak

De Noordenwind wordt hier bij een zeemonster
 vergeleken.

Zoo schrikt *hen* (die torens nl.) 't open doen van deze grijs,
 zoo *anghen* (maken benauwd).
 Met giftigh blaezen, hen, deez' opgekrulde slangen.
 Aen 't *aerzelen* (achteruit gaan) ik zie de Zuyderzee vervaert;
 En uyt verbaestheid vliën haer' golven achterwaert,
 Beghevende *de strandt* (bij onze oudere schrijvers in alle
 geslachten gebruikt), alwaer ik ben verzezen.
 Of zoud' mijn achtbaerheid, dacht ik, verwellekt wezen?
 Bedrogh verkeert van aerdt, moedwillighe Geweldt,
 Ghy eersleep die mij *staegh* (gestadig) met ziel en zin verzelt,
 En nu *kort* (kort achter mij) volghen moest, zoo ghy my oyt verzelde,
 Waer blijft ghy?

G h e w e l d t. T w i s t.

Ghew. Wacht u voor verlaeter my te schelde'.
 Verwijt mij slappen moedt, nocht traegheids *ongherucht*
 (slechte naam).

Vyt boosheidts lendenen is noyt ghesproten vrucht,
 Die zoo veel harde moeyt, en arbeyds heeft verzwolghen (als ik),
 Nocht ander zoon zoo fors, zoo dapper, zoo verbolghen (als ik).
 In 't *Oorlogh* (bij Hooft onz: gebruikt) treed' ik staegh aen
 Mars zijn rechterzij,
 En nerghens houdt hij 't lijf verzekert zonder mij.
 'K heb niet vergheefs gedoocht, dat mij de God der vonken
 In 't ruwe stael van hoofd tot voeten heeft beklonken;

En naghelvast aan 't lijf dit knarssende *ghezeet* (gewaad)
Met *kraft* (kracht—vergel. gracht, Hd. Graft; kracht, Hd. Kraft;
lucht en Hd. Luft; klucht en kluft, enz.) ghedwonghen, dat
van riem *nocht* (ne-ochte) gespen weet,

(Men leze het laatste gedeelte van dezen laatste
regel het eerst.

Maer naedemael ik, my 't ontwaep'nen t'gheenen tijen
Ghezworeen heb by d'heylichheên der raserijen,

Maer naedemael ik ghezwooren heb by d' heylichheên der ra-
serijen my t' gheenen tyen 't ontwaep'nen.

Dus gae, dus stae, dus waek, dus slaep ik, nimmer uyt.
Het *barste* (harde) stael, en bruyk het harnas als mijn' huydt.
Dit swaerd is m' in de vuyst ghesmeedt; naaktarmde reuzen
Op aenbeeldt (oorspr. aenbildt, van aenbilden, slaan of kloppen
op iets) zouden 't met gheen logghe mookers kneuzen.

Mijn' zuster volght met vlijt; en kan niet wezen veer
Twist. Bedrogh komt voor den dagh.

Twist. Bedrogh. Gheweldt.

Bed. Gheen ding en haet ik meer (t.w. dan den dag).

Twist. In dikke duysternis en wordt gheen eer verkregen

Bed. Die jaegh ik niet. Twist. Noch ook geen aenzien.

Bed. *Dat 's mij tegen* (daar heb ik eenen afkeer van).

Twist. Lust valsheidt u alleen? Bed. Daer is 't. Twist. Komt even graegh

Bed. In 't duyster tiertze best. Twist. Z' is aldergrootst by daegh.

Bed. Met weynigh pronks en is het licht zoo niet te *mommen* (bedriegen)

Twist. U voorschoot is zoo schoon. Bed. Dat net is voor de plompen.

Twist. Blanketzelkorst beveynst uw aenzicht om end'om.

Bed. Blanketzel *lieght te blaeuw* (is te doorzichtig), wacht dat
ik mij vermom.

Mijn sluyer, en het kap noch wat verschikt zijn moesten

Ghew. Onzalighe Godin, *wat neemt ghy te verwoesten*

Voor bloeiend rijk (welk bloeiend rijk neemt gij voor te verwoesten),
't welk *sloopt* (te niet gaat) *vermast* (overladen) van weid en schat?

Oft uyt te roijen voor *vermoghe* (machtige) groote stadt?

Oft voor doorluchtig huys en stamme te vernielen?

Waer hebt ghy 't heen gemunt? Bed. Wij volgen op uw' hielen

Ghescharpt tot uwe dienst op duyzendtderley list,

En valsheidt *weyfelooghsch* (nu den een dan den ander vriende-
lijk aenziende) al wat 'er in 't vermoghen

Van blinde laeghen is, en van verbloemde loghen,

Van *arghe* (kwade, booze) schallikheidt, van dubbeltingsheid stouwt,

Van haetlijk vainzen, van deurtraptheidt meenighvouwdt,

Van nijdighe' achterklap, al wat, met slimme treeken,

Verradery vervloekt is maghtigh *te besteeken* (heimelijk te beramen),

Wat met meyneedigheid, die Godverghete *prij* (kreng),
 Is door te drijven; laet dat komen aen op my.
 En zijt gherust, heb ik de Grieken konnen leeren,
 De Goôn te roepen om een *dakschaer* (voor niet), met haer zweeren;
 Te leyden om den tuyn, de kindren door het spel;
 De mannen door den eedt, en met het *vossevel*
Behendigh aengenaeyt, te stoppen en vervanghen,
Al waer de leeuwenhuydt niet toe en moghte langhen (geraken).
 (waar kracht niet toereikend was, die door list aan te vullen en te
 vervangen).

Heb ik het Roomsche volk, nazaeten van dat vrij
 Oprecht en *preutsch* (fier) geslacht 't welk tot verradery.
 Te vroom, nauw (clijks) anders streed dan onder vliende vlag-
 ghen (men denke aan: „vliegende vaandels en slaande trom)
 Doen keeren tot vergif, en tot bedekte *dagghen* (dolken)
 Heb ik den helschen *Jood* (Judas Iskariot), bewaerder van de bus,
 Zijn' Meester en zijn God doen levren door een kus:
 Ik zal wel strekken nu een dochter van de boosheid,
 Twist. Aen werk ik helpen zal 't vernuft van uwe loosheid,
 En uw' schendzieken arm aen oeffning te ghelijk,
 Ghew. 'T zij ghy gegrepen aen wilt hebben 't Fransche rijk;
 Van de Garonn' en Loyr' het burgerschap *onttuyen* (in opstand
 te brengen),

De Seyne krom van loop gaen teghens Rhosn' opruyen;
 Oft witt' en roode Roos verhitten in 't gheschil,
 En stoppen toe, der Tems, met lijken, haere *kil* (bedding);
 Oft Duitslandt schudden, dat de vorsten zich verzetten
 Uit heersheid, tegens 't bondt der vrye steên? oft wetten
 Den Portugeeschen haet, bet op den Castiljaen;
 Oft in het *averouwd* (overoud) Italien klauwen slaen,
 En rijten het van een, door 't doodelijk krakkeelen
 Van Guelf en Gibelin de schaedelijke deelen,
 Oft dat het teghens Turk u lust den Tartar rap,
 Oft teghens Mameluk der Perssen ridderschap;
 Den geelen Indiaen bepereldt, tegens Chine,
 Den *schenstraet* (straatruover) Arabees tot moordt der Abissine';
 Oft teghens 't Kristen volk des Moors verbolgen krop;
 Strandt teghens strandt, zee teghens zee te maken op;
 De Koninghen vol prachts, Hertoghen grof van have,
 Te doen in hun bederf met *arren moede* (boos gemoed) drave;
 't Aerdrijk in vier en vlam te stellen; en in roer (te stellen)
 Weerspannigh overeindt 's ontzetten wereldts vloer,
 Mijn' handt en wederstaen nocht waepenen, nocht wallen,
 Z' is reedt, geeft, als gij wilt, de *looz*' (leuze) om aen te vallen.
 Mijn spieren jooke. Bed. Ik van grooten yver swoegh.
 Ghew. Waer leyd de tocht? Twist. Ghy zyt voor deez' tijd
 ver genoegh.

Legh krachten ghy te kost, ghy (Bedrogh nl.) konst en listigheden,

Aen 't plaeghen van dit volk, op Adel, Graaf en Steden

Uw raezereye velt (doet vallen), gaat hen met loozen grondt,

En gladde strikken aen; en breng met helschen vondt
De verzeiendste bij, bedraeyt hen de gedachten,
Dat zy niet weeten waer vertrouwen, waer zigh wachten,
Door al te scheeven gang *verbijsterdt in het spoor* (buiten het
spoor geraakt).

Houw mijn' voetstappen warm (door vlak achter mij te blijven),
ik treed' u moedigh voor.

T'hans zullen komen noch hen by de krijgh moordaerdigh,

De leedtkauwende wraek, de wreedtheit onghenadigh,
En de roodooghde rouw, de honger *slytervees* (die het vleesch slijt),
Met haeren quaeden raedt, de *verwelooze* (bleeke) vrees
Met *arghvermoen* (achterdocht), haer naeste bloedt, ook d' armoë
smaelijk.

De moeyte kort van aem, de doodt van *opzicht* (aanzien) laelijk
(leelijk)

Elk schriklijker om zien dan ander (de eene alle schriklijker
om te zien dan de andere), met een zwerm
Van zorgghen knaeghend' en te maghtigh alle *scherm* (bescherming)
Zij zullen elk' om strijdt verstrikken; *steuren* (verstoren), stroopen,
Beknellen en bekneen, vernielen, slijten, sloopen,
'T betoverde geslacht. Bed. Vooghdes nu treë *voorheën* (vooruit).
Ghew. Wy volghen onvermoeyt met evenwijdte schreën.

Rey van Amstellandsche lofferen.

Wie zal in Prinssen dienst voortaan,
Zich quijten vroom, oprecht en hayligh?
De besten 't booste loon ontfaen (ontvangen),

De trouw, (helaes!) is nergens vayligh.
De Velscher ver uyt zijn landt,
Lagh onder onbekende daeken,
Als nijver, *nechtigh* (nauwkeurig), trouw ghezant;
En dreef de Graef van Hollandts zaeken.
Om 't voordeel zijns Lantsheeren, liet
Hy 't zoete slapen alle nachten,
Zijn nieuwe bruydt had hy 'er niet,
Die hem zijn' zorgghen kon verzachten.
Ach! geen vermoen, dat ouwde haet
Hem had zoo verre doen verzenden,
En *midler tijdt* (middelerwijl), met *oeven raedt* (met kwaden toelag),
De Graef zijn' eere zocht te schenden.
O Koninks zoon, zoo wijdt vermaerdte,

Wat oorzaak had uw onbezweeken
 En moedigh hart, van eedler aerd ,
 Met zoo verwoed' een brandt *ontsteeken* (ontstoken) ?
 Dat was een antwoordt al te straf ,
 En *quaetlyk* (bijna niet, nauwelijks) op zijn hoofsch *behouwen*
 (beschaafd; vergel. onbehouwen),
 Dat d' al te ronde Ridder gaf,
 Toen ghy hem verghd' uw' boel te trouwen.
 Dat ik (God *ly* (dulde) het nimmermeer)
 Zy teghens die schand opghewassen !
 Sprak Velzen tot zijn' landesheer ,
 Vw sleete schoen mijn' voet niet passen.
 De Graef verbeet zijn leedt , tot dat ,
 Men d' adelijke Maeghdt van Woerde ,
 In staetlijk zelschap , uyt haer stadt ,
 Voor Vrouw op 't huys te Velzen voerde.
 Toen raakte , door *verspeete smart* (smart, die in verbittering
 overgegaan is)
 De Vorstelijke *Boel* (minnaar , in ongunstigen zin) aen 't raezen ;
 En heeft het smookend vier , in 't hart ,
 Weêr door zijn ooren , opgeblazen.
 Hoe zelden zal in Minnegloedt ,
 Den mondt die smeekt , zijn beede missen
 En ghy *hovaerd* (hovaardij), en overmoedt ,
 Hoe kunt ghy 's menschen bloedt *ophissen* (ophitzen) ?
 De Graef reed heên nae 't Slotelijn
 Dat in 't gheboomt verschuyt zijn kruynen ;
 Daer Hollandt op zijn smalst magh zijn ,
 En *krimpt voor 't stuyven van de Duynen* ,
 (En steeds smaller wordt door 't stuyven van de Duynen)
 Duynen die bij verwaeyt onweêr ,
 Met grondt met al de vruchten snoepen ,
 Als de Noordzee en Wijkmermeer
 Zich met *oneve* (ongelijke) keel beroepen.
 Vrouw Machtelt staekt' haar naeldwerk *knap* (spoedig) ,
 Als zij die tijding heeft vernomen ,
 En daelde van de wenteltrap ,
 Om haer' Landtsheer te (ge-) moet te komen.
 Nieuws van uw' Man , mijn Nicht , zeyd' hy ,
 Niet lang ghy spaenen zult uw Minne ;
 Ley my daer 't is om spreken vrij.
 Zij gaet , hy volght ter kamer inne.
Mits dat (met dat) de grendel gaf een kras ,
 Hoe zeer ontzetten zich haer' leden ?
 De Graef die werd ghewaer al ras ,
 Dat woorden daar gheen proef en deden ,
 Zij riep zoo luyd : kracht en gheweldt ;
 Wat maekt ghy , eedle Landesheere ?

Waer daer een man op my ghestelt,
 Ghy zoudt hem met uw zwaerdt afkeere'.
 Hoe zy meer riep, en kermd', en badt,
Hoe dat (hoe meer dat) hy dwong en *drieschte grover* (stouter werd);
 Tot dat d' heyllooze lust was zat,
 En gaf zijn hart der wroeging over.
 Nu, ducht ik, *brouwt* (eig. kookt) de wraek versteurt,
 Den gantschen lande quaedi met hoopen.
 O God wat d' overheidt verbeurt,
 D' *onnooz'len* (onschuldigen, eenvoudigen mnl. nosen, lat. nocere, benadeelen) al te dier bekoopen!

Tweede Bedrijf.

GEERAERDT VAN VELSEN. SCHILDKNAAP.

GEER. Mijn paerdt staet by de brug vast aen de teughelsnoeren,
Men doe 't terstond gherak (men verzorge het terstond) met *haveren* (schoonmaken) en voeren,
 Eer het de kouwd bevang. SCHILD. Met blijdschap ik aenschouw
 Vw' wederkomst mijn Heer, hoe is 't vergaen. GEER. De wouw
 Plagh eens de schrik te zijn van *kiekens mak* (makke, tamme
 kiekens), en duynen.
Ghekeert (omgekeerd) is 't, en hy zelf benaghelt in de kluyven
 Van moedigher gediert. SCHILD. Wat, is de Graef in 't net?
 GEER. Hy is ghevangen; en zal hier haest wezen, met
 De schaer van Edelliën en Heeren bondtghenooten,
 Hem voerend' ordentlijk: ik koom voor uyt ghestooten
 Met volle ren, om deez' gheschiedenis *bewust*
Te maeken (ter kennis te brengen), aen myn' Vrouw. Waer
 is zy? SCHILD. Z' is te rust.
 GEER. Ik gae ter kaemerwaert. Ontwaek mijn uytverkore.

GEERAERDT VAN VELZEN. MACHTELT VAN VELZEN.

MACH. Oyme. Wie wekt my? o mijn Heere welghebore'.
 Mijn Troost zijt welkoom. Maer, dus in de naere nacht
 Mijn trouwe Bruydegoom, en waert ghy niet verwacht.
 Wat komt ghy met ghevaer, door duysternis ghereden?
 GEER. En ghy, wat weyghert ghy, mijn lief, uw' waerde leeden.
 De zachtheid vanden bedd', en rust dus in den stoel?
 MACH. Ach wat kan maeken meer, dat ik uw afzijn voel,
 Dan 't bedd'? ach wat kan meer doen naer uw' bijzijn haeken
 Met smart, als 't bed'? ach wat kan meer indachtigh maeken
 Mij mijnen droeven val, dan 't bed, en zonder u?
 GEER. Verandert is het met den Vrouwenschender nu:
 Ghevangen is hy, die te dwingen plagh voor dezen.
 MACH. Van hoe veel quacets, helaes! zal ik al oorzaak wezen!
 GEER. Misschien ook van veel goedts: indien den Prinssen prat

Zich spieg'len willen maar, zy moghen leeren, dat

Geen man het recht ontwast. Die schrik van onderzaeten
Die onlanks hield voor spel, te hoonen bey de staeten
Den adel, en de steen: met *smaedigh onbescheydt* (verachtend
onverstand),

Te terghen 's Ridderschaps waerdy en achtbaerheydt,
Is een gevangen man. De Dwinghelandt nu leere,
Wien hy onzuyver heeft verreukelooft zijn eere.
Geeft u ten venster, en verzaedt met wraek den gheest.
Hy komt terstond. MACH. Ach, wraek geen schennis en geneest!
GEER. Men zal hem, *dat* (opdat) hy proel, wat leedt is, leedt toe drijven.
MACH. Ach nimmer moet ghy in leedt doen zijn meester blijven.
GEER. De smaak van 't leedt zal hem doen leedtdoens lust vergaen.

MACH. Dat hoord' ik liever, dan (dat ik) zaegh zijn' ellenden aan.
GEER. Goed is die 'tquaedt verdraeght, en weldaet weet te loone,
Maer, wie met dank, en wraek van *beyds* (beide) zich dapper toonen
Kan (ten opzichte van) vriendt en vyandt, leedt *doorluchtigh* (aan-
zienlijk, beroemd) en vermaerd.

MACH. 't Doorluchtigh leven zy my nimmer zoo veel waerd.
GEER. Tijdt is het, vindt ghy 't goet om vensterwaert *te poogen*
(u te begeven),

MACH. Ach! neen, geen grooter schrik en weet ik voor mijn' ooge;
Die, om hem noyt ghehadt te hebben in 't ghezicht,
Zoo gaeren zouden, (laes!) verwenschen 't lieve licht,
En (die) komen *in gheen' schijn* (in geen geval), hem aenzien met
vernoeghen.

GEER. Maer luyster, 'k hoor ghewagh en gae my derwaerts voege.

MACH. God gheve dat ghy u ten besten mooght beraen.

GEERAERDT VAN VELZEN. Graeve FLORIS. GYSBERT
VAN AMSTEL. HARMAN VAN WOERDEN.

HAR. Vw, hooghe spronghen zijn, Heer meester, nu ghedaen.
Ghy zult nae dezen tijdt, der voeren niet meer drijven (gij zult
niet langer u op die wijze gedragen).

In onzer handt is 't u te spaeren of *t' ontlijven* (van het leven te
herooven).

GEER. 't Is daer ghekoomen toe, dat ghy vervloeken zult
En uur en stondt, toen werdt verdicht de valsche schuld,
Tot mijnes broeders last, en 't trouwloos *lak* (smet, beschuldi-
ging) geweven,

't Welk ghy hem op den hals deed werpen, om, nae 't leven
Hem smaedelijk ontroofst (te hebben) uw klauwen *klem* (klam,
vochtig) van bloedt,

Met holle *gierigheidt* (begeerigheid), te slaen in 't wettigh goet,
Verrader eerloos, *streep* (schandmerk), en schandvlek aller grooten

Gws. Onzaelge Prins, hoe ver heeft moedwil u verstooten ,
Van d' eedle gloory daer ghy toe gheroepen waert ,
Door hooghgheboorenheid, en door den vroomen aardt ,
En 't Vorstelijk gheluk van staetlijk' *overouwdren* (voorouders) ,
Die tot pylaeren van 's lands welvaart, uwe schouwderen
Verkooren hadden, en u in der handt ghebreydt
Den erfelijken toom, om, met rechtvaardigheydt,
Te stieren volken trots: die tot verheve troone
Moght, (nevens 't loon *bezet* (toegelegd) in een vernoeghd ghemoedt)
Van yder zijn aenschouwt, en loffelijk begroet.
Belooninghen dus hoogh en hebben niet vermoghen
V 't hart te trekken nocht (uwe) gheneghentheid gheboghen
Tot weldoen, door het welk zoo tallelooz' een tal
Bedeghen (in voorspoed toegenomen) zoude zijn, en vry van ongheval,
In steede van uw Graeflijk hulzel te *verlaeden* (beladen),
Met deze peerlen, zoo *minlokkende* (tot liefde lokkende) sieraden ,
Hebt ghy u zelve(n) (laes!) een vuylen hoedt, besmet
Met ongherechtigheid, op 't *reukloos* (roekeloos-zorgeloos) hoofdt
ghezet,
Verdoemende dan geen' (dengene) dien vry sprak uw *ghevisse*
(geweten).

Maer wie daer op den mond klopt den ghetuighenisse
Zijns eyghenen ghemoeds, verdelght, met onbescheidt,
Het leven vande ziel, dat is de reedlijkheid.
O gruwel, Eelmans eer te doën met valsche schulden!
HAR. 't En bleef daer by niet. GEER. Dat heb ik verdient
met dulden (door mij steeds lijdelijk te gedragen),
Men pass' het den Tyran (men verhalde het op den tyran). Wie
door gheen' vreeze zwicht,
Maer dapper is van deughd, hy (de tyran nl.) op zijn hoornen
licht (als een verwoede stier),
En wie dat (n?) lijdzaam 't juk ontvangt met heelen lijve,
Daer ist laed op, laed op, tot hij er onder *blijve* (sterve).
Maer oft ghy my al aenzaeght voor zoo slap van moedt,
Verrader, dacht ghy niet, dat yemant van mijn bloed
In hoogher eer *verweent* (heerlijk, uitmuntend), en ridderlijke
maeghen (bloedverwanten),
Die zich in duyster 'en licht ghewoon zijn preutsch te draeghen,

Dat yemandt van mijn groot' en eedle *zwaghery* (maagschap),
Den lande deur (door 't geheele land) ontzien, dat yemandt van dit vry
 En vrank Hollandsche volk zijn *dag* (dolk) eens zoud' ontblooten,
 Om door zijn' eyghe borst, ook, u in 't hart te stooten;
 Tot *lossing* (bevrijding) van dit alderwaerdste Vaderlandt,
 En wraeke van de God (verghete), en eerverghete schandt,
 Die van uw' moedwil heeft mijn eerbre Vrouw gheleden?

2 1 3

HAR. *Daer toe gheboren wy* (zijn wij daartoe geboren), dat
uwer dartelheden)
Verwaande woestigheydt, die veel te weeldrigh klom,
Met onzen naem en *haaf* (bezitting), nae lust zou springhen om?

Dat wy, in dienstbaerheid verbluffet, zouden teelen
Voor beule onze zoons, onz' dochters voor bordeelen?
W'en zijn van d' helden vroom en brave stammen, die 't
Noyt vayligh was te smaên, (wij zijn van) die bastaerdspruyten, niet.
En dat het (bastaardspruiten nl.) naneef, zij, God ghev' het
t'gheene stonde.

Nu trekt den Dwingeland de handschoe uyt den monde,
Wat wil hy zeggen? GUS. Welk' uytvluchten dicht uw geest?
FLO. Ghy Heeren, ben ik niet uw wettigh Vorst? HAR. gheweest.
Ghy waert het, alzo lang ghy eer en eedt betrachte:
Toen die versturven in uw goddeloos ghedachte,
Verstorfd en ons de staf der vorstelijke handt.
GUS. Aen ons, die leden zijn der Staten van het landt,
Dien ghy 't voorneemste der voorwaerden hebt ghebrooken,
De welke waren op uw huldinche besprooken.
Ghy zwoert *met daeging Gods* (God tot getuige roepende), en
by ghestaefden eed,

Dat ghy dit vrye volk, in oorlogh en in vreed,
Berechten trouwlijk zoudt, en vroomelijk beweyren (verdedigen)
Eer dat het Graeflijk goudt ghenaecken moght uw heyren (haren),
(Eer dat de kroon u op het hoofd gedrukt zou worden).
Daar zijt ghy op gehult (op die voorwaarden zijt gij gehuld) en
is u toegeheeyt

Bij eede wederom, daer op, ghehoorzaemheid.
't Welk toen ghij maekte los, los werden d' onderzaeten.
FLOR. Zoo stelt mij dan te recht voor 't lichaem van de staeten.
't Gheen my mijn' kranse gaf, dat oordeel van mijn' krans.
GEER. De minste van het volk is *halsheer* (heer over leven en
dood) des tvrans.

HAR. Des rechts uytroyer is onwaardigh 's rechts weldadan.
FLOR. Vw Broeder is ghedoemt (gevonnisd) by wettigh Hof, en
Raeden.

GUS. Ghekooren wettigh, maer wel wetteloos van stem.
 FLOR. Zij streeken 't vonnis uyt. GEER. ghy voerd' het thegens hem.
 FLOR. Is 't recht vervalscht, zij deen 't: verhael het op hen alle.
 GUS. Dat 's eerst de schelm, wie (n) (ge-) schiedt het schelmstuk
 te ghevalle.

GEER. Welk' onbeschaemtheid? *dart* (durft) ghy Vrouweschender
Onschuldiging bereên (met redenen staven? FLOR. mijn leven,
Zijn Heeren in uw maght, en wilt ghy my ghebidden
Te zwiighen, 'k weet ik moet ghehoorzaem zijn u lieden.

Indien ghy my ghebiedt te spreken, ik beken
 Dat ik ghevallen, en niet zonder schuld en ben.
 Dit *darr'* (durf) ik bidden, dat ghy niet en laet *verrokken*
 (verrukken, van het spoor brengen)

Vw reedlijkheid, door *toght* (drift) en hevigheid van moê (gemoed)

HAR. Het gheene dat ghy wilt dat nu een ander doe,
Dy te betrachten stond (betaamde u), toen ghy uw korselheden,
 Door een vrypostigh woordt, en niet dan gulle reden,
 Geraekt aen 't hollen, smeeet den toom los in den nek;
 Daer zij niet waren zelf dan veel te hardt van bek.

FLOR. My leert myn schae mijn feyl, u leer' zy niet te feylen.

GEER. Bevaere loodsmen, zal ons uwe zorghe peylen
Te vooren (vooraf) onze Zee? (GEER. wil hiermee zeggen:
 „zult gij ons leeren, hoe wij ons te gedragen
 hebben?“) van waer dit hart zoo goedt?

FLOR. Ik acht dat wijsheid nut aan vriend en vyandt doet;
Des wensch (daarom wensch ik) datz' u verzel', al hadze my verlaeten,
 Toen ik in mijn ghemoedt, verbolghen boven maeten,
 Besloot te doen den stap, die my aan 't *glissen* (glijden) braght.
 Laet werden *yet* (nog) verschoont mijn misslagh onbedacht,
Door uitstek van de plaets (door de hooge plaats), daer ik op
 was ghezeten;

En wilt geen Vorst zijn ruymt', naer all' mans *jeunheid* (be-
 krompenheid) mete.

HAR. Wat ruymt? De woestigheid van uwe lusten boos,
 En moedwil? GUS. Wettigh Vorst en was noyt wettelos.
 Hoewel hy, zonder het ghemeene best te *steuren* (verstoren),
 Magh *onghehouden* (niet verbonden), jae moet wezen *in* (aan)
 veel' *keuren* (besluiten),

Voor welke 't vollik heeft te buyghen met *gheduldt* (lijdzaamheid).
Want wetten stelt altydts de gheen die wettigh huldt,
Te weeten 't eyndt, waer toe hy yemandt gaet verheffen

Want degene, die wettig huldigt stelt den gehuldigde altijd
 wetten, het einde te weten nl., waartoe hij, de gehul-
 digde iemandt gaet verheffen.

Dat is, opdat *die* (de gehuldigde) 't volk in deughd zoud overtreffen,
 Met meerder wijsheid *goed* (het goede) *bejaeghen* (najagen)
 quaedt verhoên,

En stieren 't al te recht, (beter) dan de ghemeent' zoud doen,
 Deeze wet *verknoot* (verbindt) den Prins, ook binden hem de wetten
 Die ons de hemel gaf; en die natuure *zetten*,

Met diepe letters deed, in 't redelijk verstandt.

1

2

Deez' moet hy volghen, al waer 't maer ten spiegel want
 Elk onderzaat is op de wet ghewent te luyeren (Hooft wil
 zeggen: elk onderzaat is gewend de wet voor

een oorkussen te gebruiken, in plaats van er vlijtig in te studeeren.

Maer yder zoekt den Vorst, zijn' wandel na te kuyeren,

Gheoorloft achtmen 't gheen dat hy gheboden heeft,

Maer eerlijk eerst en schoon, het gheen dat hy beleeft.

HAR. De harder, als hy dwaelt met *reukelooze* (zorgelooze) beenen
Beslommert zich (slomkrom, alzoo: wikkelt zich in) en 't vee
in grondelooze veenen.

FLOR. Wat eyscht ghy, voor de schuld, dat ik tot beet'ring doe?

GEER. Vw leven, staat en bloedt zijn te ghering daer toe.

HAR. Dit is het voordeel van de grootste schelmeryen,

Dat nimmer na verdienst de straf haer kan doen lyen:

En altijd d' arme wraek vindt haer *verhael* (vergoeding, vergel.
„het op iemand verhalen”) te kleen.

FLOR. Heeft, die zijn misdaedt rouwt, dan niet ghenoech gheleên?

GIJS. Ghenoegh voor zich; maer niet tot beternis van anderen.

HAR. Leydt ghylië binnen t' zaem den *queller* (pijniger) der Hol-
land'ren;

Ik gae de ronde doen, en zelf nemen acht

Hoe brug en poort verzorght, en toorens zijn *bewacht* (van
wacht voorzien).

Verzeekert (vergel: „in verzekerde bewaring stellen”) hem ter-
wijl ik zal my herwaerts spoeyen.

GEER. Waer is mijn Schildknaep? brengh hier yzers om te boeyen

Men kan bewaeren den verrader niet te vast,

GIJS. De Schildknaep is daer al. GEER. daer dient wel opgehapt.

Eendracht. Trouw. Onnozelheidt.

Een. Myn heughelijke troost, o lieve ghezellinnen;

Ghy die met zuiver snoer, gewent zijt op te winnen

Vw' zilvere *perryck* (hoofdhaar) ghebleekt van meenigh' eeuw,

En, met het witte floers, *ophuyft* (optooit), deez' heylghe sneeuw;

Wier *loftenisse* (belofte) noyt *quetsuren* (wonden) leedtoft breuken;

Die nocht van lief, nocht ook van leedt uw woord laet kreuken;

t' *Eenvoudigh* (oprecht) om te doen 't ghelaet, met *schallikheit*
(arglistig-loosheid),

Ia zeggen tot het gheen daer 't harte neen toe zeyt;

O Trouwe groot van moedt. En ghy (nu wordt Onnozel-
heidt aangeproken), dien, t' allen tijden,

Ondraghelijker valt het *letten* (leed doen) dan het lijden, *

Voldoend' Onnozelheidt, ghy ziet om heind en veer,

Wat nemen, in dit landt, de zaeken voor een' keer (de zaken
een geduchten keer nemen).

De Twist met grooter *feest* (vreugde) ontfaan, is heel aan 't woeden,

Zy heeft doen barsten uyt de brandende *ghemoeden* (gemoederen),

Der edelighen trots; en (er is) niet een groote stadt,

Oft daer en heeft het gift haer adems opgehev;

Den besten leden zit de smet (van het gift nl.) diep in 't ghebeente,
En loopt geweldig voort in 't midden der gemeente

Die morrend t'zamen rot. Het aardtrijk, daer ik trée:

Roept oorlogh oorlogh, en *ontzeyt* (weigert) mijn zoolen' vreë:

Des (daarom) ik mijn' hielen licht, beslooten te vertrekken

Van den ghevloekten grondt, om 's hemels held're plekken

Te *winnen* (bereiken) en van daer een vollek te bespïen,

Wiens open arm my troont, en *mij te gunnen dien* (en aan het-
welk ik mij behoort te gunnen).

Trou. Ghy die de Staeten sticht, en spoedigh doet *bedyen* (tot
ontwikkeling komen);

Die zijt der Steden hayl, en (de) gheest der burgheryen,

Der volken vayligheidt, der Koninkrijken kracht;

Godin des landtbestiers, o wereltdwiz' Eendragt;

Waer ghy bevochten wordt *ontzeyt men ons* (daagt men ons)
ten strijde;

Wy missen al te noot de luwt van uwer zijde.

Onno. *Grootmoghende* (grootmachtige) Vorstin, 't vernielende
Gheweldt,

En 't eereloos Bedrogh zijn meesters van dit veldt.

Reyst ghy, wy reyzzen meed', en zijn van hier verbannen.

Een. Aenzienelijk ghesticht des hemels wijd ghespannen,

Die buyten zijt omheynt met muur van diamant,

Ghedopt (gedreven, versierd) met levend' goudt; en binnen d' hel-
dre wandt,

Met Zon, by Zon versiert, aen d' hooghe welsels keurigh;

Deurvrolijkt met de galm van liefdesadem geurigh,

Die d'aldergoedighst' is *der krachtelheden schoon* (der verper-
soonlijkte schoone krachten).

Vv. armen open ons, o gloryrijke throon

Des Alderhooghesten, voor wien alle schepzels knielen,

Der zael'ghen weeldigh huys, en burgh der vrome zielen:

Ontfang, ontfang, ons, o ghy tempel overgroot,

Ons uw *poortressen* (burgerressen) ouwdt in uw' gherusten schoot.

Rey van Hemellieden. Eendracht. Trouw.

Onnozelheidt.

R. v. H. O Heyl'ghe Drietal wellekom,

Die 't wereltdlijk *bezuwaeren* (moeite),

Komt ontvaeren:

En hebt den wegh ghekooren, om

Met ons, vernoegde schaeren,

Te vergaeren.

Op, opwaerts stijght, al hoogher, tot

Dit hoogh verheven blinkend' slot,

Vervult door door alle leede'

Met weeld' en wel te vrede,
Vrolijkhede'.

Een. Ghelukzalighe reyen,

Die 's hemels vloer besiciert met zuivere voeten

(Die op 's hemels vloer met zuivre (onbevleete) voeten u in allerlei wendingen voortbeweeget).

Daer ongeneught met schreyen *zich zelve wars* (van ztch zelve afkeerig), *aen niemandt kan ghemoeten* (niemand kan ontmoeten),

Nocht *wrevelheidt* (wreveligheid),

Met prikkend' *leydt* (vlijmende smart);

De vensters *dar* (durft) ghenaken;

Nocht nestelt *tsaeghen* (verschrikking, vergel. onversaagd),

Nocht zorghe met haer knaeghen,

Aen de daeken.

R. v. H. Zweeft in, zweeft in, ghy zijt verwacht.

In d' hooghverdiepte zaelen

Vry van quaelen,

En als 't ondankbaer aerdsch gheslacht

V quaelijk zal onthaelen,

In zijn' daelen,

Zoo zullen u, o *landliên* (landslieden) mijn,

Deez' vaderlijke poorten zijn

Gheslooten t' gheenen tyen.

Zweeft in, en wilt u *vlyen* (eig. zacht neerleggen),

Tot verblyen.

Rey van Aemstellandsche Iofferen.

O Rome, dochter braef der loffelijk gemelde

Grootmoedigheidt, ghy klok' en reyzighe van leên,

O moeder vruchtbaer van zoo veel vergode helde',

Die zijn door deughdes kerk ten eerslot' ingetreên!

Die in de wolken hebt eertijds uw' stoel verheven,

En uw doorluchtigh hoofd gekroondt met starren zaeght,

En met de nekken trots van 't aerdtrijk opgeheven,

En 's t' onderbraghte Zee (en met de nekken trots van de ten ondergebrachte zee), uw' voeten hebt gheschraeght

Ghy die hebt uytgestrekt uw armen en bevelen

Intoomend' al het puyk der wereldt onder *tol* (schatting, dus onder uwe heerschappij,)

Van 's gulden daegheraeds roosdraeghende prieelen,

Tot 's laeten avonds koets, en schemervalligh hol

(Let hier op de tegenstelling van morgen en avond van Oosten en Westen: het met rozen omwonden priëel (morgenverblijf) en de koets (rust-plaats) en de donkere spelonk (avondverblijf).

$$\frac{\quad}{3} \quad \frac{\quad}{2} \quad \frac{\quad}{1}$$

men zweet) :

ent.

orouders nl.)

zake van de werkdruk en het belang van de veiligheid).

b) te daelen

uit) ten slijk.

woelens zat

der dingen

It !

Daar uwer Koninghen gheslacht is toe ghewendt!
En had doch Brutus, met het loffelijke wreeken,

Omziende vreeze (dus : omzichtigheid) den naekoom'ren ingheprent
 Zoo zouden nu ter tijdt de vreeze wy ontbeeren,
 Die ons beleeghert heeft met anksten en verdriet.
 Maer, laes ! het lichte *luk* (geluk) nocht trouwe wraek, verleen
 Der grooten kinderen hun' woesten moedwil niet.
 Nu is 's lands rust ghesteurt, de zwaerden uyt de scheeden,
 Ghy helden hoogghemoedt, ghy Burghers trots, beziet
Erleght (overlegt) in uw ghedacht, bezint, eer verder (te) treden,
 Aen welke gruw'len ghy der poorten sleutels biedt.
 Keer buyten, buyten keert dat beest ontsteldt van harssen,
 Den goddeloozen Krijgh en bouwt hem gheene brug,
 Dien 't met hebloeden bek in 't yzer lust te knarssen.
 Men kan wel nauwlijks, doch men kan nu noch te rug.
 Maar t'hans als 't al vervult zal zijn met schrik en *duchten* (vreezen),
 Door 't overromplen en verwoesten van het landt,
 Der schuuren droeve *smook* (rook), en het *verbaesde* (ontzette)
 vluchten
 Der huysliën opghejaeght, der *slooten* (kasteelen) lichten brandt ;
 Zal yeder achten, dat zijn is de grootste schaede,
 En zijn de beste kans, in 't wrokkighe ghemoedt ;
 En luchtigh open doen zijn ooren tot het quaede,
 En niemandt (zal) luyst'ren nae verdragh oft vreedes goedt.

Derde Bedrijf.

HARMAN VAN WOERDEN. GEERAERDT VAN VELZEN.
 GYSBRECHT VAN AEMSTEL.

HAR. Ik koom het inder yl daer alles deur ghevloghen,
 De poort is wel bewaert ; de bruggen *opgetoghen* (opgehaald) ;
 Op elk een toren is een schildwacht uytghezet ;
 Het wachthuys vol kryoels, een yder rustigh, met
 De waepens by der handt ; en niemandt suf van allen.

2 1

Verzeekert houd ik ons voor schielijk overvallen,
 't *En zy* (tenzij) zelf 's hemels haat ten oorlogh ons *ontzeg* (verklare)
 GEER. 't En is de meeningh niet *te wachten na beleg* (het be-
 leg af te wachten).

Maer om bequaemelijk te zaake te voltrekken,
 Vereyscht de tijdt, dat wy 't verborghen nu ontdekken,
 Aen neef van Aemstel, als een treffelijk medelidt
 Van onz' verbintenis. GUS. Wat 's dat verborghens ? HAR. dit :
 Van *all'* (allen) die 't vaderlandt ghetrouwe liefd' toedraeghen,
 Ik wil gheen' aenstoot vreez', zy prijzen ons *verdragh* (verbond),
 Maer op hun hulp men zich ook niet verlaeten magh.
 In quaede zaeken wordt de hevighe bedryver,

Met haesten aenghevoert, van zijn' verblinden yver,
Gherechtigh' aenslagh *sloert* (gaat langzaam voort), door het
beleydt en raet

Der juyste rede, *die nauw uyt haer treedt en gaet* (die nauwe-
lijks uit haar' gewonen tred gaal).

Zoo zullen zy, *des waer daer op te wachten* (als daar opge-
wacht wordt), doolen.

d' *Onkundighe ghemeent* (het gewone volk) heeft d'ooghen in de
zoelen;

En blindelings verkiest, en blindelings versmijt;
2 1 2 1

En vaek, mijn leven sterf, mijn doodt die leee, krijt.

HARMAN wil daarmede te kennen geven, dat vol-
gens zijne meening het volk veelmalen gek-
kepraat uitslaat.

Des (daarom) vayligh nerghens wy in 't landt zijn van den Grave.

GIJS. Hoe dan doch toe? GEER. de Vorst die onder zijne *stave* (staf)

't Ghehoorzaem Eng'landt buyght, en heeft in zijner maght,

De kind'ren *effen* (nauwelijks) rijp, te scheyden van gheslacht,

En (van) ouwders *eeuwelijk* (altoos) hoe zeer het ook doorsnijde

Hun overhangend (naar hun kroost overhellend) hart en presten

ze ten strijde (en ze (de kinderen nl.) tot den strijd te pressen),

Met booghen handigh tay, en flitzen *scharp van dop* (met scherpe

ijzeren punten).

't Zy dat hy *drieghe* (dreige) met *beschreylijk* (droeven) oorlogh, op

Te koomen den Franzoys (den Franschman te bestrijden), wiens

speer hy niet laat roesten;

Oft met verslinnend' *heyrtoght* (leger) Schotlandt te verwoesten;

Oft te versteuren, met het yzer blank en 't vier,

In zijne nachten lang, den ongastvryen Yir,

Deez' (Engelands vorst nl.) heeft zich *vast ghemaekt* (verbonden)

by schriften (bij geschrifte), en *by spraeke*

Van eeden dier (door het uitspreken van dure eeden), belooft 't

handhaven onze zaeke.

Des (door) den verraeder hem te geven in der handt

Wij hebben, ons in zijn' bescherming ende (in zijn) landt.

2 1 3

HAR. Daer is des Graeven zoon de Prins Iohan *van naeme* (geheeten),

Dien d' eer ghebeurt is van in echte te verzaeme'

Met 's Koninks dochter, *deez'* als van de rechte *struyk* (stam),

Een onbesprooke spruyt, men zal, naer ouwdt ghebruyk,

Doen zweeren 't *onderhoudt* (handhaving) van alle vryheden,

Die 't land oyt had voorheên, oft hebben moght met reden;

En zoo *bemoffelen* (met een mofbedekken) zijn handen, dat hy 't spel,

Door hooghmoed, echter ons niet weêr in 't war ons stel;

2 1

Maer (dat hij) hebb' eerbiedelijk het Engelsch hooft te vreezen.

En als hy zal ghehuldt op deze voorwaerd wezen,
 (zal men deez') Verheffen tot den naem zijns vaders, deze vindt
 Is d' eenigh uytlooms die wy hebben, *des* (daarom) terstondt,
Want ons gheen ding zoo quaedt als sloffen is oft slepen
 (Want niets is zoo kwaad voor ons als treuzelen)

Bestelt ons, neve, drie van de bezeylste schepen,
 Ghy kent den hoek, ghelijc uw volc de schipliën *doet* (kent).
 Gls. Hoe scheepen! 'k ben ghescheept daer ik med' over moet
 En vind my zoo ver t' zee met uw verhaeste kielen,
 Dat ik, helaes! vergheefs nu omzie nae mijn hielen.

(GLSBERT wil hier mede te kennen geven, dat hij
 reeds te ver afgedreven is van de vastigheid,
 die hij nu vergeefs achter zich ziet;

Maer weeldigh Uytrecht, o Bisschoppelijke stadt.
 Zoo ik noch binnen uw *welstrijdbre vesten* (goed verdedigbare
 vesting) zat,

Ik voerde den Tyran in handen niet (van) den gheenen,
 Die min (der) het vaderlandt dan eyghe wraeke *meen*en (bedoelen)
 De waarheid is (ghelijc ik gheen zins en *beneen* (ontken)
 Dat ik in handeling en vrundtschap ben ghetreën,
 Op uw aenhouden, met de Vorsten onz' ghebuuren,
Eer dat men iets bestond' (eer dat men tot feitelijkheden over-
 ging) om binnen hunne muuren

Te vinden uytvlucht, en niet zonder toeverlaet
 Te blijven, by al dien mislukt waer onze raedt,
 En aenslaghe vol ghevaers, die 'k helpen heb beginnen,
 Met goeden yver, om gheleghentheid te *winnen* (bekomen),
 Tot het vergaederen der Staeten, 't welc dus lang,
 De schalke Dwinghelant *door slimmer trecken* (listen) *gang*
 (door slimme listen te bezigen),
 Door dreighen en *ontzich* (vreeze), gheweeten heeft te *weeren* (keeren)
 Maer toegang in het land t' ontslyten vreemde Heeren,
 Om groote steeden met *tandbiende slooten vast* (sterke, flinke
 verdedigbare kasteelen)

Te dwinghen; 't platte land te treën met overlast
 Van *knechten* (krijgslieden) tuchteloos, en overzeesche koppen;
 Met oorloghsvolc uytheemsch onz' vestinghen te *stroppen* (een
 strop omdoen, dus: machteloos maken),

Te zetten d' Eedlen van hun ampten: Burghers rijk
 Van (uit) hunn' vryheeden oudt: Huysluyden op den dijk (te zetten)
 't Was noyt mijn meening. GEER. Wie kan ordentlijk verquikke
 Een' staet ter doot toe krank, en weër in orde schikken,
 Als d' Opperoverheid onordlijk wordt *beliedt* (geleid)?

HAR. Dat konde d' eerste nocht de tweede Brutus niet.
 Noch die in 't vrouwekleedt als mannelijk bevrijder
 Zijn (s) Vaederlandsch zich (ge) droegh (zinspeling op de
 Thebanen) en waer 't dat een yder

Zoo nauw zoud nemen als Epamimond en ghy,

Toen Theb', en Hollandt nu, bleef in de slaverny.

GEER. Dan waer het straffeloos de volken te verslinnen (verslinden).

GIJS. *Onordes* (wanorde) al ghenoech, laet ord' een mael beginnen

HAR. Dat zal 't, wanneer de Graaf zal zijn in 's Koninks handt.

GIJS. Ziet toe, ziet toe, ghy scheept 's lands welvaart uyt het landt,

GEER. Wie is dat? de Tyran, dien wy te zaemen vinghen?

GIJS. 's Landts hoogheydt is 't, die ghy verraaft den vreemdelingen

GEER. Men zett' een *bilken* (redelijken) Prins, in Dwingheland
zijn stoel.

GIJS. Hoe lang doch billijk? tot dat hy zich meester voel?

HAR. Zijns levens heele loop doet hem voor goed befaemen.

GIJS. Hel zy zoo, wie wil borch zijn voor zijn' erfghenaemen?

GEER. Dat is te ver ghezorghd'. *In tusschen dagh en raedt*
(komt tijd komt raad),

GIJS. Noyt zorghd' hy ver' ghenoech, die zorghde voor een staet.

HAR. Ghemeen'lijk komen voort de vroomen van den vroomen.

GIJS. En als die reghel mist, dan is het omghekoomen.

GEER. Men kan een' Vorst zijn maght bepaelen by verdragh.

GIJS. Volvoert dat, als zijn vreemt krijghsvolk u overmaght).

Men merke op, dat het gesprek tusschen de
edellieden gaat over het al of niet wensch e-
lijke van Englands Koning, ook met het oog
op diens nakomelingen, in Hollandt den scep-
ter te doen zwaaien.

HAR. Wat middel zoudt ghy dan goet vinden te ghebruyken?

GIJS. Den Graaf' en Graaflijkheid hun' wicken wel te snuyken,

Doch niet met vreemt geweldt, maer nae voorouwders zeën

Beschrijft de ridderschap, beschrijft de groote steen,

Daar d' *opper* (hoog) heidt by staet, en laat die wederhaelen

De buytenspoorsche maght *in d' ouwegezette paelen* (binnen de
oorspronkelijke perken)

HAR. En zoo de Staeten zich niet *kreunen onzer zaak* (bekom-
meren over onze zaak)?

GEER. Oft zoo zy, den Tyran ten dienst, ons teghen spannen?
2 1 3

GIJS. Wil 't beste deel des volks verheert zijn van Tyrannen,
Het oordeel staat aen hen, *des dulden zy* (als zij dus verdra-
gen), elk een

Die dulde dan met hun, of (be) geef zich elders heen.

Want stootmen dit om, 't schuym van Burghers en van Boeren

Dat zal, ghelijk als ghy, den Prins te landt uytvoeren;

En zoo zy 't vinden goet, met lasterlijk bedrijf,

Hem tasten aen zijn' kroon, hem tasten aen zijn lijf.

Des (dus), zoo ghy niet en wacht u *wijder dies* (verder daar-
mede) te (be) moeyen,

Zoo zullen eeuwelijk verspuwen, en verfoeyen

De tijdghenooten en naeneeven uwen naem.

En, oft ik 't met u stond (al waagde ik het met u), zoo waer
't noch *onbequaem* (ongeschikt),

Dus in der yle, volk en schepen *toe te rede* (in gereedheid te brengen).

HAR. Dewijl de zaak by u dus staat, ik ben te vrede

Dat wy ons in de rust van deze nacht beraên.

GEER. Zoo ghy my overstemt, ik moet' er onderstaen

Maar zal doch nimmermeer 't hier blijven vayligh vinnen.

GIJS. Noyt is 'er heyl ghevolght uyt raedt van *bystre* (verdwaalde) zinnen.

Ay reddet d' uw', en toon van rede wat meer blyks.

HAR. Goe nacht zoon. GIJS. Neef, goe nacht. GEER. ik wensch
u desgelijks.

GEERAERDT VAN VELZEN. MACHTELT VAN VELZEN.

GEER. 't Was wel dat wy de *grondt* (reden) voor Aemstel eerst
verzwegen,

Wy hadden anders hem niet in 't verbondt ghekregeu.

't Is quaad *yet aen slaen* (iets te beginnen) met nauwgezette liên,

MACH. Mijn' Heere, zijt ghy daer? wat quelt u? over wien

Is uw misnoeghen? GEER. Hy neyght tot raedt, die geenszins
vaylichlijken (op veilige wijze)

Te werk te stellen is, nocht wel gedyen kan.

MACH. Wat doch? GEER. maer zachtelijk te hand'len den Tyran

MACH. Indien een vrouw betaemt te zegghen haer ghevoelen,

Zoo bid ik laet den brandt van onze smart bekoelen,

Zoo dat de haet, ontfonkt door onz' bezondre schae,

Niet boven liefde van 't ghemeene best en gae.

GEER. 'k Heb groot verlanghen na mijn Schildknaaps wederkeeren

Den welken ik heb 1 4 heen, om antwoordt te begheeren,

Dat (die) d' uytkoomst van de zaak, ontdekke naekt en klaer,
Nae Muyderbergh 3 2 *gheschikt* (gezonden), aen Timon 5 tooveraer.

Ik gis, hy is nu wel ten eyndt van zijne paede.

MACH. Wat quader raedtsman, lief, daer ghy meê gaat te rade!

GEER. Wat zal ik maeken? een verlangen zonder maet,

My 't harte nimmermeer te *snerpen* (pijnlijk aandoen) af en laet,

Om (te) weten wat gheluk wy hebben te verbeyden.

't Zy dat wy laeten ons van Aemstels zinnen leyden;

Olt datmen 't aen de gunst der winden hanghen zal,

't Is rondom vol ghevaers en 't geldt my boven al.

MACH. Helaes! GEER. zoo niet mijn troost, mijn' ziele, spaert
uw' tranen.

Van *vaek* (slaapzucht) ik my en van vermoeytheit vol vermanen

MACH. 't Is wonder dat u die bevinghen niet veel eer.

GEER. Treedt in. MACH. ik volgh, mijn lief, treedt in en geeft u nêer.

SCHILDKNAEP.

(in) Mijn leven, hoord' ik vaak en menighmael *ten breesten* (op
het breedst)

Van spook gewaeghen, en van toovery en gheesten.

Maer ondervond noyt yet, doch 't hooren en het zien

Van zulk bedrijf zomwyl ghetuyghen kloeke liën,

En *die* (de kloeke liën nl.) niet zijn ghewoon de waarheidt te
bemeuz'len (bemorsen),

Des (derhalve) ik wel 't meeste deel, mnar al(les) niet houd
voor beuz'len.

Als ongheluk my parst, vindt ik my heughlijk som (s),

En somtijds treurigh, dat ik niet kan zien waarom,

Komt dat by gheesten toe, die zwijghend' inne sluypen,

En onze zinnen, door hun binnenste, bekruypen?

Oft maeken zonneshijn, oft buyigh weder onstuym,

Den menschen nu een droev' en dan een blyde luym?

Doet al uw best, somtijds een *licht* (gemakkelijk) ding zal u
missen (falen),

En somtijds rolt een' zaek van zelve *teghens gissen* (tegen het
vermoeden in)

Zijn 't gheesten, die alzoo beschertzen ons verstandt?

Oft is het wildt gheluk der wereld allerhandt?

Nu (eens) schijnt te pikken yet op ons van alle zyen,

Dan (weder) waerschuwt yet oft helpt; en schijnt met ons te
leyen (medelijden te hebben).

Wanneer men daer op let, dunkt my gheloovens waardt

Hoe dat 'er gheesten zijn, van goed' en quaeder aardt

Den quaeden gheesten eer van wijsheidt toe te schrijven,

Aen (bij) hen te zoeken heyl en raadt is ons bedriyven,

En is, na dat ik kan bevroên, niet wel ghedaen.

Nochtans belast myn Heer my daerom uyt te gaen.

Een ander van zijn' hals dus duyndend (de zaak verklarende)
had gheschoven,

Zijns Heers bevel! *Ik leg de toortsen in den oven* (ik wil het
stuk bestaan)

Hoe dat ik naeler koom aen Muyderbergh gegaen;

Hoe dikker lucht; of *laet ik 't my te vooren staen* (verbeeld
ik het mij)?

Hier, in verlooren hal en hegghen naar *belooken* (ingesloten),

Een Timon, Tooveraer van niemandt onbesproken,

Verschuyt zijn haetlijk hoofd, 't verkeerde schepzel leyt
 En walleghet van den dagh, en alle lieflijkheid.
 Zijn eyghen lichaem niet en wenscht hy wel te tieren.
 Maar scharp ghebeent, bekleedt met onderaerdsche spieren,
 Is schoonheid in zijn zin, een' kinne die de schae
 Haer rugheydt noyt besnoeyd', en onghekemmet haer,
 En van *gheschrookte* (verdroogde) huydt de rimpels hem vermaeken
Lantaerenhoorsch (als het hoorn van een lantaarn) ghezicht,
 holl' ooghen, hooghe kaeken.

Onzaelghe mensch! is dan uw wijsheid *onghemeen* (buitengewoon)
 Ghebonden, aen dusdaenighe wanschapenheên?
 Oft kan de dwaesheid *yl* (luchtig) van jonghers en van vrouwen,
 Aen dezen woesten *schijn* (uiterlijk) te lichter *toe vertrouwen*
 (toeschrijven)

Verborghe wetenschap? voorwaer *het mogte wel* (het kon wel zijn)
 Dat dit, en al uw doen, niet waar *dan guychelspel* (misleiding).
 Ik zal 't doorzien. Wat kan 't my meer dan u doch deeren?
 Hou, luystert, konstenae, die met afgrijslijk sweeren,
 Des afgrondts heyloos volk kunt dwinghen, naer ik hoor.

TIM. Ik hoor (*echo van Muiderberg*).

SCHILD. Ghy die mijn' eighe stem te rugghe kaetst, in 't oor,
 En antwoordt met mijn mond, waer zijt ghy met uw wonder?

TIM. Onder.

SCHILD. Indien ghy u vermeet te wezen een' *vermonder* (verkon-
 diger, die iets met den mond overbrengt)

Van 't gheen dat zal geschiên, zoo gundt dat ik koom in.

TIM. Koom in.

SCHILD. Op zacke van ghewicht ik hooren zoud' uw *zin* (meening)
 Wat raadt om 't hol zijn deur te vinden in deez' hocken.

TIM. Zoeken.

SCHILD. Ik zoek vergheefs, en zoud' mijn' oogen schier vervloeken,
 Maer hier is 't duyster, leydt de weg hier nae beneên?

TIM. Neen.

SCHILD. Alom is 't dicht, waar ik het *loch* (opening) te vinden meen
 Zegt van den ingang my, bid ik, een merrekteyken.

TIM. Eyken.

SCHILD. Hier staetze maer het oogh gheen' ingang kan bereyken.
 Kom buyten liever ghy, verwachten ik u zal.

TIM. Ik zal.

SCHILD. Waer wilt ghy dat ik toef, beneden in het dal,
 Dat vol van liezen staat, oft liever hier ter stede?

TIM. Ter stede.

SCHILD. Ik bid u help my voort, 't is middernacht alreede,
 Wanneer zoo zal uw *konst* (kunst) doch komen voor den dagh

TIM. Voor den dagh.

SCHILD. Beginnen zult ghy dan al zonder lang verdragh

De Zon, om deez' tijdt 's jaars is niet ghewoon te luyen.

Wat zie ik? d'eyke leeft. Het aardtrijk met de *krugen* (kruiden),

Rondom den wortel schudt. De boom springt uyt zijn' grondt,
Die waezemt rook, en vlam, och dit 's de hel haar mondt.
Och, dreyghen van de dootd my noyt zoo zeer vervaerde.

SCHILDKNAEP. TIMON.

TIM. Hier ben ik Timon, die in water, lucht, en aerde,
Voer, over gheesten, spook, en ikkers heerschappy.
Al, waer de wereldt *af* (van) verschrikt, dat schrikt voor my.
In 't diepe van der Zee, door kracht van heyloos rijmen,
Bekommer ik (houd ik aan, Fr. encombrer) de Zon. Ik doe de Maen
bezwijmen,

(zoo) Dat zy haar dootdverw. zet. de winden, zonder toom
Aen 't rennen, *schut ik kort* (belet ik in korten tijd voort te
gaan), en maek een' doode stroom.

En *mits* (indien) het my belieft, help ik hen weër aen 't hollen,
En schud den hemel, dat de sterren suyzebollen.

Ontbinden kan ik de ghemoeden van de min,

En andren weder stuur ik harde zorghen in.

By naere middernacht doe ik mijn' *eunjers* (toovenaars) draven
Het kerkhof om, en *driesch* (jaag met driestheid) de dooden
uit de graven,

En breek hun ijsren slaep; en dwing hen vaerdigh, dat

Zy my aenwyzing doen, van een verborghen schat;

Oft van kleynoodjen voor veel jaren al verlooren.

Oft wil ik weten 't eyndt eer dat het is ghebooren,

Van eenen aenslagh; zulks zal *by* (door) een' geest geschiën,

Die door d' omstandigheên vervollighs nood kan zien'

(Die door d' omstandigheên kan zien, wat noodzakelijk volgen moet).

Eyscht wat ghy weten wilt. SCHILD. De Velzerheer ontsieken

Met eedle gramschap, om de schennisse te wreken,

Bedreven aen zijn vrouw, heeft als een moedigh man,

Zijn' handen kloek ter daedt geleyt aen den Tyran.

En houwdt op 't Muyderslot ghevanghen den misdaedighen,

't Gheluk wat dreyght het? zal 't zijn' aenslagh begenaedigen?

Oft waer het beter noyt in dit ghevaer ghetreën?

TIM. Vertoeft zoo lang dat ik behoorlijk *toe magh reên* (met re-
denen mag toespreken).

De mondt van eenen gheest u 't antwoordt zal verklaren.

Verschrik niet, *wat zich voor ghedaenten openbaren* (welke ge-
daenten zich openbaren mogen)

Want alles is in dwang van deze roed' haer' kracht.

SCHILD. Daar koome wat het zy; al 't gheen dat ghy verwacht,

Dat ben ik wel ghetroot, en zijt ghy voor de scharen

Der helle veyligh zelf, ghy zult my wel bewaren.

TIM. Nu luystert nae my, ghy *driekoppigh' Hekate* (een afgrijs-
lijke toovergodin)

Nu vol, nu rechts, nu slinks van trony hallef snee
O grootste dwaelstar, die de duyster mint, van zessen
 (O grootste dwaelstar, die van de zes het duister mint);
 Gh y die in uw *gewouwdt* (macht) hebt alle tooveressen,
 En let *van liever leed'* (aanhoudend) op beevaerd, en *ghelol*
 (eentonig gezang);
 Nachloopster, luystervink, weërmaekster, groote kol.
 En ghy ghekroonde draek, vol van *verbolghe steuring* (grim-
 mige verstoordheid),
 Die 's hemels burghery afvalligh braght tot scheuring,
 En worpt u op tot hoofdt des heys *dul* (dol) opgeruyt;
 (Vergelijk deze regelen met den hoofdpersoon
 van Vondels „Lucifer”);

Dien 't muyten zuurst bequam, en die noch stadigh muyt,
 Aenhissend' hemelwaerts uw' booz' wanschaepe schimmen,
 Hoewel nu 't *zink* (in de laagte) zoo diep, als ghy dacht hoogh
 te klimmen
 Tiran des swaevelpoels, voor wien al d' afgrondt beeft,
 En wat 'er onder Maen, de wereld ommezweeft,
 Van toovergheesten, tuk op kruyden en venijnen;
 Oft (al wat van) onderaerdsch ghedroght gaet *waren* (ronddo-
 len= steeds van geesten gezegd) in de mijnen,
 Vlieden (voornoemde geesten worden aangesproken) ik bezweer
 door deze teekens plat,
 Door deze beelden die ghemaelt (geschilderd) staen op dit bladt,
 Door deze naemen, groot by Arabiers en Mooren,
 Door deze roed' en door de kracht daer in bezwooren,
 En door 't *versteurt ghebeent van dezen sirkel rondt* (het uit
 het graf gedolven gebeente, waaruit deze sirkel gemaakt is),
 Dat ghy verschijnen doet, alhier voor my, terstondt,
 Een' gheest, geswind op reys, deurtrapt, rondomme zwierigh,
 Betweeter, tydingziek, bemoeyal, en nieuwsgerigh,
 En die van looghentael te spreken voor my schrikt.

De Maen gehoorzaemt reeds, zy heeft my toegheknikt
 Der Hellen Koning meed' (gehoorzaamt ook); oft ik ben onervaeren,
 Want d' aarde loeyt van ankst, en arbeeydt om te baeren.

HELSCHE GHEEST. SCHILDKNAEP. TIMON.

HEL. De Vorst der diepten *schikt* (zendt) my, uyt den helsen
 brandt.
 Onwilligh, maer door dwang zijn' vaerdighen ghezant,
 Om, Timon, op de vraegh, die ghy hebt voor te stellen,
 t' Antwoorden, vraeght maer kort, en *oorlooft my ter hellen*
 (vergun my ter helle te varen).

TIM. Den Graef van Hollandt houdt de Velzerheer gevaên,
Te Muyden op het slot, zeg hoe 't hem zal vergaen.

HEL. 't Is wel van hem verzint,

Dat hy 't zich onderwindt.

TIM. Vaer heen, ghy hebt voldient. HEL. Ik vaer. TIM.
deez' tyding draghen,

Ghy jongman, mooght uw' Heer, dien zy wel zal behaghen.

Op looghen ghy den Gheest zult vinden (betrappen) nimmermeer.

SCHILD. Ik gae dan, Timon, dit laet u te loon mijn Heer.

't Is ongheelooflijk dat zoo wonderlijke zaeken

Niet inder daedt geschiën, maer dat haer menschen maken,
En gheven valschen schijn (en daardoor in een verkeerd licht
geplaatst worden). Nochtans hen maekt verdacht,

Dat zy dusdanigh spel niet spelen dan by nacht;

Een' tijdt die gunstigh heelt 't litteeken van de looghen

(een' tijd, die gunstig het merk van den leugen bedekt houdt)

(de Schildknaap erkent dus ook, dater alle re-
den is om den waren staat van zaken eens van
naderbij te bezien.

Laet zien, hoe sprak de Gheest? ik zouw 't vergeten moogen.

't Is wel van hem verzint, dat hy 't zich onderwint.

Hoe nu? het woordt verzint, *men dubbelduydigh vindt* (vindt
men met twee beteekenissen).

Is 't van mijn Heer verzint, *met zinnen wel ghesleepe* (goed
verzonnen?)

Oft heeft hy zich verzint, en *wel te deegh vergreepen* (terdege
misgetast?)

Wie leyt my uyt hoe ik dit nemen zal? Ja, ja,

Nu dat het omme komt vind' ik my even na

(Nu ik mijn last volbracht heb, ben ik nog even wijs).

REY VAN AEMSTELLANDSCHE IOFFEREN.

Och hoe veel beter waar het noyt te zijn ghebooren,

En 't licht te missen,

't Welk men zoo meenigh meenigh mensche ziet bekooren

Tot schendigh *glissen* (uitglijden),

Dan uyt voorouwders snoodt te zijn ghesprooten;

En dan te wezen van 't veracht,

Onzuyvere gheslacht,

Verworpe looten?

Al wie dat het ghenot van hun' begheerte vijnen,

Door booze daeden,

Die moet hun lust, *met nasmaek quaedt* (met bitteren nasmaak),
in kort verdwijnen,

Tot eyghe schaeden.
 En 't *leelijk ongherucht* (de slechte naam) sterft t' geener stonden,
 Maer wispelt na en voor,
 Met vaele wicken, door
 Der menschen monden.
 Gheen ding en is 'er, dat zoo zeer *verleydt* (afleidt) den vroomen,
 Van vroomheids weghen,
 Als *slimme* (slechte) voorgang; meest van oudwers, en van oomen
 Tot quaedt gheneghen.
 In hunlië spoor zijn' voeten onghebonden,
 Elk licht verreukeloost (veronachtzaamt),
 En, met 't ghezelschap, troost
 Zich in de zonden.
 Hoe veele doen te kort, helaes! dan hunnen neven,
 Naekomelingen,
 De gheen', die door *bedompte* (bedwongen, ingehouden) *toght*
 (hartstocht) des (ge) moeds ghedreven,
 In schande springhen!
 Ghelijk de Velzerheer, die gaet besluuten,
 Dat hy, *om wraeks verzaên* (om zijn wraak te verzadigen),
 's Lands hoogheid wil verraên,
 Aen magt van buyten.
 My lust in 't klagbadd, (laes!) weemoedelijk te treden
 Nae druks vermanen,
 En my te wasschen heel van boven tot beneden,
 In laeuwe tranen:
 O menschen broosch! hoe glad is voor u allen
 Heylzaeme deughdes baen;
Daar niemandt zeeker staan
En kan voor 't vallen
 (Daar niemand beveiligd is voor vallen)!
 Tot noch toe Velzen ging (hij viel niet), zoo 't scheen, dat
 niemandt vaster
 Zijn' treden *spande* (afmat).
 Nu is (helaes! helaes!) zijn lof verkeert in laster.
 Zijn roem in schande.
 Voortaen zal elk, die plagh te prijzen, smaelen,
 Voortaen zal niemandt meer,
 Om d' onbesprooken' eer,
 Zijn huys *op halen* (vermelden).
 O Gijsbrecht, waerdigh Heer van onzen vaderlande,
 Wijs, goedertieren,
 Die daer den klaeren Aemstel met zijn' groenen rande
 Hebt te bestieren;
 Hoe is ook d' inslagh (van het weefsel: de gevangenneming des
 Graven) u bedekt ghehouwen?
 Hoe zijt ghy *ingheleidt* (in den aanslagh betrokken),

Door uw' trouwhartigheydt ,
 En goedt betrouwen ?
 Nu vreez' een yder , die *ghetroont* (medegesleept) wordt om ghe-
 zworen.

Aenslagh te maeken ,
 Dat daer yet anders schuylen magh , dan 't schijnt gheschoren
 (Gijsbrecht had slechts de *schering* gezien) ,
 In 't *hol* (het binnenste) der zaeken ;
 Zoo datmen lichtlijk komt , door 't valsch *bedieden* (beduiden ,
 inlichten) ,

Niet in ghevaer alleen ;
 Maer nae te jaeghen , 't gheen
 Men meent te vlieden (dus : geheel bedrogen te worden).
 Niemandt verlaet zich hier op edel' of oneele ,
 Vrienden of maghen.
 Want , die te zamen spannen , doen 't , ten meesten deele ,
 Door haet te draeghen ;
 Oft hoop (te draghen) tot hoogher (ge) luk , beyd' eer vergheeten
 (beide , de haat- en de hoopdragers , door de eer te vergeten) ,
 Neemt Aemstel uyt hun rot (snoode bende , vergadering) ;
 Wiens *wit* (doel) zal liefde tot
 's Lands welvaert heeten ?

HUYGHENS

EUFRASIA (OOGEN-TROOST.)

II.

CONSTANTIN HUYGHENS.

Tot de voornaamste vrienden van Hooft behoorde CONSTANTIN HUYGHENS, geboren te 's Gravenhage den 4^{den} September 1596, gestorven op het buitengoed Hofwijck, in den jare 1687. Alle goede gaven, die een menschenleven schitterend en aangenaam kunnen maken, zijn Huyghens ten deel gevallen. Hij muntte uit door bijzondere gaven van vernuft en kunstvaardigheid, door helderheid van hoofd en edelmoedigheid van hart. Hij genoot maatschappelijk aanzien, bezat rijke goederen, mocht zich verheugen in vorstelijke eereblijken en mag daarenboven een onzer kloekste Vadersen genoemd worden.

Als afgezant en staatsman bewees hij den lande gewichtige diensten en verwierf zich als zoodanig veel achting en eer. Behalve de Nederlandsche letteren beoefende Huyghens ook de Latijnsche, Engelsche en Italiaansche, terwijl de wensch om Aristoteles te lezen hem aanspoorde zich in het Grieksch te oefenen.

Zijn vader, Christiaan Huyghens, eerst Secretaris van Willem I, werd naderhand Secretaris van den Raad van State. Zijne moeder was de dochter van Jakob Hoefna-

gel, een schatrijk Antwerpsch koopman, die in 1576 ten tijde van de Spaansche mouterij, der stad 3 ton voorgeschooten had. Huyghens' peters waren de stad Breda en Justinius van Nassau, een natuurlijke zoon van Willem I. Constantin ontving eene kostelijke opvoeding. Hij was nog zeer jong, toen zijne moeder hem reeds de berijmde 10 Geboden voorneuriende en alzoo bij het jongske reeds den grond legde voor het voorvaderlijk geuzengeloof. In 1609 ving Johannes Dedel aan hem in het Latijn te onderrichten. Dat de Latijnsche lessen van Dedel goed aan Huyghens besteed waren, bewijst o.a. de *Vita propria sermones*, waaruit genoegzaam blijkt, dat Constantin in het Latijn geen stumper was. Aan de knopen van zijn wambuis leerde zijn vader hem de muzieknoten. Voorts ontving Huyghens onderwijs in de logica, de natuurkunde, het Grieksch, het Engelsch, het Italiaansch, de rekenkunde, de wiskunde, het boekhouden, den wapenhandel, de schermkunst, het paardrijden, het schaatsenrijden en het zwemmen, hoewel hij in deze laatste kunst nooit vorderingen maakte. Tevens oefende hij zich in het eitherspel, waarvan hij een bijzonder minnaar was, in het schoon-schrijven, het teekenen met de pen, het miniatuurschilderen en het portretteeren. Een groot liefhebber betoonde Huyghens zich ook van mathematische studiën. In alle voornoemde kunsten en wetenschappen was Constantin reeds op zijn 17de jaar onderwezen en, wat van belang is opgemerkt te worden, op dien voor velen gevaarlijken leeftijd is de grondtoon van Huyghens' ziele: „In Uwe hulpe is onze hope, o Heer!” dit de slotsom van zijn ernst en spel.

In 1613 nam Dedel afscheid van zijn' leerling, van wien hij de vrucht der dankbaarheid inoogstte. In 1617 promoveerde Huyghens aan de Leidsche Hoogeschool in het Romeinsche recht. Nog op 83 jarigen leeftijd herdacht hij zijn kortstondig verblijf aan genoemde academie en kwam er voor uit, dat het jaar daar door gebracht,

het aangenaamste zijns levens was geweest. Te Leiden werd Daniël Heinsius zijn vriend, wel een bewijs, dat ontwikkeling meermalen de klove der leeftijden dempt.

Na zijne promotie ondernam Huyghens eene reis naar Engeland: met den Engelschen gezant Carleton vertrok hij in 1618 naar Londen, waar hij o.a. de gast was van den ambassadeur der Vereenigde Gewesten, allerlei uitstapjes deed en ook een bezoek bracht aan het hof van Jacobus I, dien hij op zijn citherspel onthaalde, welk spel Huyghens reeds sinds zijn 5de jaar beoefende.

Nadat Huyghens nog in hetzelfde jaar naar de Nederlanden terug gekeerd was, sprak hij veel over het weêrzien van zijn geliefd den Haag maar maakte met geen woord gewag van Oldenbarneveldts gericht.

In 1620 koos François van Aerssen Huyghens tot 2den secretaris bij het gezantschap naar Venetië. Venetië, met den Pauselijken Stoel in twist, bedreigd door de macht van Oostenrijk en Spanje, zocht, niettegenstaande den weêrzin der Spaansche elementen, den steun van den ketterschen staat. De Nederlanden zouden Venetië schepen of krijgsvolk zenden en Venetië zou, indien bij het eindigen van 't Bestand de oorlog met Spanje voortgezet werd, den Nederlanden geld verschaffen. Alzoo het oudste Gemeenebest, Venetië, in verbond met de jongste Republiek van Europa, de Nederlanden, tot behoud van onafhankelijkheid en vrijheid.

Het deed Huyghens leed te bemerken, dat in het schitterend Venetië Rome de scheppingen van hare hand der menigte als goden opdrong, en hoe ook hier Rome vijandig stond tegenover de vrijheid en zelfstandigheid der Staten. Slechts ééne maand duurde het verblijf der ambassade te Venetië, waarop de terugtocht naar het vaderland aanvaard werd.

Opmerking verdient, dat Huyghens als secretaris der Ambassade den Doge in diens moedertaal kon begroeten.

Tijdens Huyghens' uitlandigheid was Roemer Visscher

gestorven, wiens Sinne-Poppen in Huyghens zulk een bewonderaar gevonden hadden. In het vaderland teruggekomen, betuigde Huyghens zijn leedwezen aan Anna Roemers en Tesselschade in een gedicht, aldus beginnend :

„De Visscher, die men roemt, dat nimmer schier en miste,
Die uit den Poppen-sin de Sinnepoppen viste, ”—

waarin duidelijk Huyghens' aanleg doorstraalde in het spelen met eigennamen en het smeden van geestigheden uit woordkoppeling tot eene zoo groote, maar tevens bedenkelijke volmaaktheid. Huyghens' sneldichten werden eene hoogere volmaking van Roemers kortswijl en kwinkslagen.

Den 23sten Januari 1621 vertrok Huyghens met een gezantschap naar Londen. Het gezantschap kwam toen bij Jacobus I de zaak van het protestantisme in Duitschland bepleiten. Vergeefs. De koning verborg zich, ten einde zich van steun te kunnen onthouden, achter allerlei voorwendsels. Na een verblijf van 2 maanden keerde Huyghens naar den Haag terug, en deed van daar een tochtje naar Muiden, alwaar hij de jonkvrouwe Visscher ontmoette. Na zijn terugkeer uit Londen dichtte Huyghens *Batava Tempe, dat is 't Voorhout van 's Gravenhage*.

Batava Tempe is een zijner geestigste, vloeiendste en populairste gedichten; daarin teekent hij zijn geliefd Voorhout in de 4 jaargetijden, afgewisseld met alleraardigste tafereelen uit 't Haagsche leven; vernuft, kortswijl, rijkdom van inhoud en vorm strijden hier om den voorrang.

Als secretaris van ambassade vertrok Huyghens den 5^{den} December 1621 opnieuw naar Londen. Aerssen had in last Englands openlijken steun, voor de republiek bij het einde van het twaalfjarig bestand van meer waarde dan ooit, te verwerven.

Het gezantschap werd verre van welwillend ontvangen en het scheen wel, dat de zending tot niets leiden zou.

De stemming, waarin Huyghens werd gebracht, was eene uitmuntende voorbereiding voor zijn gedicht: het *Costelick Mal*. Daarin gispt hij de bespottelijke kleeding van zijnen tijd; geen wonder, als hij opmerkte, hoeveel overeenkomst de breedgerande hoeden met omgekeerde schotels hadden en de Spaansche kragen met omgekrulde stroppen. Volgens Huyghens was de opgesmukte kleederdracht eene uiting van krankzinnigheid. Het gedicht, een brief aan Jacob Cats, is getiteld: „Satyra, dat is, 't Costelick Mal.” Het verdient opmerking dat Huyghens dit gedicht heel wat getemperder eindigt dan begint. Eerst wet hij 't zwaard tegen de ijdele pronkzucht zijner dagen en ten slotte vindt hij die toch zoo erg niet, mits zij zich slechts omhange met den mantel der Christelijke weldadigheid. Deze satyre op de costume van den dag zond Huyghens in 1622 uit Engeland aan den Dordtschen Pensionaris, Jacob Cats.

Tijdens deze ongelukkige ambassadereis leerde Huyghens te Londen John Donne kennen. Deze Engelschman, sinds 1621 deken van St. Pauls, was een man met een schat van menschenkennis en levenswijsheid toegerust, ernstig, talentvol en wetenschappelijk. Zulk een man behoefde niet eens in speciale betrekking tot Huyghens te treden om op dezen een' grooten invloed uit te oefenen.

Daarbij kwam, dat de levensbeschouwing van Donne dezelfde schijnt geweest te zijn als die van Susanna Hoefnagel. John Donne leefde in een' tijd van letterkundig verval, en hoewel hij onder de slechten nog wel een van de besten was, was hij toch in zijne sonnetten en elegieën het kind van zijn' tijd: gekunsteldheid had de natuur vervangen. Hoe vreemder en buitengewoner, hoe schooner. Van daar de jacht op gezochte invallen. In de gewron-

genheid lag de verdienste, het bewijs voor het vernuft en den geest, die den vinder tot dichter maakte.

Eene gekunstelde woordenkeus was in de plaats getreden van groote gedachten.

Huyghens had eene weergevende, doch geene schepende natuur. Vernuftspelingen waren hem niet onwelkom, daarin had hij eer beperkt dan gestijfd moeten worden.

In November 1622 zond Huyghens aan zijn' Leidschen promotor, Daniël Heinsius, een dichterlijk vertoog over „het belegh en ontzet van Bergen op Zoom" onder den titel: „D'Uytlandige Herder"; 15 Mei deszelfden jaars had hij „Aen de Joffrouwen Anna en de Tesselschade Visschers mitsgaders den heere P. C. Hooft" twee dichterlijke brieven gewijd.

Aerssen zond uit Londen zeer gunstige berichten aan Christiaan Huyghens over diens zoon. Terwijl Constantin te Londen verblijf hield, ontving hij van zijne zuster Constance bericht, dat zijn broeder Maurits, willende huwen met Susanna van Baerle, tot zijn en zijns vaders spijt niet slagen mocht.

Met lof en eer overladen keerde Constantin in Maart 1623 naar het vaderland terug. Van zijne terugreis gekomen, bracht Huyghens een bezoek aan 't Muiderslot, doch hij vond er Hooft niet, weshalve hij de „stomme steen, bedaeghde muren" van de „onthoofde romp" met het overbrengen van zijne klacht over de ondervondene teleurstelling belastte.

Zoo nu en dan moest Huyghens blijken van jalousie ondervinden; geen wonder, een 26jarige, die in dienst van den Staat Venetië en Londen had bezocht en door Englands heerscher ridder geslagen was (Jacobus I had Huyghens tijdens zijn laatst verblijf te Londen met Lord Hollands degen geädeld).

Teleurstellingen bleven hem ook niet vreemd. Een liefdesaanzoek werd afgeslagen. Het schijnt wel, dat

Huyghens' „sterre" eerst niet recht zijn pad bestralen wilde. Met redenen vermoedt men, dat Huyghens op Susanna van Baerle eerst een „blauwtje" geloopt heeft. In het najaar van 1623 trad Maria Tesselschade in 't huwelijk met Crombalch, een zeeofficier. Eerst was Huyghens ten gevolge van ongesteldheid verhinderd de bruiloft bij te wonen. Hij wilde gaarne, hoor slechts :

„Gae ick ? stae ick ?
 Neen ick ? ja ick ,
 Emmers gae ick ;
 Neen ick noch ;
 Ja ick , meen ick :
 Weer versteen ick !
 Gae ick ? neen ick ,
 Ja ick toch."

Eindelijk ging Huyghens toch ter bruiloft. Daar ontmoette hij Machteld van Campen, op wie hij verliefde, doch die „ster" was reeds voor een ander opgegaan.

In 1624 stierf vader Christiaan. Deze was kort te voren door zijn' zoon Maurits vervangen als Secretaris van den Raad van State. Spoedig na den dood zijns vaders ging Huyghens opnieuw scheep naar Engeland. Gedurende zijn verblijf in Engeland verkwikte zijne moeder hem meermalen met hare lieve brieven; dit deed ook eene vriendin van den huize, Dorothea van Dorp; deze zinspeelde in hare brieven dikwijls op zijn nichtje Susanna van Baerle, met wie zij vaak Huyghens' gezondheid dronk. Den 5^{den} Juli 1624 was Constantin weder uit Engeland teruggekeerd, de ambassade had hare zending volbracht, de alliantie was geteekend. Huyghens meende nu den tijd gekomen te zijn de rijkste en beste vruchten van zijn' geest, het resultaat zijner „ledighe Uren" samen te voegen. In het bundelke „Ledighe Uren" nam hij ook zijn in 1624 voltooide *Characteres oft Printen* op. Deze

Characteres waren typen uit allerlei standen en rangen der maatschappij. Het best is Huyghens in de teekening van zijn' eigen stand thuis. Jammer dat deze *Printen* den stempel dragen van gewrongenheid en gekunsteldheid—dank zij Donnes invloed. Te vaak wordt de litterarische kunst door Huyghens tot kunstenmakerij verlaagd. In 1625 waren zijne *Otta of Ledighe Uren* afgedrukt en zond hij ze onder velerlei bescherming de wereld in. Hooft, Reaal en anderen werden door Huyghens verzocht op zijne *Ledighe Uren* (de titel der Nederlandsche zangen was: „*Otiorum libre sex*“) eeredichten te vervaardigen.

Behalve *Batava Tempe* en *Costelic's Mal* bevatten de „*Ledighe Uren*“: *Bibelstof*, *parafrasen van bijbelplaatsen*, *van het Credo* en *van de tien Geboden*, dan de reeds genoemde *Charaacteres*, *zedeprinten ende stedestemmen*, waarin humor, boert, satyre en woordspeling genoegzaam voorhanden zijn, te gekunsteld echter en doorspekt van Latijnsche citaten.

In 1625 stierf prins Maurits. Zijne nagedachtenis wijdde Huyghens door eene nationale, forsche afscheidsgroet: zijne welbekende *Scheepspraet*. Weinige weken na 's prinsens dood werd Constantin Huyghens benoemd tot Secretaris van Frederik Hendrik en 5 jaar later tot diens Raad en Rekenmeester. In deze betrekkingen bleef hij tot in hoogen ouderdom werkzaam. Huyghens betoonde zich ten allen tijde een trouw aanhanger van het Oranjehuis, hetwelk hij steeds zijne kennis, talenten en ervaring wijdde.

In 1627 huwde Huyghens met de reeds genoemde Susanna van Baerle, eene schoone, geestige brunette, evenals hij bemiddeld. Zijne oude vriendin Dorothea van Dorp schijnt zich ten aanzien dezer huwelijksvoltrekking dapper geweerd te hebben. Bij gelegenheid van zijne echtverbintenis zong Jacob van den Burgh, een zijner oude vrienden, hem een echtgedicht toe.

Niet alleen van den Burgh maar alle vrienden van

Huyghens, Hooft niet uitgezonderd, deelden in zijne blijdschap. Voor Hooft, die ook naar de hand van Susanna gedongen had, was eenige zelfverloochening niet overbodig.

Huyghens' betrekking bracht evenwel mede, dat hij niet onverpoosd het zoet des echtelijken levens smaken kon. Aan de zijde van Frederik Hendrik moest hij deelnemen aan diens legertochten. Zijne sneldichten zijn in den oorlog gemaakt. Deze waren de vrucht van een spelevaren op 't gebied der invallende gedachten, in oogenblikken van moeheid en matheid eene behoefte; nu eens verraden zij een ernstigen dan weder een lustigen luim.

In 1630 kocht Huyghens voor 41000 gulden de heerlijkheid Zuilichem.

Het groote litterarisch product van Huyghens' huwelijksleven is het *Dagwerck*. Reeds in 1630 was een aanzienlijk gedeelte voltooid. Het dichtstuk is zeker begonnen vóór Huyghens kinderen had; dit blijkt uit het morgengebed. 't *Dagwerck* was oorspronkelijk aangelegd als de schildering van de toekomst, van het huwelijksheil, dat Huyghens aan de zijde zijner „Sterre” hoopte te vinden.

Men leest in het *Dagwerck*, hoe Huyghens voornemens was den tijd door te brengen: ochtendgebed, eenvoudig kleeden, eenige uren te spreken voor velerlei sollicitanten, op den voormiddag ten Hove om den Prins de stukken te doen teekenen enz., vervolgens zijne „Sterre” het nieuws van den dag mededeelen, middagmalen; als het mooi weêr is, eene wandeling doen, alleen of met zijne vrouw; of, als het weêr niet gunstig is, op de studeerkamer rechtsgeleerdheid, geneeskunde, natuurkunde of geschiedenis beoefenen.

Helaas! de pen ontviel hem. In 1637 betrok Huyghens zijne nieuwe woning op het Plein in den Haag, waar hij aan de zijde zijner Susanna heerlijke dagen dacht te slijten. Dit voorrecht mocht hem echter niet te beurt vallen: zijne „Sterre” ging in hetzelfde jaar voor hem onder.

Wat Huyghens in haar verloor, kan men bespeuren uit 't epigram door hem na haar overlijden vervaardigd :

„Sij was een Diamant van suyperheit en trouw,
Gekast in uw jong hert: daer is sy uitgestolen,
Nu weten Ghy en Ick hoe 't siet in sulke hollen,
En oft' se noodigh zijn behangen in den rouw.

Wat Huyghens het meest lief was, was hem ontvallen — de schoonste ster, die op zijn' levensweg haar vriendelijk licht had verspreid, was door den dood aan zijn oog onttrokken.

Als ware het de afbeelding der werkelijkheid en niet de uitdrukking van zijn ideaal geweest, gaf Huyghens zijn *Dagwerck* als het werk zijner overledene gade in 't licht. Het verscheen onvoltooid gelijk zijn levensgeluk was, ten jare 1640.

Al moet erkend, dat geen van Huyghens' grootere gedichten zoo arm aan poëzie en zoo rijk aan gekunsteldheid, geleerdheidsvertoon en platte alledaagschheid van gedachten is, toch blijkt uit het *Dagwerck*, welk eene krachtige, gezonde natuur in Huyghens stak; wáár in alles, eenvoudig in zijne levensgenietingen als in zijn geloof, ondeugend en speelsch met woorden, zonder illusie of zelfbedrog op de wereld om hem neerziende en de menschen kennende, omdat hij zich zelven kent, aristocratisch in zijne vormen, maar een ootmoedig christenhart — is Constantin Huyghens een van de krachtigste en nobelste vertegenwoordigers van het geslacht der XVII^{de} eeuw, in wien het geloof der vaderen nog leefde en hun bloed nog stroomde, al bruiste het niet meer. In 1633 verhieft Koning Lodewijk XIII Huyghens tot Ridder der Orde van St. Michel. In datzelfde jaar overleed Susanna Hoefnagel, de waardige moeder van onzen dichter.

In 1634 zond Huyghens vertolkingen van John Donnes gedichten aan Hooft, die ze met Barlaeus puik vond.

Wanneer de dichters van dien tijd een of ander dichtwerk vervaardigd hadden, zonden zij dit veelal elkander ter beoordeeling. Dit droeg veel bij tot kuisching van den smaak, hoewel niet mag ontkend worden, dat de vrienden elkanders verdiensten dikwerf meer dan met een' goeden smaak overeen kwam, opvijselden. Hooft en Barlaeus waren de mannen van ontwikkeling, wier vriendschap door Huyghens op hoogen prijs gesteld werd. Inzonderheid zijne puntdichten schijnt Huyghens meestentijds Barlaeus ter inzage gezonden te hebben. Vondel lachte iedereen uit, die beweerde Huyghens' vertalingen van Donnes poëzie te begrijpen en te genieten.

Tesselschade, die van deze vertolkingen mede inzage kreeg, verdiepte er zich niet in. In hetzelfde jaar toch, dat Huyghens Donne de rondte liet doen, had Tesselschade echtgenoot en kind verloren.

Na het overlijden zijner vrouw had Huyghens behoefte aan eenzame afzondering, voor zoover zijn ambt hem die toeliet; daarom kocht hij eene woning aan onder Voorburg, terwijl hij in volgende jaren deze bezitting vermeerderde door aankoop van belendende landerijen, en alzoo 't beroemde Hofwijck schiep, dat, in 1642 voltooid, van toen af zijne geliefdste verblijfplaats werd.

Toen omstreeks 1642 de kwestie aan de orde was over het al of niet gebruik van het orgel bij de predikaties, mengde Huyghens zich in den strijd en koos onbewimpeld partij voor het kerkorgel, bijaldien het alleen tot accompagnement van de Psalmen en niet tot publieke vermakelijkheden diende. In 't zoo even genoemde jaar stierf Huyghens' geliefde broeder Maurits. Was het wonder, dat, waar Huyghens jaar op jaar lieve betrekkingen en vrienden om zich vallen zag, hij de nog levende, o.a. de meer en meer onder Roomschen invloed komende Tesselschade, heen wees naar het eenig vaste Fondament?

In 1644 verscheen een nieuwe druk van de *Otia*. In hetzelfde jaar verschenen ook Huyghens' Latijnsche ge-

dichten: de *Momenta Desultaria*, eene verzameling van Latijnsche verzen, onder toezicht van Barlaeus uitgegeven. Het meerendeel waren epigrammen, vluchtige kinderen van 't oogenblik, waarbij enkele grootere gedichten en ten slotte ook nog de Latijnsche verzen uit Huyghens' jeugd, welke indertijd het eerste boek van de *Ledighe Uren* hadden uitgemaakt.

Dat Huyghens de zorg van de uitgave der *Heilighe Daghen* ook aan Barlaeus overliet, was wel een bewijs, dat er tusschen hen nog eene hoogere overeenstemming bestond dan in zake Latijnsche taal oefeningen.

De *Heilighe Daghen*, in 1645 uitgegeven, zijn een negental godsdienstige gedichten. „Sondagh, Nieuwe jaar, Dry coninghen avond, Goede Vrijdagh, Paeschen, Hemelvaart, Pinxteren, 's Heeren Avontmael en Kersmis" boden Constantin de stof tot deze „klinckdichten."

Te midden van vele verliezen (zijne beste vrienden begonnen hem door den dood te ontvallen) schreef Huyghens *Eufrasia*, *Oogen-Troost* (1647). In dit werk is Huyghens geen volger meer van Donne, maar tot de waarheid en het leven teruggekeerd, al bleef soms gewrongenheid van uitdrukking ook in 't vervolg van dit dichterleven als een onuitwischbaar spoor van den verkeerden invloed over, welke zich in de vormingsperiode van Huyghens' talent had doen gelden.

Oogen-Troost is opgedragen aan eene vriendin, voor wie hij hooge bewondering en achting koesterde, en die in 1647 door blindheid bedreigd werd. In dit gedicht teekent Huyghens ons eene blindengalerij. Uit zijne teekening spreekt een schat van menschenkennis en levenservaring tot ons. Duidelijk toont Huyghens ons in *Oogen-Troost*, dat het voor hem hoofdzaak is niet met twee oogen maar als waarachtig Christen de doodsure in te gaan:

. „'k Weet, dat ick niet en mis,
 Ick spreek een heiligh woort: laet ons op 't hoogste
 (Lot sien:
 Blint en onblint is een, de vrome sullen God sien.”

In 1658 gaf Huyghens zijne gezamenlijke gedichten uit onder den titel van „Korenbloemen.” Deze groeiden aan tot 27 boeken. Behalve de reeds besprokene gedichten, behooren tot de „Korenbloemen”: *Hofwijck*, waarin Huyghens zijn geliefd buitenverblijf beschrijft; de *Zeestraat* door Huyghens vervaardigd, nadat hij van eene belangrijke zending voor het Huis van Oranje aan 't Fransche hof, te 's Hage teruggekeerd was (1666) en den straatweg van den Haag naar Schevingen volgens zijne vroegere plannen volkomen ingericht en gereed zag; beide gedichten zijn onderhoudend om te lezen. Voorts behooren tot de „Korenbloemen”: *Mengelingh*, stukken van huiselijken trant bevattend; *Spaensche wijsheit*, 1300 vertaalde spreekwoorden inhoudende; *de klucht van Trijntje Cornelis* à la Brederoo, maar te billijken uit het oogpunt der eeuw, waarin Huyghens leefde; sneldichten, meestal puntige en geestige gezegden, welke echter vaak aan gezochtheid en platheid laboreeren; ook nemen de vertalingen van Donne eene afzonderlijke plaats in de „Korenbloemen” in.

Als dienaar van zijn' Prins onderscheidde Huyghens zich altijd door ijver, trouw, en kennis. Niemand bekwaamer dan hij in 't ontcijferen van vijandelijk geheimschrift. Geen arbeid verdroot hem, indien het welzijn van den Staat door zijne toewijding meer verzekerd en de roem van zijn' doorluchtigen Patroon er door verhoogd kon worden. Steeds vergezelde hij Frederik Hendrik op diens legertochten en verkeerde altijd in Zijne onmiddellijke nabijheid.

Nooit heeft Huyghens in zijne betrekking vuil gewin beoogd, en zelfs, toen in de laatste dagen van Frederik

Hendrik de laster hem verdacht zocht te maken, toonde Huyghens „Constanter” te zijn.

Wat hij in den ordelijken weg voor zijne vrienden doen kon, heeft hij echter niet nagelaten. Hem dankte Brosterhuysen, een zijner oude trouwe academievrienden, de benoeming tot hoogleeraar in het Grieksch en de Botanie aan 't Athenaeum te Breda en voor Hooft was Huyghens de tusschenpersoon bij Frederik Hendrik, toen de Drossaard zijne *Nederlandsche Historiën* dien Vorst wilde opdragen.

In zijnen ouderdom dichtte Huyghens in 't Latijn de *Vita propria*, in 1807 door Hofman Peerlkamp uitgegeven en door A. Loosjes Pzn. vertaald. In dit werk levert Huyghens ons eene uitvoerige beschrijving van zijn eigen leven. Twee jaar later dichtte Huyghens het *Cluyswerck*; daarin werpt hij een' laatsten en langen blik op den avondstond van zijn' aardschen loopbaan.

In 1687, in den gezegenden ouderdom van 91 jaar, overleed Huyghens op zijn buitengoed „Hofwijck,” na 3 vorsten uit het Huis van Oranje met zijne talenten gediend te hebben.

Huyghens was een vroom man, met een open oog voor het vele goede, dat God hem gaf, met innige liefde bezielde voor het stamhuis van Oranje, een Nederlandsch staatsburger van den echten stempel, op alle markten thuis, met veelzijdige menschenkennis, bij alle overgenomen valsch vernuft zijne oorspronkelijkheid handhavende, in merg en been een Hervormde. Opgegroeid in den Haag, in de antichambre als 't ware van Louise de Coligny, onder toezicht van een' vader, die nauwlettend waakte zoowel voor de degelijkheid als voor de veelzijdigheid van het onderricht aan zijn zoon gegeven, en geleid door eene moeder, met vrouwelijke warmte en trouw de zaak der vrijheid en haar religie toegedaan; even wakker en energiek in 't handelen en beslissen, als vroolijk en opgewekt in 't waardeeren en beoordeelen, is Constantin

Huyghens onmiddellijk de gelijke, ja in sommige opzichten de meerdere boven zijne Amsterdamsche vrienden geweest. De hoofschheid van manieren, de gemakkelijheid in den omgang, de algemeenheid van zijne kennis, de losse geestigheid van zijne scherts, de vastheid van overtuiging, maar bovenal de kloeke beradenheid van karakter — geen hunner bezat die in zulk eene mate vereenigd als hij. Het verbaast ons dan ook niet het Muiderhoofd gedomineerd te zien door Huyghens, die zich op geen enkel gebied tevreden stelde met het gewone, maar overal de hand uitstak naar den hoogsten prijs.

Hooft — volbloed humanist; Huyghens — beslist Contra-Remonstrant.

Tot God.

Wanneer Ghy klopt aen 't stenen hert,
Daar geen gehoor gegeven werdt,
Wilt Ghy dat hert yets laten hopen,
Soo klopt, Heer! en doet selver open.

EUFRASIA (OOGEN-TROOST)

GROOTENDEELS TOEGELICHT.

EUFRAZIA

(O O G E N - T R O O S T)

AEN

PARTHENINE,

bejaerde maeghd (Juffrouw Lucretia van Trelle).

Over de verduysteringh van haer eene ooge.

(1647).

Verdenckt den Dichter niet, die desen rijm beleidt (op touw zet)
Hy heeft U vander jeught met ydel' vrolickheit,
Met jock voor jock bericht (steeds gescherst); en 't docht hem,
in die jaren,) in die jaren,)

Dat woorden sonder sout en (sonder) lacchen susters waren,
(den dichter docht dus, dat, als hij niet schert-
ste, hij dan ook niet degelijk was.

En 't docht u even soo. Nu weten Ghy en Hy
Naer (zooals) 't nu is, voeght ons 't suer; maer tusschen 't
suer en 't suere

Valt *keurigh onderscheid* (nauwkeurig te onderscheiden), d'el-
lendig' avond-uere

Daer God ons mede dreight, vereischt een *amper-soet* (zuur-zoet),
Een *statigh suer* (belamelijk suer) gelaet van oogen en gemoed.
Als 't kind geslagen werdt betaemt hem eens te suchten:

Maer knor en kijven zijn ontijdige geruchten,
Die noch een nieuwe *roey* (roede) verdienen van de hand
Die d' eerste geessel gaf aen sijn geliefde pand.

De pottebackers wil is meester van sijn aerde; (bekende zin-
speling op eene passage uit Paulus' brief aan
de Romeinen).

Misbruyckt hy 't aerden vat tot diensten van onwaerde,
Wat reden heeft het vat, te seggen: „waerom dus,
Waerom en ben ick niet soo kostelick als flus?”

Verstaet my, aerdigh vat, vol allerhande deughden!

God heeft u van een kley, die oor en oogh verheugden (1)

Voordachtelick gedraeyt. Nu lust Hem, van die kley
 Wat *aerdighs* (stoffelijks) af te doen: Denckt of de Schepper sey:
 „Schoon' aerde! wordt tot aerd;” wat staet u toe te seggen?
 Waarmede meent het kind de macht te weder-leggen
 Van 's Vaders wijs bestier? wat reden heeft een worm
 Te klagen: „Ben ick ook gegoten in Gods vorm,
 Waerom vertreedt Hij mij?” Leert suchtende belijden;
 Dat Hem de roey (roede) toekomt, *en u de schuld van 't lijden;*
 (en u het lijden betaamt)

En, of 't u erger gingh (en al ging het u erger), 't vat heeft
 geen woord in 't vat,

Om (te) seggen: „waerom doet de pottbakker dat?

Daer zijn goê Predickers, die met gesonde monden

Bequame (2) meesters zijn *tot* (voor) ongevoelde wonden,

Stuerlyuden op het strand, die vrienden, in den nood,

Gerust en sorgeloos vermanen tot de dood.

Van dese ben ick geen, uw lijden is mijn pijn,

Behalven het meêdoogh, is uw verdriet het mijne;

En, spreek ik uyt meêdoogh, ik schrijf met een mat oogh,

Dat God weet of het meer of min dan 't uwe *doogh* (3) (deugt);

En ghy weet of 't my raecht, mijn uyt-sicht te sien mind'ren,

Daerlanghs het brood in moet voor vader (4) en voor kinderen

(Hughens ambt bracht mede, dat hij veel

„pennen” moest; arm was hij evenwel niet,

dus al werd met den ouden dag het gezicht

wat minder . . . broodsgebrek behoefde

hij niet te lijden.

En ghy weet of ick 't voel mijn macht verkort te sien,

Om mijner dagen tijd te dienen Dien ick dien (om Hem, Dien

ik dien, mijn leven lang te blijven dienen).

Maer God, God, *Parthenin* (maagd)! die dese lichten stichte (5).

En altoos stoppen magh, God vlieght ons in 't gesichte;

Of seght maer mogelick (of zegt mogelijk slechts): „Komt,

kinderen! te bedd’,

Ick treck één venster toe.” *En wij, als recht, die 't let* (en

wij als dezulke, wien het met recht hindert),

Wij houden ons misnoeght, en stellen ons (misnoegd aan)

in 't klagen,

Omdat wy niet en sien al wat wij geerne sagen.

En wie en sou die klacht niet *lusten* (bekoren), *waer s' hem*

nutt (indien zij hem nuttig was)?

Maer wie heeft oyt daermet des Hemels loop gestut?

En *of* (indien) den Hemel hoorde, en schonck ons nieuwe glazen

In de bouwvalligheit van ons *getimmer* (lichaam); dwasen!

Wat meenen wy te sien? deughd en gerechticheit?

Trouw, liefde, vrede-vreughd, meer dan wij door 't beleid

Van twee jong' ooggen oyt bejoegen? *Amy* (o mij)! neen:

Veel ooggen van de snelste, en die getwernt in een,

En vonden *door den drangh* (ten gevolge) van vuyle mensch-
lickheden (6)

Die schoone tronjen (van deugd, gerechtigheid enz.
nl.) niet; en 't schijnt, de stam (van al die koste-
lijke vruchten) is heden

In meeste hoven uyt; der (van de) vruchten is niet meer
Als abricosen hier en persiken wel-eer.

Nu hebben Ghy en Ick de wereld uytgelesen :

Wat dunkt u, sou 't voor ons al heel ontijldigh wesen,

Het Boeck (der wereld nl.) eens toe te slaen, en maecken
op den Text,

Op 's menschen allerwijst, dat is op 't allerghext,

Ons blindelingh sermoen, ons oogeloos bedencken?

Sou niet des Hemels gunst ons hebben willen krencken (in
het gezicht nl.)

Om binnewaerts te sien en met de ramen toe,

Der stormen en 's *geruchts* (des gewoels) der straten even moê?

Ons goedjen *t' overslaen* (te overzien), en onse drooge lampen

Van olie te versien, *om of* (alsof) de Bruigom *quamp* (kwam), en

De middernachtsche dief ons grendelen ontsloot (zinspel

op „de Zoon des Menschen zal komen als een

dief in den nacht”),

En stal ons (de ziel nl.) uyt ons, door de reten van de dood?

Twee oogen van gelas, van zenuwen en water

En dienen daer niet toe: die zijn ons met den kater

En met den kat gemeen, en alle beesten sien:

Maer God heeft onse Ziel met beter licht versien;

Daer slaet een ander strael naer binnen, op wat rijckers:

De wijse luyden zijn haer eigen verre-kijckers;

En die sich wel gebruyckt en hoeft geen brillen meer,

En die sich soo gebruyckt mach suchen, en niet meer,

Om een verlooren oog; maer laet hem met zijn *reden* (verstand)

Den overigen *dagh* (levenstijd) aen God en *hem* (zichzelven) be-
steden;

Hij heeft de ziel vol wercks, en, in die besigheid,

En sal hem niet één uer, niet één, voor d' ydelheit

Der eeuwen over zijn, door d' eeuwen van daer boven

Sal zijn gedachte gaen, hij sal God moeten loven

Voor d' ongemeene gunst, die hem den hellen dagh,

Die hem het eeuwigh licht, dat ooge noyt en sagh,

Noyt menschen hert begreep, met sijnes herten oogen

By voorraad open doet en voor de hand beoogen.

De lust van dat gesicht heeft blinder menschenhand

Haer *glasen* (oogen) in doen slaen; sy hebben 't lieve *pand*

Van kijcken (de oogen) aen haer selfs moordadelick ontstolen,

Sy hebben in haer selfs haer ydelheit ontscholen,

(Huyghens wil met deze regelen te kennen
geven, dat er menschen geweest zijn, die

Sy moeten er eens uyt; en, soo ghy my gelooft,
 Wij sullen Valcken zijn, en hebben Arends oogen (beide
 vogels kunnen ter dege zien),
 En seggen: „God zij danck, die ons in syn meêdoogen
 Maer één oogh en ontnam, en beide nemen moght (bij al-
 dien Hem zulks goeddacht n.l.).

Dan ben ick t'ende wercks, dan heb ick uyt-gedocht:
 Sit neêr, 't viel ons te bangh, soo wy de lijst uytstonden
 (let op de tegenstelling);

Mijn uer-werk is voor twee, dry ueren opgewonden,
 Oft 't met een veêr gaet, of met hangende gewicht,
 Staet u te keuren, naer mijn reden. swaer of licht:
 GESONDE LIËN ZIJN BLIND sy sien maer door de weelde
 Van haer *welrijend* (welbruissend) bloed; sy sagen noyt, *wat*
scheelde

Kranck of onkranck te zijn (het verschil tusschen ziek en ge-
 zond) sy sagen noyt haer gal

Ontsteecken tot een koorts; sy sagen noyt den val
 Van soute sinckingen op oogh, of oor of longen;
 Sy sagen noyt een *roos* (zekere ongesteldheid) op eenigh lidt
 ontsprongen;

Het *stadige* (gestadige) geblick van haren *sonne-schijn* (voor-
 spoed)

Verblindt haer oogen soo, dat wat sy niet en zijn
 Haer dunct onmogelick, als andere te werden.
 Soo siet men se, door weeld', in weeld' op weeld' volherden;
 Soo leggens' alle daegh 't haer van den hond daerop;
 Soo *vieren* se staegh *schoot* (scheepsterm), en voeren 't in
 den top,

Tot dats' een slinger-buy sien vallen in haer *laken* (zeildock),
 Die 't schip op zijde werpt, of dat sy 't voelen kraken,
 't Zy op een blinde klipp', (de klipp' en is niet blind,
 De schipper is het, die sich 't stieren onder-windt (10),
 En heeft geen oogh in 't zeil, en weet van stroom noch streken)
 't Zy op een brandigh strand; daerraeckt het roer aen 't steken,
 De stierman over boord. Dat heet vooruyt te sien
 Ter langhde van sijn neus; soo sien gesunde liên.

DE SIECKE SIEN NOCH MIN (der); te weten: door de dampen
 Van haer ontsteken bloed, door gichten en door krampen,
 Door steenen en colijck, door groen' en swarte gal:
 Wat haer (ook) te voren komt, haer pijnen *verwen 't al* (doen
 alles eenzijdig beschouwen);

Sy sien 't huys tuymelen dat recht staet in sijn mueren;
 Sy sien haer vyanden voor 't bed, en 't zijn gebueren,
 Die haer ten dienste staen; sy sien de dood in 't vat
 Dat haer genesen moet; sy schrieken voor goed nat,
 Al of's een dollen hond sijn gift hadd' aangebeten;
 Sy sien noch hulp noch hoop (soo dichte zijn de spleten,

Daer d'onervarentheit in hoogen nood door siet),
 Sy sien noch licht noch *locht* (lucht) *tot uytkomst van verdriet*
 (om 't verdriet uit te komen);

Sy sien de geessel wel daermeê sy zijn geslagen,
 Maer Gods hand, diese voert, en siense door de plagen,
 Verdiende plagen, niet; (mijn lieve Parthenin,
 Slaet dese blindheit gaê, daer steekt voor ons wat in!)
 Sy bijten in den steen, en sien niet, dat de Werper
 De Pottebacker is; haer lijden maektse scherper;
 Sy werden (worden) lijdende half moedeloos, heel gram (11)
 Alsof haer geld weêrom, en veel gelijcks toe quam,
 Sy pleiten tegens God; sy *konnen* (kennen) Job van buyten;
 Haer hert stremt tot een key, daer redenen op stuyten
 Als ballen van den muur. Het blindste van *haer zeer* (hunne pijn)
 Is meerder twijffelingh; sy sien niet, dat haer Heer
 Haer Heer en Meester is, en meesterlick kan salven,
 En straftse mogelijk niet *wijder* (verder) als ten halven,
 Om heel erkent te zijn; sy sien haer dorheit aen,
 En seggen: „Menschen-kind! is 't mog'lick te *verstaen* (begrijpen),
 Dat dese beenderen noch eens aen 't leven raecken,
 En noch eens over-end?" sy sien niet, dat hermaecken
 Veel min als maecken is, en dat van yet tot yet
 Een *slecht* (eenvoudig) mirakel is by 't eerste yet uyt niet,
 Tot dat sy t'samen sien en voelen en besinnen.
 Vriendinne! weest getroost; God kan sich selfs verwinnen,
 Hy heeft noch slijcks genoegh en speecksels in den mond,
 Om ons te leeren sien *wat sieck scheelt en gezond* (het verschil
 tusschen ziek en gezond),

GERUSTE LIËN ZIJN BLIND: sy sien maer door het troet'len
 Van haer *eenparigheit* (effen kalmte); sy keuren 't al voor
 hoet'len

Dat onrust geven kan; sy sien de sorgen aen
 Voor schroeven sonder end, die door de sinnen gaen,
 En schroeven vruchteloos: sy sien den dagh van morgen
 Niet eer dan 't morgen is; sy wilden geerne borgen,
 Kond 't sorgeloos geschiên; sy wisten geern, hoe 't gaet
 In 's Vaderlands bestier, hoe 't met den oorlogh staet,
 Wat Munster (de op haar einde loopende vredes-
 onderhandelingen) broeyen sal, *waer 't kommerloos* (12)
te lezen (ware het zonder zorg te lezen);
 Sy sien haer plichten niet, of schricken voor haer wesen,
 Al waer 't Medusa's hoofd (Medusa, een schrikgo-
 din met slangenhair en ijzeren klauwen; al
 wie haar aanzag, versteende); sy sien niet, dat
 een man

Sijn Lands-heer schuldigh is al wat hij weet en kan;
 Sy sien haer huys-gesin niet *hollen* (in de war gaan), door
 de slaep-sucht

Van haer onweckbaer oogh; sy sien niet, of een aep sucht
 Of eenigh Christi lidt (eenig lid van Christus' kerk); sy sorgen
 als de kat,

Sy sagen geern een vriend geholpen yut het nat,
 Kond 't maar droogh-poots geschiën; sy wilden geerne stelpen
 Des naesten woedigh vyer (den brand huns buurmans), waer 't
 (ware het) met een wensch te helpen;

Sy gingen geern in 't huys van jammer en verdriet,
 Verstoorde maer 't gekarm haer soete weelde niet;
 Sy sien den roock opgaen van Engeland in kolen (zinspe-
 lende op den oorlog tusschen Koning en
 parlement),

Van Yerland half in d' asch, van Duytsland, van de solen
 Ten halse toe (tot den hals toe) verschroeyt (zinspelende
 op den 30jar. oorlog); maer 't is een schrickigh sien,
 Gelyck kleinhertige staen by gequetste liën,

En vreesen voor een swijn, die haer gesontheit krencken,
 Haer aensicht slencken (vermageren) mocht; sy keeren selfs
 haer dencken (hunne gedachten)

Van den ellendigen; sy wenden 't van de reë
 Daer 's naesten schip op stuyt, en kiezen volle zee,
 Zee van gerustigheit; daer hoeft noch touw noch lood uyt
 (-geworpen);

Haer broeder mocht (moge) vergaen, sy setten niet een boot uyt;
 Sy sien niet, dat *sijn* leed *mag* (kan) morgen zijn *haer* wee;
 Sy sien niet, hoe 't haer *gingh* (zou gaan), als God, met haer
 soo dee;

Sy sien *haer* (zich zelve) niet vergaen, sy voelen *haer* (zich
 zelve) niet slijten,

Sy haten 't spiegel-glas, omdat het kan verwijten
 Hoe verr' haer aenzicht van der *groene* (jonge) jaren kust
 In rimplen is verzeilt, hoe *naer* (nabij) sy zijn *der rust* (de dood),
 Die haer' rust stooren zal. Nochtans de jaren loopen;

D'onrustig' uere komt, die 't schoon gebouw sal sloopen;
 En wee dan d' ongereed', en wël den dienaar dan,

Die God zoo *doende* (werkzaam) vindt als geen gerust' en kan!

WAT ZIJ DE ONRUSTIGE? noch eens soo blind te achten:

Sy sien maer door de webb' van roerende gedachten,
 Van sorgen sonder vrucht, van kommer sonder leed,
 Van tranen voor den tijd; de winter valt haer heet,
 De somer dunckt haer suer. Dit zijn neuswijze blinden:

Sy sien dat noyt en was, sy *konnen* (kunnen) knoopen vinden

In 't gladste van de bies. Uyt wat hoeck dat het waeyt,

Sy zeilen bij den wind, sy wieden eer men saeyt,

Sy hooren hoe 't gras wast; sy sien de schoorsteen roocken

Eer 't hout onsteken is; sy sien de werelt smoocken

Van 't allerleste vyer; sy sien God in de wolck

Langh voor den Dievennacht (versta: 't oordeel, dat
als een dief in den nacht komt); sy beven voor
Gods volck

Verr' van de Roode see; sy konnen niet bevroeden,
Dat, Diese maecken kost, kan voeden en behoeden.
Sy zijn altoos beroyt, haer *mangelt* (ontbreekt) altoos wat,
Haer leste droppel leckt uyt 't nieuw ontsteken vat;
Sy (be-)trouwen spy noch slot, sy hooren allom dieven;
De *sommt* (somma) van alles is: God kanse niet believen:
Sijn sonne-schijn is storm, Sijn weldaet is elend,
Sijn gunst is tegenspoed; de logenaer ontkent
Al wat hem tegen gaet, d' ondanckbare derft heelen
Al wat hem mede loopt; de wel-vaert mach hem streelen,
Hy maeckter hell' vaert *af* (van) waerom? daer is geen staet
Te maecken op den duer: soo keuren sy den Staet
In 't uytterste gevaer, in 't beste van sijn bloeyen;
Soo noemen sy Gods gunst sijn boeyen en sijn roeyen,
Soo doemen sy de vreughd voor ondeughd, zoo de rust
Voor onlust, soo is heil haer hell', en last haer lust;
Soo is de wel-vaert maer een masker (waarachter zich
dus tegenspoed verbergt) in haer wijsheit;
Soo dunckt haer dat de wal maer op een doyend ijs leit (dus
steeds in gevaar onder de voeten weg te
zinken),

De wal van Staet en Stadt, de mueren van haer huys
Besittens' op genaë van mier en mol en muys.
Ten einde *werden* (worden) sy propheten eerst tot harent,
En valt er uyt de locht quaed vyer, sy wedervaren 't;
Haer droomen wordt voldaan. Hadd' *Pieter* (Petrus) min(der)
mistrout,

Hy hadde min gesackt, en hadd' hy recht gebouwt,
Diep maer een mostaert-saed (evenals een mosterd-
zaad, mits in de aarde gelegd, tot eene
groote plant opschiet), *hy leerde* (hij zou geleerd
hebben) water treden.

Soo teër is 't onderscheit van toeversicht met reden,
En kommer buytens tijds (H. wil met deze woordente
kennen geven, dat het nauw luistert of men
met grond of zonder reden in zorge leeft).
God leer' ons middel-maet,

't Is gins en weder mis al wat daer buyten gaet.

(H. bedoelt, dat men niet te zeer in zorge
maar ook niet zorgeloos mag leven.

Al laegh het goud in een en 't lood in een der schalen,
't Is gins en weder mis, soo langh daer één kan dalen.

DE GIERIGE ZIJN BLIND: sy sien maer door haer beurs,

Die dick en duyster is; en geeft haer eens wat *keurs* (afgeleid van kiezen)

Van wijs en ongeleerd, sy weten 't niet te scheiden,
 Van vroom en deughdeloos, de rijkste wint van beiden;
 Van schoon en van mismaeckt, de rijkste weeght haer meest;
 Van bot en van beleeft, sy zijn voor 't rijkste beest;
 Van nut en van onnut, van on-cel en van adel,
 Sy keuren 't beste peerd naer de verguldste zadel;
 Sy kennen vriend noch maegh door 't *blicken* (blinken) van dewinst;
 Haer brillen zijn van tien ten honderden, voor 't minst
 (beteekent: zij zien steeds naar hooge percenten);

Sy leenen niet, dat 's schà; sy handelen, dat 's eerlick;
 Sy stelen niet, dat 's schand; sy woekeren, dat 's heerlick;
 Sy liegen niet, dat 's sond; sy seggen rond en klaer:
 „Daer moet gewonnen zijn, God gev' op wie of waer!”
 DE QUISTIGE ZIJN BLIND, sy sien maer door het puylen
 Van oogen rood en leep; en meenen wèl te schuylen
 Waer? onder 't schoone dack van openhertigheid,
 En meenen, wie daer meest kan spillen, met bescheit
 Of *onbescheit* (onverstand), is mild; en meenen 't grove *teeren* (verteren),

Is een gewisse kunst, die knechten maeckt tot Heeren;
 En sien niet, dat het klee'd des Heeren op den knecht
 Juyst als 't goud-laken op den houten *leëman* (ledepop) hecht;
 En sien niet, ja, sy sien 't, maer door den lesten *helder*
 (Duitsch: voor *penning*),

(Want deser blinden oogh *werdt* (wordt) op den avont *helder*)
 Dat die de maeltijdt geeft, de *geck* (dupe) is van de feest,
 En by de wijse heet een op-gegeten beest.

DE PRACHTIGE ZIJN BLIND: sy sien maer door fluweelen,
 Die ondoorsichtbaer zijn, sy kunnen 't lijf niet *deelen* (scheiden)
 Van 't uyerlick gewaed, sy keuren haer en ons
 Naer zijd' en wollen web; de tijck, en niet de dons,
 Maeckt haer het bedde waerd (zij hechten dus het meest
 gewicht aan uiterlijke schoonheid); de lijst, en
 niet de doecken,

(maakt hun) De schoone schilderij (waard); de band, en
 niet de boecken

Maeckt haer den schrijver goet, het huys, en niet *de man*
 (de bewoner)

De kapp' (het kapsel), en niet het hoofd, is dat haer *keetlen*
 (prikkel, bekoren) kan.

DE MACHTIGE ZIJN BLIND: sy sien maer door haer krachten,
 Die lomp en moedigh zijn; sy pletten en verachten,
 Al wat *haer onder* light; sy trappen op de deughd;

$\frac{2}{1}$
 De *klemm'* (druk, benauwing), den onderganch der *slechten*
 (geringen) is haer vreughd;

Sy knellen 't arme recht van weduwen en weesen;
Is reden voor haer (is het recht aan de zijde der weduwen en weesen), *sy verduyplense* (maken ze benauwd) *met vreesen* (door schrik aanjaging)

Is d' onschuld aen haer zy, sy tredens' in de schuld;
Waer 't korte Recht haer baet (waar weduwen en weezen door een kort geding geholpen zouden zijn), *sy tergen d'ongeduld'*
 En *wringense* (tergen ze) soo langh, soo langhsaem, dat sy splijten,

En, moede pleitens, in den sueren appel bijten;
 Is ootmoed (13) haer verset, sy loopens' over 't hert,
 En noemen haer geluck 't ontgaen van meerder smert.
 D'EERSUCHTIGE ZIJN BLIND: sy sien maer door de duygen
 Van haer *bekuypingen* (kuiperijen), onachtbare getuygen
 Van wel-geworven eer; sy draven vroeg en spaë,
 En geen *stracet* (weg, fig. voor *middel*) valt haer suer, mits dat sy opwaerts ga.

Sy hebben geen gesicht naer onderen, sy sterren (staren) (14)
 Gestadigh Hemelwaerts; de laeghste van de sterren
 Dunckt haer niet hoogh genoegh, om by te willen staen;
 Sy gaven niet één duyt voor d' eere van de maen (de maan is hun niet hoogh genoegh),

Soo langh 't de sonne wint in hooghde, glans, en litten;
Waer (ware) Gods gestoelte leëgh, sy sochten 't te besitten.
 Sy sien de mis-maet (kluchtige woordkoppeling) niet van haer te kleinen lijf,

Om 't kleed te vullen van het (ge-) wichtige bedrijf,
 Dat d'eer kan geven, die sy blindelingh bejagen;
 Sy wegen niet, hoe swaer de kroonen zijn om dragen,
 Haer luyster, meenen sy, past yeder even net,
 Die maer het hert en heeft dat hy 'r 't hoofd onder set;
 De plaetse maeckt den man; men kan al doende leeren,
 En onbequame knechts zijn licht bequame Heeren.
 't Ga met het Staats-bewind soo 't God en Lot beliest,
 Mits *haer alwaerdigheit* (hunne meening alles waard te zijn) ten hooghsten zij gerieft.

In 't ende draeyt haer 't hoofd op die verheven klippen;
 En dan voelt *Phaëton* (de Grieksche godenleer vertelt, dat deze, voor een' enkelendag het bestuur van den Zonnewagen hebbende, de vurige rossen niet in toom houden kon ende aarde alzo in brand stak) den toom sijn hand ontslippen,

Dan komt hy, als gewipt, weër blindelingh ter neër,
 En 't kost hem blindelingh sijn leven en sijn eer.
 Dat vuyte brillen zijn; sy sien maer door haer lusten,
 VERLIEFDE LIËN ZIJN BLIND: al dat sy geerne lusten,
 Dunckt haer 't bekoorelickst van al dat son beschijnt;

't Vel-diepe rood en wit, dat met den dagh verdwijnt,
 Eerbieden sy niet min (d e r) dan boter tot den boëm toe;
 Daer gaen haer (harts-) tochten (15) heen; *sy hebben der geen*
toom toe (in deze weten zij geen maat),
 Sy sien geen kreup'le knie, sy sien geen scheeve borst,
 Mits haer het *hoofd-stuck* (hoofd), met zijn aenhang en zijn
korst (blanketsel),
 Mits haer een toover-mond, mits haer twee oogen-stralen
 De *reden* (verstand) uyt den hoofd, 't hert uyt den boesem (16)
 halen.

Haer domste blindheit is: sy sien dat noyt en was;
 Een vryer staet en kijckt of 't spoochte: „O beeld van was!
 O,” seght hy, „warm yvoor, murw silver, vochte (17) kralen!”
 En die daer *neffens* (nevens) staen en *na de waerheit talen*
 (wien het om waarheid te doen is),

En vinden noch koral, noch silver, noch yvoor,
 Maer vleesch als 't hare, met bruyn ganse-vel daer voor;
 Dan dese blindheit, schijnt, (men soud 't haer schier benijden)
 Geneest in éenen nacht, *in 't uyterste verblijden* (als de blijd-
 schap op 't hoogst is),

In 't doncker krijgen sy haer oogen weder op,
 En 't hert toe; en de bruyd *werdt* (wordt) een versleten pop
 Die kinderen van nieuws (a f a a n) *vertoyen* (optooien) en
verhullen (optuigen en alzo vermommen),

Maer met den yver noyt die s' in des kamers prullen
 Voor de volmaecktheit der volmaecktheden aensagh,
 Eer 't *kermis-capitael* (ijdele versieringen) daervoor verfuetselt
 lagh (dus tegen prullen ingeruild).

DE NIJDIGE ZIJN BLIND: sy sien maer door de hoecken
 Van 't een en 't ander oog, die beide staen en soecken
 Op zy en achterom, waer 't yemand beter gaet,
 Soo siens' haer selven scheel en bleek op hoeck en straet;
 En, *vindense voor-wind in yemands ronde zeilen* (vinden zij,
 dat het iemand voor den wind gaat),

Sy lesen uyt haer boeck de minste sijner feilen,
 (Want sy en hebben geen') en roepen: „'t kan niet (b e-) staen,
 De wind moet keeren; daer, daer is hy schuldigh aen!”
 En vindens' yemand (18) wel gestegen langhs de trappen
 Van *vrome* (kloeke) moeylickheit, sy trachten met *beklappen*
 (achterklappen)

De lagen van 't gebouw te sloopen tot den grond,
 Totdat s' hem wederom gevelt sien, daer hy stond,
 Eer (voordat) God den arm uytstack en hielp hem boven water;
 En gaet haer gevel op een halven somer later
 Dan die van 's buermans huys, zijn hard-steen en zijn kalck,
 Zijn sand light in haer wegh, zijn splinter is een balck,
 Een balck in haer *quaed* (nijdig) oog, en, *konnen* (kunnen)
 sy wat *werren* (in de war brengen),

Sy weten op één drop sijn arbeit te versperren;
 En, wast sijn koren dichtst; en draeght sijn wijngaerd best,
 Sy schreeuwen: „hy en quam niet eerlick aen de mest!“
 Sy tasten blindelingh in Gods geheimenissen,
 En leeren: spoedigh rijck (te zijn) is ondeughd, *sonder missen*
 (ongetwijfeld.)

In 't ende *sietse* (bezoekt hen) God, en slaetse voor de kunst
 (van iemand te belasteren en alzoo te bena-
 deelen),

Met haer, met Sijne, met een yeders *weder-gunst* (versmading)
 DE TOORNIGE ZIJN BLIND, daer hoev' ick geen bewijs toe.

DE WIJNIGE (wijzuipers) ZIJN BLIND, daer zijn wy bey te wijs toe;
 De kinderen verstaen 't, en *thoouter my* (toont gij mij) *een vol*
 (een, die meer dan genoeg heeft),

Die door de druyven kijkt, ick thooner u een dol.

DE VROLICKE ZIJN BLIND: sy sien maer door het blincken

Van tegenwoordigheit, (zij zien niet in de toekomst),
 als liën, die *overdrincken* (te veel drinken),

En springen met den wijn, die in haer glazen leeft,

En sien niet, dat de gist, die aen den bodem kleeft,

De leste *toogh* (teug) sal sijn, en mogelick *den naesten* (die het
 eerst aan de beurt ligt);

Sy sien niet, hoe dat vreughd en rouw *den and'ren naesten*
 (aan elkander grenzen),

En vallen *ongereet* (onvoorbereid) en blindelingh, als 't komt
 (het oogenblik nl.)

Dat de bedrieghlickheit der dingen sich *ontmont* (ontsluiert).

DE TREURIGE ZIJN BLIND: sy sien maer door haer tranen.

't Is soo, het vol gemoed ontlast sich door die kranen;

Maer door die bobbelen *swelt aller dingen schijn* (wordt het
 voorkomen aller dingen grooter),

En 't *werden* (worden) wijde, dat maer enge wonden zijn.

En, *slaender winden toe* (komen er winden bij), sy suchtense
 tot baren,

Soodat se door den storm wel (zien), waer sy geerne waren,

Maer niet en sien, waer langhs (zij gaan): *haer predick'*
maeghd of man (man of vrouw moge het hun vertellen),

Sy sien niet hoe het weër klaer weder werden kan.

DE BESIGE ZIJN BLIND: sy sien maer door de scheuren

Van haer' *al-doentlickheit* (albedril); sy sien geen tijd van treuren,

Sy hebben 's (dus) geen voor vreughd; haer doelwit is profijt

En eer, soo ver 't de loop van 't soet voordeef *lijdt* (duldt).

Sy jagen dat profijt met blindelingen yver;

En *vraeghtm'* haer na vermaeck; dat 's (is) dat de *borse*
 (beurs) styver,

De *kasse* (geldkast) nauwer werdt (doordat die voller
 word t), de schuere vol gewas,

De korven te benauwt voor honigh en voor was,

De kelder iew *nat* voor *n*(wijn enz.); maer bors en kas zijn
blinden,
Die nimmer dagh en sien, ja, *konnen* (kunnen) 't licht niet
vinden,

Al klopt de nood aen 't slot. 't Is wonder, altijd geld
Te schrapen, nemmermeer te proeven, wat het *geldt* (waard is).
DE LUYE LIËN ZIJN BLIND: sy sien door taeye lichten,
Die opgaen even als blaes-balcken met gewichten,
Die 't orgel spreken doen. Haer keers staet *ongesnut* (ongesnoten);
Haer sinnen wentelen in 't bedd' of in den dut,
In 't bedde gins en weër, als deuren op haer duymen;
Sy lachen met het volck, dat hoed of helm met pluymen
Haen-steertelick (recht in de hoogte nl.) verciert; doôveëren
(dus: *liggende*) liggen best,

En zijn *der* (hunner) lenden (-en) over - over - lieve nest.
Soo denckens' in haer hert; 't is wonder dat sy 't dencken,
En niet en vreesen, sich al denckende te krencken,
Want dencken is een last van sinnen, en haer grouwt
Van alle besigheid, die hert of huyt *verouwt* (veroudert).
Denckt, hoe haer 't spreken *lust* (bevalt), hoe 't staen en
en gaen; (iets) te weten:

Dat is de wereld met een passer over-meten;
Een ploegers slaverny; maer, koetsen, lieve *vond* (uitvinding)!
Ghy zijt een soet verset; daer gaen de wielen rond,
Daer sit mijn luye blind', en siet niet, dat sijn leden
De leden niet en zijn, die *dat behulp* (de koets nl.) met *re-*
den (grond)

En sonder schaemte *voeg*' (noodig hebben), en datter neffens gaen,
Die 't beter passen sou te sitten als te staen.

Dat kan *luy-leckerny* (lekkere luiheid); sy *blindt* (maakt blind)
verstant en oogen,

En maeckt sich meester *bey* (beide) van reden en meêdoogen
't En is de slechtste *slag* (soort) van alle blindheid niet,
Daer (als) yemant wat hy siet moet-willens niet en siet.

DE SCHILDERS (dit gaet *hoog* (ver), de schilders, Parthenine
Noch (en toch) zijnse van 't geslacht, dat ick eerbiedigh diene

DE SCHILDERS HEET ICK BLIND, en, soo m'er wel op let,
't Zijn Scheppers meestendeels: sy sien maer door 't palet

En bouwen een Natuer, die vriendlick is van wesen,
En soet en aengenaem; maer meent ghy daer te lesen,

Hoe groote-moër Natuer haer eigen wesen (v e r-) staet?

't Is *verre van den wegh* (het scheelt veel). Een steegh is oock
een straet,

Een hut is oock een huys, en struycken zijn oock boomen,
Maer steegh en hut en struyck zijn schaduwen en droomen
By straet en huys en boom; daer hoort veel goedheits toe,
Om Gods en menschenwerck te keuren *met gemoé* (in gemoede)

Voor even en gelijk. Wat *wilm'* (wil men) *ons meenen leeren*
(meenen ons te leeren) ?

Twee droppen zijn niet *eens* (gelijk, eender), twee eyeren,
twee peeren,

Twee aengesichten *min* (evenmin); de *trotste* (grootste) mo-
gentheit

Van d' eerste Schepper blijkt in 't eewigh onderscheit

Van al dat was en is en werden sal *naer* (na) desen ;

En is 't laet-duncken van een mensch soo hoogh geresen,

Dat menschen kunnen, daer toe God, *in allen schijn* (naar al-
les toeschijnt),

Niet Kunstenaers genoegh, niet Scheppers (*genoeg*) wilde zijn?

Siet, hoe ver 't soete volck in dese blindheit dwalen :

Gaet met haer wandelen door boom en bergh en dalen ,

„Dat 's,“ seggens', „een gesicht, dat schilderachtigh staet.“

'k Kan 't niet *ontschuldigen* (verschoonen), 't is derteltjes gepraet:

My dunckt sy seggen: „God maeckt kunstige copijen

Van ons oorspronckelick, en mach sich wel verblijven

In 't meesterlick patroon; al waer 't van onse hand,

't En kon niet schooner zijn, in zee en locht en land.

(H. wil met deze laatste regelen te kennen
geven, dat, wanneer men zegt: „dit of dat
gedeelte van Gods schepping is schilder-
achtig, men eigenlijk aanvoert: „de idée, die
ik heb van schoon is nu door God eens
prachtig uitgevoerd, als ware Hij een
schilder gelijk ik.“

Gaet met die Scheppers *t' huys* (naar huis) en leentse't *strackste*
(het gelijkmatigste) wesen,

't Langhmoedighste geduld, om door en door te lesen

Hoe God uw aensicht schiep (laat u dus portret-
teeren); (als 't langh gemartelt is,

Daer staet ghy in 't paneel, maer, in één woord, 't is mis ;

Sy scheppen u een *yet* (iets), een bloed-verwant, een broeder (een,
die u dus gelijkt) (19),

Maer ghy en staet er niet; de dochter (20) is maer moeder,

De vader is maer soon (21) (volstreckte gelijkheid is
er niet, bedoelt Huyghens). En, soeckt ghy meer
bewijs,

Komt tot de tweede proef (laat u opnieuw uitschilderen), daer is 't
weér een ander wijz',

Een ander bloed-verwant, een nieuwe nicht geboren,

En ghy (zijt) in twijffelingh, *wie wijsselickst verkoren* (welk por-
tret het best is te verkiezen).

Siet nu de menschen in haer *oogeloosheit* (blindheid) aen,

Of 't volck is, om Gods doen of misdoen *aen te slaen* (te be-
palen).

DE MOEDIGE (krijgslieden) ZIJN BLIND: sy sien maer door het
 blaecken
 Van haer ontsteken hert; de slagen, die *haer raken* (die op
 hen neêrkomen),
 Het sterven, dat haer dreight, de *leemt* (verlammingh) (22),
 die (nog) arger is,
 En *voor langh sterven streckt* (als een langen dood geldt), *sien*
beid' haer oogen mis (voor dat alles zijn zij blind).
 't Zijn blinden, die men (be-) hoeft en niet en kan ontbeeren,
 Vijf-stuyvers-blinden 's daeghs, om vyand af te weeren,
 Om vrienden voor te staen, en sy gaen *op het merk* (onder
 voorwaarde)

Van eer en onderhoud standvastelick te werck;
 Dat 's redelick gesien; maer kan men moedigh noemen,
 Dat voort *moet*? Als de spuyt het water over bloemen
 Of over webben drijft, is d' eer van het geweld
 In 't water, of alleen van acht'ren in die 't *knelt* (rijms-
 halve voor *perst*)

De moedige gaet aen gelijk een nucht're tijger:
 Ja, maer van achteren maeckt yet den stouten krijger
Den (de) *honger* en de eer (nl.) Den *honger* is niet waard
 Te melden; 't is geen man, die 't niet en is van aert,
 Maer om niet dood te zijn; in d' eere wil yet blaecken,
 Dat schijn heeft van een man recht tot een man te maecken:
 Ja, schijn, maer Eer en vrees van Oneer zijn soo *nauw* (moeielijk)
 2 1

Uyt een te keuren, als het lichaam (23) en de schaêuw.
 Siet door den moyen mist van 't ingebroken schijn-stout;
 Ghy vindt die vrees, die den jager op het swijn *stout* (stuwt),
Den meesten krijger (de meeste krijgers) op de *wal* (muren)
 en tegen 't *loodt* (de kogels).
 Kortom, de pijnbanck *werdt* (wordt) ontweken door de dood.
 Dat 's (de vrecze) *alsoo* (even) scherpen dwangh als *honger*. Laet dat loopen;

Daer komt een derde toe, die bloed uyt-geeft met stoopen:
 De moedige werdt gram, sijn bloed kooekt in sijn lijf,
 Sijn galle braeckt, sijn hert maeckt alle a'dren stijf,
 Nu is hy bloed-blind, nu en siet hy noch de reden,
 Waerom hy oorloght, noch 't *perijckel* (gevaar) sijner leden;
 Nu gaet hy als een leeuw die rood siet; nu is 't uyt
 Met menschen-moedigheid, en *furie* (dolzinnige woede) voert
 de schuyt,

't Peerd en de schipper holt. Noch staens' haer en verwond'ren,
 3 1 2

Veel blinden die het sien, als die het hooren dond'ren,
 En weten d'oorsaeck niet van 't vierige gedreun;

Maer die het siende sien (de niet-blinden dus), en vech-
 ten even *deun* (scherp),
 Doch met *bescheidenheit* (verstand, overleg), een koel, en wel
 gedreven

Van yver voor Gods saeck, daer tegen lit en leven
 Soo rustigh werdt gewaeght; als hoy en stroy voor goud,
 Die seggen: dese leeuw (deze *roode* leeuw nl.) is hersseloos en
 stout,

Omdat hy 't niet en weet, en 't is een beest met eeren;
 Maer 't is geen moedigh man; hy kan slaen en *verseeren*
 (wonden toebrengen),

Maer vechten kan hy niet, soo veel scheelt toorn en maet,
 Dat dees *bescheidene* (verstandige) die blinde slagen slaet.
 Nu, 't strijden heeft een end; daer is veel eers bevochten:
 Maet en toorn heeft verricht al wat sy beide mochten:
 De peck-ton gaet aen brand (*vreugdeteecken*), de vier-
 pijl en de klok,

De dichters mengen lof en eer met ernst en jock.
 Eer ls de beste buyt, dat geef ik *bey* (den rooden leeuw en
 den bescheidene) gewonnen.

Wie deelt dien besten buyt? Sy, die de webbe sponnen,
 En komen kreupel t'huys, of krijgen voor haer serck
 Het bloedigh aerdrijck? Neen, de *reeders* (aanleggers) van
 het werck,

De hoofden van de saeck, de leidsluy van de scharen
 Gaen met de croonen door; wie meent ghy, dat sy waren,
 Die Alexanders deughd verhieven tot den throon,
 Die Cesars boosen wil volvoerden? blinde *doôn* (gesneuvelden),
 Blind voor vijf stuyvers 's daeghs; hoe hieten die soldaten?
 Geen schrijvers hebben 't oyt, mijns wetens, *na gelaten* (ge-
 boeckt).

Wat dunckt u, Parthenin! is yemand *dichter* (erger) blind,
 Dan die sich selfs verliest en voor een ander wint?
 Hoe is 't? zijn 't bloode dan, zijn 't bloode liën, die wël sien,
 Die daer voorsichtelick na 't bergen van haer *vel* (voor *lijf*) sien,
 Noch blinder; BLOODE LIËN ZIJN BLINDE LIËN VOORAL,
 Sy sien maer door een oogh, dat midden door den bal
 Het vreesse vlies bedwelmt; sy sien geen blad bewegen,
 Sy meenen, 't is een lood; sy sien geen blooten degen,
Sy'n (of zij) voelen hem in 't hert, sy sien geen kruid aen gaen,
Sy'n (of zij) dencken, 't *yser* (de kogel) komt recht op haer
 leven aen:

Sy bucken voor een vliegh, sy schricken voor een vogel,
 En, of het *duycken* (bukken) *waer* (ware) een *borstwee* (be-
 schutting) voor een kogel,
 Sy *struycklen* (vallen neêr) ongequetst in 't vlacke veld; in 't end,
 Sy deinsen blindelingh, en die 't (het deinsen nl.) dan tij-
 dighst *wendt* (afkeert, belet)

En met de hielen schermt (pal blijft staan) en op den rugh laet
wagen (niet omkeert)
 Siet scherper in den wind (is verstandiger) dan die het voor-
hoofd draegen
 Van duer de blicem kont (door vluchten den strijd ontwijken)
 en sien niet, dat de man,
 $\frac{2}{2} \quad \frac{1}{1}$

Die naer zijn vyand siet, kan dat zijn vijand kan,
 Kan winnen en verslaen, en dat begin van loopen
 Set schand en eer op zy (schande en eer niet medegerekend)
 het end is van haer hopen,
 En dat een man, die wijkt, zijn lijf ten besten geeft (een goe-
 den buit laat voor den vijand)

En 't leven, soo hy 't bergh't verblindt van schaemte leeft.
 DE JONGE LIËN ZIJN BLIND ('k wil van geen liefde spreken:
 Wy waren oock eens jongh, maer onder die gebreken
 En lagen wy noyt sieck) de jonge liën zijn blind
 Van eigenwaen in 't geen een yeder 't soetste vindt.
 't Licht van de nieuwe (voor hen nieuwe nl.) wer'ld slaet
 flic'righ in haer oogen;

Sy vryen 't (hebben het lief) als de mugg', het redelick meêdoogen
 Der ouden, die se sien versengen aen de vlam,
 En komt haer niet te baet (helpt hen niet); haer onderwijs is lam,
 Haer reden (verstand) is bequijlt, sy hebbense vergeten,
 De rechte levenskonst (die dese (de jonge liën nl.) beter
 weten);

Haer woord (van de ouden nl.) is tandeloos, sy sullen
 onder 't pack

Van grijse jaren, sy zijn lusteloos en swack,
 Sy mogen in de jeughd, die lustigh is van krachten,
 Geen vrolick wesen sien, sy straffen en verachten
 Al wat haer niet en smaeckt de minste vreughd is sond':
 Sy dencken niet, hoe groen weleer haer herte stond;
 Haer oogen zijn soo swack, sy sien door lange dagen (ouderdom)
 Het groene wambas (wambuis) niet, dat Groote-vaer gedragen
 En langh versleten heeft; maer jonge liën zijn kloeck:
 Sy kijken sonder bril in 's werelds groote boeck,
 En lesen 't lustigh door; en vinden sy daer bladen,
 Met inckt van swarigheid en kommer overladen,
 Sy gaen niet door de sloot, sy springens' over heen,
 En maecken wit van swart, en smelten Ja tot Neen,
 Tot dats' eens in de keers haer wiecken voelen schrempen
 schroeien);

Dan gaen haer oogen op, dan sien se dat haer slempen (brassen)
 Haer hollen, haer getuysch (dobbelspel) 't pad naer beneden is,
 En dat de rechte baen ver misgetreden is.

Dan d'OUDE ZIJN OOCK BLIND (ick wil haer niet verwijten)
 De quellingh, die haer slijt en ons begint te slijten);
 'k Heb 't op haer oogen niet; maer oude liën zijn blind,
 En werden kinderen *in meest haer onderwind* (in hunne meeste
 bemoeiingen);

Sy scheemren van ver-sien, sy struyckelen van vreesen
 Daer 's een voorsichtigheit, die 't al te seer kan wesen,
 En die 't crystallen vat te *kommerlick* (angstig) verset
 Ontvalt het, want daer was al bevend' op gelet;
 Sy hoopen over een al wat sy sien en sagen,
 En om een uer beraeds besteden all' haer dagen;

2

1

Sy weten al wat was en al wat wesen kan,
 En sien op 't mogelick als gingh 't al aen den man
 Soo valt haer ja-woord stram, en schiet haer vander tongen
 Als aengebacken struyf, noch duncken haer haer longen
 Te schielick (24) van geblaes, en, op het lest besluyt
 Van 't liedjen, zijn sy maer ter halver wegen uyt.
 Haer kinders minnen sy *soo* (evenals) haer haer ouders minden;
 Maer in *het tweede lit* (de kleinkinderen worden
 bedoeld) zijn sy de soetste blinden

Van al dat niet en siet: by een misboren kind
 Van dochter of van soon, geen minnaer is soo blind;
 Sy sien niet dat het hinckt, sy sien niet dat het scheel siet,
 Sy sien sijn bulten van de billen tot de keel niet,
 Sy sien het onkruid niet te wieden, dat *in 't vet*
Der nieuwe gronden (in de ziel der kleinen) sijn *vergiften* (ver-
 giftigen) wortel set;

Kinds kintje magh geen quaed: al wil 't de moër verhind'ren,
 Kinds kind staet alles vry; sy werden selfs kinds kind'ren,
 En broeyen kinds kind mal, en geven 't sulck een ploy
 Van luy, van onbeleeft, van *kostelick* (kieskeurig), van moy,
 Van vuyl, van onbesuyst, van snoeperigh, van vratigh,
 Van vreck, van stuer (s ch), van *steêgh* (koppig), van dertel,
 van *wanvatigh* (waanwijs),

Dat vader *qualick* (nauwelijks) weet, dat moeder qualick siet,
 Waarmee den rechten bocht te krijgen in het (verbo)gen
 riet.

Swijght van den ouden tijd; ghy hoeft het niet te spreken,
 Sy spreken 't sonder end, men kend'er de gebreken
 Van dese eeuwen niet, gerechticheit, en deughd,
 En liefd' en zedigheit was 't quaedste van haer jeughd:
 Men schold sijn broeder niet, men wist van geen bedriegen,
 Men haette vleyery en achter-klap en liegen,
 Men gingh den rechten wegh; daer was geen overdaed,
 Geen gulsigheit in huys, geen hoovaerdy op straet;
 't Was in de gulden eeuw, de werld was onversleten,

't Schijnt, *Grootvader* (25) (Adam) had nog in den appel niet
gebeten

En 't scheelt maer vijftigh jaer van haer tot onsen tijd.

Siet, hoe het claer gesicht in 't grijse haer verslijt.

De tijd liep als hy loopt; de boosheit gingh haer gangen,

Daer was soo veel te doen met pijnigen en hangen

Als (p i j n-) banck en beul vermoght, en, ben ick niet heel blind,

De soon gelijckt sijn vaër, de moeder was als kind.

DE JOFFROUWEN ZIJN BLIND (hoe sal ick hier door raecken,

Wat aensicht heb ick nu, wat *bloedeloose* (bleeke) kaecken,

Die u met desen troost te velde komen derv'?

Maer u en teekenden ick noyt op desen kerf (-s t o k);

Of soo g'er op stont, het merck is uyt-gesleten;

Of immers *ghy en hebt u noyt ontsien te weten* (gij hebt nooit
geschroomd te erkennen),

Dat uw vrouw Groote-moër (26) (Eva) heer Adams huysvrouw
was;

De joffrouwen zijn blind: sy sien maer door het glas

Van spiegels, die de damp van eigenwaen besootelt,

En vragen aen dat glas, als 't langh genoegh gehoetelt

Gehult is, en getoyt: „hoe ben ick, schoon of niet?”

't Glas antwoordt wat het siet, maer sy en vatten 't niet.

„Noch eens: wat ben ick, blanck van huyd, en blond van haren?”

't Glas sou wel antwoorden, maer weet het niet te klaren;

't Vraeght selver: „Joffertje! wat zijt ghy, dat of dit?”

Daer sit een smeerigh rood, daer sit een konstigh wit

En maeckt my twijffel-blind; het stuyft er stof van boomen

In die gekrulde lock; heel *Cypers* (Cyprus) en heel Roomen

Staan tusschen u en my (zinspelings op parfumeriën

en z.); waer zijt ghy?” Wel gevraeght,

Maer elders werdt haer kunst (van zich te poeieren

en z.) geluckiger gewaeght;

Een jager van sulck wild ontmoet se by der straten,

En roept: „o blanck en blond, ten hemel afgelaten!

Wie kan u wederstaen?” en sy en siet het niet,

Onnoosel' *oogeloos*' (blinde) (27), dat hy se niet en siet (maer

eigenlijk haar blanketsel en z. en z.)

Sy siet het (nogtans) snel en wel, dan 't lust haer niet
te weten.

Dit mach de soete, dit de sotte blintheit heeten;

Maer geen en streckt soo *wijd* (maer geene blindheit is zoo al-
gemeen). Van aller eeuwen her

Was liegen vrouwen *voër* (voeder); *ick raeckte noyt soo ver*
(ik kon nergens komen)

Of vrouwen-lof was lief. En, *soo* (alzo) bedrogh en liegen

Van 't *naeste maegschap* (de vrouwen) zijn noodsakelick, bedriegen

Hoort liegen met vermaeck; en poeyer en pinceel

En vliege-plaesters, hul en krul, kant en fluweel,

Is één verbintenis van hoffelijke logen :

Wie daer min aen besteedt dan 't uysterste vermogen
Van liegen, heeft het Hof (vergel. de spreekwijze:
het hof maken aan vrouwen) maer blindelings
doortast :

De vrouw die, schoon wil zijn, wil 't hooren, dat gaet vast.
DE KAECKELAARS ZIJN BLIND: sy sien maer door haer woorden,
(Ick weet niet hoe ghy vaert) daermeê sy my vermoorden;
Sy sien maer door haer galu, niet waer, noch wat, noch wie;
Sy snorren u om 't hoofd gelijk de *rommel-bie* (brombij);
Mits dat haer seggen klinck', soo houden sy 't gewonnen;
Maer siet niet haest na land (denk niet, dat aan hun woorden-
vloed spoedig een einde zal komen): sy hebben nau begonnen
Als wy zijn uitgehoort. Sy slaen soo veel geschals
Met haer ontrierende tongh, en sien *soo veels gevals* (zooveel
gelegen liggen)

Aen slagh en weêr-slagh van dien *klepel* van haer klockhuys
(de tong),

Dat ghy veel beter light dicht by de groote klock t'huys,
Dan by haer onderhoud; haer heele hoofd is klock,
En wee hem, die se roert! slaet wijsheit voor of jock,
Sy luidender op in: wél-spreken en veel spreken
Is haer de selfde konst; „veel woorden, veel gebreken,”
Sprack een wel-sprekend man, maer sy en hebben dat
In langen niet gesien, of nimmermeer gevat,
Vergadert endelick al die gebraeckte toonen,
En smelt se tot één klomp: de reden sal u thoonen,
Dat koper sonder glans, quicksilver sonder goud
Dry asen in de schael, maer geen proef tegen houdt.
DE SWIGERS ZIJN STOCKBLIND: sy sien maer door haer ooren;
Sy hooren en sy sien, maer sien niet wat sy hooren;
Sy proncken met haer *stilt'* (stilte) en die se swijgen siet,
Schrickt voor haer stom gesicht; want stilt' heeft haer *bediet*
(beteekenis)

En maeckt matroosen hangh (doodsche stilte op zee
nl.) en dreight haer met tempeesten (stormen),
Maer *stonte* (*stomheid* in letterlijken zin), Parthenin! is eigen-
schap van beesten,
En spreken heeft *sijn uer* (is dikwijls noodzakelijk); en swijgen
buytens tijds

Beduydt veel droomens, veel onwetens, of veel spijs.
Daer gaen se veel *af groot* (zwanger van), die geen bequame
reden

Haer weêr-woord waerdigh sien (bet. geen taal zooge-
zond of zij beschouwen die voor hun antwoord
te min). My dunckt, ick sie se treden
In 't kaets-spel, daer geen bal, hoe schoon, hoe wel beleidt
Hoe konstighlick, of hoe onkonstigh, haer *bescheit* (antwoord)

Haer *weder-slag* (terugslag) verdient; de blinde, soud' ick seggen,
 Gaen beter uyt de baen of in haer *pluymen* (bed) leggen,
 En spreken in haer droom, of wandelen in 't woud,
 En spreken blinde tael met blad'ren en met hout.

DE SINGERS ZIJN SOO BLIND ALS VINCKEN, die 't soo leeren:
 Sy sien maer door haer keel en door haer quimckeleeren;
 Sy sien niet wie haer hoort, noch wie het langer lust;
 Sy gaen traegh onder zeil, sy willen van de kust
 Gepest, gepijnicht zijn; maer voerens' eens haer winden
 Van land te zeewaert in, sy kunnen 't huys niet vinden;
 Sy krijgen lust in 't spel, als kinderen op straet,
 Sy sien niet wat de wet van 't singen is, de maet;
 Sy sien niet wie daer geewt, en wenschte met haer gorg o₁

Te bedd' of aen een galgh; een lood light op haer orgel,

Het huyt ondelick, en die se swijgen doet
 Heeft meer gewelds van doen, dan die se bidden moet (om
 te beginnen nl).

Ick spreek mijn selven aen, men moet het my vergeven:
 Daer stond voor op mijn hoofd, al in de wiegh geschreven,
 Ick soude speel-sieck zijn, *keelblind en snaren-blind* (dol inge-
 nomen met zingen en spelen).

Men heeft my opgequeeckt tot hooger *onderwint* (bestaan),
 Maer ingeboren aerd gaet allen dwangh te boven:
 Ick sie noch huys-bestier, noch Heeren-dienst, noch Hoven,
 Noch nood, noch *oorboor* (28) (*nuttig*, wisselvorm van *oorbaer*)
 aen; ick sie geen tijd te kort,

Daer *veel* (vedel) of keel of luyt of fluyt versleten wordt (waar
 dus dus duchtig gespeeld en gezongen wordt).

AANTEKENINGEN.

(4) *Verheughden*. De grondbeteekenis van *heug* is 't best vervat in 't begrip *ziel*; *geheugen* heeft betrekking op 't verstand; *heuglijk* en *verheuging* op 't gemoed.

(2) *bequame*. *bekwaam* is afgeleid van *bekomen*; die iets *bekomen* heeft (kennis bijv.) is tot 't een of ander *bekwaam*.

(3) *doogh*. *doogh* staat hier in den tegenw. tijd; eigenlijk is *doogh* de verl. tijd van 't ww. *dijgen*, waarvan *degelijk* gevormd is (vergel. *deugd* en *deugen*); *duchtig* noemt men datgene, wat sterk *uitgedegen* is en staat dus ook met *dijgen* in verband.

(4) *vader*. Sanskr. *pitrī*; Zend: *pita*, *pitar*, *patar*; Lat. *pater*; Goth. *fadar* ('t Goth. *fadrein* beteekent *ouders*); Oudhoogd. *fatar*, *fater*; Hoogd. *vater*; Angelsaks: *faeder*, *faedyr*; Eng. *father*; *vader* is gevormd van een werkwoord *pā* (Sanskriet en Zend), dat *bewaren*, *onderhouden* beteekent.

(5) *Stichtte*. *Stichten* beteekent *doen stijgen*; vergel. *dijgen* en *dichten* (doen *dijgen*); verder *zwijken* en *zwichten*; *tijgen* (*tijgen*, *teeg*, *getegen*) en *tichten*; *zijgen* en *zichten* (doen *zijgen*).

(6) *menschlichkeiten*. *heid* is oorspronkelijk een zelfst. nw. met abstracte beteekenis en beteekende *gesteldheid*, *wijze*.

(7) *geweten*. de oorspronkelijke beteekenis van *witen*, *weet*, *geweten* is *zien*; *ik weet* beteekent dus oorspronkelijk *ik heb gezien*; *ik weet*, nu tegenw. tijd, was vroeger verleden tijd.

(8) *ontrent*. *ontrent*, eig. *omtrent* (*trent(d)om*) treft men in 't Oudfriesch aan als *trind anbe* en *trund om*, beteekenende *rondom*; in 't Duitsch heeft men nog *trind om*; in 't Deensch en 't Zweedsch is *trind* een bijv. nw., ook wel een bijwoord,

dat *rond* beteekent; *omtrent* beteekent dus *rondom*; het Angelsaksische *trendel* beteekent *kring*, *cirkel*; het Engelsche *trendle* beteekent *as*; *to trundle* = *draaien*, *rollen* (vergel. ons *drentelen*); eig. moest men schrijven *omtrend*.

(9) *gadeslaen*. dit ww. beteekent *onderscheiding maken*; *gade* (echtgenoot) staat voor *gegade* en beteekent *bijeen*, evenals hetgeen tot dezelfde *soort* behoort, juist daarom *bijeenhoort*; in *gading* treft men het stambegrip *soort* nog helder aan.

(10) *sich onderwinden*. dit ww., dat *zich ergens onderwinden* beteekent, werd vroeger, en met recht, zwak vervoegd.

(11) *gram* = verdriet (Hoogd. *gramm*).

(12) *kommerloos*. *kommerloos* had oorspronkelijk eene andere beteekenis dan tegenwoordig; iets, waar *geen beslag op gelegd was*, noemde men *kommerloos*; de overgang van beteekenis is derhalve gemakkelijk na te gaan; wat nl. *zonder druk of zorge* is, noemt men *kommerloos*.

(13) *ootmoed*. *ootmoed* moest eig. zijn *oodmoed*; *ood* (auth) beteekende *woest*, *ledig* (vergel. 't Hoogd. *öde*); *oodmoed* beteekent dus *ledig gemoed*, m. a. w. een *gemoed*, dat niets *verbergt*.

(14) *Sterren* (staren). *Star* beteekent *stijf*; *staren* = *stijf zien*; (vergel. *halsstarrig*).

(15) *tochten*, afgel. van *tiën* (trekken), evenals *tocht* (trekking van luchtstroomen), tuig, teugel, tucht.

(16) *boesem*, oorspronk. *boegsem* van *buigen*.

(17) *vochte*. evenals men vroeger van *vochte* sprak, zoo gebruikte men ook de vormen *wispelture*, *godvruchte* (vergel. bijv. „Godvruchte schaar, houd moed!"); de vormen *wispelturige* en *godvruchtige* dagteekenen van lateren tijd.

(18) *yemand* beteekent *ooit een man* (de *d* is achtergevoegd). *Iets* beteekent *ooit, ergens een ding*; *iet* is samengesteld uit *ie* (Hoogd. *je* = *ooit*) en *wicht* (schepsel); *ie* — of *je* *wicht* verliet tot *iewet* en eindelijk tot *iet*; de *s* van *iets* is

die van den bijwoordelijken 2den nv.; 't Hoogd. *nicht* en 't Eng. *naught* is ontstaan uit *ne wicht*. *Ieder* is samengesteld uit *ie* (Hd. *je*) en 't Oudhoogd. *huedar* (comparatief van *huer* en *wer*); *huedar* beteekent *wie van beiden*.

(19) *broeder*, oorspronkelijk *bhrâtri* van 't Sanskr. *bhri*, *bhar*, dat *onderhouden*, *ondersteunen* beteekent.

(20) *dochter*. in 't Sanskriet vinden wij den vorm *duhitar*, in 't Gothisch *dauhtar*, gevormd van 't Sanskr. *duh*, dat *melken*, *uittrekken* beteekent.

(21) *zoon*. in 't Skr. vindt men den vorm *sânu*, in 't Zend *hunu*, in 't Goth. *sunus*, in 't Angels. en 't Ouds. *sunu*; de wortelvorm in 't Skr. is *sâ* en beteekent *baren*; *zoon* beteekent dus *geborene*.

(22) *leemt*. *leemt* (leemte, laamte) beteekent eigenlijk *gebrek*; vandaar 't adj. *leemtig*, dat *gebrekkelig*, *bedorven* beteekent.

(23) *lichaem*. *lichaam* is samengesteld uit *lijk* en *haam*; *haam* = *bekleedsel* (vergel. *hemel*, *hemd*); *hemen* = *dekken* (Goth. *hamon*); *lijk* = *vleesch*; in 't Angels. vindt men den vorm *flesk-homa* (vleeschbekleedsel); *wolfhaam* = *wolfhuid*.

(24) *schielick*, eig. *schierlijk*; *schier* beteekent *met haast*, *bijna*.

(25) *Grootvaër*. *Grootvaër* staat hier voor *Adam*, welk woord samenhangt met *âdâmâ*, dat *aarde* beteekent.

(26) *Groote-moër*, geschreven voor *Eva* (Charowâh), dat *leven* beteekent.

(27) *onnoosel* beteekent *onschadelijk* van 't Latijnsche *nocere* (benadeelen); *onnoozel* is dus datgene, wat niet benadeelt.

(28) *oorboor*, wisselvorm van *oorbaar*, *nuttig* beteekenende (vergel. *verorberen* = *nuttigen*); *oor* is hier voorvoegsel en beteekent *uit*; *baar* is verwant met *dragen*; *oorbaar* is dus datgene, wat *uitgedragen*, *opgebracht* en alzoo, met uitbreiding dezer grondbeteekenis, *nuttig* is.

VONDEL

NOAH, OF ONDERGANG DER EERSTE WEERELDT.

III.

JOOST VAN DEN VONDEL.

De grootste Nederlandsche dichter der 17e eeuw is ongetwijfeld JOOST VAN DEN VONDEL. Brandt schrijft van hem, dat hij geene stof onverhandeld, geene maat onberijmd liet. Alle taal- en letterkundigen erkennen eenstemmig, dat Joost van den Vondel de eerste is geweest, die, zooals Busken Huet het uitdrukt, met volle appetijt te gast is gegaan op het Nederlandsche idioom, er het mes in gezet heeft, zoodat het sap van alle zijden uit het roodgebraden rundvleesch stroomde; den malschen kalkoen getroffen heeft tusschen de vleugels en de borst.

Vondels vader, eveneens Joost geheeten, hoedenmaker van beroep en aanhanger van de leer van Menno Simonsz, woonde oorspronkelijk te Antwerpen, doch zag zich later om des geloofs wille genoodzaakt naar Keulen te vluchten, waar hij met Sara Kranen, eene Antwerpsche, in 't huwelijk trad en zich den 17den November 1587 verblijden mocht over de geboorte van onzen toekomstigen dichter.

Evenals Athene eenmaal trotsch mocht zijn op haren Euripides en Sophokles en Thebe zich verheffen mocht op Pindarus, zoo mocht Keulen zich beroemen op Vondel, „haaren ingebooren, die d' oudtste en beste Dichters met wijde schreden volgende, eenigen zoo na quam, dat hij ze als op de hielen tradt, en anderen voorbij liep.”

Vondel bracht zijne eerste kindsheid te Keulen door, totdat zijn vader het geraden vond zich met vrouw en kinderen naar Holland, 't land der vrijheid te begeven,

waar ook de Doopsgezinden hun' godsdienst onbelemmerd mochten uitoefenen.

Vader Vondel koos Amsterdam tot woonplaats en begon aldaar een' kousenhandel. Joost, de zoon, scheen bestemd te zijn tot dien handel te worden opgeleid en ontving dan ook in eene der scholen te Utrecht slechts onderricht in lezen en schrijven. Vondel sloeg echter reeds jong aan 't rijmen en hoewel de dichterlijke voortbrengselen van zijn' knapenleeftijd op geen voeten of vademena aanspraak maken konden op den naam van echte poëzie, toch ondeckte een man als P. C. Hooft in dat gcrijmel reeds hier en daar spranken van dichterlijk vernuft. In eenige versregels door Hooft uit Florence aan „de Kamer in Liefde bloeiende” gericht, wordt o. a. de aandacht op den jongen Vondel gevestigd:

„Men vindt tot Amsterdam, die met zijn hoogh gedicht,
Den duistren wegh tot lof en waare deught verlicht:
En Kampen, die met kunst 't gemeen beloop der dingen,
Het nut der deught en 't quaad der ondeught weet te zingen;
En Koster, VONDELEN, Breerô en Victoryn,
Die nu al toonen wat z' hier namaals zullen zyn.”

In 1610 huwde Vondel met Maria de Wolf, dochter van Hans de Wolf, een Keulenaar van Brabantsche afkomst, koopman in passementen en linten, van „goede gelegentheit” Met zijne Maria zette Vondel eene kousennering op. Het was echter maar goed, dat Maria de Wolf eene kloeke vrouw was, anders was er van de negotie weinig terecht gekomen, daar Vondel zelf liever verzen maakte dan kousen verkocht.

In 1612 kwam Vondel met een tooneelspel, *'t Pascha* getiteld, voor den dag. Hoe gebrekkig dit gedicht ook is, toch steekt het reeds gunstig af bij 't dicht van Vondel als knaap geleverd. In de Brabantsche Kamer „de Lavendelbloem” werd *'t Pascha* opgevoerd. Nadat in 1585 Antwerpen tot den Koning van Spanje overgegaan was, waren twee Brabantsche Kamers: „de Lavendelbloem” boven genoemd, en „het Vijgeboomken” naar Amsterdam

verhuisd. „d' Oude Kamer" (zie bl. 26) echter won het van de Brabantsche Kamers in degelijkheid.

Vondels eerste Lofzang over de Scheepvaart der vereenigde Nederlanden, gedicht in 1613, overtrof reeds aanmerkelijk zijne vorige gedichten; doch nu door ondervinding bemerkende, hoezeer hij de kennis der talen noodig had, begon Vondel zich te bevljtigen die kennis deelachtig te worden. Eerst liet hij zich door een Engelschman de beginselen van 't Latijn leeren; in deze taal bekwaamde hij zich verder ten huize van Abbama, leermeester in eene Latijnsche School te Amsterdam. Eindelijk bracht Vondel het zoover, dat hij met vrucht Latijnsche gedichten, beoefende. Hard studeeren en vlijtig dichten gaat echter moeielijk samen, zoodat Vondel dan ook niet vóór 1617 met een nieuw gedicht voor den dag kwam. Toen verscheen zijne *Waarande der Dieren*, met uitleggingen over de kunstplaten van Markus Geeraardts, leerzame fabelen bevattende. Drie jaren later verscheen 't gedicht *Godts Helden*, evenals *de Waarande* eene boekverkoopers-speculatie bij platen; 't gedicht *Godts Helden* is voor Vondel misschien even vervelend geweest om te schrijven als het voor ons vervelend is om te lezen. *Godts Helden* werd gevolgd door *het Treurspel van Jerusalems verwoesting*, *de Heerlijkheit van Salomon*, uit 't Fransch van den Heere van Bartas, en *den Gulden Winkel*, leerzame zinnebeelden. Deze gedichten onderscheiden zich door meer gelijkheid van stijl en verhevener gedachten van Vondels vroegere rijmen, vooral in *het Treurspel van Jerusalems verwoesting* was Vondel vooruit gegaan; op dit treurspel na heeft Vondel ook de laatstgemelde gedichten evenwel naar den prullenmand verwezen.

Nu brak voor onzen dichter een treurige tijd aan; hij werd ziekelijk en kreeg met allerlei kwalen te kampen; men dacht zelfs dat hij de tering had. Deze droevige toestand beterde op zijn veertigste jaar en sinds zijn 50ste was Vondel zoo gezond als een visch.

In 1621, van zijne ziekte eenigszins bekomen, vatte

Vondel de dichtpen weder op. Nu evenwel kregen zijne dichterlijke voortbrengselen een inderdaad poëtisch karakter. Daartoe droeg zijn omgang met den Muiderdorst en den Ridder Laurens Reaal veel bij. Met deze knappe mannen had Vondel meermalen eene samenkomst ter bespreking van de eigenschappen der moedertaal; alsdan stelden zij verscheidene regels op, waar men zich in 't dichten naar had te schikken; deze regels betroffen „het stuk der taalschikkinge, de t' saamenvoeging der woorden en naamen, het onderscheidt der geslachten, buiging der gevallen, en spelling van ieder woordt.” Latere gedichten van Hooft en Vondel bewijzen evenwel, dat zij in den loop des tijds deze taalschikking nog aanmerkelijk verbeterden.

Na de verschijning van een paar gedichten van minder belang: 't treurspel *Amsterdamsche Hekuba* en de *Begroetenis aan zijne Vorstelijke Doorluchtigheid Fredrik Hendrik, Prins van Oranje, op d' intree van zijn Stadthouderschappen* enz. enz., deed Vondel een gedicht van meer gewicht 't licht zien: 't treurspel *Palamedes*. De Heer Albert Koenraadts Burgh, Schepen en Raad van Amsterdam, in 1618 door Prins Maurits in de regeering gezet, helde later tot de Remonstrantsche partij over. Een liefhebber van poëzie, geraakte hij met Vondel in gesprek over Johan van Oldenbarneveld en Burgh spoorde bij deze gelegenheid Vondel aan over Oldenbarneveld en hetgeen met dezen Staatsman in verband stond een treurspel te maken. Vondel, zinnende op eene geschikte inkleeding, herinnerde zich den Griekschen Palamedes, van wien men schrijft, dat hij „onder deksel van het oogh naar den vyandt gewendt, en geldt genooten te hebben, by het gemeene volk in haat wierdt gebraght, en door Agamenmon en Ulysses, tot onvergoedbaare schaade van geheel Grieken gedoodt.” Van deze geschiedenis bediende Vondel zich om te gelijk bedektelijk en openlijk den Landsadvocaat in 't gelijk te stellen en diens Rechters telaken.

Kort na Maurits' dood verscheen de *Palamedes of ver-*

moorde onnoozelheit. Die iets af wisten van poëzie prezen 't treurspel hemelhoog en om de zuiverheid der taal en om den lossen zinshouw; maar zij stonden verbaasd over de print, welke den titel volgde en „daar een oudt man, van een achtbaar en deftig gelaat, zweemende naar den Advocaat; in een diereperk stondt beslooten, en van Themis, Godinne der Rechtvaardigheid, werdt gelauriert.” Het onderschrift der plaat luidt als volgt:

„Het ongediert begrimt met open muijl, en pooten
Manhafte onnooselheijd, in 't beestenperck verstooten:
Noch swichtse niet, hoe seer de boosheijd brult en tiert:
Maerspreekt voor 't heijligh recht: dies Themis haerlauriert.”

In 't werk zagen zij den man, die door velen een landverrader, door anderen een Vader des Vaderlands, martelaar van Staat en Godsdienst werd gehouden, met zoo-veel levende kleuren afgemaald, dat zij hem en zijne onschuld als met de handen meenden te kunnen tasten. De teerling was geworpen. Het duurde ook niet lang of 't boek werd in beslag genomen en Vondel aangeklaagd. De dichter werd naar den Haag ontboden maar het kwam de eer der Amsterdamsche Vroedschap te na, dat Vondels zaak in den Haag behandeld zou worden. Dit was Vondels geluk. Wel moest hij nu voor de Amsterdamsche balie verschijnen, maar vele zijner Rechters waren hem niet ongenegen. Het slot was dan ook, dat Vondel met eene boete van 300 gulden vrij kwam. De *Palamedes* werd (want de nieuwsgierigheid was door 't geding geprikkeld) binnen weinige dagen uitverkocht. Men houdt het er voor, dat 't treurspel binnen weinige dagen 30 maal herdrukt werd. Zelfs liet Frederik Hendrik het zich door zijn gunsteling, den Heer van der Myle in zijn kabinet voorlezen.

Niet lang na de uitgave van den *Palamedes* verviel Vondel in eene diepe zwaarmoedigheid; allengs echter herstelde hij en liet hij zich, langzamerhand beter wordende, door een geleerd jongmensch, Daniël de Breen, in de Logica en 't Grieksch onderwijzen.

In 1626, '27 en '28 maakte Vondel verscheidene lofdichten op Frederik Hendrik, zonder evenwel van dezen vorst een blijk van gunst te ontvangen. Men merke hierbij op, dat de Prins, al was hij jegens de Remonstranten verdraagzamer dan Maurits, toch zelf Contra-Remonstrant was en Vondel geene gelegenheid liet voorbijgaan om de Contra-Remonstranten over den hekel te halen. In 1636 of '37 schreef Vondel 't bekende *Hanekot*, waarin hij den Amsterdamschen Kerkeraad wegens 't afzetten van den predikant Kornelis Haanekop, „als haanen met scherpe spooren”, duchtig doorhaalde.

Op zijn' terugkeer van een reisje voor zaken naar Denemarken, dichtte Vondel den aanstaanden triomf van Gustaaf Adolf op den Duitschen Keizer. Naar aanleiding van de verovering van 's Hertogenbosch schreef hij in 1629 wederom een lofdicht op den Stadhouder. Ondeugend genoeg voegde hij bij dit gedicht eene print, waarop Oldenbarneveld met de Nassausche helden in den Hemel was gezet. Toen hem iemand vraagde, waarom hij Oldenbarneveld in dezen heldenhemel had geplaatst, schreef Vondel op staanden voet 't volgend klinkdicht:

„Vraeght men waerom Barneveldt
In den hemel wort gestelt?
't Is omdat de Predikanten,
Die als heilige Gezanten,
Voor hem baden op 't schavot,
Voerden zoo zijn ziel tot Godt:
Toen hij, om 't quaedt bloet te koelen,
Storf in 't Gommarist gevoelen,
In 't gevoelen van een swaert
Dat geen Patriotten spaert.”

In 1630 was Vondel druk in de weer met hekeldichten. O. a. verschenen in Mei twee gedichten, doch zonder zijn naam, welke onder alle, die hij van dat soort geschreven had, de kroon spanden: de *Harpoen* en de *Roskam*. De *Harpoen* tastte de Kerkelijken aan, de *Roskam* had het op de Regeering gemunt. Op de *Harpoen* en de *Roskam*

volgden nog andere hekeldichten, waarvan sommige, *een Otter in 't bolwerk* bijv., de Contra-Remonstranten schrikkelijk doorhaalden.

Maar niets gaf den Kerkelijken meer aanstoot dan het *Decretum horribile*, in 1631 uitgegeven, waarin Vondel de leer der verwerping met een stijl vol vuur en kunst poogt te wederleggen, eene kraamvrouw invoerende, die zich inbeeldt, dat een harer tweelingen verworpen is. Het *Decretum horribile* werd op den voet gevolgd door *het jaargetyde van Oldenbarnevelt, de welkomst des Heeren Huig de Groot t' Amsterdam, het vraaghdicht der Amsterdamsche Akademie aan alle Poëten, liefhebbers der goude vryheit, den Blixem van 't Noordthollandsche Synode* altemaal hekeldichten op de Contra-Remonstranten.

't *Lijkoffer van Maagdenburgh* was eene gloriekreet voor Gustaaf Adolf en werd door ieder, Rome uitgezonderd, om 't zeerst geprezen. In 1632 schreef Vondel d' *Inwyng der doorluchtige schoole t' Amsterdam* en zette zich omstreeks dezen tijd aan de vervaardiging van den *Constantijn*. Hoe het met dit dichtwerk verging, zagen wij reeds op eene andere plaats (bl. 25). In 1635 had Hugo de Groot, die kort daarna tot de waardigheid van Gezant der Koningin van Zweden verheven werd, de *Sophompaneas* in 't licht gegeven; Vondel achtte dit treurspel zoo uitnemend, dat hij er, ook als vriendschapsbewijs aan de Groot, eene vertaling van ondernam. In 't vertalen van sommige stukken der Ouden schepte Vondel veel behagen, om alzo de gedachten van de grootste geesten tot in 't merg te doorgronden.

Na 't vertalen van den *Sophompaneas* begon Vondel treurspelen te dichten. In 1637 was op kosten en ten voordeele van 't Wees- en van 't Oudemannenhuis de nieuwe Schouwburg te Amsterdam voltooid. Vondel meende, dat die Schouwburg met iets grootsch moest geopend worden en schreef te dien einde den *Gysbrecht van Aamstel*. Dit treurspel werd reeds in 'tzelfde jaar, dat de schouwburg voltooid was; opgevoerd. De *Gys-*

brecht van Aamstel, aan Hugo de Groot opgedragen, mocht ruimschoots de goedkeuring van dezen geleerde wegdragen.

Nog altijd wordt iedere nieuwe jaarkring in den Amsterdamschen Schouwburg met den *Gysbrecht van Aamstel* ontsloten. Het gebruik wil het zoo. Toch is dit treurspel alles behalve volmaakt. Allereerst is de historie, die er aan ten grondslag ligt, onwaar. Met onware gegevens had een genie als Vondel evenwel nog een goed Vaderlandsch treurspel kunnen leveren; waarom niet? de poëzie voert heerschappij, ook over de historie; maar, en dit in de tweede plaats, de *Gysbrecht van Aamstel* moest dienst doen om voor een keer te Amsterdam den brand van Troje te stichten, de ingenomenheid met Virgilius verlokte Vondel in den *Gysbrecht van Aamstel* eene gedramatiseerde navolging van 't 2de Boek der Eneïs te geven. Gelijk Argos in Haarlem, zou Troje in Amsterdam herboren worden; het Kennemer rijsschip zou op het Trojaansche paard gelijken, Machteld van Velzen op de Grieksche Helena, Gozewijn op Priamus, Badeloch op Creüze, de kleine Venerik op den kleinen Ascanius. Nog meer: de Amsterdamsche vroedschap zou de koningin van Carthago verbeelden, luisterend naar het verhaal van Gysbrecht—Eneas.

Een groot gebrek van Vondel was zijne verslaafdheid, ik zeg niet zijne verknochtheid, aan de litteratuur der Ouden. Vondel, die zoo juist geschikt was geweest om de litteratuur van ons volk een bij uitnemendheid vaderlandsch cachet te geven, is maar al te zeer blijven offeren op 't altaar der Ouden. Toch zijn Vondels werken overwaard te worden bestudeerd. Er zou meer diepgang in het denken en gevoelen van de studeerende onderwijzers van onzen tijd komen, indien zij Vondels werken niet eens *doorbladerden* maar tot 't voorwerp eener gezette studie maakten, want verbazend groot is de vormende kracht, welke van Vondel uitgaat.

Omstreeks 1638 schreef Vondel het treurspel *Messallina*.

Daarna vertaalde hij met behulp van Isaak Vossius het vermaarde treurspel *Elektra* van Sofokles uit 't Grieksch. De *Elektra* werd gevolgd door 't treurspel der *Maagden*; beide verschenen in 1639. In laatstgenoemd treurspel was het tamelijk doorzichtig, dat Vondel op vriendschappelijken voet met Rome kwam te staan. Sommigen meenen, dat de weduwe Tesselschade de eerste oorzaak van Vondels overhellen naar de Roomsche Kerk was; het is mogelijk; maar zooveel is zeker, dat Vondel later niet om liefdesaangelegenheden maar uit warme overtuiging 't Pausdom aangekleefd heeft. De steeds grooter wordende Roomsche sympathiën van Vondel waren lang niet naar den zin zijner vrienden, wier vriendschap en waardeering door deze geloofskentering beduidend begonnen te verminderen.

In 1640 gaf Vondel de *Gebroeders* uit, welk gedicht èn door professor Vossius èn door Hugo de Groot hoogelijk geprezen werd. Men bevond nu, dat alle vroegere Nederlandsche dichters bij Vondel niet in de schaduw konden staan. Zoo zuiver van taal en klaar van zinsuiting was nog niemand geweest. Zulk eene kracht van redeneering en zulk een rijkdom van aardige vonden had nog niemand bezeten.

Eveneens in 1640 verschenen de treurspelen *Jozef in Dothan* en *Jozef in Egypten*. *Peter en Pauwels*, in 1640 gedrukt, gaf aanstoot om de Roomsche lucht, welke er den lezer uit tegenwoei. Den Drossaard vooral stiet 't Roomsche worden van Vondel tegen de borst — Vondel behoorde verstandiger te zijn, meende hij.

Om zijn' ijver tot bevordering van 't Roomsche geloof te meer te toonen, vervaardigde Vondel een lierdicht op 't *Eeuwgety der Heilige Stede t' Amsterdam*, doclende op 't wonderwerk, dat de Roomschgezinden beweerden vóór 300 jaren aldaar geschied te zijn; de hostie nl. door eene zieke vrouw gebruikt, werd door haar uitgebraakt; toen de uitgeworpen hostie op 't vuur gelegd werd, wilde ze

niet verbranden en deed, vervolgens naar de Oude Kerk gebracht, vele wonderen enz. enz.

't *Eeuwgety* verscheen in 1645 tot misnoegen van vele Protestantsche dichters; vooral was de Drossaard over deze uitgave uit zijn humeur.

't *Eeuwgety* was slechts een voorlooper van 't Roomsche leerdicht de *Altaargeheimenissen*, dat in 't najaar van 1645 uitkwam. Ter vervaardiging van dit gedicht had Vondel Roomschen van naam geraadpleegd. Jakob Westerbaan scherpte er zijne pen tegen en had ten minste dit succes, dat Vondel tegenover zijne argumenten „stommetje” speelde.

Eene vertaling van Virgilius zag in 1646 't licht. Bij deze vertaling had Vondel 't gemis gevoeld van zijne overledene vrienden Reaal, Mostert, Victoryn, Jakob Baake en K. G. Plemp. Barlaeus, de keurige latinist, vond in Virgilius' overzetting zijn Latijn niet weder en oordeelde over de vertaling dan ook eenzijdig; maar zij, die grondige kennis hadden van de Hollandsche taal en hare eigenschappen, noemden 't proza onverbeterlijk.

Na den *Virgilius* verscheen 't treurspel *Maria Stuart*, uit letterkundig oogpunt fraai maar om den inhoud door al wat protestantsch heet, verwerpelijk. *Maria Stuart* wordt in dit treurspel verheerlijkt en Elisabeth van Engeland door 't slijk gehaald. Ter oorzake van de *Maria Stuart* werd Vondel door de Amsterdamsche rechtbank tot eene boete van 180 gulden veroordeeld, welke echter door zijn' boekverkooper betaald werd.

Door de uitgave van *Grotius Testament* trachtte Vondel aan te toonen, dat de Groot even goed ten eenenmale Paapsch geweest was. Omtrent dezen tijd en reeds vroeger moesten de Engelsche puriteinen en voornamelijk Cromwell het bij Vondel ontgelden, die ook aan hen de kracht van zijne hekelpen beproefde.

Bij gelegenheid van den Munsterschen vrede schreef Vondel op den trant van Guarini's herderspel (zie blz. 20 en 21) 't landspel de *Leeuwendaalers*, waarin Vondel in

lossen toon zijn volk 't voorrecht van den vrede en de vrijheid schetste. Vondels landspel is onder zijne hand geheel nationaal geworden: de handelende personen, 't landschap, de beelden zijn zuiver Nederlandsch, ja, herinneren ons vaak door hunne platheid aan de genrestukjes van een Jan Steen, Brouwer en anderen, al heet 't stuk dan ook in Arcadië te spelen. Vondel eenige jaren vroeger Roomsch geworden, en daarom met geene mogelijkheid den vrijheidskrijg tegen Spanje kunnende verdedigen en toch uit liefde voor zijne woonstad en zijn vaderland de feestvreugde niet willende storen, misschien ook voorzichtigheidshalve, aangezien zijne papistische gevoelens hem reeds menigen kwaden dag bezorgd hadden, koos daarom niet 't voor hem te gevaarlijk veld der historie maar nam zijne toevlucht tot 't rijk der idealen; van daar dat Vondel, Tasso's *Aminta* als punt van uitgang nemende, een landspel dichtte. Den scherpzinniger lezer kan het evenwel niet ontgaan, dat in de *Leeuwendaalers* 't leeuwendeel gegeven wordt aan Adelaert, die „'t woort van Spanje" houdt, en de zijnen. Mede in 1648 verscheen Vondels *Salomon*.

Toen in 1650 de aanslag van Prins Willem II op Amsterdam mislukte, kon onze dichter, op wien Willems handelwijze volstrekt geen prettigen indruk gemaakt had, niet nalaten nog eens even zijne hekelpen te gebruiken. In de 3 volgende jaren schreef Vondel slechts eenige korte gedichten, waarvan *d' Uitvaart van den Admiraal M. H. Tromp* 't beste was.

Op 't St. Lucasfeest (St. Lucas is de schutspatroon der schilders) te Amsterdam in 1653 werd Vondel gekroond. Als blijk van erkentelijkheid droeg hij eene vertaling van Horatius' lierzangen aan de kunstgenooten van St. Lucas te Amsterdam op.

Een van Vondels schoonste treurspelen, de *Lucifer*, verscheen in 1654. Het gebrek daargelaten, dat Vondels *Lucifer* een treurspel is en geen heldendicht *kon* zijn, omdat des dichters eerbied voor God hem verbood den

Almachtige in een gewrocht van zijn' geest handelend te doen optreden, moet erkend, dat de schikking en samenstelling van dit dichtstuk niet minder gelukkig mag genoemd worden dan de opvatting grootsch en de uitvoering prachtig is; en dat 't in zoovele andere opzichten tot dankbare fierheid gerechtigd Nederland er trotsch op behoort te wezen in den *Lucifer* van zijnen Vondel, tien jaren voor Miltons *Paradise Lost* in 't licht verschenen, in 't bezit te zijn van eene echt verhevene en voortreffelijk geslaagde poging uit Nederlandsche pen, om uit eenige gegevens der Heilige Schrift, en door de geschiedenis der engelen met die der menschen aan een te schakelen, aan de paradijsgeschiedenis eene vóórgeschiedenis te geven, aan welke noch dichterlijke grootheid, noch zedelijke waarschijnlijkheid ontbreekt. Sommigen beweren dat de *Lucifer* eene politieke allegorie is, en wel eene verbloemde voorstelling van den opstand der Nederlanden tegen Filips, waarbij God den Koning van Spanje, Lucifer den Prins van Oranje, Adam den Kardinaal van Granvelle beteekent. Toch is deze bewering ietwat gewaagd, aangezien het minstens te betwijfelen is, of Vondel, eene politieke allegorie willende schrijven, daar in de Heilige Schrift en de Kerkelijke overleveringen de stoffe toe gezocht, en 't tooneel in den Hemel geplaatst zou hebben; voorts een feit zou hebben gekozen, hetwelk, ofschoon zeer geschikt om in 't algemeen den geest des opstands van zijne verfoeilijke zijde voor te stellen, nochtans in zijn beloop en afloop zoo weinig geëijheid betoonde met de bepaalde gebeurtenis, welke hij op 't oog had; en eindelijk in de uitvoering van zijn plan zoo weinig geslaagd zou zijn, dat twee eeuwen hebben moeten verloopen, eer het door iemand werd bemerkt of zelfs vermoed, al dient misschien toegestemd, dat in sommige passages toespeelingen en bijgedachten niet te miskennen zijn. Bij zijne verschijning lokte de *Lucifer* wel bedenkingen uit, doch niet uit politieke overwegingen. Sommige predikanten toch keurden het openlijk op den kansel af, dat men 't

heilige met menschelijke vonden vermengde en daar een spel van maakte. Na twee malen spelens werd de *Lucifer* op aandrang der predikanten van 't tooneel geweerd. In een *Tooneelschildt of pleitreede voor het tooneelrecht* kastijde Vondel de predikanten, vooral Petrus Wittewrongel, om hun verzet.

In 1657 deed Vondel 't *treurspel van Salmoneus* en *Dauids Harpzangen* 't licht zien. In 't zelfde jaar, op eene reis naar Denemarken, schreef hij loflichten op Koning Frederik III, Koningin Sophia Amalia en andere aanzienlijke personen. Deze groote dichter evenwel, die zoovele aanzienlijke personages: prinses, vorsten, koningen en helden aan zich verplichtte, was op 70-jarigen leeftijd in gevaar van gebrek te moeten lijden, en dat wel meest door de schuld van zijn zoon Joost, die in zijn tweede huwelijk 'tgeld zijns vaders er door hielp. Deze Joost, ten slotte met dwang naar Oost-Indië gevoerd, stierf op reis derwaarts, na zijn vader door zijn slordig leven in de uiterste ongelegenheid gebracht te hebben. Door den invloed van sommige bloedverwanten zijner vrouw werd Vondel in 1658 aan een postje in de Bank van Leening geholpen, dat hem jaarlijks 650 gulden opbracht; voor dat magere postje moest hij nog een borg stellen van 4000 gulden.

Vondel, gewoon in hooger sferen te leven, was in geen enkel opzicht geschikt voor 't vervelende boekhoudersleven in de Bank. Het was werkelijk niet te verwonderen, dat Vondel zijne plichten verwaarloosde, waarom hij dan ook in 1668 met behoud zijner wedde werd ontslagen. Gedurende zijn verblijf aan de Bank dichtte Vondel 't *treurspel Jephta* (1659); van dit treurspel had de dichter zelf nog al een' hoogen dunk. Na de *Jephta* schreef Vondel nog de volgende treurspelen: *Koning Edipus*, *Koning David in ballingschap*, *David herstelt*, *Samson*, *of heilige wraak*, *Adonias*, *Batavische Gebroeders*, *Faëton*, *Adam in ballingschap*, *Ifigenie*, *Zungchin*, *Noach*, *Euripides Feniciaansche* en eindelijk

Hercules in Trachin, 't laatste van Vondels treurspelen, gedicht op 81jarigen leeftijd. Het treurspel *Batavische Gebroeders* munt uit door heerlijke schildering der harts-tochten, om den rijkdom der poëzie en om de frischheid der dictie. De twee eerste bedrijven van den *Adam in ballingschap* geven ons een denkkeeld van den staat zijner rechtheid; in 't derde bedrijf wordt de val voorbereid; deze heeft plaats in 't vierde bedrijf en in 't vijfde bedrijf zijn wij getuigen van zijne jammerlijke gevolgen. Hoeveel schoons de *Adam in Ballingschap* den lezer ook aanbiedt, toch zijn er in dat treurspel bepaalde aanstootelijkheden. Daarbij komt, dat Vondel in 't zelfde euvel gevallen is als Milton; hij miskent nl. den aard der duivelsche verleiding en meent aan de woorden van de slang meer kracht bij te zetten door haar ook zelve 't voorbeeld te doen geven van een onschadelijk gebruik der verbodene vrucht. De waarheid is, dat Satan zich niet ophoudt met de aanprijzing van 't verbodene maar, 't vertrouwen op Hem, Die verboden heeft, schokkende, 't beginsel zelve der gehoorzaamheid ondermijnt.

Het treurspel *Noach*, door den Hoogleeraar van Lennep meermalen hoog en boven de meeste andere stukken van Vondel geprezen, vloeit over van schoonheden van den eersten rang, hoewel het met vroegere stukken van den auteur vele gebreken gemeen heeft.

Uit 't groote aantal treurspelen door Vondel vervaardigd heeft men slechts weinige in den schouwburg ten tooneele gevoerd. Sommige werden geweerd om den Bijbelschen, andere om den Paapschen inhoud. Ook scheen een der schouwburghoofden onzen dichter niet genegen te zijn; door de waardij van Vondels tooneelspelen zoo laag mogelijk te stellen, meende die man zich zelve te vergrooten. De *Palamedes* werd in 1663 te Rotterdam en in 1665 te Amsterdam gespeeld, zonder dat iemand er aan dacht de opvoering te verbieden — zóó waren de tijden in 40 jaren veranderd.

Nog in de Bank van Leening opgesloten, gaf Vondel

den geheelen *Virgilius* uit, in Nederduitsch dicht vertaald. In de jaren 1662 en '63 gaf Vondel ook drie godsdienstige werken in 't licht; wij bedoelen de *Bespiegelingen van Godt en Godtsdienst*, *Johannes den Boetgezant* en *De Heerlijkheid der Kerke*. Op velerlei wetenschappelijk gebied gevoelde Vondel zich thuis. Men verwondert zich o. a. over de verbazende kennis, die hij in zijne treurspelen en historische gedichten op 't gebied van geschied-, land- en volkenkunde ten toon spreidt; men leze 't leerdicht *Bespiegelingen over Godt en Godtsdienst* om te zien, hoe de dichter, ook wat algemeene natuurkunde betreft, zich op de hoogte van zijn' tijd gebracht had, en dat hij gansch geen vreemdeling was in wijsbegeerte en redeneerkunde.

In 1671, dus op 84jarigen leeftijd, verscheen van onzen dichter de *Herscheppinge van P. Ovidius Naso*, in dicht overgezet.

In zijn lang leven, zoo begonnen wij, heeft Vondel geene stof onverhandeld gelaten, geene maat onberijmd. Zijne poëzie vult een tiental vrij lijvige kwartijnen, wel is waar met een kloeke letter gedrukt, maar waarin men behalve de navolging van den Psalter (Davids Harpzanghen), van de Oden van Horatius, van al de werken van Virgilius, en van meer dan een werk van Ovidius, een groot aantal bijschriften en schitterende kleinigheden, een paar honderd gedichten van allerlei aard, drie uitgebreide leerdichten, een groot historisch dichtstuk (Joannes de Boetgezant), en niet minder dan twee en dertig treurspelen vinden kan.

De geschiedenis der Letteren toont ons aan, dat de grootste dichters ook de vruchtbaarste zijn geweest. Deze lof geldt ook Vondel. De verscheidenheid der dichtsoorten, waaraan Vondel zich niet gewaagd maar waarin hij uitgemunt heeft; de verscheidenheid der stoffe door hem behandeld en beheerscht, de oneindige afwisseling van vormen, de onuitputtelijke rijkdom van gedachten,

uitdrukkingen, beelden, wendingen, slagen, vonden, die ons zijne talrijke werken overal aanbieden, doen ons zien, dat wij hier niet slechts met eene vaardige pen, maar met een' schatrijken geest, met een overvloed des harten, waaruit de mond spreekt, te doen hebben.

Voorals lierdichter munt Vondel uit. Zijn lier klinkt nu eens op den toon van Pindarus, straks op dien van Horatius, dan weder op dien des gewijden Harpenaars, en ook dan gelijk altijd op zijn' eigenen toon, in allerlei stemming: triomfeerend en schreiend, prijzend en lakend, bemoedigend en klagend; met een statigen galm, op eene luchtige wijs, nu sleepend, dan spelend: heden op de maat van een' donderenden bergstroom, morgen op dien der zacht ruischende wickjes van een serafijntjen, dat ten hemel opvaart. Hier dienen wij met een enkel woord in herinnering te brengen de milde bronnen, waaruit dezen geest gedurig nieuwe stoffe toevloede en die, vlijtig gebruikt, zijne krachten zoowel sterkten als vermenigvuldigden. Die bronnen waren 't rijke tijdvak, in welks midden Vondel, met een hoogst indrukkelijk en prikkelbaar gestel, leefde: 't rijk verkeer met de uitnemendste mannen van zijn' tijd; de klassieke Oudheid, voor zooveel hem die openstond, en de gulden Bijbel. Welke gebeurtenissen liggen er niet tusschen 1587 en 1679, Vondels geboorte- en sterfjaar! Gebeurtenissen van oorlog en vrede, van kerk- en burgerwist. De schitterendste en de bloedigste bladzijden in de geschiedenis van Nederland. De slag van Nieuwpoort. Het twaalfjarig Bestand. 't Einde van den 80jarigen oorlog. De rechtspleging van Oldenbarneveldt. De schitterende loopbaan van een Maurits, van een Frederik Hendrik. De aanslag op Amsterdam. De zeetriomfen van Tromp en de Ruyter. Jan de Witt in zijne gevreesde grootheid, en vreeselijken dood. 't Optreden van Willem III. 't Volk redeloos, de regenten radeloos; 't land reddeloos — doch gered. In 't buitenland: de 30jarige oorlog, met karakters als Gustaaf Adolf, Tilly en Wallenstein. Hendrik IV vermoord

Karel I onthoofd. Engeland onder Cromwell en Jacobus II. Frankrijk onder Lodewijk XIV. Voorwaar stofs genoeg voor allerlei gewaarwordingen, indruk, opwekking, prikkel, vermenigvuldiging van denkbeelden en wat door Vondel zelfden ergens den „heftige” ommezwaai van heftige gedachten” genoemd is. Die veel beleefd heeft, heeft veel gevoeld, en die het meest gevoeld heeft, kan de beste dichter zijn. Daarbij kwam, dat Vondel een groot zwijger was, stil en zwaarmoedig, doch diepdenkende. Voor zulke gemoederen hebben de dingen en ondervindingen des levens eene groote beteekenis. Indien 't opgenoemde alleszins geschikt was om Vondels rijken geest naar alle zijden te ontwikkelen, niet minder moest daartoe bijdragen 't vruchtbaar verkeer met de uitnemendste vernuften van een tijd, in uitnemende vernuften zoo rijk. Men denke aan 't geestig gezelschap op 't Muiderslot: Hooft, Roemer Visscher en zijne bevallige dochters; aan Constantin Huyghens, Casper van Baerle, Gerard Vossius, Huig de Groot. Mannen als deze, waarop Nederland trotsch is, namen hem op in hun' kring, hielden briefwisseling met hem over zijne werken, onthaalden hem op de rijke vruchten van hun' geest. Van Hooft placht Vondel menigmalen te zeggen, dat hij zonder hem geen Vondel zou geworden zijn.

De laatste gedichten, die men van Vondel zag, waren o. a. ettelijke bijschriften op Jan de Witt en den Ruwaard, een gedicht op de zege van Groningen, door den Munsterschen Bisschop te vergeefs belegerd; en de allerlaatste pennevrucht van den Prins onzer dichteren was een Bruiloftsdicht (1674).

Zoo liet hij dan nu de poëzie, ook op aanraden zijner geneesheeren, rusten. Tot op weinig tijds voor zijn' dood behield Vondel eene vaste gezondheid. Eindelijk begonnen zijne beenen te wankelen en begon zijn geheugen hem te begeven. Aangenaam was hem in zijne laatste levensdagen 't bezoek zijner vrienden. Tot degenen, die hem in zijne laatste levensjaren het meest bezochten, behoor-

den de advocaat Plemp en zijn broeder, de dichter Antonides, Geeraardt Brandt, Jakob Leeuwen en de schilder Philips de Koning.

Den 5den Februari 1679 stierf de grootste onzer dichters in den ouderdom van 91 jaren. In de Nieuwe Kerk te Amsterdam, waar Hooft en Barlaeus mitsgaders zijne vrienden Daniel Mostaart, Joan Victorijn, C. G. Plemp en Jakob Baake rustten, werd Vondels stoffelijk overschot ter aarde besteld (niet ver van 't koor, nabij de deur, die op den Dam uitkomt). Antonides, Vollenhove, Oudaan e. a. eerden des dichters nagedachtenis met lijkdichten. De lijkdragers ontvingen een' zilveren gedenkpenning met de inscriptie: D' Oudste en Grootste Poët.

Eene der uitnemendste dichterlijke gaven van Vondel is, dat, wanneer hij een onderwerp bezingt, dat onderwerp meester is, zóó meester, dat hij zich noch door zijn gevoel, noch door zijn talent laat medeslepen; dit is den welverdienden roem der klassieken; dit is de verdienste geweest van Vondel. Vondel put zijne stof niet uit; hij overstroomt u niet met beelden, vergelijkingen, krachtwoorden. Nooit zegt hij al wat hij weet; nimmer doet hij al wat hij kan. Hij weet zoowel te dalen als te rijzen; zoowel te eindigen als te beginnen. Vandaar dat kernachtige, dat gespierde, dat hartige, dat weldadige en niet vermoeiende in zijne gedichten. Dit maakt zijne zangen koninklijk en hem tot een dichtervorst.

Al moet erkend dat 't drama van Vondel, vergeleken met de litteratuur der 15de en 16de eeuw, een wonder is van trant en toon, toch staat Vondel als lyrisch dichter boven den dramatischen. De treurspelen van den dichtervorst te prijzen om de uitnemende reizangen, die er in voorkomen, gaat niet aan. De koren in deze treurspelen hebben eigenlijk met de handeling niets te maken; het zijn, behoudens enkele uitzonderingen, losse zangen, geheel op zich zelve staande, volstrekt niet samenhangende met de handeling, zoodat ze er, zonder eenige de minste schade, kunnen worden uitgelicht. Vertegen-

woordigde 't koor, gelijk in de antieke tragedie, zoo ook bij ons den idealen toeschouwer, dien zich de dichter denkt, dan ware het iets geheel anders, maar dat doet 't koor van ons treurspel allermintst; het is eigenlijk in den regel een hors d'oeuvre, waardoor de indruk der handeling eer verzwakt dan versterkt wordt. De koren hangen in onze treurspelen (die van Vondel inclus) letterlijk in de lucht. Voorts is het niet te loochenen, dat sommige van Vondels treurspelen eigenlijk niets anders zijn dan politieke en kerkelijke hekeldichten.

Toegestemd nu, dat ook in Vondels treurspelen de koren best hadden kunnen gemist worden, toegestemd ook, dat sommige van die treurspelen dien naam ten onrechte dragen, Nederland mag niettemin tevreden zijn over hun bezit, al was het dan alleen maar om de koren of reizangen. Die reizangen toch, om 't even of ze met de handeling al of niet in verband staan, zijn voortreffelijk. Sommige zingen, om zoo te zeggen, zich zelve, zonder muziek. Andere, plechtiger, ruischen gelijk de zee; andere, woester, bruisen als een waterval; andere, feller, kletteren als een hagel; andere trekken met den stap van gewapende krijgslieden ontzagwekkend voorbij; andere, luchtig, dansen als sylphen om u heen; andere, somber, slaan den doodenmarsch in uw hart. Alle doen wat zij moeten. In deze overheerlijke reizangen, waarmede Vondel zijne treurspelen doortvlochten heeft, komt het uit, dat des dichters aanleg *lyrisch* was.

Een der opschriften van 't voetstuk van Vondels standbeeld vermeldt van zijn „Rijkdom van zijn genie, den gloed en de liefelijkheid zijner dichtgave; bij scherp vernuft en *degelijke wetenschap* en van zijn tooveren met de Nederlandsche taal.

Degelijke wetenschap, niet in de *laatste* plaats, heeft Vondel tot eene persoonlijkheid gestempeld, waarmede in de Geschiedenis der Nederlandsche letteren steeds gerekend zal worden. Met al zijne rijke dichterlijke gaven was Vondel geen Vondel geworden, bijaldien hij niet door

stalen vlijt zich op schier ieder gebied van wetenschap had leeren thuis gevoelen. In trouwe, wij kunnen veilig besluiten, dat onder de mannen van zijn' tijd (en dit zegt veel), geleerden van beroep en dezulken die eene onbekrompene klassieke opvoeding genoten hadden daar-gelaten, niemand belezener, niemand in 't beschikbaar bezit van eenen grooteren rijkdom van kundigheden gevonden werd dan Vondel. Men leze slechts zijne reizen-gen. Van zijne groote en nauwkeurige kennis, naar de hoogte zijns tijds, van de landen, volkeren, rijken, geslachten, in welker midden zich zijne grootsche dichtin-gen bewegen, van zijne gemeenzaamheid met de zeden, gebruiken, geschiedenis, godsdienstbegrippen, en in één woord met al de eigenaardigheden der verschillende tij-den, waarin hij ze plaatst, geven zij, altijd wederom den tijd waarin hij leefde in aanmerking genomen, overal de schitterendste en proefhoudendste blijken.

Besluiten wij de geleverde schetsen van de grootste dichters der XVIIde eeuw met de volgende keurige rege-len van Potgieter: „Eene Hollandsche poëzie, beurtelings zachtkens en zoetkens ruischende als eene beek langs bloemrijken oord, beurtelings eenen stouten golfslag slaande als de Zuiderzee op de zoomen der kust, waar een ver-vallen torentje het voor ons in aandoenlijk belang van weidscher tinnen wint; — eene beek, al de schalkheid verklappende, van welke zij getuige was, toen de zon-nestralen door de boschaadje drongen, die zich luiste-rende naar haar gemurmél boog — de binnenzee, al de kracht verkondende, waarvan zij bewustzijn heeft, hoe luttel voor de woeling harer wateren de muur bezwijkt, door haar sedert eeuwen gebeukt. Gij herkent de zang-ster van Hooft, aan hare dubbele gelijkenis, spiegel van allen lust, geesel van allen dwang; verzen, die ruischen als golfjes, door den adem van het westen gestreeld; verzen, die bulderen als baren, door den schrik van het noorden gezweept; een' stoet van nimfen, die spelemit; een ver-drukt volk, dat zijne boeijen breekt; doch waartoe meer

tegenstellingen, die u van zelve in het oog vallen, overvloed van deze als het weelderig minneliedje en het majestueuze treurspel opleveren?

Huyghens, die ons wel op weinig woeliger vlak verplaatst maar de grenzen van den omtrek des vijvers vergeten doet, als hij bijwijlen de wieken klept als de zwanen, welke wij er zoo statig, zoo sierlijk op drijven zien, als hij er voor ons eene halve wereld in weërkaatsen doet, niet enkel aan deze zijde een hofgesticht, en aan gene zijde een lindenlaan, maar ook hen, die in het eerste bewind voeren; maar ook hen, die in de laatste spelevaren, ten arbeid spoeden en slooven, maar ons den ganschen Haag, maar half Holland in zijn krachtige, kernige, korte zinnen weêrgeeft; Huyghens, wiens standbeeld op het eilandje in den vijver staan moest. Of als gij duldt, dat ik de vergelijking verder voortzette, is er tusschen dat vocht en zijne verzen niet de overeenstemming, dat beide zich soms in te engen band voelen gekneld, als de herfstadem over het eerste giert, als de hartstocht zich in de laatste lucht geeft? — Een onderscheid echter voegt het ons evenmin voorbij te zien, het verschil in diepte tusschen die twee (vijver en Huyghens verzen); doch wie heeft ooit een beeld geëischt, dat meer dan voor een derde toepasselijk was?

Vondels poëzie — een woud-, een wereldstroom! On-eindig verschillende, als het geklank zijner golven, van de plek, waar hij oorsprong neemt, in droppels den bergwand afgesijpeld, tot de plaats waar hij het dal van zijne donders daveren doet, in waterval bij waterval neerstortende, zijn ook de melodijen van Vondel's muziek. Hoe die stroom wegrukt, en meësleept en voortwielt, wat hem weêrstaat; — hoe hij zich schijnt te verlustigen in het afspiegelen van wat hem aanlacht! Zie, daar kronkelt hij de vlakke in; daar wordt hij de grens van gewesten; daar splitst hij rijken, zong Borger te recht, landschappen zonder tal drenkende uit zijnen overvloed; hoofdsteden de schatting brengende der staten, waarover zij gebiën.

En echter, geen schoon der natuur, geene pracht der kunst vermag hem te boeijen, die voortbruist over verbreede bedding, voortbruist, beken en vlooden in zich opnemende; voortbruist door de loofzaal der eiken, als langs het koningshof, door geen van beide geboeid, even of er weelde school in de vaart, als goldt het de verovering eens nieuwen gebieds. Het wordt zijn deel; andere schatten voert hij mede; andere voorwerpen spiegelt hij af; andere hindernissen wijken — het landvolk aan zijne zoomen, de schepen op zijn glinsterend vlak, de burgerij der steden, welker torenspitsen opdoemen in het verschiep; alles juicht hem toe, alles dankt hem, die de scheidspalen slecht, die de volken vereent; — verder stroomt hij, verder ten onmetelijken oceaen, bij wiens grootheid hem duizelt, in wien hij zich verliest, — als de muze van Vondel het deed, toen zij in den *Lucifer* het *Driemaal Heilig* gezongen had. Immers, waar zou ik eindigen, indien ik mij verplicht achtte, ieder vroeger punt van vergelijking als met den vinger aan te wijzen, in elke van de sympathiën des dichters, in de eindelooze afwisseling der onderwerpen, door hem bezongen, in de wereld zijns tijds, door zijn werk omvat? Wereldstroom, herhalen wij, want gelijk het vaste land den woudstroom onvoldaan laat, verlangde ook Vondel, in eenen anderen zin dan den straks aangegevenen, naar zee, volgde zijn adelaarsblik iedere verschijning op deze, bracht zijn adelaarsgreep ook van daar allerlei buit meê. Willem Schouten aan Amerika's zuidelijken uithoek, den naam zijner vaderstad vereeuwigende; — Piet Hein, met de voor Spanje bestemde schatting der nieuwe wereld onze havens inzeilend, — Lourens Reaal, op reize naar Oost-Indiën onder de keerkringszon zijn kusjens dichtende — gij zoekt hen aan deze wanden (van 't Rijksmuseum te Amsterdam) vergeefs; luister naar Vondel, als ge wenscht naar hunnen lof; luister naar zijn voorspel van dien van M. H. Tromp, wiens roem het volgende tijdvak vervullen zou, ware de Ruijter niet reeds geboren, niet reeds aan boord.

Of als gij eindelijk, die woelige buitenwereld moede, met den dichter een' blik in onze binnenhuizen wilt slaan, en niet tot schreiens toe wilt worden bewogen door Konstantijntje, en geen Italiaansch penseel waardeeren wilt in zijn meesterlijk Kersliet verkwik u dan — ik weet niet waarom ik aarzelen zou, de hulde aan den open' zin van Vondel, met den lof zijner bruilofsdichten te voltooien — verkwik u aan zijne zangen der liefde, vol gloeds, het is waar, mits ge volgezonden gloeds zegt! Lofliederen van den echt, in één woord, zooals een volk er gaarne zingen hoorde, er zingen mocht, dat zich voor het zinnelijke van den band niet schaande, dewijl het voor al het zedelijke van dien eerbied had. Vondel was ook de dichter van *d' Opregtste Trouw*."

Sluit voor Begeerte uw graegh gezicht!
Zy loert, zy loert om in te vaeren.

Sluit d' oogen, vensters van het licht,
Indien ghy wilt uw hert bewaren:

Want zoo Begeerte eens binnen sluipt,
Zy zal bederf en jammer baren,

Dat eeuwigh smert, en eeuwigh druipt.
De dingen zyn niet als zy schynen:

De worm zit binnen lekker ooft,
En levend kleur bedeckt venynen.

Hy doolt zeer licht, die licht gelooft:
In paradyzen nestlen slangen:

De slangen hangen boven 't hooft,
Daer goude en blozende appels hangen;

Dies wacht uw vingers, wacht uw hant,
Noch vat de Doot niet met uw' tant.

(*Joseph in Egypten.*)

LYRISCHE POËZIE. In het lyrisch lied beschrijft de kunstenaar, wat hij zelf gevoelt en beleeft; in het heldendicht beschrijft hij, wat er met anderen voorvalt; in het drama laat hij anderen beschrijven, wat zij zelve gevoelen en beleven. In het *Lied* spreekt de dichter voor zich zelve; in het *Epos* spreekt hij voor allen; in het *Drama* doet hij ieder voor zelve spreken. Het *Lied* is soms dramatisch — de zanger verplaatst zich in de stemming van een ander en spreekt voor hem een *monoloog* (alleenspraak) uit. *Lied*, *Epos* en *Drama* schilderen alle eene doorlopende reeks van telkens veranderende gebeurtenissen; het *Lied* echter plaatst den dichter op den voorgrond als dengeen, die deze veranderingen teweegbrengt, terwijl het *Epos* en het *Drama* daarvoor andere personen doen optreden. De lyrische dichter kiest zich zelve tot voorwerp van zijn' zang.

Bij de lyrische dichtsoort rangschikken wij o. a. het Volkslied der Middeleeuwen en der XVIde eeuw; de *Ode*, verheven lierdicht, in hare verschillende historische vormen, van de lierdichten van *Pindarus* (Griekenlands grootste lierdichter) tot de koren van *Sofokles*, van *Racine* en van *Vondel* (de meest beroemde treurspeldichters van Griekenland, Frankrijk en Nederland), van Goethes onnavolgbaar lied tot Heines jongelingszangen — van *Tibullus'* (Romeinsch minnedichter) en *Propertius'* (mede Romeinsch dichter) *elegieën* (gelegenheidsgedichten, veelal de vrije natuur, den vrede, het wel en wee der liefde bezingende) tot de drinkwijsheden van *Beranger*.

De eigenaardigheden van de lyrische poëzie treden ons duidelijk voor oogen, wanneer wij ze met de eigenaardigheden der epische poëzie vergelijken. De epische poëzie ontleent hare stof aan de werkelijkheid der geschiedenis, alzoo aan de buitenwereld; de lyrische dichter neemt de wereld in 't hart des menschen tot uitgangspunt, zijn gebied is het zieleleven; terwijl de epische dichter ons bij feiten bepaalt, beschrijft de lyrische ons innerlijke toestanden. In de epische poëzie staat het voorwerp van behandeling buiten den dichter, en hoe meer deze zich achter zijn voorwerp verschuilt, hoe volkomener zijn episch dichtwerk als zoodanig wezen zal. Epische poëzie behoort dus

vóór alles *objectief* te zijn. In de lyriek zijn subject en object één m. a. w. de lyrische dichter beschrijft zijn *eigen* gevoel, meeningen, gewaarwordingen enz.; de lyrische poëzie is als 't ware *reflexieve* poëzie; vóór alles behoort zij *subjectief* te zijn. De epische dichter dient eene groote verbeeldingskracht te bezitten; het onzekere en ordellooze van lang vervlogen gebeurtenissen moet door zijne phantasie bijgewerkt en tot eenheid gebracht worden; de epische poëzie is de poëzie der *verbeeldingskracht*. De lyrische poëzie daarentegen is de poëzie des *gevoels* — wat de dichter *gevoelt*, dicht hij; en wanneer in de epiek het gevoel slechts in zooverre werkzaam is, als het de verbeelding dient, zoo werkt in de lyriek de verbeelding slechts in zooverre ze het gevoel dient.

Het doel van de eigenlijke lyriek was nooit de verschillende gewaarwordingen van 't gemoed alleen door het *woord* weer te geven, zooals de lyrische poëzie van latere dichters zou doen vermoeden. Wat in de moderne lyriek de schoonheid van het *woord* uitwerkt, volbracht bij de Grieken de *muzikale begeleiding*. De gedichten werden, schoon het schrift voorhanden was, niet opgeschreven, maar traden door de macht der zusterkunst ondersteund in het leven; zij werden niet onafhankelijk van de muziek gedacht, maar deze vormde een deel van het lyrisch gemoed. Het lied bij de Grieken werd vergezeld van muziek en dans; de lier, het volkomenste muziekinstrument, vervulde daarbij eene hoofdrol. In de middeleeuwen werd het gezang begeleid met harp en vedel. Sinds de uitvinding van de boekdrukkunst, waardoor de kennis van lezen en schrijven allerwegen verbreid is, is de lyrische poëzie minder afhankelijk geworden van zang en muziek.

De stammen, die bij de Grieken bij voorkeur de lyriek beoefenden, waren de Doriërs en Aeoliërs. Hunne lyrische poëzie had echter niet hetzelfde karakter. Bij de Doriërs stond het belang van den Staat vooraan; van het opkomend geslacht krachtige, verstandige, muzikale burgers te vormen, was het ideaal van den Dorischen staatsman. Op de groote feesten der Doriërs verbond zich de lyriek met forsche, ontwikkelde muziek en rhythmisch geregelden dans. De Aeoliërs waren er ook wel op uit om tot een flink ontwikkeld volk op te wassen, maar het staatsbelang stond niet zoo vooraan; de Aeoliërs waren zinnelijk prik-

kelbaarder dan de Doriërs en daardoor meer door hartstochten gezweept en op vroolijk genot belust.

De epische poëzie ontleent hare stoffe aan een ideale wereld; zij moge dus bekoren, op den duur voldoen kan ze niet, omdat ze niet met de werkelijkheid rekt; de helden van Homerus met al hun heir van godheden hebben alleen in de phantasie van den dichter bestaan. De lyrische poëzie daarentegen erkent de werkelijkheden des leven; zij plaatst den mensch niet op eene zelfde hoogte als de godheden, maar ook niet in eene zelfde laagte als het dier. Zij belijdt en verheerlijkt des menschen streven naar der goden volmaakheden maar erkent tevens de hartstochten (passies, Leidenschaften), welke den mensch doen lijden. De lyrische dichtsoort is dus verwant aan de epische en aan de bucolische poëzie, welke laatste alle verheffing van den menschelijken geest ontkennende, slechts in natuur- en zinnendienst den armen mensch troost biedt. De lyrische poëzie verheerlijkt het tegenwoordig bestaan, of belijdt de menschelijke zwakheid, en baant zich juist daardoor den weg tot afdoenden troost. Davids psalmen zijn bij uitnemendheid lyrisch, omdat zij alle elementen bevatten om het menschenhart te verkwikken en te vertroosten.

Reeds merkten wij op, dat de *tragedie* eene hoogere macht is der lyrische poëzie; zij is de lyriek zich van de stof van het heldendicht meester makend om deze in zich op te nemen en tot een ander wezen om te zetten.

De lyrische poëzie wordt ook wel *melische* genoemd, naar 't Grieksche woord *melos*, dat woordelijk *strofe*, *vers* beteekent.

J. V. VONDELS

NOAH, OF ONDERGANG DER EERSTE WEERELT.

TREURSPEL.

DEN WELEDELEN HEERE

JOAN DE WAELE

HEERE VAN ANKEVEEN.

Indien een treurspel, *naer de maet van zynen nadruk* (in evenredigheid met zyne beteekenis), groot geacht wort, zoude Lucifer d' eerste plaets, Adam in Ballingschap de tweede, en Noah, of d' Ondergang der eerste weerelt, de derde plaets bekleeden. Lucifer en zyne aenhangelingen vervielen, uit hunnen zaligen staet, in eeuwige ongenade, zonder hoope van verzoeninge; Adam en zyne nakomelingen in de verdoemenisse, met hope van herstellinge, door de belofte des toekomenden verlossers. De rechtvaardige Noë bleef behouden, toen de gansche weerelt, hardnekkigh in haere misdaet, quam te smooren (in het water), uitgezondert boetvaardigen, die, van nabrou getroffen, hunne schult bekenden, en, door de zuivering van smette in den kerker, op den troost en het verschijnen des verlossers met groot verlangen hoopten. Sint Peter, de Prins der Apostelen, en Christus Stedehouder, stelt Godts rechtvaardigheid ten toon, in den afval der wederspannige engelen; Sint Paulus in den val van Adam en Adams nakomelingen, Sint Peter gedenkt in beide zyne brieven den weereltvloed, in Noahs tijt; gelijk voor hem deszelfs leermeester, Jesus Christus, zijne onverwachte toekomste, ten jongsten dage, gelijkt bij de bedorven eeu van Noë, toen de menschen bruiloften en banketteden, totdat, Noë in d' arke getreden, de weereltvloed hen altezaemen verdelghde. Syrach hadde Noë voorheenen onder de *naemhaftighe* (beroemde) voorvaders gestelt, om 's mans volkomenheit en rechtvaardigheid, waerom hij, van boven begenadicht, voor den watervloed beschermt bleef, en de belofte ontving, dat de menschen namaels niet door het water zouden uitgeroeit worden. De schrijver aan de Hebreëen voert Noë, den bouheer der arke, onder de geloovigen, in de triomfe des gejoofs om. Mozes onfaelbaere historie, al den aerdbodem doorgespreidt, *bestelde* (verschafte) den dichteren, en onder meer anderen Ovidius, stof om den watervloed van Deucalion hier op te bouwen. Josefus gewaeght hoe d' Armeners den bergh, waerop d' ark quam te rusten, *Apobaterion* of uitgang noemen, daer

de lantzaeten , te zijnen tijden, noch het overschot der arke toonden. Hij getuigt hoe Berosus, een Chaldeeus historieschrijver, omtrent dryhondert jaeren voor het jaer der verlossinge levende, aentekent, gelijk meer andere *ongriexe* (niet-grieksche) pennen, den weereltvloet, voor Koning Ninus tijt bekend. Filo melt in Mozes leven mede den weereltvloet, gelijk oock Nicolaus Damascenus. Plutarchus verhaelt uit bekende fabelen hoe Deucalion, versta hier Noë *bij* (onder), geduurende de water-vloet een duif opschoot, die in d' arke wederkeerde, en weder uitgelaeten achterbleef. De schrijver van de orakelen der Sibyllen verhaelt den watervloet, en het rusten der arke op den bergh Ararat, doch t' onrecht in Frijgië gestelt. Een overout verleider, Apelles genoemd, leerling van zijnen godtloozen meester Marcion, en verwaent genoegh, pogende Moses zuivere bladen hierin hunnen luister te beneemen, gaf den outvaderen, inzonderheid Origenes, stof, onder andere punten, te handelen van het *begrijp* (inhoud) en de maet der arke qualijk en averechts *bij* (door) zulke dwaelgeesten opgevat; maer het *windigh* (met veel drukte, ophef, wind) opgeven van zijne gezochte schijnredenen wert met pit van gesonde reden rustigh (in tegenstelling met het lawaaiachtige van Origenes) gestuit, en te rugge gekaetst. De heilige outvader Cijrillus stopt den afvalligen Juliaen, het Heidendom pogende in te voeren, Moses en Christus, als verleiders af te maelen, den lastermont, met getuighenissen van Abijdeen en Alexander Polyhistor: bevestigende hoe Xisuthrus, versta Noë, zich met dieren en vogelen in d' arke begaf, en uit opgeschote vogelen vernam dat de watervloed ophiel. Epifanius zegt datze de vrouw van Noë Phyrria noemden: ook melden Diodoor, en Plinius niet duister van dezen watervloet; inzonderheid Luciaen, het hoofd der Godslasteraeren, die, op den naem van Deucalion, heel breed gaet (uit) weiden, en alle omstandigheden, bij Moses gemelt, waerneemt, gelijk hijze zelf uit den mond der Grieken hoorde.

Onaengezien (niettegenstaende) zulk eene overeenstemminge van onfaelbaere en geloofwaardige getuigen, vrienden en vijanden, rustten d' ongodisten noit (om het wroegen van hun overtuight geweten te paeien, en gelijk het redenlooze vee, zonder hoope op d' onsterfelijkheid, heen sterven) de heldere waarheit

van Profeet Moses historie , als een *verziert* (verzonnen) fabelwerk te wederspreeken en (t e) beschimpen.

d' Opperste wijsheit , kennende de bedorvenheit en krankheit der menschen, en de listen en laegen des satans , die, als een brullende leeuw , hen omringt en pooght te verslinden , zoekt doorgaens in de gewijde bladen elk van het quaet af te trecken, en tot het goet te brengen, door voorbeelden van straffe en vergeldinge , hechtende aen zijne geboden en verboden , beloften en dreigementen.

Zoo kan het dan niet anders dan stichtzaem geschat worden, voorbeelden van Godts rechtvaerdige oordeelen, ten nutten spiegel der aenschouweren , openbaer ten toon te stellen, om 't een en ander uit te werken. Op dit betrouwen voere ik dit werk , hoedanig het zij , ten treurtooneele , onder de *schaduwe* (bescherming) van uwen naem en titel, hoopende dat het bij uwe heuscheit ten goede zal gedit worden , en ik blijve

Uw Weled. ootmoedighen dienaar ,

J. v. VONDEL.

INHOUDT.

Adam , eerste aertsvader , en stam der geslachten , spreidde zich uit in twee takken , Kain en Seth. Deze , in hunne telgen , aenwinnende , bouden de weerelt. De zoon van Seth , bekoort door de schoonheit en bevalligheit van Kains dochteren , traden met haer in beddegenootschap , teelden eenen aert van reuzen en geweldenaeren , en vervielen door deze ongelijke vermenginge tot allerhande goddeloosheit , verlieten den heiligen wandel van Seth , Enoch , Henoch , en offerhanden en altaeren , bedreven overspel en bloetschande , misbruikten zusters en moeders , en noch erger , zonder onderscheit , verdrukten onschuldigen door geweld en wapens , en mestten zich met bloet en roof der nageburen.

Aertsvader Noë , Lamechs zoon , het eenigh voorbeeld van godtvruchtigheit , en boetgezent , kante zich met leeraeren en dreigementen vergeefs hier tegens. Toen der menschen boosheit de langmoedigheit des allerhoogsten hardnekkigh misbruikte , en het ten leste Gode verdroot , boude Noë *door* (op) last van hooger hand eene ark , vergaderde hier in viervoetige dieren , en vogels , van elk *slagh* (soort) bij paeren , en begaf zich endelijk , met zijne echtgenoot , drij zoonen , en hunne vrouwen , in dit gebou , van Godt achter hem toegeslooten , waer op de weereltvloet , door het opbersten des grooten afgronts , en d' opgezette sluizen des hemels , en geduurigen slaghregen , veertigh etmael aengroeiende , zich vijftien ellen boven alle bergen verhief , en menschen en dieren *teffens* (tegelijk , ter zelfder tijd) verdelghde.

DE TOONEELISTEN.

APOLLION, de Koning des afgronts.

NOË, de Boetgezant, en Bouheer der Arke.

REY VAN ENGELEWACHT.

DE BOUMEESTER DER ARKE.

ACHIMAN, de Grootvorst van het Oosten.

Hofmeester, }
Aertsherder, } Amptenaers van Achiman.

URANIA, de Grootvorstin van het Oosten.

JOFFERS.

CHAM, }
SEM, } Noahs drij zoonen.
JAFED, }

Uriël, gerechtsengel.

Het tooneel is voor Reuzenburgh, aen den voet van Kaukazus, en den hoek van het cederbosch, in 't gezicht van Noahs timmerwerf. Het treurspel begint voor den opgang en eindigt met den ondergang der zonne.

HET EERSTE BEDRIJF.

APOLLION.

Hier steigre ick, Koning van den nacht, Apollion,
Uit 's aerdtrijx navel, eer d' in arbeit gaende zon,
Het daglicht baerende, uit de kim koome opgestegen.
Mijn stinkende adem *is* alree den hemel *tegen* (hindert).
Die (de hemel nl.) schuw van helschen stank, de starren
trekt omhoogh;

Dewijl mijn zwavelkeel de(r) starrenlichten boogh,
Met smook bezwalkende, berooft van zijnen luister.
Mijn blikken branden, als twee kolen, in het duister
En dikke duisternis, met eenen rooden gloet.
De pekstok blaecht, en stut mijn' twijfelenden voet,
Waer ick den gront betrê. Het gras en bloemen quijnen,
En 't ongedierte vlucht naer wouden en woestijnen.
Daer rijst *het vlotgevaarte* (de ark), op Noahs timmerwerf,
Na hondert jaeren tijts volbout, om *in 't bederf*
Des menschdoms (terwijl het menschdom verdorven wordt) eenen
man en zijn gezin te bergen;

Rechtschape (gepaste) stof, om onze almogentheit te tergen.
Waer toe getoeft? Vaer voort: *wat houdt ghe langer stant*
(wat draalt ge langer) Apollion spreekt tot zijne
trawanten)?

Steek met dien pekstok *flux* (snel) dat *zeegevelt* (tegen de kracht
der zee bestand gevaarte) in brant.

Vaer voort, mijn helsche stoet. Steek aen: ghij kunt niet
doolen (dwalen, missen).

Laet branden *voor den wint* (lustig), en warm u bij de koolen
Van 't cedren balkwerk. Is de worm voor 't hout vervaert;

Verrot het (het hout nl.) in geen lucht; de gloënde pekstok spaart
Geen cedre planken, dicht en hecht met werk gedreven.

Het pek en werk zal vier en vlamme voedtsel geven.

Al 't heir des afronts met *ontvouwe* (ontplooid) krijgsbanier
Wil dansen, *klaeu aen klaeu*, (voor hand aan hand) op zulk een
zegevier;

En Noë, Lamechs zoon, die 't water woude ontvlughten

Op dezen vlotbalk, zal bedrukt en troostloos zuchten,

Als d' arbeit van eene eeu gezwint tot asch verteert.

Maer deze hoop is *wint* (ijdel). Een wacht van geesten keert

Den *stookebrant* (Apollion zelf met zijn pekstok) van 't vlot, dat
anders, lang verbarrent (verbrand),

d' Opgaende vlam voor wint zou drijven naer 't gestarrent.

Verdoemde spooken, helpt ons raeden: zet u *kant* (schrapp?).

Hier rijst het cederbosch, tot onzen dienst geplant.
 Ghy kunt hier in 't verschiet van 't bosch 't gevaert zien *steigeren* (op en neder gaan),
 En zoo veel *velts* (oppervlakte) beslaen. De cederboomen weigeren
 Ons geene schaduwen, in 't opgaen van den dagh,
 Om stil te schuilen. Wat de schaduwe vermagh,
 Dat leerde u Adams hof, daer drack, en duizent spookten,
 En *grijnzen* (grimmige bewoners) van de hel zich legerden, en
 (we g) dooken,
 Tot dat hun aenslagh wiert zeeghaftig uitgevoerd (A d a m
 viel);
 Een oorloghszege, die den aerdtboom noch beroert.
 De zestien eeuwen en noch zes en vijftigh jaeren
 Zijn sedert, roemt vrij, niet onvruchtbaer heengevaeren:
 En nu verwacht de dagh den *inbreuk* (het binnenkomen) van
 veel wee,
 Die 't aerdtrijk zetten zal in eene *bare* (open in den zin van
 niet gekluisterd) zee.
 d' Aertsvader (N o a c h) staet gereedt, met zijnen baert vol staetsie,
 Den boezem dekkende, de *jongste* (laatste) predikaesie
 Te sluiten. Houdt u stil in 't ronde hier omtrent,
 En *past* (zorgt) uit eenen *mont* (uit alle monden te gelijk) zijn
 schricklijk dreigement
 Zoo na te baeuwen met een' boschgalm, dat de wateren
 En bosch, en bergh, en dal eens lachen datze schateren,
 Beschimpen 's mans *gejank* (klagend kermen), en rouklaght, en
 geweent,
 En traenen, bigglende langs kin en boezem heen.
 Door vrouwelist wert eerst de man in 't net *getogen* (getrokken).
 Men bezige dees kunne (*de vrouwelijke dus*), en legre zich
 in d' oogen
 Van Kaïns dochtren, en beschiete uit haer gezicht
 Het hart der Reuzen. Schoon het (*'t hart nl.*) voor geen
 wapen zwicht,
 Noch moet de grootvorst zelf voor 't joffrentimmer buigen,
 En heur naer d' oogen zien. Wij hoeven geen getuigen
 Te zoeken: d' uitkomst heeft doorgaens genoeg geleert
 Hoe wellust over *al* (heel) de weerelt triomfeert.
 Zij (de wellust nl.) plantte haren *stoel* (troon) op Reuzenburgh,
 gehouwen
 Uit *klaeren* (zuiveren) marmarsteen, in Kaukazus landouwen:
 Want sedert 's hemels wraek den eersten vader dreef
 Uit Eden, met een zwaert van blixemstralen, bleef
 Dees weerelt *ongeschent* (niet geschonden, dus *vrij*) van uitge-
 braekte vloeken.
 Hier vint de snoeplust al wat 's menschen lust loopt zoeken,
 Lusthoven, heemden, beek en bronnen in het ront.
 De vruchten druppen van de takken in den mont,
 En smiltten op de tong. De vogels quinkeleeren.

Het dansen , speelen , het gedurigh banketteeren ,
 En bruiloften gaet hier het gantsche jaer in zwang.
 Men bint de zielen aen geen wetten , en bedwang
 Van Enochs voorbeelt , of geboden en verboden.
 De blijchap kort van tijt. Godinnen scheppen Goden.
 Een Reuzen afkomst *troost* (vervangt , vergoedt) het hemelsche
 gezagh.

Al wat *ze* (de snoeplust) met den boogh en 't zwaert bereiken magh
 Dat 's recht. Het wapenrecht schept *braven en luntsheeren*
 (dapperen en geweldnaren.)

De grootvorst van het oost , met geen geweld te keeren ,
 Achiman , Enaks zoon , de weerelt door gevreesd ,
 Besloot op dezen dagh hier 't *jaergetijdigh feest* (het verjaarfeest)
 Der grootvorstinne met een staetsie in te kleeden ,
 Van d' allermaghtighsten , in dienst van 't hof getreden.
 Hier zal *niet mangelen* (geen gebrek zijn) aen pracht en overdaet.
 De Ganges , Indusstroom , de Tiger , en Eufraet
 Gedwongen , moeten *hem* (den grootvorst) voor hunnen leenheer
² ¹ (er)kennen.

De vogel fenix eert met schitterende *pennen* (gevederte)
 De kroon van *Oostenrijk* (het rijk van het Oosten) , geheillight
 aan dit hooft ,
 Om welx *baldadigheit* (wispelturigheid , luimen) te voên al 't
 aertrijk slooft ,

En met geboge knien schenkaedjen komt vereeren.
 Maer ginder wil de zon de schemering braveeren ,
 En opgaen : laet ons , eer haer fakkelt uit de kim
 Den aertboom (bodem) toelichte, ons verbergen in de *schim* (schaduw)
 Van 't hooft bosch. Hier komt d' aertsvader aengetreden
 Met zijnen krommen staf , om tranen en gebeden
 Te storten. Duiken we in dien schuilhoek voor den dagh (w e g),
 En luistert , achter mij , naer 's grijsaerts *weegeklagh* (weeklacht).

Noë.

Daer komt het morgenlicht gevaeren ,
 Als een heraut , uit Gods paleis ,
 Om 't menschedom voor de *leste reis* (laatste maal)
 Te wekken of hen God wou spaeren.
 Zij leggen , in den eersten droom
 En slaep , tot over 't hooft *verzoopen* (ten gevolge hunner los-
 bandigheid totaal verdierlijkt).

Hoe kunnenze op genade hoopen ,
 Zoo 't hart blijft hollen zonder toom !
 Zij luisteren naer geen vermaenen ,
 In *wrevelmoedigheid* (misdadige moed) te trots ,
 En , harder dan eene ijsre(n) rots ,
 Noch ooit vermijwt door mijne traanen.
 Genade , ô Vader , kan 't geschiên ,
 Geef uitstel : of te zich berieden ,

Om dien gedreighden vloeck t' ontvlieden,
 En naer hun hielen om te zien (het. : niet voort te hollen op het
 pad der zonde, maar terug te keeren van den weg des kwaads).
 Het water rijst allengs van onder
 Ten gront uit, in zoo menigh dal,
 Een voorbo van den *waterval* (stortvloed van water),
 Gereet te volgen op den donder.
 Het dreigen stapt vooruit: dan kraekt
 De slagh het *bekkeneel* (hoofd) van boven,
 Dat geen waerschouwing wil geloven,
 Eer d' allerhooghste 't onweër *slaekt* (loslaat).
 De boosheit is *in top gewassen* (w i j z e g g e n: *ten top gestegen*)
 { *Met 's menschdoms aenwas dagh en nacht*
 } (naarmate het menschdom voortdurend wies).
 Hier wil de grootvorst d' oppermaght
 En haeren hoogen troon verbassen.
 Ick vinde langer stof noch *reën* (redenen, gronden)
 Om Godts langkmoedigheid te rekken,
 En 's menschen gruwzaamheên te (b e)dekken,
 Die schreien door de wolken heen (vergel. ons: het schreit ten
 hemel).
 Dat lichaem (v a n N o a c h n l.) schijnt een dor geraemte,
 Gekrenkt van vasten en verdriet.
 De hemel hoort mijn voorbê niet.
 Ick sla mijne oogen neêr van schaemte (t. w. over de zon-
 den mijns volks).

Genade, ô oirsprong van gena!
 Vergeef ons toch dit langkzaam bouwen,
 Of u het *opzet* (voornemen) moght berouwen,
 Al komt boetvaardigheid zoo *spa* (laat).
 Gedenk hoe 's volx natuur den zegen
 In hunnen grootvaêr (Adam) eerst verloor,
 En, door zijn misdaet van uw spoor
 Gedwaelt, den *zielkrak* (zielknak?) heeft gekregen.
 Verhoor den voorbê van uw' knecht.
 Genade, ô Vader en geen recht.

R e y v a n E n g e l e w a c h t.

I. Z A N G.

Wij (b e)schaduwen met goude pennen
 De treden van
 Dien vroomen man,
Gewaerdicht (verwaardigt) Godt alleen te kennen;
 Terwijl alle anderen, van dit licht
Versteeken (verstoken), dwaelen
 In duistre dalen,
 En slaen, als dieren, hun gezicht
 Van Godt op tijdelijke dingen,
 Die snel vergaen,

Beneên de maen (vergel. onze zegswijze: het ondermaansche),
Den spiegel der veranderingen (de aarde het tooneel
der onbestendigheid, kaatst het zonlicht
op de maan als in een spiegel terug.)

Verbasterden (de goddeloozen worden bedoeld) van 's levens
struik (van 't oorspronkelijk Gode geheiligd leven, door Adam
aanvankelijk vertegenwoordigd),

Waer vindt men 's levens recht gebruik!

I. TEGENZANG.

In eenen is dit goet gebleven,

Al 't overschot

Gedwaelt van Godt,

En (van) 't heiligh voorbeeld, hun gegeven

Wat leeft helt over tot het quaet.

Schoon Eva in 't ooste

Zich zelve troostte

In Seth, noch groeide *Kains zaet* (het geslacht der goddeloozen):

En Henoch zag den sleep der kinderen,

Al 't aertrijk door,

Het heiligh spoor,

Verlaten, en de deught verminderen.

Dat viel hem bitter, als de doot.

Hij klaegde Godt om hoogh zijn' noodt.

II. ZANG.

Wat baet, sprak hij (tot God), *uw beelt* (den mensch) *de*
reden (het verstand),

Zoo lang *uw beelt* (de mensch)

Van reên verscheelt,

En dat geschenk niet wil besteden?

Ick leeraere elk. Wie hoort naer mij

Elk leeft ontuchtigh,

En ongodtvruchtigh.

Mijn leering schijnt een razernij.

Zij schimpen met uw *offereere* (dit woord gebruikt Von-
del op eene andere plaats voor *de aanbidding van*
Christus' lichaam; hier kan het m. i. slechts be-
teeken *vereering van God door het offer*)

En Offervier.

Wat blijve ick hier!

'k Hoor smaet waer ickme wende en keere.

Indien mijn wandel u behaegh,

Verlosme, ô Vader van dees *plaegh* (daarmede wordt het ver-
keeren in zulk goddeloos gezelschap bedoeld).

II. TEGENZANG.

De vader die op Henochs klaegen

Uit 's hemels troon.

(het komt mij voor, dat hier een versregel ontbreekt, wijl

„De vader die op Henochs klagen Uit 's hemels troon" slot
noch zin heeft).

Wij 's hemels boôn,
Verschijnen hem terstond, en draegen
Dien trouwen dienaar, Godt ten prijs,
Als op een' wagen,
Door wint en vlaegen,
In 't eeuwigh bloeiend paradijs;
Daer sluimert d' aengevochten veilig,
Tot dat hij weêr
Opwaeke, en keer',
Verzelschap met een' grooten heiligh (Christus?),
Nu slaenwe aertsvader Noë ga.
Hy volgt in 't leeramp Henoch na (bet.: hij is evenals Henoch
boetprediker).

TOEZANG.

Aertsvaeder Henoch, van beneden
Om hoogh gevoert, ghij zet uw treden
Op roozen in dien roozengaert
Van rust, daer u geen (z o n d e-) lust bezwaert.
De weerelt haet Godts uitgekoornen.
Hier treet godtvruchtigheid op doornen
En distels, (z o o-) dat de voeten bloên.
Het ruischen van de watervloên
Getuigt alree hoe duizent stroomen
Van onder opgeborrelt komen.
De voeten worden nat *en vlot* (bet.: hebben moeite staande te blijven).
En luistert niemant noch naer Godt!

2

1

HET TWEEDE BEDRIJF.

BOUNEESTER. ACHIMAN.

BOUNEESTER.

Achiman, grootvorst, op het rijkste begenadicht
Van vrou natuure, en die uw heerschappij *verdaedicht* (verdedigt)
Met wapenen, daer staet mijn werk in top volbout.
De leste nagel is geklonken aen het hout.
Indien de hooghste maght uw reuzekracht wil temmen
Door eenen watervloet, berei u om te zwemmen,
Of een geheele zee te drinken: want ghij hoort
Hoe 's hemels almaght op het aertrijk is gestoort.

ACHIMAN.

Bouneester van 't gebou, waer aen veel jaeren zweeten (fig. voor:
waaraan 't zweet van jarenlangen arbeid kleeft),
Hoe groot is 't van *begrijp* (inhoud), met uwe maet gemeeten?

BOUNEESTER.

Drij hondert ellen lang, en dertig ellen wijd,

En vijftigh hoogh. De deur, waer door men binnen *schrijt* (treedt),
Staet midden in de zij (-wand), de venster boven. Binnen
Valt ruimte, om daer verblijf en ook *gerijf* (geriefelij kheden)
te *vinnen* (vinden):

Drij zolderingen, een om hoogh, en een om laegh,
En een in 't midden, om t' ontschuijen zulk een plaegh (als
k o m e n z a l.)

ACHIMAN.

Ghij hebt, naer uw vernuft, dit dus bequaem (geschikt) geoordeelt?

BOUMEESTER.

In 't bouwen volghde ick stipt *des ouden vaders* (Noachs) *voor-*
beelt (model),
Een tekening, *waer in men niets bestraffen kan* (waarop men
niets kan aanmerken.)

ACHIMAN.

En hoe behaeghe uw werk in 't endt den ouden man?

BOUMEESTER.

Volkomen: want hij heeft dien arbeit rijk *vergouden* (vergouden),
En zooveel schimps geleen, terwijl de knechten bouden.

ACHIMAN.

Verdroeghtghe met gedult dien dagelijxen hoën?

BOUMEESTER.

Wij *kreunden* 't *ons niet* (bekommerden er ons niet om), en
wrochten slechts om loon.

ACHIMAN.

Wie wil hij bergen voor der watren ongenade?

BOUMEESTER.

Gedierte en vogel, van elk slagh *de wedergade*
En gade (mannetje en wijfje), op datze weër aenteelen op haer' tijt.
Wij zien ze alree gescheept, en voor gevaer bevrijt.
Ick zagh mij zelve blint, toen ze alle in orde t' zaamen
Bij paeren herwaert aen, gelijk gedaghvaert, quamen,
Uit vier gewesten. Dit heeft zeven dagen lang
Geduurt. Nu rusten ze in 't *volboude* (voltooide) slotbedwang
(een vrij gezocht woord).
Hij *schaftze* (voorziet ze van) noodtdruft naer den eisch, en
spijs, en voeder,
En drank, en onderhoudt, gelijk een trou behoeder:
Want eer ze aenquamen uit geberghte, bosch en velt
Had zijn voorzienigheid dien voorraet al bestelt.

ACHIMAN.

Verneemt men geen en strijt van duiven, raven, gieren,
 Van leeuwen, luiperden, en tamme en wilde dieren,
 En ongelijken aert, beschaduw't van een dak?
 Gedooght de wolf het lam? en zit de tijger mak?

BOUMEESTER.

Der dieren koning, die de wouden plagh te (ver)vullen
 Met ijslijkheên, weet hier van brieschen noch van brullen.
 De draeken neemen geen venijn op hunne tong.
 De slangen sluimeren, *gekrunkelt in een' wrong* (ineengekronkeld).
 Indien de beer *besta* (waagt) te grimmen en te gillen,
 d' Outvader weet hem flux met een gezicht (tegenwoordig zegt
 men: in een oogwenk) te stillen.
 'k Begrijp niet door wat kracht in dit benaede kot.
 De wreetheit staet verbaest, en hoe een mans gebodt
 Deze *onvernufte* (verstandelooze) en verslindende natuuren,
 Alleen met eenen wenk *gebreidelt* (slechts met het oog in toom
 gehouden), kan bestuuren.

ACHIMAN.

Hoe (ge-)draeght zich *Lamechs zoon* (Noach), in wandel, spijze
 en (kleeder-) draght?

BOUMEESTER.

Gestreng, en elk ten schimp. De gansche weerelt lacht,
 Wanneer hij met een kleet van kemelshair, geslagen
 Om 't lichaem, heenestapt door koude, en regenvlagen.
 De zoonen vlochten hem van biezen een matras,
 Om 's nachts te rusten, of te waeken *op zijn pas* (als het pas
 geeft, als het daarvoor tijd is),
 In een spelonke, daer de gade om zeven dagen
 Haer weêrgade eens genaekt, *en noch op 's mans behaegen*
 (bet.: en dan nog als de man het goedvindt).
 Zoodra de wakkre haen den midnacht innekraeit,
 De zon van 't noorden naer de zuidas 't aenzicht draeit (dus:
 zoodra een nieuwe dag ophanden is),
 Verrijst de vader, *schuw* (bevreesd) van 's levens tijt te korten
 Met slaepen, om voor Godt zijn nachtgebeên te storten,
 Voor ons te bidden, en te lozen zucht op zucht.
 Men zagh hem menighmael ophangen in de lucht

Van d' aerde (dus onttrokken aan de wet der zwaar-

tekracht), uit ijver *diep verrukt in zijn gedachten* (in eene
 verrukking van zinnen),

En eenen glans om 't hooft, (af-) gemat van jammerklaghten,
 Om d'*onbekeerzaamheit* (onbekeerlijkheid) der menschen, jaeren lang
 Gewaerschuw't voor den haest aenstaenden ondergang

Van al wat adem schept, hetwelk zij traegh gelooven (vergel. Lukas 24:25 „O onverstandigen en *tragen* van hart, om te *gelooven* al hetgeen de profeten gesproken hebben).

ACHIMAN.

Onnoosle droefheit! quam het hartenwee dan boven!

BOUMEESTER.

Al wat den ouden man, gelijk een molensteen,
Op 't hart legt, jammert hij, in 't barnen der gebeden,
Met zilte traenen uit, die langs de kaeken rollen.
Dan ziet men d' oogen root bekreeten en gezwollen,
Een groef van traenen doorgelekt op elke wang,
Het aenzicht, in een kreuk van rouwe, bleek en bang
Bestorven, en te vroegh gerimpelt en gebroken.
De winkbraeu hangt op 't oogh, verslapt en traegh geloken
Ten slaep, en 't vasten put al 's lichaems krachten uit.

ACHIMAN.

De bouheer openbaerde u 't *opperste besluit* (het besluit des Allerhoogsten)?

BOUMEESTER.

Geduurigh, en bleef ons noit les en leering schuldigh.
Bij wijlen wrong hij beij de handen ongeduldigh,
En stroide troosteloos zijn klaghten in den wint,
De rotsen *baeuden 't na* (de zin van *nabaeuen* is: met onedele bedoelingen nabootsen), en galmden: zijtghe blind,
Verstokt, versteent! waekt op: de vloet wil u verrassen.
Verlaet u op geen kracht, noch zwaert, noch harrenassen.
Bij wijlen greep hij zelf een' hamer in de hant,
En dreef den arbeit aen, *niet anders of al 't lant* (beteekent: precies alsof al 't land)
Tot aen den hals verzonk. Wij lieten hem *betijen* (begaan),
En gaven noit geloof aen zulke razernijen.

ACHIMAN.

Men *moght* (zou) gelooven *dat het aen de zinnen schort* (bet.: dat zijne zinnen gekrenkt zijn.)

Hij suft van ouderdom, en zwakheit, en verkort
Het leven met vergeefs te huilen en *misbaeren* (jammerlijk te kermen.)

BOUMEESTER.

Dees strenge telt een *rij* (reeks) van zeswerf hondert jaren,
En wou noit luistren naer vleien van gemak,
Terwijl hij 't lichaam temt, en schuw van huis en dak,
Blootshoofs, en barrevoets, met moedernaekte beenen
In ope lucht, langs 't velt, door slijk en scherpe steenen
De *raeuwe* (ruwe) voeten quetst, in 't (w a r m e) washadt
noit gestooft.

BOUMEESTER.

De boetgezant brengt *net* (juist, behoorlijk) zijn wandel en zijn Gestadigh overeen, en wort geen ijvren moe. preeken

ACHIMAN.

Zoo komt de titel van rechtvaardigh (slechts) eenen toe,
En niemant meer. Wat raedt? *hoe staat ons dit te lijden?*
(hoe staat ons dit te dulden, hoe moeten wij daarmee aan?)

BOUMEESTER.

Verstoort u niet: een (enkel) man verandert geene tijden,
Noch stelt de wetten aan geweldigen als ghij
Gesteigert door uw kracht in top van heerschappij.

ACHIMAN.

Een eenigh hoeft ontrust veel duizent onderdaenen.

BOUMEESTER.

Hij schreit zijne oogen uit, en *smilt* (smelt) vergeefs in traenen.

ACHIMAN.

Hij dreight het gansche lant te zetten in een zee (van ellende).

BOUMEESTER.

Hij dreight, en 't roestigh zwaert wil langzaem uit de schee.

ACHIMAN.

Een, onder schijn van dwaes, kan op zijn luimen leggen
En naar regeering staen. Wat valt 'er op (bet. hier: tegen) te zeggen?

BOUMEESTER.

Dit staet te *duchten* (vreezen), zoo de leeraer aenhang wint.
(dat zeerte betwijfelen is want Nu enz.)

Nu stroit *dees* (deze leeraar) leeringen, van niemant oit bemint.
Hij looft verstorvenheit (afgestorvenheit aande wereld wordt bedoeld), en eigen wil te haeten.

Alle oogen kijken uit naer wellusten, en staeten,
En rijkdommen, behaelt door *loosheid* (slimheid) of geweld,
Het lekker lokaes, daer elx oor naer overhelt.
Zoo kan dees strenge leer geen menigheten bekooren.

ACHIMAN.

Ick hielme doorgaens schuw dat prevelen te hooren:
Doch nu hij 't leerampt dreight *te schorten* (te eindigen, neder
te leggen) uit verdriet,
Laet ons eens luistren, het behaegde 'toor of niet.

BOUMEESTER.

Daer treên de zoons vooruit, met kopere bazuinen.
d' Inwoonders (van het land) schieten toe, uit vestingen, en
tuinen,

En vrek in 't zegenen (het zwaard wordt dus voorgesteld als eene godheid, die alles naar zich toetrekt, maar weinig uitdeelt). 't *gewelt* (macht, gezag), een afgodin, Geeft wellust, eer, en *staet* (aanzien), en sleept den rijkdom in (wellust, eer, aanzien, rijkdom zijn dus de attributen van het Gode vijandig gezag).

Zij (de afgodin 't *geweld*) kan de harten der geweldigen overen (de wereldsche macht verlokt dus door haren schoonen schijn krachtige naturen tot 't spoor der dwaasheid),

En in haer zachten schoot hunne oogen *zulx* (zoodanig) betoveren, Dat zij verblint niet zien 't genaakende ongeluk, Begravende alle vreught in eenen poel van druk.

O *overdwaelschen* (overmoedigen, opgeblazenen), van dien tui- melgeest bezeten,

'k Heb mijne keel lang heesch, mijne oogen blint gekreeten, Veel tijt verloren, niet gewonnen. Och, och, och, Laet ghe u bekooren van blanketzel en bedrogh, Een schoonheit, haest verwelkt! geen roos verwelkte ooit *rad-der* (sneller).

Wat koestertghe in uw bedde en boezem? och een adder, Een giftige adder, die u 't hart afsteeken zal.

Dat vleien staet u op een eeuwigh ongeval (dat liefkozen zal u eeuwigh onheil berokkenen).

Woudt ghij u spiegelen, geen voorbeeld toont u *nader* (bet. hier: beter) Dan 't heilloos voorbeeld van den allereersten vader.

²
Wat eene vrou vermagh. De snoeplust van een vrou

¹
Ging boven Godt en al. Een entloos naberou Tradt, na een' montvol saps, de misdaet op de hielen; Toen zij, ten luthove uit, in 's hemels ban vervielen, Met alle hunne afkomste, *aes* (prooi) van d' onverzoeubre doot. De rampen (ver-) spreiden zich rondom den weereltkloot.

Alle elementen, met de vloeken aangespannen (als strijdrossen voor een oorlogswagen),

Bestormden Adams zaet geduurigh. Dat leert mannen Zich onderwerpen der jonkvrouwen zinlijkheit (hieruit, wil

N. zeggen, kunnen mannen leeren, waar hunne verslaafdheid aan zingenot op uitloopt)!

Waeckt op: verlaetze, eer ghij die smet vergeefs beschreit. Haer vriendschap *staet u dier* (komt u duur te staan). Verlaet

uw bedtgenoten,

Eer 's hemels grimmigheit, van boven uitgegoten, U t'zaemen dompele in een grondeloos bederf:

Het water schokt alree den bodem van dees werf.

ACHIMAN.

Hoe vader, *heetghe* (beveelt gij) ons voor 'een schoonheit d'
oogen luiken?

Natuur schiep niet vergeefs: zij leerde een vrou gebruiken.

Noë.

Godt schiep een eenige (*vrouw*), en verloofdeze aen den man.
Van Adam af tot Seth bestont het *echtgespan* (echtvereeniging;
een *span* voor wat bij elkaar hoort, is nog wel gebruikelijk;
vergel. een span paarden enz.)

Alleen bij twee, zoo langh godtvruchtigheit in waerde
Van 't heiligh voorbeeld der vooroudren niet veraerde,
(zoolang) Hun onderwijs, gelijk een wet in 't hart gesneên,
Gevolgt wiert, en het licht, dat uit den hemel scheen,
Alle aerdsche duisternis verdreef uit zuivre zielen:

Maer toen *de jongen* (het jongere geslacht) door bekooringen
vervielen

Van d' oude zeden, wies 't getal der vrouwen (voor één
man altijd) aen.

Wat gruwlen durf men nu niet (be-) denken en bestaen!

Kan Godt dees boosheid, koel aenschouwende, *gehengen* (gedoogen)

Dat moeders, dochters, en de zusters zich vermengen,

De vaders, zoons en broërs (*zich vermengen*), (die) te
toomen noch (te) verbiën (zijn),

Als dieren, *los van bant* (toomeloos), geen *schennissen* (schen-
daden) ontzien,

Geen bloetschande, overspel, noch *bijstre lasterstukken* (buiten-
sporige misdaden)?

Dit kan de oirsprong der genade zoo verrukken

Van zijn natuure (bet.: „dit kon Godts genadige natuur zoo
omzetten in eene toornende natuur), dat hij zwoer, vol *naberou* (spijt)

Om 't scheppen van den mensch, veraert van Godt en trou,

Door eenen watervloet al 't menschdom wech te spoelen.

Gaet heene, zoekt nu troost en hulp bij schoone boelen,

Een' *kranken toeverlaet* (treurige toevlucht), in zulck een waters-

Een schrede is tusschen u en d' onontvluchtre doot. noodt.

ACHIMAN.

Men zeght hoe geesten, die omhoogh op wolken treden,
Bekoort door schoonheên, zich vermengden hier beneden

Met keur van maeghden, 't welk een kroost te voorschijn broght,

Waer in men levend twee natuuren zag *verknocht* (vereenigd).

Gemenst van geest en mensch, uit zulk een paer gesproten.

Verslingren geesten zelfs op aerdsche bedtgenooten,

Vergeef den grootvorst dan dees dartle *vrouwezucht* (hartstocht
voor vrouwen).

Noë.

Verwijfden pooghden door dit lasterlijk gerucht

Hunne ongebondenheên, te *schendigh* (schandelijk) om te noemen,
 Met eenen schoonen *glimp* (schijn) te dekken en verbloemen :
 Doch geen *gezonde reên* (verstandige redeneering), geen wijs
 vernuft *gehengt* (gedooft; bet. hier: kan aannemen)
 Dat zich d' onsterfelijkheid met sterfelijkheid vermenght.
 Laet dees *gedichtzels* (verdichtsels, verzinsels), die de *geilheit*
 (dartelheid, wellust) voên, dan vaeren.

ACHIMAN.

Gelukkig levenze, die 't eêlste van hun jaeren
 Besteên in wellust, eer 't hun de ouderdom benijt.

Noë.

Gelukkig levenze, die zuiver 's levens tijd
 Besteden, Godt ter eere, in 't bloeienst van hun leven.

ACHIMAN.

't Gebruik van 't leven is den mensch gemeen gegeven
 Met stomme dieren. Het verdwijnt, gelijk een rook.
 Men zagh noit iemand, die voor 't licht zijne oogen look (dus
 stierf),

Verrijzen uit het graf. Geen mensch verstaet te voren
 Met kennis, eer hij van een vrouwe wort geboren,
 Zijn levens oorsprong, en vaert heene met een' zucht.
 De geest verdwijnt, gelijk een damp in dunne lucht;
 Gelijk een schaduwe, als de zon begint te daelen,
 En kan den adem, na den dootsnik, niet herhalen.
 Het staet eens vastgesteld dat niemand wederkeert
 (Achiman gelooft dus niet aan eene op-
 standing der dooden).

Noë.

Och Seth, och Enoch, hoort, hoor, Henoch, wat men leert.
 Die pijlen komen uit den koker van verbastert
 Verwildert reuzenzaet, 't welk 's hoogsten naam *verlastert* (lastert).
 Houdt u gewaerschuwt, eens voor eeuwig (wij zeggen:
 eens voor altijd), datghe scheit
 Van 't heilloos vrouwendom, 't welk mannen lagen leit,
 Verblint door wellusten, en stijf in alle boosheit.
 Of wacht vergeldingen naer uw goddeloosheit.
 Die roe, die langsaem komt, *wil* (zal) met te feller slagh
 Uw staetsi treffen. Waekt. Beraet u, eer de dagh,
 De leste dagh van boete, ontschoten, 's hemels plaegen
 Deze eeu, verzwaerende rechtvaardigen te draegen,
Al teffens (allen tegelijk) dompele in de grootste jammernis,
 Die met geen traenen noch berou te *boeten* (goedmaken, her-
 stellen) is.

ACHIMAN.

Het luste ons 's levens tijd, nu tijdigh en voorhanden,
 Te bezigen, onthoeft van tucht en strenge banden.

Niets buiten zijn gestelde maet
 Te reppen, maer leert *zwichten* (buigen, t. w. voor Gods ordeningen).
 Het luistert, en ziet om,
 Ook zonder wederstreven,
 Naer dees vooghdes (het gezonde verstand), den
 mensch gegeven
 Van 't hoogh almogendom,
Daer (terwijl) ziel en lichaem paeren,
 Als zangk en klank van snaeren.

I. TEGENZANG.

't Vernuft van Jubal boude,
 Op 't *gadeslaen* (acht geven) van klank
 En maet, het lieflijk maetgezangk (merk op, hoe het
 acht geven op klank en maat hier beschouwd
 wordt als het fundament van het gebouw
 der toonkunst),
 Dat zich, vol geest, *ontvouwde* (ontwikkelde).
 Der zangen vader wist
 Door onderling vermengen
 Een hemelsche *eendraght* (akkoord) voor te brengen,
Uit klankkrakeel en twist (uit verschillende, disharmonische
 geluiden).
 Hij bint de schapedarmen,
 Metaelen, elpenbeen,
 Schalmeyhout, wint, en keel aen een (altegader ingrediënten
 tot het voortbrengen van geluid, muziek).
 Zij ketelen, en kermen.
 De *gallem* (galm) geeft den geest,
 Of wordt gewint herboren (het geluid sterft weg of
 verheft zich, al naar de speler verkiest).
Zoo leit hij mensch en dier bij d' ooren (zoo brengt hij (Jubal)
 mensch en dier in grappige samenstemming);
 Eer Adam vlughtte uit Eeden.

II. ZANG.

Nu strijden *d' ongelijken* (het menschelijke en dierlijke in den
 mensch).
 Het lichaem luistert niet
 Naer 't geen de geest met Godt gebiet.
 't Gebrek (aan verstand?) *ontzeght* (weigert) te strijken
 (vergel.: de vlag voor iemand strijken)
 Voor *reden* (gezonde redeneering), en de mensch
 Wil onder Godt niet buigen,
 Schoon hem de misdaen overtuigen.
De hoogste (de Heere) mist zijn' wensch.
 De heilige herouten
 Vermanen vruchteloos
 Hardnekkigen, verstokt en boos.

Wat raedt met zulke stouten (wat te doen met zulke gruwel-
doeners)!

Zij zingen eenen zang.
Zij zwichten niet, noch schroomen.
De weerelt draeght geen vroomen,
En spoedt ten ondergang.
Het uurglas is verlopen.
Wat heil staet hier te hoopen!

II. TEGENZANG.

Kon Noë, door vermaenen
Tot afstant (*van zonden*) en berou,
Uit vaderlijke trou,
In eene zee van traenen
Verdrinken al het quaet,
Eer Godt hen overrompelt,
Hij had het lang gemompelt:
Maer niemant hoort naer raedt.
Wie spiegelt zich aen 't ende
Van Kaïn, die *verbaest* (verschrikt)
Onrustigh voortvloot *met der haest* (in aller ij),
Vol wanhoop en elende!
Hij boude een stadt, doch vont
Zich in in geen vesting zeker.
In 't harte zat *de worm* (het aanklagend geweten), een wreker,
Die hem naer 't leven stont.
Zijn *afkomst* (nakomelingschap) is veroordeelt.
Hier baet noch les noch voorbeeld.

In het derde Bedrijf wordt de schrikkelijke ontknooping al-
lengs meer voorbereid: Het door Achiman bereide feest ter eere
van Urania, de Grootvorstin van het Oosten, wordt eensklaps
gestoord door de komst van den aartsherder, die den Grootvorst
de tijding brengt van het opkomen des waters, waardoor de
herders, die hunne kudden naar de hooger gelegen bergstreken
wildes vervoeren, in botsing gekomen zijn met het bergvolk,
dat hun den toegang tot de bergen wilde betwisten.

Dit verontrustend bericht ontstelt Achiman zoo zeer, dat hij
tegen den zin van den Hofmeester (Ceremoniemeester) de een-
zaamheid zoekt om te overdenken, of het niet raadzaam ware
zich nog bij tijds tot Noach te wenden en zich oprecht voor
diens aangezicht te stellen. Urania evenwel wil van deze „suf-
ferij” niets weten; en wanneer Achiman als aanklager der
vrouwen optreedt, slingert zij hem zoo grove verwijtingen voor
den voet, dat Achiman, onthutst, alle inkeer tot zich zelven prijs-
geeft en zich opnieuw naar de ijdelheden heenwendt. Hierop

volgt een samenspraak tusschen Noach en Urania, waarin de eerste nogmaals de zonden des volks blootlegt en Gods rechtvaardig en naderend oordeel verkondigt. Urania begroet echter des aartsvaders dreigementen met spot en betoont zich tot het allerlaatste eene verstokte zondares. Zij noodigt hare gezellinnen uit tot eenen zang, dien we hier volgen laten en waarin Vondel zijne reputatie als lyrisch dichter met eere handhaaft:

JOFFERS.

Waer bleef de zwaen ?
 Waer bleef de zwaen ,
 De zwaen , dat vrolijke waterdier ,
 Noit zat van kussen ?
 Geen watren blussen
 Haer minnevier.
 't Lust haer te nestlen op den vloet.
 Zij queekt den gloet,
 Zij queekt den gloet
 Met haere vrolijke *wederga* (wifje),
 En kipt haere eiers ,
 En acht geen schreiers ,
 Noch vreest geen scha.
 Vliegende jongen zwemmen me ,
 Door stroom en zee ,
 Door stroom en zee.
 Zij groeit in 't levendigh element ,
 En wast de veëren ,
 En vaert spansseeren
 Tot 's levens endt.
 Stervende zingt ze een vrolijk liet ,
 In 't suikerriet ,
 In 't suikerriet.
 Zij tart de nijdighe doot uit lust ,
 Met quinkeleeren
 En triomfeeren ,
 En sterft gerust.
 Stervende zoekt haer flaeu gezicht
 Noch eens het licht ,
 Noch eens het licht ,
 Den bruidschat , van de natuur te leen
 Aen elk gegeven ,
 Om blij te leven.
 Zoo vaert ze heen.

Na dit wufte lied op de manier : „laat ons eten en drinken en vrolijk zijn , want morgen sterven wij” trekt Noach af — het vonnis zal zijne bedreiging volgen.

Na een' zang en een' tegenzang en nog weder een' zang en

een' tegenzang opent zich het vierde Bedrijf met een gesprek tusschen Noach en Cham. Deze laatste is met zijn hart aan 't goddeloos rot van Achiman en Urania gebonden, tot groot verdriet zijns vaders; deze brengt hem zijne ongerechtigheid onder 't oog, waarop Cham, edoch *gedwongen*, zijn' vader mededeelt, dat hij bereid is hem in de ark (volgens den onwaardigen zoon een *rechte doodkist*) te volgen. Voorts heeft er een onderhoud plaats tusschen Noach, Sem en Jafeth betreffende het schrikkelijk onheil, dat op het punt is los te barsten. Jafeth en Sem uiten sommige bedenkingen aangaande de bedreigde straf, welke de aartsvader evenwel een voor een ontzenuwt.

Het vierde Bedrijf eindigt met zangen en tegenzangen van DE REY VAN ENGELEWACHT en het gaan van Noach met de zijnen in de ark, welke achter hen toegesloten wordt.

In het vijfde Bedrijf heeft de ontzachlijke ontkenning plaats. Het gaat niet langer aan met Noachs dreigement te spotten; zijne noodlottige profetie *wordt* vervuld. Achiman heeft, bijtend van gramschap, moeten aanzien, hoe Noach en zijne huisgenooten door den arm des Allerhoogsten beschut, de ark binnengingen en moet, zonder eenige wraakoefening te kunnen houden of zich en de zijnen voor het steeds in omvang toeneemend bederf te kunnen hoeden, de tijding van den AERTSHERDER aanhooren, dat het water van alle kanten komt opzetten. Allen vluchten naar de bergen en Urania is radeloos. Het slot van het vijfde Bedrijf is door en door Roomsch: Vondel voert de aartsengel Uriël op om Urania en Achiman aan te zeggen, dat er Boven nog genade voor henlieden te verwerven is, bijaldien zij met berouw sterven en geeft niet ondoorzichtig te kennen, dat volgens hem, Vondel, de arke het beeld is der Heilige Roomsche Kerke, getuige de reizang, die het treurspel sluit.

Het vijfde Bedrijf is als volgt:

URANIA, ACHIMAN, AERTSHERDER, HOFMEESTER.

URANIA.

De trotse reuzetroep trok op onze *aendrift* (aandrijven) uit, Maer d' aenslagh schijnt mislukt. Wij hooren geen geluit, Gebriesch van paerden, noch geen trommels en trompetten. Hun last hiel(d) (in) dit gewest in lichten brant te zetten. Het *dwarssse* (o n s wederstrevende) noodlot heeft ons dees triomf benijt.

Hier komt de grootvorst aen, schuimbekkende van spijt.

ACHIMAN.

Dat wiltbraet is in 't hol der arke ons jaght ontsloopen.

Wij komen, hangends hoofts en suffende, afgedropen (w ij zeggen: met de kous op den kop).

'k Vervloek mij zelve, en dien aenslag, ô verdriet!

Wie zou het denken! och wij waren al bespiet,

En d' oude suffer, een aendrijver van 's landts plaegen,
Gewaerschuwt dat ons stont een schoone kans te waegen,
Koos tijdigh in der ijl de schaduw van zijn *kist* (de ark).

URANIA.

Ontbrak het u aen vier en fakkel; schiet de list

Van 't vossével te kort, wanneer de schelmen ruiken (h e t v o s s e v e l n l.),

Dan gelt de leeuwenhuit (dan is krachtsbetoon noodzakelijk):
men *most* (zou moeten) geweld gebruiken.

ACHIMAN.

Het spookte afgrijslijk door het cederbosch in 't ront.

Waer *Enaks schutterij* (de wapenmacht der reuzen) opdonderde,
daer *stont*

Het spook (een Engel Gods) *haer tegen*, (wederstond haar) en
beschermd d' ark en boomen

Met gloënde fakkelen. De stoutste reuzen *schroomen* (vreezen),
Geblint (verblind) door dit gezicht, dat sterk in d' oogen schijnt.

Wij hijgen ademloos, van woelen *afgepijnt* (afgetobd).

De reuzebenden vliën verstroit uit dees bosschaedje.

De tovenaer beschut zijn bosch en *timmeraedje* (de ark).

URANIA.

Gedult, mijn heer, tot dat een beter avontuur

Geleden smart vergoede, en treffe een andere uur,

Om zulk een' *joffrevloek* (Noach, die, volgens Vondel,
de vrouwen aansprakelijk stelde voor al de
goddeloosheid en derzelver noodlottige ge-
volgen) den lastermont te stoppen.

't Is wijsheit zijnen hoorn bij wijlen *in te kroppen* (w ij spre-
ken van *opkroppen*).

ACHIMAN.

Van verre schijnt het dat een bleeke schim genaekt

En herwaert spoënde, naeu den gront van d' aerde raekt.

Het schijnt een postho, die een snellen drommedaris

Aenprikkelt (aanzet). Ick geloof dat ergens lant (in) gevaar is.

Hij blaest den horen, melt ons onraet: staet nu vast,

Het is d' Aertsherder.

AERTSHERDER.

Al 't geberghte, in noodt en last,

Zit overdrongen van gevlughten, uit *waeranden* (diergaarden),

Uit burgen, boomgaerden, en omgeleghe landen.

URANIA.

Zoo zittenze *geberght* (geborgen) ?

AERTSHERDER.

Behalven wat verdronk,
En, als een baksteen, *los* (zonder houvast te kunnen krijgen)
in 't water heenezonk.

URANIA.

Wie laet zich aan 't *geberghte* in stroom en water dompelen ?

AERTSHERDER.

Het (het water n.l.) quam afstortende hen plotseling over-
rompelen,
Eer 't volk op 't laeghe lant 't *geberghte winnen* (bereiken) kon.
De hemel springt, gelijk een volle waterton,
Aen duigen uit den bant. Geen banden langer klemmen.
De lantzaet pooght vergeefs dien waterval t' ontzwemmen,
Geen vlot op tonnen, met een koorde vastgehecht,
Beschut de driftigen in 't strenghe waterrecht.
De drijvende eilanden van opgeborste veenen,
Gepakt met duizenden, die *dootsch* (in doodsnood) om noodthulp
steenen,

En kermen, zullen hen niet spijzen. Hongersnoodt,
Een scherrep zwaert, genaekt, en dreightze met de doot,
Al levenze een poos, verdooft door 't ijslijk bruizen
En schuim der watervloën, uit 's hemels ope sluizen
En watervallen, sterk met losgelaten toom
Afschietende uit de lucht. De zeen en stroom op stroom,
Zien oevers aen noch strant. Drijhondertjaerige eiken,
Die, met hunne armen door het zwerk, de maen bereiken,
Hun wortels schieten naer den afgront, zonder gront,
Zoo diep gelijk hun kruin om hoogh gesteigert stont,
Gaen drijven, met al wat, ter naeuwer noodt, ontzwommen,
In eiken takken zit geklautert en geklommen.

ACHIMAN.

Wat tekens zaeght ghe eer noch de lucht aen 't baren (van
zo ovele onheilen) quam ?

AERTSHERDER.

De gansche hemel stont in eene lichte vlam.
Staertstarren, fakkels, zwaert, vierpijlen, roode draeken,
Met opgespalkten keele, afgrijselijk aen 't braeken,
Verbijsterden het volck, van angst verstomt en stijf.
De beenen sidderden van dootschrik onder 't lijf.
De stoutste reuzen van verbaestheit suizebollen.
Ziet uit: een bare zee komt ginder herwaert rollen.
Bereit u flux ter doot. Beraet heeft *teffens* (tevens) uit.

ACHIMAN.

Meerminnetronien, ghij hebt ons ingeluit.

En Noë noit geloofd. Gedroght, van boosheit zwanger.
 Wat toef, wat maek ik met dien regementstok langer!
 Ons heerschappij heeft uit. Daer leght hij (de regementstok n.l.). Haest u, dra,
 Gevloekte *boelen* (minnaressen, bijzitten), voort.

URANIA.

Gena, mijn heer, gena.
 Gena, 'tis onze schuld. Genade, geen van allen
 Gedacht oit dat dees straf den mensch zoude overvallen.
 Wat raedt? waar heen gevloën? de weerelt krijgt een *krak*
 (knak, stoot).

ACHIMAN.

Daer kraekt (transitief voor *doet kraken*) een donderkloot de kruin van 't *reuzendak* (de Kaukasus?).
 De roode zwavelvlam, ten steenrotse uitgeborsten,
 Schudt Kaukasus. De kreet van vrouwen, heeren, vorsten,
Gemengelt onder een (dooreengemengeld), beantwoorthet geschal.
 Een voorspook van den *post* (tijding?), die hier op volgen zal.

HOFMEESTER.

O grootvorst, voeltghe noch den steenrotsgront niet daveren?
 De gansche staetsie is aen 't klauteren en klaveren
 Ten hoogen berge op, om den jongsten watersnoodt
 t' Ontvlien. Al wat men hoort en ziet is bare doot.

ACHIMAN.

Vergeefs gevloeden. *Dat 's den schicht des blixems tergen* (bet.
 Dat pogen staat gelijk met het ontvlieden van den bliksem).

HOFMEESTER.

De steile Kaukasus steekt boven alle bergen,
 De kruin zo hoogh dat hij door alle wolken schiet,
 Ja zelf den starredraek beneën zijn voeten ziet (niet weinig overdreven).

ACHIMAN.

Wie steigert (den berg op klimt) trooste zich van hongersnoodt te sterven.

HOFMEESTER.

De menscheneeters rot zal spijs noch voedtzel derven
 Al weigerde 't geberght den buik zijn levens eisch,
 Zoo lang zij menschen vint, en vrouweborsten vleisch,
 Het lekkerste *aes* (voedsel) van al, dat velen zich gewenden.

URANIA.

Wat raet? waer heen gevloën? o bruiloft van elenden!
 Wat raet? waer heen gevloën? de weerelt *neemt een' keer*
 (keert om, gaat voorbij).

ACHIMAN.

Wat geest verschijnt ons ! valt terstont op 't aenzicht neêr.

URIËL. ACHIMAN. URANIA. REY.

URIËL.

Hier staet Uriël zelf, gewapent met Godts slaghzwaert.
d' Aertsengel des gerechts, die Adam, eerst gedaghvaert,
Ten luthove uitdreef, om zijn wederspanningheit,
En 't schendigh (schandelijk) quetsen van de hooghste majesteit.

URANIA.

Genade, och gun ons dat we in d' arke op 't water vloten.

URIËL.

De deur van Godts genade en d' ark is toegesloten.

URANIA.

Gena, gena, gena.

URIËL.

Dees naklaght komt te *spa* (laat).

Vertrekt uit ons gezicht. Ghij zijt in d' ongena
Te diep verzeilt: doch komt gij met berou te sterven,
Zoo kuntghe, hier gestraft, genade om hoogh verwerven.

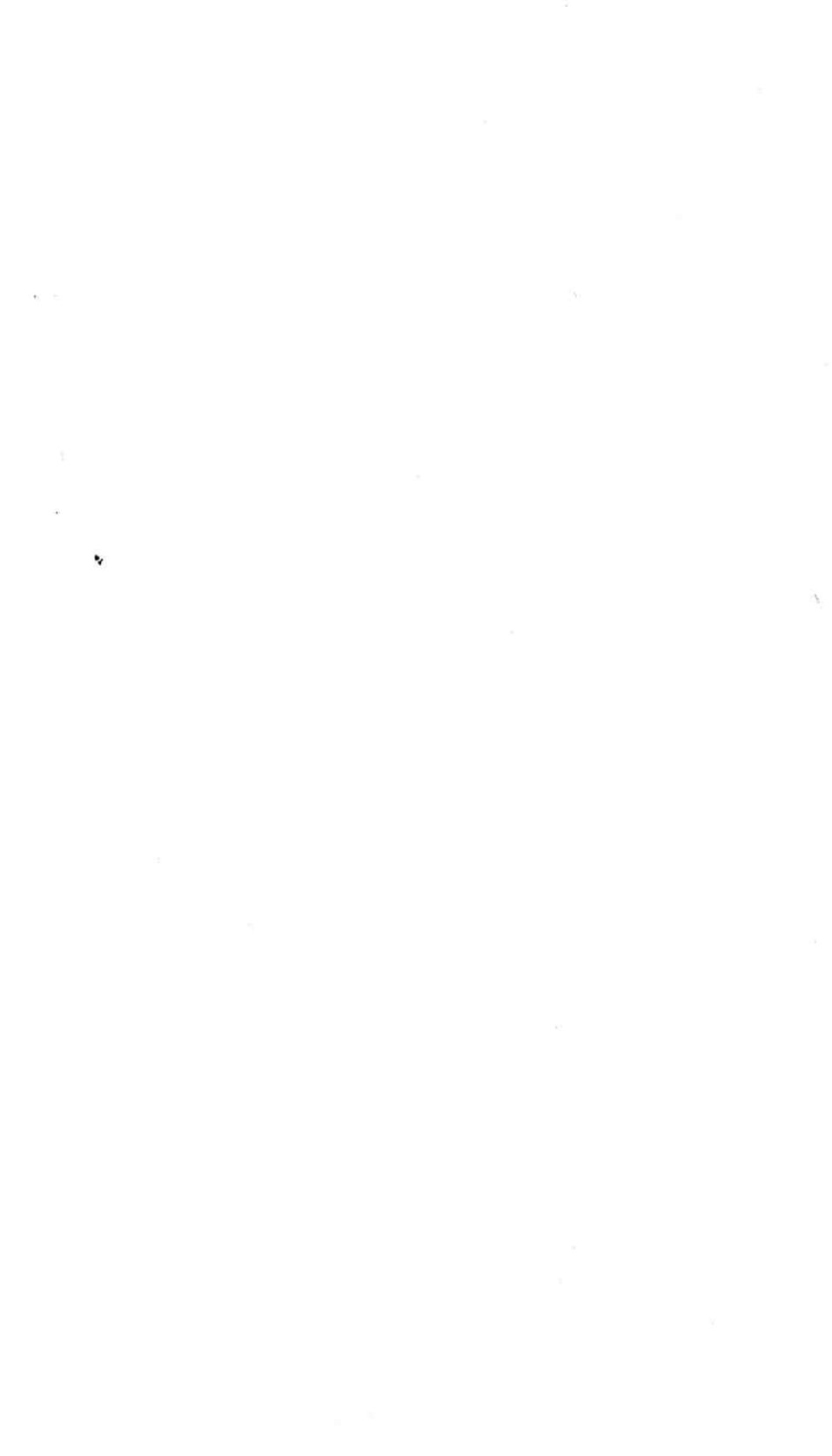
REY.

Wie Godts almogen(d)heit en zijn gena beseft,
Bekent dat Godts gena zijn werken overtreft,
Verlosser, lang belooft, verschijn, als een versterker,
Den geesten, streng gedoemt, in schaduw van den kerker,
Den geesten, vuil besmet door ongehoorzaemheit,
Godts goedheit tergende, toen d' ark wert toebereit;
Een voorbeelt van de kerk, waerin ghij u(we) vertrouden,
Als in een' vrijburgh, door het water zult behouden,
Het afgebeelde padt en eenigh middel van
Genade, die de smet der ziele afwasschen kan.
Zoo zullenze, eens verlost, in 't ende u eeuwigh loven.
Zoo ga uw heilgenade uw wonderdaên te boven.

SOLI DEO GLORIA.

MR. WILLEM BILDERDIJK.

IV.

MR. WILLEM BILDERDIJK.

Iemand onpartijdig te beoordeelen, is in den regel niet gemakkelijk, maar vooral, wanneer het een man als Bilderdijk geldt, is toezien voor den waarnemer plicht. Na Vondel had nog niemand hier te lande met zoo vaste hand op het gebied der taal en letteren den heerschersstaf gezwaaid als hij; maar ook had ons land nog nooit zulk eene reusachtige en tegelijk zonderlinge persoonlijkheid onder zijne dichters aanschouwd. Een man, in den vooravond van een ontzettend tijdvak geboren; onder sombere omstandigheden opgevoed; met een groot verstand begiftigd; met verbazende kennis toegerust; gereformeerd in de uiterste consequentie; door ontembare hartstochten meermalen voortgezweept; der Revolutie met hart en ziel vijandig; werkzaam tot in het ongelooflijke; een poëet, die den rijkdom onzer taal in ongekenden glans heeft doen schitteren, — ziedaar eene zeer vluchtige teekening van Mr. Willem Bilderdijk.

Den 7 September 1756 werd Bilderdijk te Amsterdam geboren. Zijne ouders waren Dr. Izaäk Bilderdijk en Sybilla Duyzenddaalders. Vader Bilderdijk was arts, maar had, hoewel zeer geacht en bekwaam, naar het scheen niet veel praktijk; het was voor de oude lui althans eene uitkomst, toen de Princes-Gouvernante Dr. Izaäk een baantje bezorgde als controleur of inspecteur der belastingen. De gedrukte staat der geldlade werkte niet voordeelig op het humeur van Bilderdijks ouders, zoodat de knaap niet roemen kon op eene zonnige huiselijke omgeving; daarbij kwam nog, dat hij op 5jarigen leeftijd van een buurling een trap op den voet kreeg, waardoor hij twaalf

jaren aan de ziekekamer gebonden werd en eerst op zijn achttiende jaar met een ondermijnd gestel en verminkten voet onder de menschen verschijnen kon. Zulk een treurige jeugd in aanmerking genomen, kan het niet groote verwondering baren, dat de volwassene en bedaagde Bilderdijk geen model van zachtheid en innemendheid vertoonde. Al mocht dus Bilderdijs jeugd op *gewone* menschelijke ontwikkeling niet berekend zijn, voor eene *buitengewone* was zij alleszins geschikt. In de ziekekamer werd de grond gelegd voor de verbazingwekkende geleerdheid, welke Bilderdijk naderhand in zijne werken ten toon spreidde. Cats werd eerst in het brein opgenomen; toen volgde het Natuurrecht van Puffendorf en werd Horatius bestudeerd. De bibliotheek van Dr. Izaäk vertegenwoordigde evenals de eigenaar eene streng Calvinistische, antirevolutionaire, anti-Barneveldtsche, anti-Loevesteinsche, anti-liberalistische geestesrichting. Onder de Nederlandsche dichters vielen Bilderdijk het eerst, na Cats, in handen: Antonides, Willem van Haren en de Lannoy. Op zijn 17de jaar las hij de nieuwe Psalmvertolking. Voorts bestudeerde hij Latijnsche en Grieksche schrijvers. Reeds vroeg openbaarde Bilderdijk, wat hij als *dichter* worden zou. Op zijn 18de jaar bekroonde het Leidsche dichtgenootschap „Kunstliefde wordt door arbeid verkregen” twee zijner gedichten. Zooveel mogelijk bestudeerde hij nu vreemde talen, zoowel oude als nieuwe. In 1779 gaf hij eene eerste proeve van zijne studie der Oudheid in de vertaling van Sophokles *Koning Edipus*, welke tien jaren later door den *Dood van Edipus* naar denzelfden dichter gevolgd werd. Reeds in de eerste dier studiën is duidelijk merkbaar, hoe gemakkelijk Bilderdijk zich de gedachten der Ouden eigen maakte en hoe meesterlijk hij ze met behoud van den klassieken tint van eenvoud, onopgesmuktheid en waarheid wist weêr te geven. Tot 1780 was Bilderdijk, ingevolge den wensch zijns vaders, op diens kantoor werkzaam. Toen zijne meerderjarigheid hem de keuze vrij liet, toog hij naar Leidens academie, waar

hij beter op zijne plaats was en zich aan de studie der Rechten wijdde. Als student beoefende hij bij voorkeur de erotische poëzie. In 1781 gaf hij *Mijne Verlustiging* uit, en schreef hij de meeste stukjes, welke in de *Bloempjens*, in 1785 gedrukt, voorkomen; 't was de lichtgeschoeide, frisch bekrante schaar der oude zangers van den wijn en van de liefde, die hem meetrok in den dans. In twee jaren waren Bilderdijs academische studiën geëindigd; in 1782 promoveerde hij tot doctor in de Rechten, zich op den titel zijner dissertatie uitgevende voor Willem van Teisterbant, gewoonlijk Bilderdijk genoemd; zijne genealogische studiën hadden hem tot de ontdekking geleid, dat hij door de familie zijner moeder verwant was aan de heeren van Heusden en de graven van Teisterbant. Na zijne promotie vestigde Bilderdijk zich als advocaat in den Haag en werd hij een invloedrijk lid der Oranjepartij; sinds 1787 mocht hij zich in de persoonlijke vriendschap van den Stadhouder Willem V verheugen. In 1784 huwde hij met Katharina Rebekka Woesthoven, voor welke schoone Haagsche hij reeds van liefde „blaakte,” toen hij als student te Leiden met mejuffrouw Luzac verloofd was. Als pleitbezorger van vervolgde Oranjemannen was hij spoedig te goeder faam bekend. In 1786 gaf hij de romance *Elius* uit; in dit gedicht bezingt hij zijne adellijke afkomst; deze „eigenaardigheid” daargelaten, moet deze romance geroemd worden om den vorm, die verre uitmunt boven dien van al de poëtische pennevruchten der achttiende eeuw.

Het jaar 1795 daagde en Bilderdijk trok af. Hem was het niet mogelijk der nieuwe regeering trouwe te zweren en alzoo hulde te doen aan de uitgeroepene volkssouveriniteit. Bij een adres verzette hij zich tegen de Revolutie en haren onmiddellijken nasleep. Het protest werd niet ontvankelijk verklaard en den 24sten Maart 1795 werd den dichter gelast binnen 24 uren den Haag en binnen 8 dagen het land te ruimen. Hij vertrok, echtgenoot en kinderen achterlatende. Over Hamburg reisde hij naar

Londen om op Hampton-Court-Castle den steun van den gevluchten Stadhouder in te roepen. Willem V kon echter niet veel voor zijn' vriend doen en er zat voor dezen niets anders op dan voor den kost te arbeiden. Te Londen vond hij eenige Haagsche kennissen: de familie Schweickhardt. De tweede dochter des huizes werd zijne élève en na niet langen tijd zijne gade. 18 Mei 1797 schreef Bilderdijk in zijn' huisbijbel: „Uxorum accepi” d. i. ik heb eene echtgenooten genomen. Voorloopig merkten op, dat K. R. Woesthoven nog altijd de wettige huisvrouw van W. Bilderdijk was. Met mejuffrouw Schweickhardt, door hem met den weidschen titel van Mevrouw van Heusden gedoopt, toog de dichter nu naar Bruns-
wijk, waar hij door den Hertog welwillend ontvangen werd. Deze legde hem een jaargeld toe. Wat Bilderdijk verder voor zijne behoefte noodig had, zocht hij te bekomen door les te geven aan gevluchte Hollanders, leden der Stadhouderlijke partij. Men verbaast zich over de vele en uiteenlopende vakken, waarin hij „collegiën” gaf. Daarenboven schreef hij tijdens zijn verblijf te Bruns-
wijk eene buitengewoon groote menigte verzen, met elkander veertien deelen, onder zes verschillende titels: *Mengelpoëzy*, 1799, twee deelen; *Het Buitenleven* naar Delille, 1803; *Poëzy*, 1803—7, vier deelen; *Mengelingen*, 1804—8, vier deelen; *Vaderlandsche Oranjezucht*, 1805; *Tingal*, naar Ossiaan, 1805; *Nieuwe Mengelingen*, 1806, twee deelen. Opmerkelijk is Bilderdijks bewerking van Delilles *l'Homme des Champs*, in 1803 verschenen. Jacques Delille (1733—1813) was in zijne grijsheid een der beroemde mannen van het eerste keizerrijk; hij schitterde als groot verzenmaker, die zonder bezieling met uitstekenden smaak beschrijvende didaktische gedichten volrijmde. Bilderdijk voelde zich tot Delille aangetrokken en staaft, dat hij in de beschrijvende poëzie geen enkel dichter als zijn meerdere behoefde te erkennen. Bilderdijks vertaling bovengenoemd overtreft verre het oorspronkelijke.

Het was in Duitschland voor Bilderdijk ook alles geen

goud, wat er blonk. Het klimaat en de inspanning maakten hem ziek. Mettertijd verlieten vele Hollandsche uitgewenen Brunswijk, waardoor het aantal lessen merkelyk slonk. Verscheidene kinderen ontvielen hem door den dood. Ziels- en lichaamskrankheden drukten hemneer. Bilderdijk snakte ten leste naar verlossing uit de Brunswijksche lucht. Zijn verlossingsure sloeg in 1805, toen Bilderdijk door bemiddeling van Jeronimo de Vries, een zijner beproefde vrienden, in staat gesteld werd met zijn tweede gezin naar Holland terug te keeren. In 1802 was het huwelijk tusschen hem en K. R. Woesthoven gerechtelyk ontbonden.

De dichter trad nu een der gelukkigste tijdperken van zijn leven in (1805–1810). De Raadpensionaris R. J. Schimmelpenninck had zich zijner aangetrokken; maar deze moest juist plaats maken voor Koning Lodewijk. Gelukkig evenwel voor Bilderdijk, dat deze vorst een warm voorstander van wetenschap en kunst was en zich deswegen het lot van den uitstekenden dichter bijzonder aantrok. Lodewijk Napoleon maakte hem aanstonds tot zijn bibliothekaris en privaot professor in de Nederland-sche taal. Toen het met dit werk niet vlotten wilde, benoemde de Koning hem tot sekretaris van het Koninklyk Nederlandsch Instituut en begiftigde hem met een pensioen, telkens even rijkelyk als gratieus vermeerderd, woningen, buitenverblijven en voorts allerlei gemak. Een groot aantal gedichten vloeiden ten tijde van Koning Lodewijk uit Bilderdijs pen. Bij de vroeger behandelde dichtsoorten kwamen nu ook het treurspel en het heldendicht. De voornaamste dichtbundels, die uit 's dichters gulden tijdperk dagteekenen, zijn de volgende: *De Ziekte der Geleerden*, 1807; *Leydens Ramp*, 1808; *De Mensch*, naar Pope, 1808; *Floris de Vijfde*, 1808; *Treurspelen*, 1808—9, drie deelen; *Najaarsbladen*, 1808, twee deelen; *Verspreide Gedichten*, 1809, twee deelen. In 1809 ving Bilderdijk met zijn epos, *De ondergang der eerste wereld* aan, waarvan hij slechts vijf zangen ten einde bracht, die hij eerst in 1820 uitgaf. Toen

Napoleon ons land bij het groote keizerrijk inlijfde, bleef er voor den dichter geen gevoel over met het voortzetten van zulk een dichtarbeid (als zijn Epos) bestaambaar. Daarbij kwam, dat Napoleons ambtenaren het pensioen van Bilderdijk vergaten uit te betalen. Was de man nu maar zuinig geweest, dan zou hij tijdens het bewind van Lodewijk Napoleon wel wat hebben kunnen overhouden voor den kwaden dag, maar financier was hij in geen en deele. Hij leefde als „Grand Seigneur” van den hoogen boom, terwijl wat overblijven mocht, door ziekten verzwonden werd. Toen echter de nood het hoogst was, was de redding nabij. De nieuwe Regeering schonk hem eene kleine toelage en deed hem de bezoldiging als sekretaris van het Instituut behouden. Trots Bilderdijks wederwaardigheden kwijnde zijne Muze niet. Integendeel; in dezen Napoleontischen tijd openbaarde zij zich in hare volle kracht en schoonheid. Vooral wat den vorm betreft, dichte Bilderdijk nu meesterlijke verzen. Gedurende de donkere jaren 1810—1813 verschijnen zijne twee deelen *Winterbloemen*, 1811, zijne *Afodillen*, 1814. Zijn *Afscheid*, in 1811 ter Amsterdamsche afdeeling der Hollandsche Maatschappij voorgedragen, doet zijne profetische gave en lyrische buigzaamheid uitkomen. De twee deelen *Hollands Verlossing* verschenen in 1813.

Neêrlands verlossing in 1813 achtte Bilderdijk profetie van beter dagen. Koning Willem I legde den dichter uit zijne particuliere fondsen een jaargeld, groot 1800 gulden, toe; daarenboven werd hij tot auditeur-militair te Amsterdam benoemd, aan welke betrekking de Koning ten bate van den titularis daggelden verbond; voeg daarbij Bilderdijks inkomsten als Sekretaris van het Instituut, welke van 500 tot 700 gulden beliepen en men bevindt, dat Bilderdijk een voor die dagen niet onaanzienlijk inkomen genoot. Toch ging het niet aan des dichters verdiensten slechts met geld te beloonen; een doorkundig man als hij voegde eene betrekking aan zijne kennis evenredig. In de hoofdstad des Rijks verlangde hij professor

te zijn in de Vaderlandsche Letteren en Geschiedenis, doch hoe gaarne de Koning dien billijken wensch vervullen zag, moest Bilderdijk voor den geest der eeuw de vlag strijken. Gebelgd over den tegenstand, keerde hij Amsterdam den rug toe, legde zijne betrekking als auditeur-militair neder en vertrok ten jare 1817 naar Leiden, om er als privaat-professor op te treden.

Op taalkundig gebied was zijne werkzaamheid in dit tijdperk zijns levens buitengewoon groot, blijkens de *Verhandeling over het letterschrift*, de acht deelen *Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden*, de *Geslachtlijst der naamwoorden* en de *Nederduitsche Spraakleer*, de volksuitgaven van Hooft, Huyghens en Antonides. Verder heeft hij in deze periode op theologisch gebied heel wat geschreven. Bovenal ontschoten tal van dichtwerken aan des dichters gemoed, welke in de eerste jaren (1815—19) met gedichten zijner echtgenootte vermengd, het licht zagen: *Vaderlandsche uitboezemingen*, 1815; *De Dieren*, 1817; *Nieuwe Uitspruitsels*, 1817; *Wit en Rood*, 1818, twee deelen; *Nieuwe Dichtschakeering*, 1819, twee deelen; *Ter nagedachtenis van Julius Willem Bilderdijk*, 1819; *Perzius Hekeldichten*, 1820; *Zedelijke Gispingen*, 1820; *De Muis- en de Kikvorschrijg*, 1821; *Sprokkelingen*, 1821; *Krekelzangen*, 1822—23, drie deelen; *Spreuken*, 1823; *Rotsgilmen*, 1824, twee deelen; *Navonkeling*, 1826, twee deelen; *Oprakeling*, 1826; *Nieuwe Oprakeling*, 1827; *De Voet in 't Graf* 1827; *Spreuken en Voorbeelden van Muslih Eddin Sadi*, 1828; *De Cycloop. Saterspel naar Euripides*, 1828; *Spiegels Hartspiegel*, 1828; *Naklank*, 1828; *Arondschemering*, 1828, twee deelen; *Vermaking*, 1828; *Nieuwe Vermaking*, 1829; *Proeveeener navolging van Ovidius Gedaanterewisselingen*, 1829; *Schemerschijn*, 1829; *Nasprokkeling*, 1830; *Het Nicotiaansche kruid en Uitzicht op mijn dood*, 1832; *Nalezingen*, 1833, twee deelen.

Bilderdijk wreekte zich op Amsterdam door de meest belovende studenten, waaronder G. Groen van Prinsterer en Jakob van Lennep, aan zich te verbinden en hen te

winnen voor zijne antirevolutionaire wereldbeschouwing. Zijne oppositie tegen den tijdgeest, uitkomende in zijne lessen en gedichten, verwekte hem te Leiden vele onaangenaamheden. In 1827 verliet hij ook deze stad en toog naar Haarlem, waar hij in 1830 zijne tweede gade verloor. Dien slag mocht de 74-jarige grijsaard niet te boven komen; zijn dichtvuur verdoofde; zijne veerkracht verdween en den 18den December 1831 ontsliep hij onder begeleiding van weérlicht en donderslagen vreedzaam en zacht in een huis schuins over de Vleeschhal op de Grootte Markt te Haarlem.

In romancen en balladen is Bilderdijk niet het gelukkigst geslaagd; deze dichtsoort behoorde voor goed tot het verledene en 's dichters pogingen om haar wederom te bezien, bleken vruchteloos. *Rolandseck* van 1825, *Versmade Liefde* van '24 en ook nog *Sint-Albaan* van '22, zijne laatste proeven in dit genre, zijn nog het best geslaagd. Zij munten uit door rijkdom van taal en versmaat, en door zaakrijke kortheid en fijnheid van gedachte.

Bilderdijs gewijde poëzie wordt door deskundigen niet eenstemmig beoordeeld. Da Costa noemt haar keurwerk. Anderen brandmerken ze als streng eenzijdig en deswegen veelal vervelend; poëzie, zoo redeneeren zij, moet om waarlijk schoon te heeten, het gemoed bevredigen van allen, die, onafhankelijk van eenige geloofsbelijdenis, al wat schoon, liefelijk en welluidend is, bedoelen. Hierin komen echter da Costa als een Gorter overeen: Bilderdijks gewijde poëzie was de vrucht van des dichters consequentie; schoon, liefelijk en welluidend was voor hem het Woord van God en de prediking van den gekruisten en verheerlijkten Christus; al wat tegen dien Christus en het volstrekt gezag van den Bijbel inging, was voor hem in de hoogste mate leelijk, schreeuwend en wanluidend en moest dientengevolge met deze benamingen betiteld. Onwaar is het, dat Bilderdijks consequentie slechts vrucht was van zijn denken, dit moge

het geval geweest zijn bij zijn eerste optreden als dichter, een man, die het wel weten kon, da Costa zegt, dat met den aanvang der 19de eeuw eene omkeering in het leven van den dichter plaats greep : de gereformeerde leer die hij in den beginne verstandelijk omhelsde , werd hem eene belijdenis des harten.

Het dichtstuk *De Dieren*, uit zijne gewijde poëzie, bekoort door stoutheid , rijkdom en meesterlijke heerschappij over den vorm *ieder* kenner van poëzie. Wij hebben hier gesproken van eene rubriek *gewijde* poëzie, doch merken aanstonds op, dat het niet wel aangaat Bilderdijs poëzie in eigenlijk gezegde rubrieken te onderscheiden. Hij maakte geene verzen , zooals een middelmatig dichter dat zou kunnen doen. Bij hem was de poëzie eene wel , die immer opgaf , die leefde evenals hij leefde. Zijne verzen zijn met hem opgegroeid ; al had ook aan vele zijne kunstvaardigheid ruimer aandeel dan de hartsaandrang van het oogenblik , — zij zijn met zijne tranen natgemaakt , met zijn bloed gevoed , door het vuur van zijne hartstocht doorgloeid ; zij hebben hem getroost , de slapelooze nachten vol pijn doorgeholpen ; met breeder golven stroomende , naarmate soms het lijden hooger klom , zijn ze een uitweg geweest voor het vuur , dat hem anders zelve mocht verteerd hebben. De dichter Bilderdijk , dat is de mensch Bilderdijk , en een mensch kunt gij behandelen als een ding , maar niet ongestraft !

Bilderdijs verzen zijn en worden weinig door ons volk gelezen , eensdeels omdat ons volk zich onder het lezen niet gaarne inspannt (de zoetvloeiendheid van Cats en het keuvelen van Tollens bevalt beter), anderdeels, omdat ons volk omtrent Bilderdijk te weinig ingelicht wordt, en wat nog van hem verteld wordt , luidt in de meeste gevallen niet gunstig. De pers heeft het in den regel te druk met questies van den dag en gemengd nieuws, dan dat er bij haar veel tijd overblijft om door inlichtingen omtrent en oordeelvellingen over de beroemde mannen onzer historie en letteren de lieden begeerig te maken

naar meer en als van zelve tot de bronnen te leiden.

Bilderdijk was eene krachtige gestalte; in zijn' ouderdom was hij nog frisch; de zangen uit den herfst zijns levens tintelen van geest en leven.

Uiterst tegenstrijdig wordt over Bilderdijk geoordeeld. Van Vloten zegt van hem: „hij was een genie maar zonder karakter, onrechtvaardig, onoprecht, oneerbaar, in handel en wandel, voorgevende God lief te hebben en zijne plichten trouw te zijn, bestreed hij zijne hartstochten niet, maar gaf aan zijne driften toe. Hij stond niet te hoog voor ijdelheid, noch wist ook verboden lust den toegang te ontzeggen in zijne ziel. Gulhartigheid was maar al te zelden het kenmerk van zijn scherp vernuft, gelijk argeloosheid dat zijner vriendschap. Vandaar, dat hij dan ook niet iedereen voor zich won en dat, wie — als een Jeronimo de Vries — hem naar den eisch wist te schatten, hem tevens slechts als een ziekelijk en bedorven kind beschouwen kon.” Alb. Thijm spreekt heel anders: „een trouwer, oprechter, ja eenvoudiger dienaar heeft de Hemelsche Vader nooit gehad; het zaad, door Bilderdijk gestrooid, wel verre van reeds uitgebloeid te zijn, heeft nog nauwelijks wortel gevat; er zullen boschages uit groeien, waarin de vogelen des Hemels zich zullen neêrzetten, en in wier lommer de Christenen zullen komen verademen van de brandende hitte der woestenij, die rondom ons door het ongeloof en de stofvergoding wordt aangericht.” Hoe komt het, zal men vragen, dat over dezen man zulk een uiteenlopend oordeel gaat? Niet moeilijk is het om in weinige woorden, en naar wij meenen onpartijdig, deze vraag te beantwoorden. Op den voorgrond sta, dat Bilderdijk zeer beslist voor de gereformeerde religie partij koos. De Revolutie van het laatst der voorgaande eeuw rekende af met het geloof en het bijgeloof, i. a. w. met het Protestantsche Christendom en het Roomsche-Catholicisme. Beide werden als struikelblokken op den weg naar vrijheid, gelijkheid en broederschap in den ban gedaan en de Menschelijke Rede, zoo het

heette, op den troon verheven. Deze Revolutie nu was en bleef voor Bilderdijk beide, in oorzaak en gevolgen, eene openbaring der helle. Eene maatschappij, die met de Schrift en den God der Schriften brak, had, meende hij, den eigen levensader doorgesneden, moest derhalve het voorwerp zijn van Gods toorn en de heilige verontwaardiging wekken van alle getrouwe dienstknechten des Allerhoogsten. Die dit zeer besliste standpunt van den dichter in aanmerking neemt en niet willens de oogen sluit voor de hevige natuur, welke Bilderdijk (denk aan zijne jeugd) eigen was, zal, hij zij revolutionnair of anti-revolutionnair, om zijn hevig toornen over den tijdgeest over den dichter den staf niet breken. Indien er echter onder onze letterkundigen zijn (en die *zijn* er, we merken het steeds op,) die Bilderdijk eene zeer scherpe geeseling waardig keuren, dan zit het 'em niet zoo zeer in diens op en top anti-revolutionnaire richting als wel in sommige gedragingen en pennevruchten, welke onmogelijk den toets der moraliteit kunnen doorstaan.

Wat wij uit loutere onpartijdigheid dien geeselaars zouden willen toeroepen, is dit: oordeelt eerst de verborgen gangen van *uw* hart en velt dan over Bilderdijk een vonnis. Het lust ons niet, lang stil te staan bij hetgeen Bilderdijk leelijks gedaan en geschreven heeft. Wij merken vooreerst op, dat, toen Bilderdijk in 1785 in het huwelijk trad met Katharina Rebekka Woesthoven, hij moeielijk een onberadener stap had kunnen doen. Hoewel Katharina eene schoone vrouw moet geweest zijn, hebben wellicht weinige buitengewone mannen het ongeluk gehad in de vrouw hunner keuze, bij zooveel uitwendige schoonheid, zulk een verdrietig karakter aan te treffen. Het is zoo, een buitengewone man als *Bilderdijk* voegde eene *buitengewone* vrouw of wil men: eene vrouw met ontzachtelijk veel geduld. Hij was geen gemakkelijk heer om mede om te gaan, doch de liefde voor haren man zat bij Katharina niet diep genoeg om zich zelfverloochenend te betoonen. Haar genoeud was te hard, haar geest te grof,

haar stem te luid. Van daar die botsingen tusschen de echtelieden in de jaren 1785—1795. Denken wij bij die gespannen verhouding zorgelijke financiëele omstandigheden, dan gaat over Bilderdijks eerste huwelijksleven een alles behalve vriendelijk licht op.

Wij hebben reeds melding gemaakt van des dichters vertrek naar Engeland en zijne kennismaking met Me-juffrouw Schweickhardt. Ook zagen wij reeds, dat Bilderdijk den 18den Mei 1797 in zijn' huisbijbel aantee-kende: „uxorum accepi", d. i. ik heb eene vrouw gekregen. „Malitieuze desertie" is het feit, op grond waarvan de Amsterdamsche Rechter in Februari 1802, overeenkomstig den eisch der verlatene vrouw, moeder van twee kinderen, het huwelijk van Mr. Willem Bilderdijk en Katharina Rebekka Woesthoven ontbonden heeft verklaard. Toen dit huwelijk ontbonden werd, had Bilderdijk bij zijne tweede gade reeds twee, drie kinderen. Om de reeds aangevoerde verzachtende omstandigheden nog met eene te vermeerderen, zij opgemerkt, dat de tweede vrouw van den dichter als voor dezen geknipt was. De poëzie beminnde als hij en hem lief hebbende met heel haar hart, heeft ze veel, zeer veel zoete droppels gemengd in den bitteren beker, dien B. zich zelf te drinken gaf of door anderen hem aan de lippen gezet werd. Nu moet die evenwel het hooge woord er uit: Bilderdijks daad, tengevolge waarvan hij „uxorem accepi" schreef, was onzedelijk.

Met prachtige poëzie heeft Bilderdijk onze letterkunde verrijkt (wij zullen er straks nader de aandacht op vestigen), doch onder zijne verzen schuilen er helaas sommige, welke onzedelijk zijn, den Christen Bilderdijk onwaardig.

Getoornnd heeft Bilderdijk tegen den tijdgeest, verootmoediging voor den ver'toornden Heer gepredikt, edoch, tegen eigen hoogmoed heeft hij vaak veel te lauw den strijd aangebonden.

Waar wij nu evenwel de wonde plekken van Bilderdijks leven hebben blootgelegd, daar moet nog erkend worden, dat de dichter nooit verlangd heeft als een heilige uit te

gaan , zich zeer wel van zijne gebreken bewust was en niet schroomde daar openlijk getuigenis van af te leggen. Laten wij ook niet vergeten , dat , waar tegenover Bilderdijs onzedelijke daad de onhebbelijke Katharina Woesthoven staat , tegenover des dichters hoogmoed en wrevel de diepgaande miskenning van de toongevers zijns tijds niet voorbijgezien mag worden.

Stelselmatig , uit principiëelen afkeer , weigerde men Bilderdijk een welverdiend professoraat. De mannen van gezag vreesden zoozeer de anti-revolutionnaire denkbeelden van den dichter , dat zij hem alles gunden behalve een catheder. En juist voor een catheder was hij in de wieg gelegd. Jongelingen vormen , bezielen , tot mannen van karakter en degelijke wetenschap maken , zou Bilderdijs glorie geweest zijn. Deze glorie werd Bilderdijk niet gegund ; men achtte haar *staatsgevaarlijk*.

Bilderdijk met al zijne veelzijdigheid is vóór alles dichter geweest. Hij had zichzelf tot dichter gevormd , want ongelooflijk zijn de oefeningen in het uitdrukken ; onder allerlei maat en vorm , van de dichterlijke gedachten , waardoor hij zich — naar zijn eigen verhaal — dat onovertroffen meesterschap over zijn dichterwoord verworven heeft : maar vóór dien tijd was hij poëet geboren. Hij kon het niet helpen , dat hij dichtte ; hij moest , of hij wilde of niet.

Een profeet van Israël , in een oogenblik van diepe neerslachtigheid over de handtastelijke vruchteloosheid van zijn arbeid , had besloten het op te geven : „hij zou niet meer spreken tegen dat volk in 's Heeren Naam ;” — „maar ,” zegt hij in zijne schilderachtige taal , „het was als vuur besloten in mijne beenderen , ik beproefde om het uit te houden , maar ik kon niet.” Evenzoo was het onzen dichter. Daarom , verzekerde hij meermalen , was het voor hem niet de eerste vraag , of zijne gedichten schoon waren of niet en door anderen zoo geacht werden : want waren ze goed , hij kon ze toch niet slechter maken ; waren ze slecht , hij kon toch niet nalaten ze

uit te storten; hij moest. Ons, menschen van het proza, die al blij zijn, zoo wij onze denkbeelden verstaanbaar hebben gemaakt, kan soms, als het hoofd vol is en het hart van aandoening zwelt, het onbereikbare verlangen aanwaaien naar vleugels, naar eene wijze van gedachtenuiting, naar woorden, teekenen, wat gij wilt, van grooter kracht en vrijer vlucht. Bilderdijk waren die vleugelen gewassen; hij sloeg ze uit en dreef op het lentekoeltje hoog in de lucht, of hij worstelde er mede tegen den storm. In proza gevoelde hij zich als op glad ijs, angstig, onzeker, zichzelven wantrouwende; geschoeid met den rhytmus van gedachten en woorden, vloog hij, zich zelven meester, met nimmer missende streek en onberispelijken zwaai over de blinkende vlakke. Schreef hij proza, dan wist hij wel, waar hij begon, maar waar hij te lande moest komen, wist hij niet; in poëzie stonden beeld, woord, rijm en al de wapenen van zijn metrum voor hem in het gelid en wachtten op zijn' wenk.

Er zijn, die het gevoelen schijnen aan te kleven, dat aan de poëzie van Bilderdijk niets ontbreekt; dat Bilderdijk, die metterdaad alle dichtsoorten beoefend heeft, in die alle evenzeer boven alle anderen heeft uitgemunt, het treurspel misschien, en nog niet onvoorwaardelijk, uitgezonderd. Anderen oordeelen, dat hij slechts in zijne uitgebreidere dichtstukken voortreffelijk is, in de kleinere onbelangrijk. Een gebrek heeft zijne poëzie gewis: zij is niet populair, noch heeft de hoedanigheid om het te kunnen worden. Wat wij hieromtrent (zie bladz. 179) reeds in het midden brachten, willen wij volledigheidshalve aanvullen. *Populair* dichter is men door zijne *vormen*, door zijn *onderwerp*, bovenal door zijne *persoonlijkheid*. Het is volstrekt geen vereischte, dat de *vormen* gebrekig, achteloos of slordig zijn; maar zij moeten zich gansch natuurlijk voordoen; als de onwillekeurig gevondene, de van zelf gekomene; en hunne schoonheid, zonder daarom middelmatig te zijn, moet steeds van dien aard zijn, dat ze spreekt tot ieders harte. Het *onderwerp* moet een

onderwerp zijn van algemeen belang, hetzij nationaal, hetzij tot het heilig gebied van het gemeenschappelijke behorende. Het moet de teederste, de gevoeligste of de juist in den tijd van zijn dichter meest trillende snaren des gemoeds raken. En het moet behandeld worden door eene *persoonlijkheid*, die, behoudens den kennelijken stempel zijner individualiteit, dien hij op alles afdrukt, tevens erkend wordt als „een mensch van gelijke beweging als wij;” door eene persoonlijkheid in welke of eene natie in een gegeven tijdperk, of de menschheid van alle tijden een harer organen ziet en als zoodanig liefheeft. Dit alles wordt bij Bilderdijk doorgaans gemist. Niemand heeft de klassieke schoonheid zijner vormen overtroffen. Ten allen tijde en bij toeneming zal zij de bewondering uitmaken van den gecultiveerden smaak. Maar zelve in deze mate het produkt der hoogste cultuur zijnde, mist zij noodzakelijk dat aantrekkelijke, levenswarme en bezielde, dat iedereen, ook die er geen verstand van heeft, bekoort en boeit. Wat de *stof* betreft: iedereen gevoelt, dat de onderwerpen in welker behandeling Bilderdijks dichtgeest het meest geschitterd heeft, niet de geschiktste waren om een algemeen belang in te boezemen. De *Ziekte der Geleerden*, de *Geestenwareld*, de *Kunst der Poëzy*, 's *Menschen Staatsverwisseling* zijn tot populaire behandeling weinig geschikt. Doch hij heeft ook voor andere onderwerpen de lier getokkeld. Voor Liefde en Echt en Huisgezin, voor Vaderland en Vorst, voor God en den Heiland. Voorzeker, en wel heeft hij in deze liederen zijne gansche ziel gelegd en als uitgestort, maar in zulk eene mate en op zulk eene wijze, dat het *Algemeen* zich daarin onmogelijk thuis kan vinden, hetzij dit aan de gansch eigenaardige wijze van zien en gevoelen in dezen buitengewonen mensch, en het dikwijls zeer ongewone van den indruk, dien ook gewone dingen des levens op hem maken, hetzij aan de verhevenheid, de ontoegankelijkheid, of de vreemdheid van het door hem gekozene standpunt moet worden toegeschre-

ven. Misschien kan men zeggen, dat over het algemeen zijne huiselijke poëzie te hartstochtelijk, zijne vaderland-sche poëzie te staatkundig, zijne stichtelijke poëzie te theologisch is om populair te wezen. Bilderdijk is te zeer een man „singulier in alles” om òf het type òf het orgaan zijner natie, ja van eenige natie te zijn. Mannen van den aanleg, de organisatie van Bilderdijk vormen een geslacht op zich zelve. Hun volk kan door hen wel bemind, maar zij kunnen door hun volk gemeenlijk slechts bewonderd worden. Het gaat volstrekt niet aan om, zooals sommigen gedaan hebben, Bilderdijk met Cats te vergelijken. Indien Bilderdijk niet zelf gezegd had, dat hij voor zijne vorming zooveel aan Cats te danken had gehad, niemand zou het ooit geloofd hebben. De poëzie van Cats heeft het volk maar voor het slikken; de poëzie van Bilderdijk is slechts te genieten door hen, die in staat zijn in de poëzie de poëzie, in de kunst de kunst te waardeeren, en beide met vorm en inhoud hun voordeel te doen; door hen, die toegerust zijn met hoogere geestbeschaving, met een keurigen smaak, en met de deels aangeborene maar ook deels verworvene gave, welke men kunstgevoel heet. De poëzie van Bilderdijk is poëzie in den waren zin des woords; zij draagt getuigenis van de hoogste kunst en stelt de Nederlandsche taal in al hare kracht en schoonheid in het licht. Een iegelijk, die zich de moeite getroost meer van nabij kennis te maken met Bilderdijks poëzie, wordt getroffen door des dichters fijn, levendig, duidelijk gevoel voor waarheid op elk gebied, voor schoonheid in alle vormen, voor het naïve, zoowel als voor het verhevene en niet minder voor de schoonheid van het kleine dan voor die van het groote, dat op elke bladzijde van zijne werken schittert. Vandaar die dichterlijke opvatting en die niet minder dichterlijke voorstelling en bewerking van de meest uiteenloopende onderwerpen uit het gebied der zichtbare schepping, der geschiedenis, der openbaring, der wetenschap, der wijsbegeerte, der menschkunde, der theorie

van het schoone zelve. Hetzij hij ons de weelde van een bloeiend, of den jammer van een verloren paradijs voor den geest roept. Hetzij hij over de deelneming onzer harten beschikt bij de aanschouwing eener verval-lene Eva. Hetzij hij ons een Buonaparte voorstelt op het duizelingwekkend toppunt van grootheid en macht. En dit dichterlijk gevoel, met welk een kracht, met welk een rijkdom van verbeelding gaat het gepaard; verbeelding altijd door dit gevoel geleid, bestuurd en, zoo het zijn moet, betoomd; maar ook aldus uitvliegende naar de vier windstreken, in alle hemelen opstijgende, en in alle afgronden duikende, om alom en van alom te brengen en te halen, te vereenigen en te scheiden, samen tesnoeren en tegen elkander te stellen, te ontdekken en te schep-pen wat haar dient; ja, om de schoonste bloemen te spreiden over de dorste onderwerpen, en het helderst licht over de diepzinnigste. Aan de kracht, de stouthed, de onder-nemingszucht van deze buitengewone verbeelding had Nederland bijna te danken gehad een heldendicht, dat door zijn grootsch ontwerp en prachtge uitvoering, getuige het voortreffelijk gedeelte, dat wij er van bezitten, waarschijnlijk al wat de nieuwere tijden in dit hoogste aller dicht-werken hebben geleverd, zou hebben achter zich gelaten.

Reeds als kind had Bilderdijk zich dikwijls bezigge-houden met de beelden, die het Bijbelsch bericht vanden omgang van de kinderen Gods met de dochteren der aarde in zijne ziel gewekt had. Vervolgens had hij de betee-kenis gevonden: deze kinderen Gods, dus besloot hij, waren zonen van Adam, verwekt vóór den zondeval. Onder den invloed van de oude titanensage, vatte Bilderdijk de stof zoo op, dat hij de eerste zonen van Adam er naar streven liet, het Paradijs opnieuw te gewinnen.

Wij merkten reeds op (zie blz. 134), dat *epische* poëzie des te volkomener is, naarmate het den dichter beter gelukt zich achter zijne stof te verbergen. Epische poëzie, zeiden wij, behoort vóór alles *objectief* te zijn. Bilderdijks aanleg echter was volstrekt *lyrisch*. Hij was de man van de *subjec-*

tieve poëzie. Zijne drama's *Floris V*, *Willem van Holland* en *Kormak*, hoezeer overvloeende van poëtische schoonheden, zijn als drama's verre van onberispelijk; de personen, die Bilderdijk opvoert, zijn stuk voor stuk mechanisch in elkaâr gezet maar zijn niet organisch ontwikkeld.

Welken lof wij nu ook aan het grootsch ontwerp en de aanvankelijk prachtige uitvoering van het epos *De Ondergang der eerste Wereld* toezwaaien, toch dient erkend, dat het dichtstuk als epos niet vrij uitgaat. De ziel van het gedicht is Bilderdijk en dat is episch fout. Aan den rijkdom zijner verbeelding, door een schat van kennis ondersteund en met gadelooze nauwgezetheid gepaard, is het toe te schrijven, dat Bilderdijk in het wijsgeerig Leerdicht, want ook daar is hij altijd aanschouwelijk, zich niet minder dichter toont dan in de Pindarische Ode, en dat het lyrisch-didaktisch gedicht *De Ziekte der Geleerden*, voorwaar geen uitlokkend onderwerp, alles te zamen genomen, voor zijn meesterstuk gehouden moet worden, voor een stuk, waarin de poëzie een harer schoonste triomfen viert, waarin Bilderdijk bewees, dat hij eenig groot was, als hij zijne eigene wijze van opvatten, denken en gevoelen volstandig ontwikkelen kon, waarin de poëzie nadrukkelijk dat woord waar maakt:

„Geen pad is dor, waar Dichtkunst zich vertreedt,

Het bloempjen wast, waar slechts haar voeten drukken!

En, zoo de hand den echten toongreep weet,

Ook wat verscheurt, kan streelen en verrukken:”

(*Ziekte der Geleerden*, Voorzang.)

Het ideale schoon der Bouwkunst, ook zelve door onzen dichter hoog gewaardeerd als eene kunst in „welke hij alle mathematische en aesthetische genoegens vereenigd vond,” is eenheid, orde en evenredigheid, bij rijkdom en volheid. En men mag zeggen, dat dit ook het eigenaardig schoon is der Bilderdijsche poëzie. Inderdaad, zijne stukken lezende, gevoelen wij ons als onder de gewelven van een dier grootsche gebouwen, waarin alles

schoon is, maar de schoonheid van elk deel aan de schoonheid van het geheel dienstbaar en ondergeschikt.

Alles is op zijne plaats; alles heeft zijn maat; alles schijnt uit één stuk te wezen. Overal de hand, overal de stempel, overal de geest des Meesters. Zoo is de *Ziekte der Geleerden*, zoo zijn de *Dieren*, zoo is de *Gees-tenwareld*, zoo de *Kunst der Poëzy*, zoo het *Waarachtig Geluk*, zoo de *Drie Zusterkunsten*. Zoo was reeds *Elius*. Zoo zijn de vijf zangen van den *Ondergang der eerste Wareld*; zoo zou het geheel geweest zijn, indien de voltooiing van dat meesterstuk den roem van Bilderdijk ten top had mogen voeren, en op de heerlijkste wijze dit zijn woord toelichten: „Het is de *Eenheid*, die altijd schoon is, maar het is de door rijkdom en volheid ontzettende eenheid, die verheven is.”

Geen Nederlandsch dichter, geen dichter ter wereld misschien, heeft ooit met de keuze, de opvolging, de afwisseling, de tegenstelling der klanken, met het rijzen en dalen van den toon, getooverd als Bilderdijk.

Een Duitsch letterkundige getuigt van hem, nadat hij opgemerkt heeft, dat Bilderdijk zich het gemakkelijkst in de lyriek beweegt en zijne vruchtbaarheid op dat gebied in één woord wonderbaar is: „Als lyrisch dichter staat hij in de Germaansche litteratuur misschien het hoogst. In den vorm, zoowel van eenvoudige liederen als de verhevene oden, toont hij eene zeldzame diepte en kracht. De overvloed van dikwijls grootsche beelden en vergelijkingen stroomt hem dikwijls ongezocht toe, de heerschappij over taal en rijm wordt door niets gestuit; hoewel sommige woorden nog menigmaal den stempel van het verouderde dragen.”

Zulk een getuigenis uit den vreemde stellen wij te meer op prijs, daar er onder de critici van het jonge Holland nog mannen van naam gevonden worden, die Willem Bilderdijk verlagen willen tot een groot verzenmaker, wien eene gezonde en smaakvolle opvatting van het poëtisch schoone ten eenenmale ontbreekt.

Niemand heeft meer dan Bilderdijk partij getrokken, meer gewoekerd, met het schijnbaar zoo nietige rijm; nu nagalm, dan weergalm; hier veelvuldig, daar schaarsch; nu luid en doorklinkend, dan dof en zich verbergende; hier regelmatig wederkeerende, daar het oog onverwacht verrassende, maar toch gekomen op zijn tijd. Naar gelang van het onderwerp bewonderen we beurtelings den statigen gang, den rustigen stap, de schoone wendingen vol majesteit en zwier, het zwevend huppelen, het bekoorlijk getrippel, of de stoute maar altijd bevallige sprongen van Bilderdijks verzen. Keurig zijn de volgende dichtregelen uit het *Buitenleven* om de denkbeelden er in vervat en hunne onmiddellijke toepassing:

„Gij, Dichter, bezig al wat geest en kunst gehengen,
Leer't aaklige aan het blijde, en 't sterke aan 't zacht mengen;
En stem uw tonen naar het voorwerp dat gij maalt,
Dat zelfs de klank van 't vers uw denkbeeld achterhaalt.

Laat Zefir in uw zang op luchte vlerkjens zuizen,
En 't kabblend nat der beek met zacht gemurmel bruizen,
Doch stort zich 't stormend nat met ziedend buldren uit,
Zoo siddre uw woest muziek van 't dondrend stroomgeluid
Laat d' os, in 't juk gebukt, den harden kleigrond ploegen;
Men voele in 't moede dier en long en boezem zwoegen,
En 't traag en 't worstlend vers ga dof en langzaam voort,
Als wierd zijn logge stap op elken plof gehoord.

De vlugge hinde vliê door de onafzienbre dalen:
Men volge in bliksemvlucht en wete ze in te halen,
En schœie 't luchtig vers gezwinde wieken aan!
Gelukkig zoo de Taal uw poging bij wil staan,
En geen beperkte keus van maat en lettergrepen
U eeuwig in 't geklep des rijmvals meê blijft sleepen.

Bataven, kent uw spraak en heel heur overvloed:
Zijt meester van de taal, gij zijt het van 't gemoed!”

Bilderdijk heeft geen enkel kunstvak onaangeroerd gelaten; in alles heeft hij zijn geluk en zijne krachten beproefd. Tusschen de vertelling en het heldendicht heeft hij geen enkelen vorm van dramatische poëzie overge-

slagen, en geen dichtstijl, dien men plaatsen kan tusschen de Pindarische Ode en een Samenspraak in den toon van het dagelijksch gesprek, liet hij ongebruikt. Heeft hij niet gelijkelijk in alle vakken uitgemunt; is hij misschien in het Treurspel, ondanks vele uitnemende schoonheden, bezweken; heeft hij zijn Heldendicht, zoo grootsch begonnen, met zoo stevigen adem voortgezet, niet mogen voltooien: hij heeft zekerlijk het bewijs geleverd, dat de Hollandsche taal voor al deze kunstvormen geschikt is. En hoe groot is het aantal, hoe uiteenlopend de aard der onderwerpen, die de stof hebben opgeleverd voor dat vijftigtal dichtbundels, waarin de poëzie van Bilderdijk hare tallooze schoonheden ontvouwt. Van de onzichtbare en geheimzinnige wereld van engelen en geesten, tot op het *Eierkoken*, van de schitterende verwachtingen der heerlijke toekomst, tot op het stille leven van een Sijsjen, dat „zijn kuifjen net aan 't waterkantjen” van de geheime werkingen van den menschelijken geest, tot op de geschiedenis van „een handvol zeewier drijvende door 't nat, ten spel van wind en golven.” Personen van allerlei karakter en van allerlei verdiensten, de gebeurtenissen van vroegeren en lateren tijd, natuurtooneelen onder de verschillendste hemelstreken, bij elk jaargetijde en allerlei licht; heldendaden en gruwelstukken, deugden en ondeugden van allerlei aard en naam, zielstoestanden en allerlei schakeering, scheppingen der fantasie; overtuigingen en verwachtingen des geloofs; onderwerpen behoorende tot het gebied, hetzij van veld- en akkerbouw, en menig ander maatschappelijk bedrijf, hetzij der staatkunde, der wetenschappen, der schoone kunsten en der wijsbegeerte; deze allen moesten bezongen worden, bezongen in deze eene zelfde Hollandsche taal; en zij zijn bezongen; *bezongen* in den waren zin des woords; dat is, ondanks de ontoegankelijke verhevenheid van het een, de schijnbare platheid, nietigheid, dorheid en groote afgetrokkenheid van het ander; behandeld, naar hun eisch en aard, in eene taal,

welke, onder de hand van dezen dichter, nooit is te kort geschoten, hetzij in rijkdom van woorden bij klaarheid, eigenaardigheid, keurigheid en nauwkeurigheid van uitdrukking, hetzij in buigzaamheid van wendingen en die in geen geval geweigerd heeft dichterlijk te zijn of te worden. In de *Ziekte der Geleerden* leent zij zich zoowel tot eene dichterlijke opvatting van geneesmiddelen, als tot de dichterlijke voorstelling der pijnen en kwalen, die den voorburg der helle bevolken; en zij kwijt zich even gemakkelijk in den *Ondergang der eerste Wared* van het volgen van al de bewegingen van eene krijgsvorende oorlogsmacht, als in *Koekeloer of den eersten April*, van het aan den dag brengen van het intieme leven in een kippenhok.

Van onzen Vondel wordt door zijn' levensbeschrijver gemeld, „dat hij, om op elke stof en zaak de rechte spreekwijze te vinden bij allerlei slag van menschen onderzocht, wat duitsche woorden elk omtrent zijn werk, hanteering en kunst gebruikte. De landluiden vraagde hij, hoe zij spraken omtrent den landbouw, en hoe ze 't geen daartoe behoorde noemden, en uitdrukten. Omtrent den huishouw vraagde hij op gelijke wijze de timmerlieden en metselaars; omtrent de zeevaart en 't scheepstuig de zeeluiden; omtrent de schilderkunst, en wat daartoe behoorde, de schilders, en zoo voort omtrent alle ander bedrijf, wetenschappen en kunsten. Dit strekte — zegt Brandt — tot opbouw der tale en om van al wat hem voorkwam met woorden die der zaak eigen waren te spreken.” Hoe Bilderdijk in deze, bij eene nog veel grooter verscheidenheid van onderwerpen, tot eene nog veel bewonderenswaardiger nauwkeurigheid en volledigheid gekomen is, laat zich bij zijne door alle omstandigheden en door de neiging zijns gemoeds reeds van kindsbeen af veroorzaakte en toenemende afsluiting van de maatschappelijke ladder nauwelijks begripen. Zeker is het, dat grondige en uitgestrekte taalstudie voor hem het hulpmiddel van Vondel deels overbodig maakte; en even zeker, dat hij door de bestendige zucht om „van al wat

hem voorkwam met woorden die der tale eigen waren te spreken," vooral niet minder dan Vondel tot „den opbouw der tale" heeft medegewerkt.

En deze honderden van gedichten, van hoevelerlei gemoedsstemming, van hoevelerlei hartstocht, van hoe verschillende ziels- en levenstoestanden dragen zij den stempel! Voorwaar, de lier van Bilderdijk heeft ook in dit opzicht afwisseling gekend. Liefde en toorn, levenslust en levensverdriet, verrukking en verontwaardiging, diepe droefenis vele malen, wrevel al te vaak, vertwijfeling somtijds, maar toch ook stil genoeg, dartelete luim, oprecht vriendschapsgevoel, krachtig Godsvertrouwen, heiligen ernst, nederige boetvaardigheid, luiden dank, eerbied, volle aanbidding, vurige hoop. Elk dezer stemmingen, elk dezer hartstochten, elk dezer toestanden spreekt zijne eigene taal; en al deze talen zijn een bewonderenswaardig Hollandsch. Onder Bilderdijks hand weet dit Hollandsch van geen bezwijken; zijne lier heeft klanken, zijne taal uitingen, ook waar hij haar met de felste uitzetting zijner wanhoop tergt; en zij is te vinden voor elke speling, waartoe zijn vroolijkste luim hem prikkelt.

Bedenken wij ook, welke schoone lauweren deze zoo rijke, schilderende, deze in uitdrukking en vormen altijd vruchtbare, nimmer uitgeputte taal, onder aanvoering van dezen dichter behaald heeft, in den edelen wedstrijd met andere talen. Talrijk zijn de navolgingen van Bilderdijk uit allerlei uitheemsche poëzieën. Hij heeft „als met aadlaarsklauw de gouden boomgaardvruchten in elken hof geplunderd;" hij heeft zijne moedertaal gedwongen schoonheden te gevoelen, in zich op te nemen, en weder te geven, welke haar de talen van Griekenland en Rome, van het weelderig Oosten, van Europa's liefelijke Zuider Schier-eilanden, van het hooge Noorden, en van onze, ook op hunne talen zoo hoogmoedige naburen ten Oosten, Zuiden en Westen tegemoet voerden.

Gewis, de Nederlandsche taal heeft den roem van Bilderdijk, Bilderdijk heeft den roem der Nederlandsche taal

voldongen. In dit opzicht heeft nog niemand den grooten kunstenaar, den geboren dichter, dien wij in hem gezien hebben, op zijde gestreefd. In dit opzicht moeten allen, die in Nederland de dichtveder voeren, als nederige leerlingen aan zijne voeten zitten. In dit opzicht komt hem niet slechts de luide bewondering, maar de warme dank van een erkentelijk Vaderland toe.

Wij merkten reeds op, dat Bilderdijk over eene verbazende hoeveelheid kennis te beschikken had; en niet een' iegelijk zijn de gaven geschonken om met den besten wil ter wereld zulk een rijkdom van kundigheden op te tassen als hem ten dienste stond. Toch zij een iegelijk, die meent geroepen te zijn op letterkundig gebied een woord mede te spreken, indachtig, dat Bilderdijk ook dáárom zulk eene eerbiedwekkende verschijning is, omdat zijne poëzie steeds blijk geeft van een helder oordeel en volkomene kennis van zijne stof; indachtig, dat Bilderdijk door studie en wetenschap de wereld veroverd had, eer hij zich vermeette er den tooverstaf van zijne poëzie over te zwaaien; dat hij ook daaraan dankt menige stoutheid van conceptie als in zijn *Nero*, zijn *Moord van d' Enghien*, zijn onovertroffen beschrijving van *Hollands* ontstaan uit dat hoopjen zeewier, dat er dreef in 't nat, ten prooi aan wind en golven; dat hij daarom in de keuze van zijne beelden zoo juist, in de uit- en afwerking, ook bij de snelste dichterlijke vaart, zóó nauwkeurig was, dat zijne poëzie nooit eene gewaarwording van onevenredigheid en valsheid achterlaat, bij haar nooit het gevoel de oogen voor het gezond verstand behoeft neer te slaan, maar èn gevoel èn smaak èn oordeel gelijkelijk bevredigd worden. Om het met één woord te zeggen, dat poëzie slechts een hooge vorm van *waarheid* is.

Bilderdijk had de beschikking over eene encyclopaedie van wetenschap, die op zeldzame wijze met zijn geestelijk organisme samenhang, en waarvan geen enkel onderdeel buiten een harmonisch, ja natuurlijk verband bleef met zijne geheel zeldzame persoonlijkheid. Hij was een

man van geweldige hartstochten, bij wien de prikkels der zinnen nooit gezwegen hebben; maar wiens tochten gelouterd werden in het vuur zijner bovenaardsche verzuchtingen, en vaak bestreden bij het zonnelicht van zijn onwankelbaar geloof en bij de fakkel zijner sterk spreken-de rede. Van zijne eigene veelzijdigheid kan hij getuigenis geven zonder stuitende ijdelheid. Zijne adelpraetensien zijn te vergeven, omdat zij voor de hoofdzak sloten met zijn wijsgeerig en historisch stelsel. Voor zijne overtuiging heeft hij groote offers gebracht; hij kon niet nalaten balling 's lands te worden, toen men in naam der vrijheid hem dwingen wilde een filosofisch-politische geloofsbelijdenis af te leggen, en hem tot een eed vergde op het oogenblik, dat de Souvereiniteit, in wier handen die eed moest worden afgelegd, geschonden was door de verdrijving van een harer leden. Op zijn nooit verzaakt standpunt meende Bilderdijk zich ontslagen te kunnen rekenen van een huwelijk, welks sluiting, wij merken het reeds op, misschien even groote fout was als de verbreking. Hij was een autodidakt, die, na God, alles aan zichzelf te danken had; de heksluiter van een wegstervend verleden; de opsteller van de gouden poort eener nieuwe orde, zoo niet op het gebied van Godsdiens en Staat, dan althans op dat der kennis van de geschiedenis en van de beoefening der letteren. Hij was een navorscher en opmerker, voor wien er geene kleinheden in het wezen der natuur en der maatschappij bestonden, omdat hij in alle verschijnselen de kenmerken opspoorde van het rijk geschakeerde leven, waarvan zij getuigenis geven. Deskundigen verklaren, dat hij van de schriftuurlijke uitlegkunde, van den gang en gesteldheid der hemellichamen, van de kunst om soldaten in het veld te brengen en vestingen te bouwen, van paardrijden en tafelschikken, van de geschiedenis der politiek en de geschiedenis der beschaving, zooveel wist als de specialiteiten in die vakken; dat hij in de kennis van het menschelijk lichaam en de roeping der medicijnen

tot de pioniers der nieuwe richting behoorde. De schepping was hem een ordevol geheel, waarin hij overal harmonie en verwantschap vond; alles sloot in elkaar; al wat zintuiglijk waarneembaar was, had vooral waarde door de ideën, waarmede het correspondeerde, die het uitdrukken, waar het uit voortkwam.

Nooit liet hij zich door persoonlijke beweegredenen leiden in zijn oordeel of handel. Nooit lag hem het doel buiten de daad. Heeft hij soms onbillijkheden gepleegd, — heeft deze waarlijk groote gestalte soms gebogen voor schijnbare noodzakelijkheden, die iets zijns onwaardigs van hem vorderden, laten zij, die zonder zonden zijn, den eersten steen naar hem heenwerpen, en laat men een leven, dat door zijne openbaarheid, door den grooten naam van die het geleid heeft, aan ieders kennismaking en kritiek blootstaat, niet vergelijken met de schijnbare vlekkeloosheid van den wandel dergenen, wier onbeduidendheid of tekortkoming als mensch kwalijk gesluierd wordt door de poëtische wolken, waarmede zij omhuld zijn.

Waar vindt men een dichter, bij wien de poëzie zoozeer levensadem, behoefte van alle oogenblikken, natuurlijk en bovennatuurlijk verschijnsel, zoo weinig eene onschuldige liefhebberij, een middel tot levensonderhoud, eene kunstinspanning is, waaraan zij zich maar bij uitzondering overgeven. Deze dichter heeft zich van alle verstandelijke levensopenbaringen rekenschap gegeven en bezit een veelszins toereikenden maatstaf om alles ordelijk en fraai meête regelen.

Het is niet juist, te zeggen: „dat Bilderdijk, het hoofd van de historische school op geschied- en staatkundig gebied, in zijne taalverklaring een geheel anderen weg volgde dan de meeste groote linguïsten.” Men beschuldigt hem van hypothetisch te werk te gaan: maar dat doen alle opspoorers van voorwerpen of wetten. Voor dat zij gaan zoeken, wagen zij eene gissing naar de plaats, die hun voorkomt antwoord op hunne vragen te kunnen geven. Heeft Bilderdijk, alvorens de historische toestanden der bewijvoering opgespoord waren, gezegd: zóó zal die zaak later blijken

in elkaar te zitten, — hij heeft niet anders gehandeld dan de putgraver of de planeetontdekker, die bij gissing raamt „hier moet water, daar moet sterrelicht zijn.”

Die hem van nabij hebben gekend, roemen om het zeerst zijne dienstwilligheid en goedhartigheid. Berichten van anderen aard komen meestal voort uit de binnenkamers der middelmatigheid of van de catheder des ongeloofs, ofschoon wij niet mogen ontkennen, dat hij wel eens buien van wrevel heeft laten losbreken over de hoofden zijner omgeving.

Een dwaas misverstand is altijd geweest, dat men zijne inpertinenties tegen Pope, Lambert ten Kate, Wagenaar, Schiller, Arntzenius, Feith, van der Palm en Siegenbeek, naar de letter heeft opgenomen en het talent van den caricatuur-teekenaar daarin voorbijgezien. Bilderdijk is nooit zoo verwoed geweest als wijlen Prof. Siegenbeek het zich verbeeldde. Vrienden getuigen, dat zij meermalen den glimlach en vochte oogschittering der satyrieke zelfvoldoening hebben zien heenvonken door de dichtstgepakte wolken van zijne (half voorgewende) gramschap. Het is onbegrijpelijk, dat zelfs een fijne geest als Kinker dat niet opgemerkt heeft. Daarom is het ook niet zoo'n wonder, dat Verschuer en Valckenaer en Jeronimo de Vries en Southey en Hoffmann van Fallersleben hem een beminnelijk man in den omgang noemden. Da Costa's kinderlijke vereering, die uit persoonlijke verplichting en voortkwam, is bekend.

Bilderdijk is niet geweest een geleerde, of een rechter, of een dokter, of een industriëel, die veel verzen maakte. Hij is geweest eene reusachtige dichterlijke natuur, die tallooze wetenschappelijke voorstellingen, met adelaarsblik uit de wereld der feiten en der boeken opgepookt, tot zijn eigendom maakte, met zijne wijsbegerte verweefde en dan, zich, in gebonden of ongebonden stijl, uitstortte, zoodanig, dat iedereen voelen moest, daar is een groot man aan het woord; door de diepte zijner ideën, door haar universeel en tevens speciaal karakter, door den gloed en het licht van den vorm, waar ze in

uitschenen, en door de toepasselijkheid op de wereld, de maatschappij, den staat, de familie, het individu, aan wier adres ze waren.

Die zich beklaagt over gebrek aan afwisseling in de keuze van stof en trant der gedichten van zijne laatste periode, beklage zich over de gelijkmatigheid der ademhaling bij een groot kunstenaar. De verzen van het echtpaar Bilderdijk, in zijne grijsheid, waren de natuurlijke uitboezemingen van hun gevoel, en werden van links en rechts in huis- en schrijf- en slaapkamer bij elkander gezocht, als een nieuwe bundel in de nieuwe behoefte aan een 100tal guldens te voorzien had. De huiselijke verzen zijn nooit geschreven met het doel om ze algemeen te maken. Zij zijn er des te merkwaardiger om.

Het proza van Bilderdijk is, ondanks zijn eigen getuigenis, voor den tijd, waarin de dichter leefde, zoo kras, zoo zaakrijk, zoo schilderachtig, zoo natuurlijk, dat geen prozaschrijver uit het begin dezer eeuw hem als zoodanig op zijde streeft. Deze groote geleerde heeft ons voor goed van de school- en kamergeleerdheid verlost en het naturalisme voorbereid. Zijne verhandeling over „Dichterlijke geëstdrift en dweeperij” is een der fraaiste stukken proza, die onze litteratuur rijk is.

Als hij niet meer schittert door zijne ontzettende belevensheid, is dit aan zijne manier van studeeren en van blootlegging zijner uitkomsten te wijten. Wars van vertoonings, waagt hij liever zijn woord, waar hij zegt „zoo spraken onze ouden” in twijfel te zien getrokken, dan zijne autoriteiten te noemen. Voor zich zelve teekende hij de bewijspplaatsen nauwkeurig op.

In het Vondelspark te Amsterdam staat het standbeeld van Joost van den Vondel; waar zal het standbeeld van Willem Bilderdijk komen te staan?

EPISCHE POËZIE. Bij gelegenheid, dat we over *lyrische poëzie* handelden (zie bl. 134 e. v.), stipten we reeds het een en ander aan omtrent *epische poëzie*. Wat wij over deze poëzie in 't midden brachten, willen wij kortelijk aanvullen. Een *episch* gedicht is het dichterlijk verhaal van eene groote en gedenkwaardige handeling. De geschiedenis is een *getrouw* verhaal van personen en gebeurtenissen. De *epische* dichter *idealiseert* de geschiedenis, d. i. in de ontzettendste gebeurtenissen en schrikkelijkste rampen, door hem bij voorkeur geschreven, doet hij de godheden eene beslissende en verzoenende rol spelen en tracht dus het akelige en stuitende der nuchtere werkelijkheid weg te nemen, minstens te verbloemen, door in deze lagere wereld eene hoogere mede te doen leven en strijden. Voor den strijdenden en denkenden Griek was, hoe kon het anders, de *epische* poëzie, de poëzie bij uitnemendheid.

In onzen tijd gaat het niet wel meer aan een *episch* gedicht dien naam ten volle waardig, te scheppen; òf men is beschaafd als de Grieken doch mist hun goden- en godinnengeloof en erkent eenvoudig geene hoogere wereldorde; òf men gelooft, behoudens allen lof voor der Grieken wijsheid, in de Heilige Schrift als de Openbaring Gods, erkent dan het feit der zonde en belijdt eene gansch andere verzoening dan de Grieken zich droomden. Er is waarheid in hetgeen wij Prof. Brill eens hoorden beweren, dat nl. HET EPOS der Christenen het Evangelie van Jezus Christus is, in Hem wordt de wereld met God verzoend of *door* Hem gericht.

Men onderscheidt bij het epos de *handeling*, de *karakters* en den *vorm*.

De handeling moet *een*, *groot* en *belangwekkend* zijn. *Eenheid* is de hoofdwet voor alle voortbrengselen van den geest. De handeling van een dichtstuk is *een*, als van het begin tot het einde steeds een zelfde oorzaak tot een zelfde gevolg leidt. Aristoteles leert, dat een episch dichtstuk een begin, midden en einde hebben moet. Het gansche leven van een held kan niet in een episch gedicht ingevoerd worden. De toorn van Achilles,

de terugkeer van Ulyssus naar Ithaca, de vestiging van Aeneas in Italië, de verovering van Jeruzalem, de verbeurte van het Paradijs zijn ieder afzonderlijk voldoende gegevens voor een epos.

De eenheid van handeling is niet afhankelijk van duur of uitgebreidheid. Het episch gedicht is niet gebonden aan eenheid van tijd of plaats. De held kan hemel, aarde en hel doorloopen, en de dichter is vrij de handeling tot eene tijdruimte van eenige dagen te beperken of haar uit te strekken tot het tijdsverloop van een jaar en desnoods nog langer.

De eenheid van handeling sluit de tusschenverhalen niet uit, daaronder verstaat men de bijzondere handelingen, die de hoofdhandeling vergezellen en haar ondergeschikt zijn. De tusschenverhalen of *episodes* verspreiden eene aangename afwisseling over het onderwerp; maar om toegelaten te kunnen worden, moeten zij uit de hoofdhandeling als van zelve geboren worden; daarenboven moeten zij om hun bijkomstig karakter van uitmuntende stoffe zijn. Tot de schoonste episodes kunnen wij rekenen het gesprek tusschen Hector en Andromache, de wegvoering der paarden van Rhésus, in de *Ilias* van Homerus; Cacus, Nisus en Euryale, in de *Aeneis* van Virgilius; de lotgevallen van Clorinde, Tancrede en Herminie, in *Het Jeruzalem verlost* van Tasso; de val der wederspannige engelen, de schildery van den eersten mensch aan zijne nakomelingen vertoond, in *Het Paradijs verloren* van Milton.

De handeling moet groot zijn, d. i. zij moet belangrijk genoeg zijn om de aandacht te trekken, en gaande te houden en den naam van epos te verdienen. Zij zal dit doel bereiken, indien zij zich grondt op een groot belang, hetzij godsdienstig, hetzij nationaal of algemeen menschelijk. De handeling moet zich levendig van onze verbeelding meester maken, ons aan de aarde ontvoeren om ons te midden van heroïke personen en gebeurtenissen te plaatsen, die verre boven de alledaagsche verheven zijn.

De handeling moet belangwekkend en dies *aantrekkelijk* zijn; geene intriges evenwel noch meer of minder verwarde verwikkelingen van gebeurtenissen enz. moeten de handeling aantrekkelijkheid bijzetten. Integendeel, de eenvoudigste handeling, zooals die, welke het onderwerp van de *Ilias* uitmaakt, kan levendige belangstelling opwekken. Het succes hangt vooral af van de kunst, waarmede de dichter zijn onderwerp weet in te kleeden, hoe dor het bij den eersten aanblik schijne.

Wat de epische *karakters* aangaat, dient men onderscheid te maken tusschen *algemeene* en *bijzondere* karakters.

De *algemeene* karakters worden door de natuur bepaald, en het staat den dichter niet vrij deze te miskennen. Eene moeder, een zoon, een vriend, de jongeling, de grijsaard, hebben nagenoeg onder alle windstreken en in alle tijden dezelfde gevoelens en dezelfde wijze van spreken. Horatius zegt ergens: „dat een slaaf niet spreke als een held; een door lange ervaring gerijpte grijsaard zegge niet hetzelfde als een vurig jongeling in den bloei zijner dagen; een dame van aanzienlyken huize zij in hare taal onderscheiden van eene eenvoudige dienstmaagd; de koopman, die zeeën afreist, keuvele niet als een kleine landbouwer.

De *bijzondere* karakters zijn meer ter beschikking van den dichter. Als hij evenwel door de geschiedenis bekende karakters opvoert, zal hij ze moeielijk zonder gevaar kunnen wijzigen. Indien de auteur een personage *schept*, is hij vrijer in de ontwikkeling van het karakter; toch zorgte hij vooral, dat zijn personage zich van het begin tot het einde gelijk blijve en nooit met zich zelve in tegenspraak kome. Overigens moet de dichter eene flinke afwisseling en tegenstrijdigheid in de karakters onderling brengen. Verscheidenheid op dat gebied is een van de beste middelen om de belangstelling levendig te houden.

Eindelijk moet het epos een hoofdpersoon hebben: de held, die handelend optreedt. Hij zal door zijn moed en deugden belang inboezemen zonder evenwel van misslagen en hartstochten vrij te wezen. Maar zijne misslagen moeten geëvenredigd zijn aan een groot en weinig alledaagsch karakter en zijne deugden moeten hem over zijne zwakheden doen triomfeeren.

De menschen spelen niet alleen een rol in eene epische handeling: de dichter voert ook bovennatuurlijke personages in, en doet de godheid in de menschelijke twisten tusschenbeide komen. Het epos leeft van verlichtsels; en het *wonderbaarlijke* maakt een deel uit van zijn wezen, omdat het episch dichtstuk bij uitstek populair is en op het godsdienstig geloof der volkeren rust. In alle godsdiensten wordt de beleden godheid als de scheidsrechter beschouwd der gebeurtenissen en der menschen lot: het is dus natuurlijk, dat de dichters ons een held voorstellen, die gedenkwaardige handelingen verricht en door een bovenaardsch wezen geholpen of gedwardsboomd wordt. Het

ondereen mengen van godheden en menschen dient om de handeling plechtiger te maken, den glans van den held te verhoogen en eene grootere bewondering voor zijne deugden op te wekken. Als Homerus ons de Olijmpische goden voorstelt, waarvan een deel partij kiest voor de Grieken en een ander deel voor de Trojanen, is de handeling, welke hij in zijn dichtstuk beschrijft, niet meer eene gewone : gebeurtenissen, dien den goden belang inboezemen, kunnen den menschen niet meer onverschillig zijn.

(Men vergelijke hetgeen wij van de hoofdpersonage van een episch gedicht hier neerschreven met de algemeene strekking, die wij in de inleiding van deze aantekeningen aan het epos toekenden.)

De *vorm* van het epos omvat de *voorstelling*, het *verhaal* en de *ontknooping*.

De voorstelling splitst zich gevoeglijk in tweeën : eerst wordt op waardige en eenvoudige wijze verteld, waarover het dichtstuk handelen zal en vervolgens wordt in verheven stijl en met warmte tot de eene of andere godheid de bede gericht om ontdekking der bovennatuurlijke invloeden, die de handeling, welke de dichter gaat verhalen, beheerschen zullen. De *Aeneas* vangt aldus aan: „Ik bezing de gevechten van den held, die, door het noodlot gedwongen zich uit zijn vaderland te verwijderen, het eerst uit de velden van Troje in Italië en aan de oevers van Lavinum aanlandde. Voorwerp van de gestrengheid der goden, die de wraakzucht der trotsche Juno tegen hem gewapend had, was hij blootgesteld aan duizend gevaren te land en ter zee. Hij had ook veel te lijden van de verschrikkingen van den oorlog, terwijl hij eene stad stichtte in Latium, bakermat der Latijnen, der koningen van Alba en van het heerlijke Rome, zijne goden overbracht.” Als Tasso in *Het Jeruzalem verlost* medegedeeld heeft, waarover zijn dichtstuk handelen zal, smeekt hij aldus : „O muze ! o gij, die uw hoofd niet omkranst met een' vergankelijken lauwer op den Helicon geplukt, gij, die op den Olympus woont te midden van de hemelsche choren, gij, wier voorhoofd gekroond is met onsterfelijke starren ! O muze, ontsteek in mijn gemoed een goddelijk vuur, ontvlam mijne zangen ; vergeef, zoo ik de waarheid met bloemen versier en ik op mijne verzen andere bekoorlijkheden spreid dan de uwe.

„Gij weet, dat de mensch zich laat verblinden door de be-

goochelingen van den Parnassus; gij weet, dat de waarheid, versierd met de bevalligheden der poëzie, de stugste harten medesleept en zich onderwerpt. Alzoo houden wij een ziek kind een beker voor, welks rand met iets zoets bevochtigd is: gelukkiglijk bedrogen, drinkt het den bitteren inhoud en dankt aan zijne vergissing het leven."

De dichter kan op tweeërlei wijze zijn *verhaal* aanleggen: of hij volgt den gewonen loop der gebeurtenissen, zooals Tasso in *Het Jeruzalem verlost*, en de fabel wordt *eenvoudig* genoemd; of hij vat de handeling terstond in het midden aan en laat zijn held vertellen, wat is voorafgegaan, zooals Virgilius gedaan heeft in de *Aeneas*: alsdan noemt men de fabel *samen-gesteld*.

De *ontknooping* van het epos moet voor den held gelukkig uitvallen. Het is den dichter te doen ons een groote deugd ter bewondering aan te bieden; indien deze deugd op de proef niet bestand bleek, zou zij om zoo te spreken onze bewondering niet waardig zijn, althans geene ongemengde, volkomene bewondering afdwingen. De held dient dus alle hinderpalen te overkomen en zijne onderneming gelukkig te beëindigen.

De stijl van het epos moet majestueus zijn, vol kracht en gloed. De gedachten in het epos moeten edel zijn, de gevoelens verheven, de beelden levendig, de figuren stout geteekend en de wendingen flink uitgevoerd. De dichtkunst moet hier zijn als de schilderkunst en al hare schatten ten toon spreiden, kracht en juistheid, overvloed en majesteit, bevalligheid en harmonie, koloriet vooral, maar een koloriet, dat bij ieder voorwerp past.

DIDAKTISCHE POËZIE. Niemand zal aarzelen deze als eene eigenaardige letterkundige rubriek te erkennen, Zij ontstond bij de Grieken met Hesiodus (8e eeuw v. C.) gewoonlijk met Homerus in een adem genoemd als de vaders der Grieksche poëzie. Gelijk zich in Homerus het Ionisch karakter en het woelige heldenleven afspiegelt, zoo in Hesiodus het Dorisch karakter en de stille rust van het burgerlijk leven. Aanvankelijk werd de dichtvorm van het epos toegepast op priesterleering tot inrichting van het leven in het algemeen, en tot bestuur der handelingen van personen en Staten in het bijzonder. Van eigenlijke kunst-poëzie was hierbij derhalve geene sprake. Maar toen nu een Homerus, geene rechtstreeksche leering bedoelend, maar de eigenlijke

kern der priesterwijsheid in tafereelen, de natuur en het leven nagebootst, wereldkundig makend, de kunstpoëzie in het aanzijn had geroepen, bekwam het praktikaal bestanddeel der oorspronkelijke poëzie een zelfstandig bestaan. Vandaar de gedichten van Hesiodus. Zijne poëzie schetste voor de Natie en de Standen in haar midden een' levensregel, op godsdienst en het goddelijke leven der natuur gegrond.

In de geschiedenis der Nederlandsche Letteren neemt men het vrij algemeen verschijnsel waar van hooge ingenomenheid der kunstenaars met de didaktische poëzie. Het *Leerdicht* is een veelszins echt nationaal verschijnsel dat uit velerlei historische en sociale invloeden te verklaren is. Jacob Cats en zulke mannen kunnen bij ons volk op gehoor rekenen. Dat de poëzie, wat door sommigen beweerd wordt, niet als leeraresse zou kunnen optreden, betwisten wij. Men kan al leerende, zoowel in *actieven* als *passieven* zin, genieten. Is dit beweren juist, dan is ook daarmede de eer der didaktische poëzie in 't algemeen gehandhaafd.

PAERLEN

UIT

Bilderdijks Poëzie.

WELVAREN EN WELVAART.

't Hoogste goed is WEL TE VAREN,
Wel hem, die het mag bewaren!
WELVAART is een tweede schat.
WELVAART, zonder WEL TE VAREN,
Is een ijdel goed vergären,
O hoe weinig smaak heeft dat!
Maar mijn WELVAART is vervaren,
En WELVAREND ZIJN, daar bij.
Wee o wee mijn grijzen haren! —
Hoe ik verder nu moog varen,
O hoe weinig raakt het mij!

HET ITALIAANSCH.

U minne ik teêr, o taal van lust en weelde,
Die 't stug Latijn in dartele ontucht teelde;
Die als de kus op malsche lippen smelt,
En 't hart doorstroomt met Liefdes algeweld.
Uw woorden zijn uit zacht satijn geweven,
In toontjes die op donzen vlerkjens zweven;
Uw letters, zoet als Zefirs ademzucht,
En heel uw spraak, één lieve Lentelucht.
Maar meer nog u, o Vaderlandsche tonen,
Waar kracht en ziel en Hemelgeest in wonen;
Die met den zang van Po en Tyber vliet,
En Godenlust door hart en aders giet,
Maar rijzen kunt, en onder 't boezemstreelen,
Men Godenwil op 't menschlijk hart bevelen,
Zijn stormen stilt, zijn ijs in vlammen zet,
En donders voert en bliksemend verplet.

DE LELIE EN DE DAUWDROP.

Als de Godheid van den dag
Met een zachten afscheidslach
Op het aardrijk nederzag,

Smolt een star in 't firmament
 Uit de blaauwe hemeltent
 Tot een daauwdrop af, en vloot
 In een Lelies blanken schoot,
 Waar zij tintlende in bleef hangen,
 Als een traantjen van verlangen
 Op verliefde Maagdenwangen.

„Welkom, dierbre Gastvriendin
 (Sprak der bloemen koningin) !
 „Dat uw teedre vriendschapsmin,
 „In een wederzijdsch gevoel,
 „Mij den heeten boezem koel'
 „Van het gloeiend zonnevuur
 „Dat ik naauwlijks meer verduur !
 „Kom mijn rijken tooi verschoonen !
 „Blijf, o blijf steeds bij mij wonen !
 „'k Zal u eeuw'ig dank beloonen,”

Neen, onnoozle, riep zij, neen !
 Ondanks uw bevalligheên,
 Wij zijn lot- noch standgemeen.
 'k Viel van hooger Ethertrans,
 Dronken van mijn hemelglans;
 En in dit kortstondig graf
 Spiegel ik mijn oorsprong af,
 Daar ik de eens bepaalde poos
 Op de leliesteng of roos
 Om mijn diepen afval bloos.

„Lieve, heldre Hemelspat
 „Van een onbezoedeld nat
 „Op mijn hagelzuiver blad !
 „Parel van dat maatloos strand
 „Dat het wijd heelal omspan !
 „Wees mijne onschuld tot sieraad;
 „Op dit smetteloos gewaad;
 „Laat zij met uw luister pralen,
 „En van deze aardsche dalen
 „'t Oog des hemels tegenstralen !”

Neen, vergeefs weêrhiel gij mij !
 Naauwlijks gaat de heerschappij
 Van uw korte nacht voorbij,
 Of uw boezem, thans zoo dicht,
 Opent zich voor 't zonnelicht;
 En het schijnsel dat dit spreidt
 Roept mij weêr tot heerlijkheid.

Uit uw sterflijk bloemgeblatert,
 Als 't weldadig uurtjen nadert
 Dat den afval weêr vergadert.

't Licht brak door. Als 't schuldloos wicht
 Dat bij 't wiegjen nederligt,
 Op den lonk van 't blij gezicht
 Naar zijn moeders armen spoedt
 Vliegt de daauwdrop 't in 't gemoet
 Dwars door 't vloeibre luchtazuur;
 Maar de Lelie staat geen uur
 Op haar Gastvriendin te staren,
 Of haar sap verdroogt in de aären
 En zij strooit haar losse blaären.

Dicht bij Lunaas zilverglans
 Hoog, in de uitgespannen krans
 Van 't safier der wolkenkrans
 Werde de zwerfster nu vereend
 Aan 't schakeersel van 't gesteent'.
 Straks nam de Engleschaar haar op,
 En aan aan de eens gevallen drop
 Werde hare eerplaats weer geschonken
 Om met 's Hemels schittervonken
 In den starrenriem te pronken.

Stervling, die, met dieper val
 Dan van 't schittrend starrental
 Tot het needrig bloemendal,
 Op den lagen aardhoop vielt,
 Van het wormgespuis doorkrield!
 O vergaap u-zelfen niet,
 Zoo u 't slijk zijn vriendschap biedt!
 Eenmaal moet gij, na 't verzinken,
 Weêr in 's hemels gordel blinken,
 Als Gods vreëbazuin zal klinken.

PRINS WILLEM DE EERSTE.

De glorie van zijn stam, en Neêrlands dierbre Vader;
 Wien God, en niets dan God, in 't vredig harte lag;
 De ZWIJGER; Staatsman, Vorst, en Oorlogsman te gader,
 Maar Christen in 't gemoed, in wandel en gedrag.
 Die alles onderstond voor 't bandenvrij geweten;
 Geen zucht voor Grootheid had, maar Waarheid maar Geloof,

En, daar hij 't Vaderland ontveldigde aan de keten,
 Zich-zelf en al zijn bloed blijmoedig gaf ten roof.

.

DE ROZEN.

Ik heb ze zien bloeien
 Bij 't uchtendontgloeien;
 Nu hangen de bladen en storten in 't stof,
 Tot speeltuig der stormen,
 Tot aas van de wormen,
 Tot schaamte van d' op haar zoo pralenden hof.

Toen zogen haar knopjens
 De lavende dropjens,
 Tot parels geronnen uit hemelschen daauw:
 Nu missen zij kleuren,
 En spreiden geen geuren,
 Eer de avond de velden nog wikkelt in 't graauw.

Zoo zag ik geslachten,
 Zoo schoonheid en krachten
 Ontluiken en bloeien, maar luttel bestaan:
 Zoo lach en verblijden
 In jammer en lijden
 Voor 't schemerend Westen des levens vergaan.

Zoo 't zingen en springen
 Voor 't handenverwringen
 Verwisseld, in min dan een vluchtigen wenk,
 't Zijn alles slechts bloemen
 Waarop wij hier roemen;
 't Is alles een daauwdrop, een morgengeschenk.

De luister der oogen
 Met nevels betogen,
 Ja, zenuw- en voeding- en spierkracht verkwijnt.
 Ook oordeel en reden
 Bezwijkt met de leden,
 En 't leven verwaasemt, vervliegt, en verdwijnt.

AAN MR. I. DA COSTA.

.....
 Mijn kweekling! wees me een levend beeld!
 Wees, door mijn Vaderzucht herteeld,
 Wat ik waar ik naar trachtte en streefde.
 Wees Dichter, maar u-zelv' alleen!
 Veracht den wierook van 't (al-) gemeen,
 En wie zich d'ijdden hoop verkleefde!
 Wees vrij, in daad, gevoel, en toon!
 Wees braaf, en Christen! en, mijn Zoon,
 Zoo was 't niet vruchtloos dat ik leefde.

AAN MR. I. DA COSTA, BIJ 'T ONTFANGEN VAN ZIJNE POËZY.

Vaart voort, mijn Zoon, vaart voort! Want Vadingewanden
 Verkregen mij het recht, dat mij dees eernaam stree!
 Niet door Natuur vernocht, maar Geestelijker banden,
 Zijt gij me een evenbeeld, en wordt het eens geheel.
 Uw geest was Poëzy, smolt samen met den mijnen.
 In 't bovenmenschlijk vuur uit hooger kring dan de Aard!
 Welaan dan, heengestreefd waar 't Choor der Cherubijnen
 Om d'ongeschapen throon van Koning Jezus schaaft.

DE MENSCH.

Wie bestijgt die blaauwe bergen
 Op dat houten waterpaard,
 Met een brieschend zweet omstoven,
 En ontplooit den krijgsstandaart?
 'k Zie hem worstlen met de golven,
 Duiken, rijzen, beurt aan beurt;
 't Onweër om zijn hoofd vergaderd;
 De afgrond onder hem gescheurd.
 Ja, daar splijt zij, spart zich open!
 'k Zie het spalken van haar muil!
 'k Hoor hare ingewanden rommelen
 Met afgrijslijk doodsgehuil!
 Hemel! een der stervelingen

Waagt zich op dat deinend pad ,
 Waar en lucht- en donderstorting
 Mengelt met het stortend nat ?
 Ja , hij spot met lucht en baren ,
 Tuimelt op 't gevleugeld ros ,
 Van de moederkust der aarde
 Op eene andre wereld los.
 Vruchtloos heeft Natuur het Westen
 Door 't onmeethre pekerveld
 Van dit aardrijk afgesneden ,
 En met storm en nacht omkneld.
 Hij doorbreekt dat vaste bolwerk ,
 Holt door 't matelooze ruim ,
 Barst door nacht en stormen henen ,
 Overdekt met zeegrijk schuim.

Dacht gij 't immer , gij vermete ,
 Die u 't eerst bij stillen stroom ,
 Op de holle schors dorst zeetlen ,
 Van een ongeworpen boom ;
 Daar uw broeders , aan den oever
 In de zielsverbazing stom ,
 U de vlakke zagen klieven
 Van den gladden waterkom ,
 En de roeispaan in uw handen
 Klaatrend door het spiegellend nat ,
 Van de zonnevonken gloeien
 Aan den blauwen kil ontsnapt ?
 Dacht gij 't dat na weinige eeuwen ,
 Voortgerukt in bloed en wee ,
 't Nakroost zich op 't spoor der meeuwen ,
 Wagen zou aan volle zee ?
 De ijsselijke kloof doorwaden
 Van de grondelooze kolk ,
 En haar overkant bezoeken
 Naar een nieuwgeboren volk ?
 Daar hun vreemde donders voeren ,
 's Hemels tuighuis nagebootst ,
 En — de dood in de aders drinken ,
 Waar een andere middag roost ?

Neen , gij dacht het niet , onnoozlen ;
 Maar het rustloos menschenbroed
 Boort door allen weêrstand henen ,
 Opgezweept door 't bruischend bloed.
 Ach ! hoe zalig zou het wezen
 Bij zijn akker , bij zijn disch !
 Bij dien zegen van het leven ,

Waar de Hemel mild meê is!
 Maar helaas! ontvlamd in de aderen
 Van een roekelooze zucht,
 Grijpt het immer wijd en wijder,
 Tart het afgrond, zee, en lucht.
 Weinig was het, fiere rossen,
 Woeste stieren, fel en wreed,
 Onder 't zware juk te prangen,
 En te maaïen van hun zweet.
 Weinig, 't *ademtogend leven* (dierenrijk)
 Zich te maken tot zijn prooi;
 Aller spieren, tot zijn voedsel;
 Aller deksel, tot zijn tooi!
 Winden spant men in gareelen,
 Dampen dwingt men in zijn band
 Tot zijn dienaars en gespelen,
 Leidt en ment ze met de hand.
 Hoofd- bij hoofdstof moog zich belgen;
 Dat zij bruische, woel', of kook!
 's Aardrijks rotsen leert men vloeien,
 Ja, verdwijnen in den rook.
 Vorst der aarde, hoe verheven
 Praalt gij in dit lustgenot!
 Alles knielt voor uwe wenken;
 Alles buigt voor uw gebod! —
 Wil! de bosschen worden meiren;
 Zeën worden dorre grond,
 De afstand krimpt, de starren naderen;
 Vuur en water treedt in bond.
 Steen krijgt leven door den beitel;
 Linnen ademt door 't penceel;
 Dieren-ingewand leert zingen;
 Bergen rijzen door 't truweel.
 Durf! de Boschleeuw slaat zijne oogen,
 Duikend, neder voor uw blik;
 En uw stem ontzet den arend,
 Slaat de boschhyeen met schrik.
 't Weerloos pluimdier zoekt bescherming
 Aan uw boezem, op uw dak;
 En het dankt u in zijn zangen
 Van den groenen lindentak.
 Spreek! de Winter strooit u rozen;
 Zomer staat met ijs omschorst.
 En der Lente muskadellen
 Daauwen laving voor uw dorst.
 Woestenijen worden beemden,
 Paradijzen wildernis;
 Vlieten *waatren* (voorzien van water) dorre heiden,

Steigren op der bergen spits.
 't Vuur des bliksems rukt gij neder,
 Uit het dondertelend zwerk;
 Achterhaalt komeet en dwaalster,
 En beteekent hem zijn perk.
 Waarom, trotschaart zoo vermetel,
 Die wat om u is, gebieat!
 Waarom, schrandere aldoordringer,
 Kent ge dan u zelve niet?
 Waarom zijt gij prooi van driften
 Die gij-zelf niet onderscheidt?
 Waarom, ja, gij God op aarde,
 Zijt gij louter nietigheid?

ITALIAANSCH MEESTERSCHRIFT.

Wat *opgespleten saterpoot* (de schrijfsen),
 Gedompeld in een moddersloot
 Van edik, roest en gal,
 Koomt dartlen in dit sneeuwendal
 Op nieuwgevonden wet,
 Daar Kadmus zwarte dochtertjens zich vlijen naar zijn tred?

Wat huppelt hij en trekt haar 't spoor,
 En treedt die zustersnymfen voor,
 Zich rijend hand aan hand
 In onderling gevlochten band,
 En mengt uw rappe vlucht,
 o Nonnetjens in rouwgewaad, met sprongen door de lucht?

Ik volg uw huppling, lieve rij!
 Mijn oog verzwelgt uw melodij
 Die 't scherp gehoor ontvliedt,
 Maar zwijgend zich in 't harte giet,
 En, zonder d' open weg van 't oor,
 Geheel de ziel ten speeltuig maakt, heel 't lichaam tot gehoor.

Neen; 't is geen roerloos teekenschrift
 Van hamerslag of nagelstift;
 't Is leven, 't is gewoel,
 Dat adem schept en zielsgevoel,
 En lust en leven teelt.
 Waar 't zwierende op een losse wiek, langs vrije vlakke speelt.

Hier trekt gij voor 't verwonderd oog

De bocht van 's hemels regenboog,
 Of slingert met de sprank
 Van Bacchus dartle wijngaard-rank;
 Daar sleept ge in stijven zwier
 Den statig-stillen optocht na, van Kerk- of Krijgsbanier.

Hier prijkt gij op gelijken voet,
 In een aan één gesloten stoet
 Als 't monstrend oorlogsheir: —
 Daar rijst of daalt gij op of neêr,
 Uw linie krimpt of zwelt, —
 Doch ijlings keert gij in 't gelid, en de ordning is hersteld.

.....

DE WIJSHEIDZOEKER.

Wat! zijn die Heeren zoo geleerd,
 En daarom overal geëerd,
 En zit die wijsheid in de Boeken,
 Zoo weet ik, waar ik 't heb te zoeken. —
 Dus sprak Kees Klomp, ging uit, en zocht
 En vond een boekenkraam, en kocht
 Een van de zwaarste folianten
 Om op zijn schoorsteenlijst te planten.
 Hij deed zoo, — zag hem telkens aan,
 Maar nimmer had hij school gegaan,
 En lezen...? Neen, maar hooren lezen,
 Dat kon hij jaren lang voor dezen;
 En, dacht hij, 'k vindt wellicht een man
 Die voor mij 't boek doorlezen kan,
 En spoedig leer ik 't na te snappen,
 Wat hij me in 't lezen voor zal klappen. —
 Doch eenmaal kwam hij in de stad
 Waar iemand bij zijn boeken zat,
 En blad voor blad bekeek en keerde,
 En deze zei men dat studeerde,
 En daar er geen geluid bij was,
 Begreep de boer niet dat hij las.
 Zoo, dacht hij, kan ik 't ook wel maken
 Om achter het verstand te raken.
 Hij keek zijn boek nu telkens door,
 En zag nu achter, dan weer voor;

Nu hield hij 't eens op zij geschoven,
 Dan recht, en dan weêr 't onderst boven;
 En merkte 't onderscheid al ras
 Van wat er bloot papier in was,
 En al die zwarte drukfiguren,
 Waarop hij vruchtloos zat te turen.
 De band van achteren geribt,
 De sneê met rood en blaauw bestipt,
 En 't binnenst, de opgedrukte bladen,
 Waarin de wijsheid zit geladen;
 Dat al bekeek hij met een lust,
 Die van vermoeiing wist noch rust,
 En prentte 't dagen lang en nachten
 Zoo vast en stevig in gedachten,
 Dat binnen weinig maanden tijds,
 De man heel 't Kerspel was te wijs,
 En, met het eindloos door te blaären,
 In 't gansche boek zoo diep ervaren,
 Dat hij 't getal wist niet alleen,
 Op elke bladzij' een voor een,
 Van ieder zwart gekrabbeld *reepjen* (zoo noemde hij
 Maar ieder lang of korter streepjen, *de regels*),
 En ieder heel of halve rond
 Dat in 't gekrabbeld reepjen stond;
 En dat der stipjens daar beneven,
 Waarop geen mensch ooit acht zou geven;
 Tot elks verbazing wijd en zijd
 Van zulk een ongehoorde vlijt,
 Wanneer hij in de dorpgehuchten
 Zijn kennis somtijds uit deed luchten.
 Wat dunkt u, vrienden, die dit leest:
 Is dat geen schrandre knaap geweest?

Doch zij, die naar geheimenissen
 In 't groot Natuurboek vlijtig visschen,
 En zooveel weten in hun waan;
 Vraagt, of zij 't *lezen* reeds verstaan?
 Of ze ook iets meerders kunnen melden
 Dan dat zij streepjens, rondtjens, telden,
 In 't letteronderscheiden kloek,
 Maar zorgloos voor den zin van 't boek?
 Ik ken er, ja, die zich beroemen,
 En tal bij tal naauwkeurig noemen,
 Maar 't faalt hun toch aan 't A, B, C,
 En dit — deelt hij die schreef slechts meê.

Doch neen, zegt Frix, 't is niet geschreven,
 Maar 't heeft zich zelf zoo saamgeweven,

En wat dan praat gij van den zin,
Daar schuilt volstrekt geen meening in.

AAN 'T HEREENIGD NEDERLAND.

't Hersteld Euroop werd vrijgestreden;
Getemde Heerschzucht vond heur graf.
Nu gesp' men 't harnas van de leden,
Legg' zwaard en spiets en vuurroer af:
Sticht, Helden, sticht nu krijgstropéén,
En waaie uw vlag door alle zeën!
't Is God die de overwinning gaf.

Juicht dankbaar, Nederlandsche braven,
Tot nieuwen roem en bloei herteeld;
Op nieuw aan 't juk ontrukte slaven;
Op nieuw der Vaad'ren evenbeeld!
Ja! zijt weêr 't echte kroost der vaderen
Wier Heldenmoed u gloeit door de aderen,
In stam en oorsprong onverdeeld!

Zweert, saamgesnoerd in laurenvlechten,
Oranje, een nooit verdooffbre zucht;
Zweert, hem een zetel op te rechten,
Die schokken noch verwrikken ducht!
Zweert, met het hart omhoog geheven,
Zijn' stamhuiz' tot de laatste Neven;
En klaatre 't *Vivat* door de lucht!

En gij, ô geessel van tyrannen,
O Nassaus adeloud geslacht,
Met wie God-zelf werd uitgebannen,
En trouw en eer en heil verkracht!
Regeer! en klem met vaste handen
De teugels der hereende Landen,
Omstuwd van 's Hemels Englenwacht!

Uw Scepter doe, van Britsche rozen
Noch Fransche liebloem omstrikt,
De Oranje van zijn puntknop blozen,
Die 't Hollandsch oog en hart verkwikt!
Geen traan bepaarle, geen robijnen
Waar droppelen van bloed in schijnen,
De kroon die van uw slapen blik!

Uw purper gloor' met morgenluister,
 En kenn' geen fletsende avondstond!
 Blink' aller vorsten eerpraal duister,
 En schittre 's warelds boorden rond!
 En de Almacht schraag' met welbehagen,
 Tot aan den laatsten snik der dagen,
 Uw Throon op Neêrlands vrijen grond!

DOODSGEDACHTEN.

Ja, nog leef ik, lieve vrinden;
 Maar die morgen wederkomt
 Als het middagklokjen bromt,
 Zal mij die nog levend vinden?
 Of — mijn kaarsjen uitgedompt?

Ja, ik was en ben nog heden
 Onbelemmerd van gezicht;
 De ingewanden doen hun plicht,
 'k Ben nog onberoerd van leden;
 Maar . . . wie kent het morgenlicht?

'k Heb reeds van mijn kindsche jaren
 Op geen heden ooit gebouwd;
 's Menschen adem nooit betrouwd,
 Maar als schuim van waterbaren,
 Als een zeepnat-bel beschouwd.

Nimmer wilde ik voor het morgen
 Met een voorbaat van bestuur,
 Nimmer voor het avonduur
 Van d' onzekeren leeftijd zorgen,
 Of ik 't had in vasten huur.

Elken oogwenk zag ik 't sterven
 (Reisbegeerig) voor mij staan.
 Nooit een ochtend glom mij aan,
 Nooit een nacht kon 't veld ontverven,
 Of ik dacht naar 't graf te gaan.

Dag aan dag verlengde een leven,
 Ieder tijdstip als gesloopt;
 Telkens weder aangeknoot,
 Telkens als op nieuw gegeven;
 Altijd even onverhoopt.

Dankbaar mocht ik 't steeds ontvangen;
 Uit de hand die alles schenkt,
 Met vernieuwde kracht gedrenkt; —
 Zonder weêrzin of verlangen; —
 Altijd door den Dood gewenkt. —

Vijf- en twintigduizend dagen
 Vlogen over mij voorbij
 Met den doodbaar aan mijn zij;
 In gestaäge wisselvragen
 Van een stormend wareldtij:

En, nu zoudt ge mij verbieden
 Bij des levens laatsten rook
 Uit te kijken, naar het spook,
 Dat nooit snelheid kon ontvlieden,
 Dat nooit schrandrheid ontdook!

Neen! ik wensch hem niet te ontloopen,
 'k Geef hem met een blij gemoed
 'd Ongeveinsden welkomstgroet;
 'k Zet de deur hem willig open
 Tegen dat hij komen moet.

Draalt hij nog —; ik ben te vreden,
 Maar verbeï hem dag en nacht
 Als een vriend waarop ik wacht;
 En, neemt hij dit rompjes mede,
 Gaarne geef ik 't hem voor vracht.

't Is toch nietig van stoffaadje,
 En ik voel, het past mij slecht;
 Hier is 't scheef, en daar niet recht;
 'k Gun hem al die reisbagaadje,
 Waar ik geen belang aan hecht.

Want, mij veilig overvaren,
 Ja, dat zal die Veerman wel:
 Daartoe heeft hij streng bevel.
 Reeds voor duizenden van jaren
 Had Hij 't briefjen van bestel.

Tot verstand van het eerste couplet diene, dat in Leyden
 's middags van half twee tot half drie uren een klokjen luidt,
 strekkende van ouds tot de begraving van arme Roomsche-
 zinden, die dus bij hun uitvaart dit (naar hun gevoelens) troost-
 rijk geluid onkostbaar mogen genieten.

WAARSCHOUWING.

Wat liet ge u, schaapjens, onder 't weiden,
 Door de ongebaande ruwe heiden,
 Van de onuitputbre levensbron
 Naar doorgesleten bakken leiden,
 Waar zelfs geen drop u laven kon?

Wat loopt ge op onbekende stemmen
 Van die den herderstaf omklemmen,
 Van 't pad naar de u gewezen kooi?
 Hun fluitjen zal geen wolf betemmen,
 U steeds beloerende als zijn prooi.

Neen, 't is de staf niet dien zij dragen
 Die 't wolvenras heeft afgeslagen,
 Bespat met 's Opperherders bloed;
 Wat zult ge u aan hun leiding wagen,
 Zij voert de dood u in 't gemoet!

De zilvren bel moog vroolijk klinken,
 En aan den hals des hamels blinken,
 Door valsche moordlust opgesierd;
 Gij! volgt niet op dit hel rinkinken,
 Waarvan gij 't bloedig offer wierdt.

Doch neen, 't is alles niet verloren
 Zoo lang gij nog 't geroep moogt hooren
 Van die u bij de heilbron wacht:
 Keert weder, keert in de oude sporen,
 Voor 't vallen van de donkre nacht.

Die nacht waarin hyeenen huilen,
 U lokkende uit hun donkre kuilen
 Door 't nagebootste spraakgeluid,
 Waar zij 't afzichtbre hoofd verschuilen
 In geurigriekend heidekruid.

Keert weêr naar de u bekende streken,
 Naar de alle dorst verslaande beken,
 En d' aan heur boord gebouwden stal.
 Herkent Zijn stem, hoe afgeweken,
 Die nog weërgalmen blijft in 't dal!

Nog staat zijn hut den kudden open,
 Wanneer, van 't angstig zweet bedropen,

't Verdoolde lam zich tot hem wendt.
 Nog laat u de avond redding hopen,
 Al spoedt de lange dag ten end.

Maar wee, ja wee dien, duizendmalen!
 Die, na in 't duister om te dwalen,
 De staldeur reeds gesloten vond.
 Hoe duur betaalde hij zijn dralen!
 Voor dien rees nooit weêr morgenstond.

POËZY.

Zing met davrende oorlogstoonen
 Waar de woeste moord in brult,
 't Blinkend loof van zegekroonen
 Dat des strijders hoofd omhult:
 Brom den donder der musketten —
 Kletter 't ramm'len van het staal —
 Bruis het brieschen der genetten —
 Na, in Dichterlijken praal.
 Kweel het tripplend maagdereien,
 't Ruischen van den zilvren vliet,
 Door den toon der veldschalmeien
 En het piepend Herdersriet:
 Meng aan 't tjlpend boschgeschater
 Filomeles orgelkeel;
 Aan het stortend stroomgeklater,
 't Zuizen van het myrthpriël:
 Huppele op uw Cythersnaren
 Liefdelust of oorlogsmoed,
 Naar de golving van uw aären
 Naar het steigren van uw bloed!
 Welig zal uw zangtoon vloeien,
 Als hij aan de ziel ontstijgt;
 Maar, ontbreekt dat innig gloeien,
 Arme toonverwoesters, zwijgt!

..... —
 —
 — —
 Ja, uit eigen hart geschoten,
 Is de zangtoon ware zang;
 Vrij als Edens lustgenooten,
 Kent hij kunst- noch regeldwang.
 Neen, de vloeistof waar we in drijven,
 Is te hoog voor aardse vlucht,
 En, den echten toon te stijven

Eischt een zuivrer Hemellucht.
 Waar wij held- of zegepalmen,
 Zomerlust of lentebloem,
 Waar wij vreugd of liefde galmen,
 Zingen we EEN-alleen ten roem!
 U, ô bron van ZIJN en LEVEN,
 Aan wiens oogwenk alles hangt!
 U-alleen zij de eer gegeven,
 Welk een stof ons lied omvangt!
 Wat wij in het schepsel eeren
 Is een dankcijs, U gewijd:
 U behoort hij, Heer der Heeren,
 U, die door U-zelfen zijt!

.....

BEURTREI.

Waarom dwaalt gij, schuwe lammeren
 Langs die onafzienbre hei?
 Hier, hier is de vette wei,
 Ginds een schouwtooneel van jammeren;
 Vlijt u onder 's Herders staf
 Die u dezen veldgrond gaf!

Lokken u de bonte kleuren
 Van een valschen bloemhof uit;
 Laaft, verkwikt u aan de geuren
 Van dees thijm en 't heidekruid.
 Hier moogt gij uw lust verzaden;
 Hier in zuivre plassen baden;
 Hupplen in 't verfrisschend groen,
 Blijft gedwee, onnoozle schapen, waar zijn arm u mag behoên!

Ginds omringt u fel van tanden
 't Aartsvijandig wolfsgebroed,
 Onverzaadbaar naar uw bloed,
 Gierende om u aan te randen.
 Vlijt u onder 's Herders staf,
 Lieve lamm'ren, wijkt niet af!

Schijnen u de middagstralen
 Soms tijds wat te fel op 't hoofd;
 Laat geen nieuwsgierige oogen dwalen

Waar dat boschjen schuts belooft.
 Daar, daar loert de felle roover;
 In de lommer van dat lover
 Is de schuilplaats van zijn woën.
 Blijft gedwee, onnoozle schapen, laat uw Herder u behoën.

Hij, hij kent de veldgewassen
 't Heilzaam voedsel, u bereid.
 Waar zijn trouwe hand u weidt,
 Zal de dood u niet verrassen;
 Buigt u onder 's Herders staf:
 Moedwil loopt in eigen straf!

Waar zijn trouwe wachters waken,
 Daar is veiligheid en rust,
 Zal geen vijand u genaken;
 Zoekt, ô zoekt geene andre lust.
 Hier in thijm- en klaverstreken,
 Hier bij de onverdachte beken,
 Moogt gij hart en lust voldoen:
 Blijft gedwee, onnoozle schapen, laat uw Herder u behoën!

HOOGMOED.

Ja, dien Proteus wil ik temmen;
 Al is 't nog zoo'n slimme gast,
 'k Wil hem eens in kluisters klemmen,
 Aan de keten moet hij vast.
 'k Had hem dikwijls bij de slippen,
 Maar hij wist me steeds te ontglippen
 En belachte wat ik deed;
 Doch nu heb ik vast besloten,
 Was hij duizendmaal ontschoten,
 Hij zal in den boei gesmeed.

'k Heb hem eenmaal leeren kennen,
 En zijn helsche tooverkracht,
 Nu met Eenvouds duivenpennen,
 Dan met Onschuld's schapenvacht;
 Nu in schijn van loutre goedheid
 Die gedwee aan 's Heilands voet leit,
 En met zedig vroom gelaat,
 Zieh als Liefde weet te ontwikkelen,
 Maar, met de eigenmin te prikkelen,
 Wonden in den boezem slaat.

'k Heb hem 't momkleed uitgetogen,
 En zijn wieken zijn ontwricht;
 Naakt, ontmaskerd voor mijne oogen,
 Staat hij daar in 't zonnelicht.
 Hoe afzichtig! hoe afschuwlijk!
 Neen, geen Duivel ooit zoo gruwlijk!
 Hij bracht alle jammer voort.
 Was hij me eenmaal ingevaren,
 Thands zal ik dat hart bewaren,
 Dat mijn' Schepper toebehoort.

Die zijn boosheid eens doorschouwde,
 Die hem in zijn naaktheid zag,
 En den hartenplooï ontvouwde
 Waar de fiël zich nestlen mag;
 Die de handen stout wil roeren,
 En de kracht der redensnoeren
 Weet te strenglen met beleid,
 Neemt hem zeker eens gevangen,
 Klinkt hem vast aan ijzren stangen,
 Houdt hem in de afhankelijkheid.

Ja, zoo dacht ik; ja, zoo dachten
 Duizend andren nevens mij;
 Maar vergeefsch was kunst en krachten;
 Niemand gaf mij 't in dan HIJ!
 Ach, hij speelt met ons en dartelt;
 Laat zich binden, maar ontspartelt;
 Veinst zich dood en afgestreên;
 Doch zie daar de zware keten
 Als een rag van één gereten,
 En hij sleept ons met zich heen.

Daar, daar ligt hij neêrgeslagen,
 Levenloos, vermoord, verstikt;
 Nu, na zoo veel boezemknagen,
 Wordt dan eens mijn hart verkwikt.
 Neen; gelijk een slang ontkronkeld,
 Wie de Hel uit de oogen vonkelt
 Daar zij naar een bloedprooi dorst, —
 Als een boogpijl losgeschoten,
 Of met d' adem ingevloten,
 Vest hij weder in mijn borst.

Ijdel worstlen, ijdel pogen!
 Neen, wij zijn hem niet bestand:
 Wat zou 't nietig stof vermogen,
 Tegen 's aardrijks dwingeland?

Neen, Gij kunt ons slechts bevrijden;
 'k Wil hem in Uw naam bestrijden,
 Groote JEZUS! ô, zie neêr!
 Hij vermeestert zelfs mijn Reden,
 GIJ kunt hem den kop vertreden,
 Vruchtloos is mijn tegenweer.

Ja, ik wil hem wederstreven
 Tot den laatsten ademtocht,
 Maar het overwinning geven
 Is aan uw genâ verknocht.
 Schenk die aan mijn hartebeden,
 Aan de zuchten die 't ontgleden
 In vertrouwen op Uw bloed!
 En de Hoogmoed zal ons vlieden,
 Needrigheid in 't hart gebieden,
 Met oprechtheid van gemoed.

OVERSTROOMING.

Wanneer zult gij van uwen slaap opstaan? Prov. VI: 9.

*Rijs op, mijn kind, rijs op! de dijk is doorgebroken,
 Het water drong in huis en stijgt elk oogenblik.*
 „Och moeder, 'k leg zoo lief in 't zachte dons gedoken,
 „En 'k was daar in mijn droom zoo machtig in mijn schik.
 Neen, stoort me niet.” — *Mijn kind, kom spoedig in mijne armen,
 En 'k draag u met gevaar mijns levens door den stroom.* —
 „Och laat ik me in het bed dan eerst nog wat verwarmen,
 „k Heb immers nog zoo'n vaak: wat stoort ge me in mijn droom.”
 De moeder schudt het hoofd: *Nog eenmaal! red uw leven!*
 Vergeefs! 't weêrbarstig kind is trefloos voor haar stem.
 Wat zal zij? dult haar hart, dat zij 't ten prooi zal geven?
 Neen, schreiend zijgt zij neêr, bezwijkt, en sterft met hem.
 Rampzaalge Moeder, maar trouwhartige! ach, wij ijzen
 Op 't denkbeeld van uw zucht, uw teêrheid voor dat wicht.
 Maar wat, als wijd en zijd de wareldgolven rijzen,
 Waar moederzorg noch vlijt ter redding iets verricht!
 Gij, zondaar, ken u-zelf. De waterstroommen klimmen,
 De stroommen van 't verderf; rijs uit uw slaapzucht op!
 Doch neen, gij sluimert voort, vermaakt met ijde schimmen,
 Gods liefde roept vergeefs. — Uw bloed zij op uw kop!

HET BUITENLEVEN.

(Fragment),

„Hier hebt ge een praatpartij van drinkende oude liën.
Dees haalt zijn marschen op, of laat zijn wonden zien,
Die hij voor d' ouden Prins in Berg'-op-Zoom behaalde.
En zegt: Oranje in 't hart, schoon Frankrijk zegepraalde!
Die, praat van 't geen zijn jeugd, in andre tijden, zag,
Toen England eerbied vroeg aan de oude Statenvlag. —

.....
Wat verder zien we een baan, waarin de forsche hand
(Een koningslust weleer, nu balling op het land!)
Den kaatsbal, door de lucht elkander toegedreven,
In seekre richting jaagt, en heen en weer laat streven;
De spelers wringen 't lijf aan alle kanten heen,
En voegen 't vuur der drift bij de afgerichte leën.
Hun boezem jaagt en klopt bij 't beurtelings verwachten,
En dubbelt t' elkenmaal behendigheid en krachten.
In 't eind, het toeval spreekt; een holle kreet gaat op,
En vlecht den stoutsten gast den lauwer om den kop. —
Hier weder, zien we een bal, die uit de hand geschoten,
't Geschaarde kegelspel al rollende om moet stooten.
Daar vliegt hij, snelt, en werpt, in onbesuisde vaart,
Van 't houten bataillon een vleugelman ter aard'.
Somwijlen, of 't mocht zijn, van tuimelzucht bevangen,
Doorloopt hij 't heel en al, en wandelt door de rangen.
Besluitloos, aarzelt hij, bedreigt hen beurt om beurt,
Onzeker, wien hij 't meest zijn aanval waardig keurt.
Nog staan ze en houden post, in fiere moedbetooning!
Doch eindelijk, hij besluit, en 't noodlot treft den koning.

„Maar hier bij d' ouden olm, die honderd jaren heugt,
Verzamelt zich de bloei en 't schoonste van de jeugd.
De Boersche vedel klinkt, en ieder maakt zijn paartjen.
De vreugde blinkt in 't oog, de hoed staat op een haartjen.
Men springt, men danst, men schokt, men huppelt in het rond,
En vat zijn meisje' in d' arm, en heft haar van den grond.
Het jonge hartjen klopt, bij 't teder vingrennijen,
En Liefde kooft in 't spel, om in den hoop te grijpen.
't Genoegen lacht alom, gezondheid krijgt een bos;
De geest wordt opgebeurd; de leden worden los;
De steeds gerekte boog herstelt zich door 't ontspannen;
En zucht om leëg te zijn blijft uit het dorp verbannen.”

NAPOLEON.

„Nee, Dichtkunst, 't is te lang gezwegen;
 Wat toeft gij? grijp, ô grijp de Luit!
 't Heelal zij 't erfdeel van den degen,
 De roem is de edelste oorlogsbuit,
 Laat de ijdele Faam uit duizend monden
 De daden van een' Held verkonden,
 Zij schenkt de ware glorie niet:
 De onsterfelijkheid der aardsche Goden,
 En 't ambrozijn, hun aangeboden,
 Is de adem van 't betoovrend lied.

Doch wacht u, onbedachte vingers,
 Der Goden dischlier aan te slaan!
 Ontziet u, bliksems uit te slingeren
 Die wat hen aanroert doen vergaan!
 Jupijn beschrij' des Arends vleugel,
 Hij siddert voor den zonneteugel;
 En Fredrik op den Koningsthroon
 Moge aarde en hemeltrans verwonderen;
 Omstraalt van bliksemen en donderen,
 Bezwijkt hij voor den Heldentoon.

Van hier, ô gij, vermeete slaven,
 Die nabootst wat gij niet gevoelt!
 Die meent, ten wolken op te draven,
 Terwijl ge in slijk en modder woelt!
 Wat zoudt gij Heldendaden zingen,
 Die 't Heldenhart niet door kunt dringen?
 Die niet van eigen vlammen blaakt?
 Neen d'aardschen dampkring uitgeschoten,
 Het aardrijk met den voet te stooten,
 Ziedaar, hetgeen den Dichter maakt!

Zal 's Aadlaars borst van wellust zwellen
 In 't midden van zijn steile vlucht,
 Zoo 't zwermend kroost der waterwellen
 Zijn lof durft brommen door de lucht?
 Neen, durft met hem gelijke pennen
 De zon in 't brandend aanschijn rennen,
 En dan, verheft u in zijn' kring!
 Gij, Stichters van onzachtbre Rijken,
 Waar is hij, die u kan gelijken?
 Dien voegt het, dat hij u bezing!

Wie durft, door 't bruischend hart gedreven,

Op Pindarus verheven baan,
 Door stormen en orkanen zweven,
 En lachen val en afgrond aan?
 Op 't klappen van zijn zwanenschachten
 Het aardrijk onder zich verachten,
 Verzinken zien in 't peilloos niet;
 En, fier op eeuwige laurieren,
 Den eerkrans door een hand versieren,
 Die geen verwelkbare bloemen biedt?

Napoleon! diens borst kan gloeien;
 Zij voelt zich 't recht op heerschappij:
 Zij vordert, waar heur zangen vloeien,
 Des aardrijks eerbied af als gij.
 Hij nader', die haar durv' braveeren!
 Hij valt met 's warelds opperheeren
 Verpletterd, zuizlend, in het stof;
 Napoleon! zie daar uw' Dichter!
 Die zinge u, schrikbre Rijkenstichter!
 Die borst heeft adem voor uw lof.

't Olympisch Piza drijv' zijn rossen
 Jupijn ter eer' door 't stuivend zand:
 De Gauler sloop' de wapentrossen,
 Op 't eeuwig Kapitoel geplant:
 Wie ziet in 't ledig ruim der hemelen
 Het deinzend licht der starren wemelen,
 Wanneer de God des daags verschijnt?
 Napoleon! Gij treft mijne oogen,
 En al wat groot heet, is vervlogen!
 Gij schittert, en 't heelal verdwijnt!

Maar leer me, ô Zon, uw licht te malen
 Dat de oogen blindt en nederslaat: —
 Dat 's Dichters scheppende Idealen
 Als zwarte dampen achterlaat!
 Natuur, aanbid, aanbid haar luister,
 En sidder van het heilloos duister
 Des woesten baaierts, dat zij brak! —
 Van 't stof doorwriemlend slangenbroedsel,
 Dat, zelf elkanders roof en voedsel,
 Zijn angels in uw' boezem stak!

Natuur! ô welk een dag van glorie
 Na zulk een nacht vol ramp en nood!
 Hier valt de veder der Historie
 De grijze Fabel in den schoot!
 Hier ziet men 's aardrijks woesten reuzen

Op nieuw de bekkeneelen kneuzen ,
 En Jupiter ten troon hersteld !
 Juich , aardrijk ! juicht , ô stervelingen !
 Hier moogt gij 't gloeiend Péan zingen ,
 De gruwbre Python ligt geveld !

Wat kronkelt hij in blauwe kringen
 Van Noordmeir tot Tyrrheensche zee ,
 Wat klemt en sleept hij in zijn ringen
 't Gestarnte van den hemel meê !
 Eén Febus (klinkt , ô Heldensnaren !)
 Eén Febus steigert uit de baren :
 De wraakhoog flikkert in zijn vuist ,
 En 't monster ligt in bloed en etter
 Voor 's jonglings fieren voet te pletter ,
 Door éénen bliksempijl vergruisd .

Waar zijn wij ? Bij Sabéaas stammen ,
 Met geurige kaneel omscheld ?
 Wat rook van uitgebraakte vlammen
 Doorwalmt het amberaâmend veld !
 Wat Fenix stijgt van deze altaren ,
 Wat Fenix rijst na duizend jaren ,
 Uit grooten Karels heilige asch !
 Stijgt eerbiedvol , ja stijgt , mijn klanken !
 Herrijs met Hem , ô thronen der Franken ,
 Maar , grooter dan ooit zetel was !

Gebergten , boort door lucht en wolken !
 Beschanst uw kruin met eeuwig ijs !
 Verheft u , saamgespannen volken !
 En gij , ô vlam des afgronds , rijst !
 Vergeefs 't Heelal in bloed gedompeld ,
 Met dood en slachting overrompeld !
 Vergeefs ! De ontombre Held houdt stand.
 Hij spreekt , en de aarde schokt haar thronen !
 Hij spreekt , en 't regent Vorstenkroonen !
 En 't Noodlot vliegt hem van de hand .

De Nijlgod rolt bebloede stroomen :
 De Kisan wentelt bloedig zand :
 De Donau lekt bebloede zoomen :
 De Po , de Tyber ligt in band .
 Zal de Oder thands den loop bepalen
 Dier meer dan dertig zegepralen ? —
 Dier vlam , die alles overmag ? —
 Vloeit sneller , vloeit , ja vloeit , mijn zangen !
 Reeds heeft hij 't Frankisch juk ontfangen ,

En de Oostzee draagt de Keizersvlag!

Wat buigt ge u neêr, ô roekeloozen
 Die 't vlammend krijgslot tegenstreeft!
 Bezwijken kan hij zonder blozen
 Die zonder wroeging strijdt en sneeft.
 Maar neen, verkrompen van zijn roede,
 Verspilt ge u-zelv' in ijdele woede,
 Geslingerd door berouw en spijt;
 Als de adder, in 't gebloemt' vertreden,
 Die nog, met platgekneusde leden,
 Den wandlaar naar de hielen bijt.

Zie aardrijk, zie uw scepters duiken!
 De ontzachlijke Aadlaar is niet meer:
 Een nieuwe tijdkring gaat ontluiken:
 Reeds daalt hij uit de wolken neêr!
 Gij, Vorsten, op den thron geboren,
 Doorziet wat de Almacht heeft beschoren,
 Aanbidt, en treedt uw zetels af!
 Doet de aarde met u nederknielen;
 Of sterft als vrijgeboren zielen,
 En bonst met kroon en rijk in 't graf!

Reeds schittert in een' gloed van stralen
 Een scepterstaf van meer dan goud!
 Geen aardkreits kan zijn glans bepalen,
 Geen arm van aardomzwalpend zout!
 Is 't waar, herrijst na zooveel eeuwen
 Het eeuwig Godsrijk der Hebreëuwen,
 En krimpt de Maan haar horens in?
 Verschijnt de middagzon in 't Oosten,
 Om Hagars zwervend zaad te troosten
 Van d' overmoed der Muslamin?

Verbeelding, sta! en gij, valt open,
 Gij, poorten! die de toekomst sluit!
 Een aard, met zoo veel bloed bedropen,
 Schiet palmen en olijven uit!
 Het zwaard, gekromd op menschenschonken,
 De spies, van 't bloed der Helden dronken,
 Doorklieven 't land als ploeg en spâ;
 En 't klateren der schriktrumpetten
 Verkondigt blijde vredewetten,
 En 't eind van 's Hemels ongenâ!

Spoedt aan, ô heuchelijke dagen,
 Ten koste van wat bloed het zij!

Spoeft aan in 's Hemels welbehagen !

Herstelt des aardrijks Monarchy !

Ja, moeten wij door stroomen waden ,

In zeën van ellenden baden ,

Tot dat die groote dag verschijn' :

Wij lijden, dragen, hopen, zwijgen !

Hij zal, hij zal ter kimme stijgen ;

En 't menschedom zal gelukkig zijn."

AFSCHEID (1811.)

(*Fragment.*)

„Waar Meanders zilvren water door zijn kronkelbochten schiet,
Groet de Zwaan haar stervensstonde met een zacht en kwelend lied.
Dan, dan zuizen lucht noch stroomen; alles luistert, alles zwijgt,
(Zelfs het lied der filomelen,) waar die toon ten hemel stijgt.

Maar wat zingt gij, veege zangzwaan, in uw kabblend stroomgebied?

Ach, gij dankt de zuivre plassen, waar zijn volle kruik van vliet ?

Ach, gij dankt de groene boorden, in wier dons gij rusten mocht,

En de loverrijke bosschen, waar gij 's middags schaduw zocht !

Wis gij zingt den frisschen stroomen 't teër, 't aandoenlijk afscheid toe;

En gij doet, geliefde zanger, wat ik op uw voorbeeld doe !

Moog, als u het westewindtjen op uw blaauwe waterbaan,

Mij een zachte dood verrassen, in mijn jongste cytherslaan !

Roemen u de stroomnadjaden van uw' spiegelheldren plas !

Slechts één traan in Hollandsche oogen zegg' van mij: de Dichter was!

* * *

Maar gij, broeders,

Gij, behoeders

Van den Vaderlandschen roem !

Mijn verscheien

Eischt u schreien,

Lijkmuzyk, noch offerbloem.

Uit die rustplaats,

Uit die lustplaats,

Waar mijn ziel de dood ontvliedt,

Ziet zij teder

Op u neder,

Bij het stemmen van uw lied :

Leent zij de ooren

Aan uw choren,

Als gij liefde zingt en echt ;

Als uw tonen

Deugden kronen ,
Waarheid staven , godsdienst , recht :

Als ze in 't lijden
't Wee bestrijden
En verduren doen aan 't hart ;
Moed ontsteken ,
Helden kweken ,
Die niet zwichten voor hun smart.

Ach de dagen
Onzer plagen
Lieve broeders , gaan voorbij.
Uit dit duister
Rijst de luister
Van een nieuwe heerschappij.

'k Zie de kimmen
Reeds ontglimmen
Van een nieuw , een Godlijk licht !
Op de randen
Dezer stranden
Straalt zijn glans mij in 't gezicht.

Op de randen
Van de stranden
Van dien onafzienbren vloed ,
Die dit leven
Houdt omgeven ,
En reeds omzwalpt om mijn' voet.

'k Heb het vallen
Van uw wallen ,
Hollands Ilium , voerspeld :
'k Zåg het blaken
Van uw daken ,
En uw Hektors neêrgeveld :

De ingewanden
Voelde ik branden
En verteeren van die vlam :
'k Riep , ik weende ,
Ja , 'k versteende ;
Maar de dag des jammers kwam.

Doch verduren
Wij deze uren !

ô! De toekomst brengt ons troost.
 Trojes vallen
 Schiep de wallen
 Van ons Romes heldenkroost.

Wat verschijne,
 Wat verdwijne,
 't Hangt niet aan een los geval.
 In 't voorleden
 Ligt het *Heden*;
 In het *nu*, wat worden zal.

Opgaan, blinken,
 En verzinken,
 Is het lot van ieder dag:
 En wij allen
 Moeten vallen,
 Wie zijn licht bestralen mag.

Of de kronen
 Luister toonen,
 Volken, Staten, bloeiend staan,
 Langer stonde
 Duurt hun zonde,
 Maar hun avond spoedt toch aan.

Doch de dampen
 Dezer rampen,
 Doch de nevels dezer nacht,
 Zullen breken
 Bij 't ontsteken
 Van den dag waarop zij wacht.

Mocht mijn' lippen
 Dat ontglippen
 Wat mijn brekend oog hier ziet!
 Mocht ik 't zingen,
 En mij dringen
 Door dit wemelend verschiet!

Ja, zij zullen
 Zich vervullen,
 Deze tijden van geluk!
 Dees ellenden
 Gaan volenden;
 En, verpletterd wordt het juk.

Holland leeft weêr ,
 Holland streeft weêr ,
 Met zijn afgelegde vlag ,
 Door de boorden
 Van het Noorden
 Naar den ongeboren' dag.

Holland groeit weêr !
 Holland bloeit weêr !
 Hollands naam is weêr hersteld !
 Holland , uit zijn stof verzezen ,
 Zal op nieuw ons Holland wezen ,
 Stervend heb ik 't u gemeld !

Stervend zong ik ,
 Stervend wrong ik
 Deze heilvoorspelling uit !
 't Sterflot wenkt mij ,
 Gij , herdenkt mij
 Als u 't juichensuur ontspruit !"

DE DIEREN.

(Fragment: de taal.)

„ô Vloeibre klanken , waar , met d' adem uitgegoten ,
 De ziel (als Godlijk licht , in stralen afgeschoten ,)
 Zich-zelve in meêdeelt ! Meer dan licht of melody ;
 Maar schepsel van 't gevoel in de engste harmony
 Die 't stofloos met het stof vereenigt en vermengelt ?
 Door wie zich 't hart ontlast , verademt , en verengelt !
 Gij , band der wezens ; en geen ijdel kunstgewrocht ,
 Door arbeidzaam verstand met moeite en vlijt gezocht ,
 Maar goddelijke gift , met de ademtocht van 't leven ,
 Aan 't schepsel ingestort zoo verr' er geesten zweven ;
 En , tevens met zijn val , vervallen en ontaard !
 Wat waart ge , als Adams hand zijn scepter had aanvaard ?
 Nog doet ge ons door uw kracht het stroomgeruisch der waateren ,
 't Geplasp van 't klettrend nat , 't geklak der beekjens klateren ,
 Des afgronds joelen op 't gedonder van de lucht ,
 En 't stormgebulder van den noodstorm als hij zucht — ,
 Nog 't zacht geritsel van het lover , 't aaklig loeien
 Des woudstiers naar zijn prooi , door luistrende ooren vloeien ,
 En 't tijlpnd piepen der gepluimde burgerschap
 Met krakend raafgekras of knettrend uilgeknip
 Verwisslen , — liefde en haat met onderscheid van klanken

Bezielen; 't spartlen zelfs der dartle wijngaardranken
 Erkennen, en den toon waarmee de braambosch schudt,
 Of de olm het hoofd beweegt, wen hij zijn weêrhelft stut.
 Nog rukt ge 't hart omhoog, of weet het door uw galmen
 Met sombren weemoed, als een mistdamp te overwalmen;
 Stort vreugde en droefheid, stort den hemel voor ons uit,
 Of 't siddren van de hel, vermogend spraakgeluid!
 ô Schildring zonder verf, door loutre luchtpenseelen!
 ô Mocht ge een oogenblik het sterflijk zintuig streelen
 Als toen ge in Edens hof der Serafinen lied
 Aan 's menschen adem huwde, en aarde en bosch en vliet,
 Van hemelweelde stom, den weêrgalm op deed vangen,
 Waarbij de praalzucht krijscht van onze kunstgezangen;
 En elk der woorden, vol van echten wijsheidsschat,
 Meer uitdrukte aan 't verstand, dan heel onze aard bevat!"

MR. ISAAC DA COSTA.

V.

MR. ISAAC DA COSTA.

Een hart, aan niemands zorgen vreemd,
Dat een verteerend aandeel neemt
In al wat onze tijden baren;
Dat wat er kiemt en wat er woelt
Snel en nadrukkelijk gevoelt;
En, diepbewogen met de scharen,
Wat land en volk beweegt en raakt
Meelijdig tot het zijne maakt;
Een geest te groot om zich te sparen
Om zich te onttrekken aan den vloed,
Die op hem aanstormt met zijn baren,
En die, met koninklijken moed,
De boosheên, die de lucht doorwaren,
Om hart en hoofden in te varen,
De kracht op zich beproeven doet.

(BEETS over Da Costa.)

In Mr. Isaac Da Costa erkennen wij een machtige persoonlijkheid, een adelaar zelfs, gelijk hij in een zijner schoonste zangen Napoleon noemde, een koning onder al de gevleugelden, die met kloeke vaart de zon in het aangezicht rende, en op wiens breede schachten, het zij in het voorbijgaan gezegd, menig winterkoninkje zich veilig kon nederzetten om klepperend opwaarts te varen.

Sommigen meenen, dat in den éénen Göthe tien menschen aanwezig waren. Met minstens evenveel recht kan hetzelfde van Da Costa getuigd worden. Da Costa was een wetenschappelijk mensch, die zich met zeldzame gemakkelijke op de meest verschillende velden van onderzoek en studie bewoog; een man van letteren, tehuis op het gebied van tien talen, tehuis in geschiedenis, genealogie, heraldiek, tehuis vooral in de

Schrift, die een onuitputtelijke schatkamer voor zijn biddend onderzoek was; een man, die kennis en wetenschap lief had in elke sfeer, in iederen vorm; een gemoedelijk mensch, die zich, waar hij zooeven als een ziener gesproken had, gelijk een kind kon nederzetten aan de voeten der OPPERSTE WIJSHEID om van Haar de oplossing van raadselen en geheimen te vragen, wier diepte hij beter dan verre de meesten doorzag; een Israëliet van edelen huize, die zijn fier gevoel niet verborg, dat „Costa's eerlijk ridderbloed” door zijne aderen stroomde, en in geheel zijn wereld- en levensbeschouwing aan de geuren van het Morgenland herinnerde; een Christen, niet van naam slechts, maar van hart en conscientie, die als de groote heidenapostel verklaren kon: „wat mij gewin was, heb ik om Christus' wil schade geacht”; een man van genie, die geene stof kon aanraken, of de goudglans kwam voor den dag; en straks, wat bij lange na niet alle genieën zijn, een liefhebbend echtgenoot, een zorgend vader, een trouwhartig vriend. Zoo even noemden wij Göthe, maar waarlijk, zoo er overeenkomst is, er is nog grooter verschil. De eigenlijk gezegde Göthische grondtrek, die slechts een andere vorm is voor het meest verfijnd egoïsme, dat wel genieten wil, maar zich niet verloochen kan, en zich desnoods laat aanbidden, maar zonder zich waarlijk aan iets of iemand te geven — dien trek treft men bij Da Costa niet aan. Hij is niet slechts de mensch geweest van talent, maar ook van gevoel, tegelijk levendig, fijn en diep gevoel; niet maar de man van geest, maar, wat oneindig meer zegt, de man van hart. Een Israëliet zonder bedrog, een warm vaderlander, die sympathie had voor alle als Nederlandsch erkende behoeften, belangen, bedoelingen. Met de meeste gemakkelijheid bewoog Da Costa zich in de hoogste sferen der poëzie en was even machtig in het scheppen van het onbekende als in het terugroepen van het bekende. Wij laten den strijd onbeslist, of deze dichter beneden

of nevens of boven Bilderdijk stond, en allermintst beproeven wij eene vergelijking tusschen hem en Tollens. Wij geven dadelijk toe, dat eene populariteit, als waarin deze zich verheugen mocht, door Da Costa nooit genoten is. Hij was bij voorkeur de dichter van het hoogere, gelijk de andere van het huiselijk genre. Daar was in zijn' geest te veel, dat van de begrippen der tijdelijke meerderheid afweek; in zijn trant te weinig, dat gelijkelijk onder aller bereik viel; en geheel zijn dichtgeest en dichtgave had iets zoo gansch bijzonders, dat het onmogelijk aan de eene zijde weerklank kon vinden zonder aan de andere zijde weerstand te wekken. Maar zij, die bij den tijdgenoot het meest in den smaak zijn, staan daarom niet altijd het hoogst in de schatting der nakomelingschap; en zoo Da Costa als dichter niet geheel de man *van* zijn' tijd is geweest, het komt ook daarvan, dat hij, niet buiten, maar *boven* zijn' tijd heeft gestaan. Meer bovendien dan wij berekenen kunnen, heeft de antipathie tegen Da Costa's godsdienstige richting op zijne waardeering als letterkundige en dichter gewerkt.

Da Costa werd den 14 Januari 1798 te Amsterdam geboren uit een deftig geslacht, tot de Portugeesch-Israëlitische Kerk behorende. Hij ontving een zeer zorgvuldige opvoeding, en reeds op zijn vijftiende jaar kwam hij met Bilderdijk in aanraking. Da Costa, die uitsluitend de Latijnsche poëzie beoefende, had ook beproefd de hand aan de Nederlandsche luit te slaan. Een vrucht van deze proefneming werd Bilderdijk getoond, die den jongeling zijn ingenomenheid met de dichtproeve persoonlijk te kennen gaf, weinig vermoedende, dat deze jeugdige Israëliet zijn jonger in Christus worden zou, evenals hij, zijne dichtgaven wijdende aan den dienst des Heeren. Da Costa werd evenwel geen slaafsch navolger van Bilderdijk; zijne poëzie leeft haar eigen leven, spreekt haar eigen taal, draagt haar eigen aangezicht en bekoort door haar niet gevolgd en onnavolgbaar schoon. Op aansporing van Tydeman liet Bilderdijk zich overhalen den jon-

geling den weg te wijzen in den doolhof van het Romeinsche Recht, en hem tot de Academische lessen voor te bereiden. Toen zijn meester in 1817 naar Leiden vertrok, was Da Costa hem daarheen reeds voorgegaan, en van nu aan werd de omgang tusschen beiden steeds vertrouwelijker. Een der gewichtigste gevolgen hiervan was, dat Da Costa, na in de Rechten en Letteren gepromoveerd, en kort daarop met zijne nicht Hanna Belmonte gehuwd te zijn, met zijne vrouw en zijn' vriend Abr. Capadoce in 1822 openlijk tot de belijdenis van het Christendom overging.

Wat bij deze omwending in zijn hoofd en hart omging, heeft de dichter onder woorden gebracht in zijn Hymne in 1826 te Amsterdam uitgegeven, ten opschrift dragende: *God met ons*. Wat het lied *De Voorzienigheid*, met dat aanbeddend en dankend en jubelend GOD ZAL ZORGEN ten slotte, in de poëzie van den Jood is, is de zang *God met ons* onder de gedichten van den Christen: de verhevenste proeve van hetgeen de dichtgeest in zijn stoutste vlucht, onder de bestraling en verwarming van het LICHT van BOVEN vermag. Welk dichterlijk en vooral welk christelijk hart kan hem ooit vergeten, dien prachtigen aanhef van dat prachtig gedicht, door Bilderdijk niet alleen „een overheerlijk vers” genoemd, maar waarvan hij uitriep: „’t heeft, zoo ik ’t gevoel, geene wederga!”:

In diepten verzonken van leed en ellende,
 Het hart in bedwelmende droomen verward,
 Door prikkels van onrust, wier bron ik niet kende,
 Gedreven, gefolterd tot eindloze smart,
 Heeft de aarde mij lang in mijn dorheid gedragen,
 In morrende wanhoop aan wereld en lot:
 Een knagend verlangen verteerde mijn dagen,
 Een woede van honger naar zielengenot.
 Ik zocht het, ik riep enz.

Sedert zijn bekeering tot het Christendom was Da Costa een ijverig kampioen voor de eere van Christus en, evenals Bilderdijk, een pleitbezorger der anti-revolutionaire staatkunde. Zoo kwam hij reeds in 1823 te berde

met zijne *Bezwaren tegen den geest der Eeuw*, met welk pamflet hij den eeuwgeest de handschoen toewierp, een strijd aanbindende, dien hij tot zijn' dood doorstreed. Wat dien strijd betreft, moet zelfs een tegenstander van des dichters anti-revolutionaire staatkunde getuigen, dat hij alles behalve windmolens gold; dat de stroom, waartegen Da Costa oproeide, een werkelijke macht was; dat het voorwerp, waartegen Da Costa streed, door dezen niet voor een luchtverheveling werd aangezien, maar steeds voor een wezen van vleesch en bloed, hetgeen getuigt voor de scherpte zoowel als voor de ruimte van zijn' blik. Da Costa's pijlkoker trilde van wege de menigte der pijlen, en die pijlen troffen doel.

Toen Da Costa op 15jarigen leeftijd met zijn *Lof der dichtkunst* de goedkeuring van Bilderdijk verwerven mocht (zie bl. 241), „gaf hij de Latijnsche Muse haar afscheid.” Hij beproefde toen eerst vertalingen uit het Grieksch, en wel naar den treurspeldichter Eschylus; maar „eerst wezenlijk als Dichter ontwaakte ik”, zoo verhaalt hij ons, „toen in mij de Israëlitische zelfbewustheid ontwaakte; toen voor mij, na lang dobberen tusschen een filosofisch Deïsme en een zucht naar positieve Godsdienst, het voorleden mijner natie tot historie van Gods Openbaring en Wereldregeering geworden was; toen mij de bestemming van dat volk, de toekomst der wereld en de eenige weg tegelijk van eigen zielsbehoud begon helder te worden in Mozes en de Propheten — straks in de openbaring des Nieuwen Testaments in het Evangelie des Naams van Jezus Christus. De eerste bladen en bloesems dier nieuwe poëzy, zoowel als de geschiedenis harer eerste wording, zijn nedergelegd in den Dichtbundel van 1821 en 1822.” Die bundel bewijst, hoezeer Da Costa ook als Dichter verwant was aan den geest zijns meesters; maar toch handhaafde hij daarbij, als een echt dichtgenie, zijn volkomene zelfstandigheid in vorm en opvatting. En daarin leeft een gloed, een verheffing, die

zeldzaam het deel is der „Barden van het Noord.” Uit dien bundel blijkt, dat hij recht had uit te roepen:

„Ik ben geen zoon der laauwe Westerstranden!

Mijn Vaderland is daar de zon ontwaakt!

En als de gloed der Libyaansche zanden;

Zoo is de dorst naar Dichtkunst, die mij blaakt!”

Men kan het dichterlijk leven van Da Costa, dat zich over meer dan 40 jaren uitstrekt, gevoeglijk in twee verschillende tijdperken splitsen, t. w. het tijdperk vóór en ná zijn bekeering, terwijl ook het laatste door het onovertroffen lied *Vijf en twintig jaren*, in 1840 verschenen, in twee ongelijke helften gedeeld wordt.

De tijd, die na Da Costa's bekeering inviel, was een tijd van stilzwijgendheid op dichterlijk gebied. Het schijnt, dat hij na die gewichtige kentering in zijn leven den tijd te kostbaar achtte om dien aan de poëzie te besteden. Liever besteedde hij zijn' tijd aan die wekelijksche voordrachten, wier geniale vorm en bezielde uitspraak ook hen boeiden, die zich door haar' inhoud niet voelden aangetrokken. En geen wonder! ook in zijne voorlezingen, of liever in zijne improvisaties op den bekenden en door velen geliefden Vrijdagavond, stroomde de poëtische ader, zij het al niet in rijm, dan toch in het dichterlijkste proza. Niet alleen, wanneer de dichter op poëtische wijze het beeld van andere dichtgenieën met Rembrandtsche trekken en coloriet schilderde, maar ook bij de behandeling van andere historische of Bijbelsche onderwerpen, goot Da Costa over het voorwerp zijner beschouwingen den stralengloed zijner poëtische spelingen en combinaties uit. Zoo werd het mogelijk, dat hij rondom zijn' spreekstoel, zoo dikwijls den drievoet den Pythia gelijk, de meest verscheidene geesten vergaderde en, waar hij zich had nedergezet om voor hoog en laag het Evangelie of de Gewijde geschiedenis te bespreken, zich behalve zijne geestverwanten op dit gebied ook menig aesthetische letterminnaar of geniale kunstenaar aan zijne voeten nederzette om te bewonderen, waar de andere geloofde en aanbad; om aan den dichter redenaar een hulde te

brengeu, die hier door den Evangelist-prediker werd be-geerd noch gezocht. 's Redenaars uitweidingen bij die gelegenheden waren nu en dan vol van juiste opmerkingen, geniale blikken, treffende anekdoten maar ook soms, hoezeer altoos een diepe ernst ten grondslag lag, van een gemeenzaamheid, die aan het alledaagsche, van een luim, die aan het boertige grensde.

Eindelijk ontwaakte Da Costa's muze weder en openbaarde haar wezen deels in dat gedicht van zoo breede opvatting, *Hagar* getiteld (1847), deels in die krachtige, eigenaardige dichtstukken, welke men later samengevat heeft onder den naam van *Politieke Poëzie*. Men heeft hier als het ware de voortzetting zijner prediking, zijner proza-voordrachten, in rhythmischen vorm, waarin hij beter vermocht de fijnste en gevoeligste nuances van zijne gedachten weder te geven. Hij heeft zelf de juiste opmerking gemaakt, dat aan deze poëzie wel iets van den prozavorm kleefde; maar het is misschien door dien vorm, dat deze gedichten, met name de *Vijf en twintig jaren*, zoo ingrijpen in de werkelijkheid, waardoor dit stuk vooral tot het oorspronkelijkste en karakteristiekste van al zijne dichterlijke voortbrengselen wordt gestempeld. Na een stilzwijgen van vijf en twintig jaren was Da Costa in menig opzicht veranderd; de jongeling was man geworden: man in de volle rijpheid, kracht en werkzaamheid des levens; die het scherpziend oog wijd om zich heen sloeg, hoog naar boven opwaarts hief en diep naar onder liet nederdalen. Dit bewees zijn *Vijf en twintig jaren*, dat hij ten jare 1840 in de zaal van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, staande tusschen Rembrandt's *Nachtwacht* en de *Schuttersmaaltijd* van Van der Helst, met de beeltenissen der Oranjevorsten en andere schatten der Nederlandsche kunst omgeven, met zeldzaam succes voordroeg. Voorzeker, zelden droeg een Koninklijke benoeming rijker vrucht dan de benoeming van Da Costa in 1839 tot medelid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut.

De vorm van het gedicht *Vijf en twintig jaren* is uiterst vreemd: ja, de aanhef der onderscheidene afdeelingen doet aan den stijl der kroniek denken: „'t Zijn vijf en twintig jaar! Het ZEVENTIENDE JAAR der e e u w! 't Jaar TWINTIG!” Maar welhaast verandert de toon, de kroniek wordt historie, door een dichterlijke pen in korte, krachtige trekken beschreven, of liever als in een missale der middeleeuwen in beelden met goud en kleuren gemaald. Straks gaat de historie over in poëzie, het kleine epos wordt lierzang, een lierzang, die zich soms tot de verhevenste vlucht verheft en dan ook eindigt in een hymne, waarin al de pracht en kracht en macht der Da Costiaansche dictie zich in al hare stoutheid en verheffing vertoont. *Vijf en twintig jaren* leidde en wijdde een nieuw tijdperk van de poëzie van Da Costa in. Eenmaal op dit gebied den voet gezet hebbende, ging hij daarop verder voort. Hij werd nu bij uitnemendheid de dichter van de *Zangen des tijds*. Een tweede proef in dit genre gaf hij bij de voorlezing van het lied *Wachter! wat is er van den nacht?* Met denzelfden arendsblik van den zanger van de *Vijf en twintig jaren* doorwandelde Da Costa nu een nog uitgebreider terrein; zijne schilderijen, thans niet zoozeer van het Verleden als wel van het Heden, zijn uitvoeriger, gedetailleerder, geavanceerder van toon. Meer nog dan des dichters inzicht in het Heden is in het *Lied des Wachters* zijn profetisch uitzicht in het Morgen. Dat poëzie en profetie nauw verwant zijn, wordt vooral in dit lied openbaar. Boven (zie bl. 231 e. v.) gaven wij een profetisch gedicht van Bilderdijk ten beste; maar waarlijk, het scheen of diens profetenmantel op Da Costa gevallen was. Immers, Da Costa's lied in 1847 verkondigde als bij voorbaat en voorraad den orkaan, die na weinige maanden zoo vreeselijk over Europa, en eenigszins ook over Nederland, zou uitbreken. De nader en nader trekkende donder rommelt, als het ware, in den paukentoon van zijn lied, en het eerste flikkeren van het losbarstend bliksemvuur bliksemt uit zijne snaren ons tegen.

Overigens echter is ook nu wederom de vorm aan dien van de *Vijf en twintig jaren* gelijk. Wat van deze beide gedichten geldt, kan met weinig verandering ook van de beide politieke Zangen 1648 en 1848 en *De Chaos en het Licht* gezegd worden. Uit deze zangen blijkt, dat de dichter de wederkomst des Heeren als nabijzind verwachtte.

Nu eenmaal de dichtader weder aan het vloeien was, dichtte Da Costa naast de uitvoeriger historisch-didactische Zangen des Tijds nog menig ander schoon of bevalig lied, dat bewees, hoe hij zich met gemak in onderscheidene genres bewegen bleef. Zoo danken wij aan hem de schoone Ode *Orleans*; de geheel eigenaardige zangcoupletten, geheel Sionitisch beide in inhoud en vorm, ten opschrift hebbende: *Bij de rivieren van Babel*; het bekende en geroemde *Aan Nederland in de lente van 1844*, een danktoon bij Neêrlands redding uit financiëelen nood, met het karakteristieke slot:

Zij zullen het niet hebben,
Ons oude Nederland!

een weêrgalm op het zoogenaamde Rijnlied van Bekker behelzende, dat toen bij onze Duitsche naburen tot een wekstem strekte aan de natie tegen de gevreesde herneeming van den Rijn door de Franschen. Maar behalve deze gedichten van nieuweren oorsprong, verzamelde de dichter ook hetgeen van vroegeren tijd herkomstig tot nu toe het licht niet had gezien en vormde daaruit zijn bundel: *Zangen uit verscheidenen leeftijd*. Natuurlijk heeft niet alles in dien bundel gelijke waarde, maar hij is daarom merkwaardig, omdat de verzameling ons de taak gemakkelijk maakt den grooten zanger van stap tot stap op den weg zijner poëtische ontwikkeling te volgen.

Op andere tijden klonken weêr andere tonen van meer opzettelijk Bijbelsch karakter; dan was het, als keerde de dichter tot de eerste liefde zijner jeugd terug. Dan dichtte hij de *Hesperiden*, *Avondbloemen*; en schonk

ons *Hagar*, het overschoone gedicht, waarin de merkwaardigste historische bijzonderheden, minder van Hagar, dan wel van Hagars nakroost, in schilderachtige trekken opvolgen, met den telkens wederkeerenden aanhef: „De moeder Ismaëls!” Eenigszins in denzelfden trant zijn *Elisabeth*, *Ezechiël*, *David*. Ook in de romancen *Uit Palestina* en *Uit Portugal* bruist het oude Joodsche en Spaansch-ridderlijke bloed als in de dagen van vroeger weêr op, terwijl de fragmenten uit Homerus aan de klassische studiën der jongelingschap, en die uit Tasso en Milton aan de aesthetische oefeningen van latere jaren herinnerde. De laatstgenoemde navolgingen werden gedicht om in Voorlezingen over genoemde dichters te worden gebruikt.

Nog menigmalen, ook toen Da Costa van zich zelve reeds als van „een oud man” begon te spreken, sprankelde het vuur der jeugd in een vuurstraal van dichtvonken heerlijk op; maar weinig kon vermoed worden, dat des dichters zwanenzang het prachtig meesterstuk *De slag bij Nieuwpoort* zijn zou. Welk een schildering van Nederlandsche jammeren, beproevingen, reddingen; welk een geestdrift voor den heldenmoed van Nederlandsche vorsten en edelen; welk een vaderlandsch hart, waarin het denkbeeld kon rijzen om ten slotte de schimmen van Willem I en Marnix op Nieuwpoorts duin te doen dalen, terwijl het bazuingeschal op eenmaal vervangen wordt door het gewijzigd *Wilhelmus van Nassouwe*, en straks:

D' Overwinnaar, in het stof gebogen, bidt!

Waarschijnlijk is de nauwgezette studie, die dit dichtstuk voorafging, de oorzaak, dat menigeen het pas bij een tweede of derde lezing in al zijn volheid geniet. Weinig dacht de Haarlemsche boekhandelaar Van Brederode, toen hij op het denkbeeld was gekomen om, naar den heerschenden smaak dier dagen, bij de uitgave van tien lithografisch uitgevoerde platen, copieën van bekende historische schilderstukken, even zoovele dichters uit te noodigen om daarbij bijschriften te vervaardigen, — wei-

nig dacht hij, dat die inval aanleiding geven zou tot de geboorte van een dichtelijk meesterstuk gelijk *De slag bij Nieuwpoort*. Wat meer is, Da Costa zelf dacht daaraan van verre niet. Hij nam gereedelijk het aanzoek aan om het schilderstuk van den Vlaamschen schilder De Keyzer, Maurits grootste heldenfeit voorstellende, met eenige dichtregelen te commentariëeren, en daarbij nauwelijks iets anders te doen, dan hij vroeger bij een dergelijke prentverbeelding van Voltaires graf had gedaan. Maar ziet, nauwelijks had hij zich afgevraagd, hoe het onderwerp aan te grijpen — of het onderwerp greep hem aan; zijn dichtgeest werd vaardig, en als een schilder, die al spelend een potloodschets op het papier werpt, maar die van lieverlede met zijn eigene schets ingenomen raakt, alzoo verging het Da Costa, toen hij, al dichtende en studeerende, *De slag bij Nieuwpoort* ten papiere bracht. Evenals in *Hagar* werd in *De slag bij Nieuwpoort* openbaar, welk een vlucht de poëzie van Da Costa nemen kon, als des dichters verbeeldingskracht vrijelijk leunen kon tegen zijne geschiedkundige herinneringen; dan toch bracht hij gedichten voort of episoden van gedichten, waarvan men naar waarheid zeggen kan, dat hunne wederga nergens in onze letterkunde aangetroffen wordt.

O morgen, de roemrijkste stonde zijns levens! roept Potgieter bij het herdenken der voordracht van de *Vijf en twintig jaren* uit. Maar inderdaad, er is in Da Costa's dichtelijk leven een avond geweest, die met dien morgen harmonisch samenstemt: de avond van 14 Januarij 1859. Dien datum was Da Costa 61 jaren en den avond van dien dag besloot hij niet in den huiselijken kring maar in „het Wapen van Amsterdam” op het Rusland te midden zijner gewone hoorders van „den Vrijdag” te vieren. Bovendien noodigde hij nog een 50-tal belangstellende vrienden en kunstminnaars uit om de feestelijkheid van dien avond te verhoogen. Dien gedenkwaardigen avond droeg de jubilaris *De slag bij Nieuwpoort* voor, na eerst, ter verduidelijking, het gedicht en détail te hebben toe-

gelicht. Moeielijk zou het zijn de geestdrift zijner hoorders te beschrijven. Ter kenschetsing van den vromen geest, welke Da Costa ook in deze roemrijke stonde zijns levens bezielde, is het niet onbelangrijk op te merken, dat de dichter, nadat een zijner vienden hem uit naam van alle gasten hartelijk dank zeide voor het genotene, zijnen Heer de eere bracht als de BRON, waaruit ook hem alle goede gave, de dichtgave incluis, geschonken was.

Toen in den aanvang dezer eeuw ons vaderland een Fransch wingewest geworden was, wendde de blik van Helmers zich naar een roemrijk Eertijds, toen een Maurits op de hoogten bij Nieuwpoort op Spanjes legerbenden de overwinning bevocht. En het was voorwaar geen wonder, dat een nazaat onzer krachtige vaders liever verwijde in die dagen van grootheid dan de luit stemde voor een' Franschen dwingeland. Toch haalt de *Slag bij Nieuwpoort* van Helmers niet bij dat andere gelijknamige gedicht, dat wij van Da Costa bezitten. Hier schuilt beurtelings een talent, welks toegezegde populariteit bij de nakomelingschap, zoo niet bij den tijdgenoot, oneindig grooter waarde bezit dan de vluchtige opgang, waarin een muze als die van Helmers zich verheugen mocht. Da Costa's meerderheid blinkt hier in alles en in alle opzichten uit: in de waarheid der voorstelling, in den overvloed der denkbeelden, in de juistheid der vergelijkingen, in de kracht en zuiverheid der taal, in de mechaniek der versificatie, en allermeeest in die verhevenheid van opvatting, welke de ware maatstaf is van de grootte der dichterlijke geesten.

Zeer in het kort volgt hier een schema van het gedicht: In 1567 was het niet slechts nacht in Nederland, maar was het ook nacht in Nassau, aan het hof dier prinsen, welke zich weldra verbinden en het zwaard zouden aangorden tot stichting onzer vrijheid. De prediking van het hervormd Christendom, ontaard in beeldstormerij, had van de zijde des Konings van Spanje een geduchte vervolging in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden uit-

gelokt. Letterlijk te vuur en letterlijk te zwaard werd het nieuwe geloof in deze gewesten tot uitroeiens toe onderdrukt. Dan ziet, terwijl hier te lande de bijl zwaaide de houtmijt rookte, alles kwijnende; terwijl ook het gemoed van Prins Willem in den vreemde met bange zorgen om huis en staat was vervuld, — kwam op den geboortedag van straksgenoemd jaar een vriendelijke ster te midden van deze dubbele duisternis doorbreken en spelde uitkomst. — Het best kan men deze inleiding van het gedicht vergelijken bij die muziekstukken voor het kerkorgel, wier aanhef vol weemoedige dissonanten zich oplost als in een vreugdekreet, gelijk ook het geval is met de ouvertures van sommige ernstige opera's van groote meesters. — De vermelding van de geloften der vorsten van Nassau geeft den dichter gelegenheid een parallel te trekken tusschen den held des gedichts, Prins Maurits, en een' anderen prins uit dat heldhaftig geslacht, Graaf Willem Lodewijk, Maurits' getrouwe wapenbroeder. Zeer schoon worden hier beschreven, en worden vergeleken bij een' wedstrijd op het schaakbord, de gangen en wendingen van twee legers, ingericht overeenkomstig de regelen der nieuwe krijgstaktiek of „legerscheidingskunst", door toedoen ook van Maurits ingevoerd. — Volgt een terugblik op de vele en groote gebeurtenissen in Vlaanderen sinds het jaar 1500, het geboortjaar van Karel V te Gent, met zinspeling op het veelbeteekenend geschenk der Nederlandsche abten aan den jonggeborene: een Bijbel, met het opschrift: „Onderzoekt de Schriften!" — Deze terugblik dient tot inleiding op de beschrijving der voorbereidselen voor den strijd in Vlaanderen, dien de overwinning bij Nieuwpoort kronen zou: hoe aanvankelijk alles tegenliep, hoe de strijd lust van Maurits' soldaten na de ontschepping ineenzonk, hoe Graaf Ernst Casimir er slechts met opoffering van veel volks in slaagde, dat Maurits gelegenheid bekwam zijn leger in slagorde te scharen, maar hoe niettemin — toen het oogenblik naderde en de twee vijandelijke legers als twee onweders uit onderscheiden rich-

ting op elkander uittrokken — de Prins goeden moed bleef houden en alle voorzorgen nam om aan de zijnen een gunstige stelling te verzekeren. — Hier breekt de dichter af voor een poos en houdt revue over de Spaansche zoowel als over de Nederlandsche slagorden. Met tusschen de zestig en zeventig eigennamen van krijgsoversten, sommige welluidend, de meeste onbuigzaam, wordt hier een spel gespeeld, zooals alleen een meester in de versificatie bij machte is te doen. Het best geslaagd is, aan het slot des overzichts van het leger der Staatschen, de korte herinnering aan Frederik Hendrik, en aan het slot evenzeer van de wapenschouwing over de Spaansche legermacht, de apostrofe aan Mendoza. — Middelerwijl is de veldslag aangevangen en de vraag hangende: „Zal Nederland stand houden of vergaan?” Drie-erlei is de stemming van hen, die in gedachten deel nemen aan het gevecht: te Ostende, met verdeeld gemoed, buigen, met Graaf Ernst Casimir in hun midden, de afgevaardigden der Staten van Holland de knieën en smeken om de zege voor Nederland; om die zege bidt ook, te Brussel, in de eenzaamheid, neergevallen voor een kruisbeeld, de eenmaal aan zijn' vader ontroofde en naar Spanje gevoerde Filips Willem van Oranje, de oudere broeder van Maurits, hier gekomen om deel uit te maken van den hofstoet van Albertus; te Brussel insgelijks, maar niet om 's Hemels zegen over Maurits af te smeken, herdenkt Isabella het gewicht van den strijd; zij voorspelt aan hare staatsdames de zegepraal van Albertus en verheugt zich bij voorbaat in de vernedering van den Steddewinger. — Doch deze; en hiermede brengt de dichter ons naar het slagveld terug, in het heetst van den strijd; Maurits maakt zich gereed tot een' beslissenden aanval; gelijk als droeg hij kennis van de trotsche en voor hem smadelijke taal der Aartshertogin. En, als had tevens op dien dag een Nassau zich op een' Habsburg te wreken over de nederlaag drie honderd jaar vroeger op dien eigen dag door een Habsburg aan een Nassau toe-

gebracht, hij weet het leger uit zijn stelling te dringen en daarna op de vlucht jagen. Nog vóór zonsondergang was het pleit ten nadeele van Spanje beslist. — De dichtster evenwel is met het einde van den slag niet ook gekomen aan het einde van zijn lied. Hij heeft ons nog te verhalen van een gezicht, dat gezien en van een' lofzang, die gehoord werd :

Men zegt, dat op dien stond, bij 't donderen der bazuinen,
Twee groote schaduwen gezien zijn op de duinen,

De een, prinslijk van gestalte, en met de rechterhand

Geslagen op het hart, en die voor God en 't land

Door 't opgetogen oog zoo wel erkenbre wonde,

Terwijl de linker aan den halsvriend (Aldegonde

In zweem en zwier gelijk!) zich vasthield, beider oog

Met dankbren weemoed, dan geheven naar omhoog,

Dan weêr omlaag gewend naar 't strand, en naar die velden

Pas van het bloed doorweekt der Nederlandsche helden.

't Bazuingeschal, op eens, ging over in een lied

Dat de echo opving uit een roerend wolkverschiet....

En dit lied, dat den slotzang vormt van het gedicht, behelst op de zangmaat van het aloud *Wilhelmus van Nassouwe* een dier lyrische ontboezemingen, waaraan de lezer van Mr. Da Costa's politieke zangen zich gaarne door hem, en reeds vóór hem door Bilderdijk, hebben laten gewennen.

Daarna nog slechts deze vier statige regels :

Dus 't lied naar Marnix' hart. — Met wapperende veder

Keert Maurits' ruitery van 't eenzaam slagveld weder.

Geen vijand zag zij meer op dees haar laatsten rid! —

Maar de Overwinnaar, in het stof gebogen, bidt.

In oorspronkelijkheid en zeggingskracht bij warmte en dichterlijk gevoel; in het dienstbaar maken van rijke historische kennis aan de stoffeering der poëzie; in het overzien uit dichterlijk oogpunt van gansche tijdvakken der geschiedenis, staat onder onze dichters van den tegenwoordigen tijd Mr. Da Costa zoo niet alleen, dan toch ongetwijfeld bovenaan. Niemand van onze hedendaagsche dichters kan in Da Costa's genre met hem wedijveren. Dit genre, wel is waar, is niet van de buigzaamste; er is iets stroefs en strengs reeds in de keuze der

bij voorkeur behandelde onderwerpen; er zijn stoffen onder wier behandeling bij andere dichters achterblijft; doch waar hij zich, gelijk ook wederom in *De slag bij Nieuwpoort*, beweegt op zijn eigen terrein, doet hij dit met een meesterschap en een kracht, die ten volle onze bewondering verdienen.

De slag bij Nieuwpoort was des dichters laatste zang, door hem nog voorgedragen in een vergadering der Maatschappij van Fraaie Kunsten en Wetenschappen te Amsterdam, en voorts te 's Gravenhage en te Rotterdam. Slechts eenige nagalmen van de bewogen en bezielde luit volgden nog: de *Gelukwensch aan meester en arbeiders ter drukkerij op het Spaarne*, een dank- en juichtoon bij de voltooiing van de uitgave van den *Bilderdijk*, en de opdracht dier gulden reeks *aan mijne geliefde gade*. *Bilderdijk* was de eerste geweest, die Da Costa's dichtgave met kracht had doen ontwaken. — *Bilderdijk* zou ook de laatste zijn, wien de dichterlijke uitstorting van het gemoed zijns trouwen jongers zou worden gewijd! In dien *Gelukwensch* klonk, als een verre nagalm een toon van herinnering aan het *Lied van de Klok* van Schiller, wien het Deutsche volk juist in die dagen feestelijk herdacht (het was honderd jaren geleden, dat deze groote onder Duitschlands dichters geboren was).

Da Costa was een smartelijk sterfbed bereid; zijn sterfen evenwel gaf, gelijk zijn leven, getuigenis van zijn onwrikbaar geloof in zijn' Heer en Heiland. Den 28 April 1860 ontsliep de vrome dichter. Door personen van allerlei rang en stand werd het stoffelijk overschot van Da Costa grafwaarts geleid en bij de groeve werd menig woord van eerbiedige hulde gesproken. Men heeft de opmerking gemaakt, dat bij de verschillende toespraken te weinig rekening is gehouden met den kunstenaar en dichter, doch dan zij tevens opgemerkt, dat Da Costa als met veege hand aan het einde van zijne levensschets van *Bilderdijk*, den menschen den dichter het woord van zijn' vriend De Clercq tot het zijne maakt:

„De lof van tijdgenooten is kort van duur, de toejuiching van het nageslacht onzeker, de lauwerkrans van den dichter verwelkt, maar WIE IN DEN ZOON GELOOFT, HEEFT HET EEUWIGE LEVEN.” In Da Costa was mensch en christen en dichter één. Zijne lier was een tiensnarig instrument, maar alle snaren waren klinkende in éenen grondtoon en altijd ter eere

Van den Eenigen en Eenen,
Die uit harten harpen van
Dichtmuziek formeeren kan!

Geen beter grafscript zou men boven Da Costa's graf kunnen plaatsen dan er op gebeiteld staat in de dubbele leus van twee familiewapens van den dichter en zijn gade, der Da Costa's en Belmontes, daarop in relief aangebracht; „Firmesa — Virtute et Fide: Standvastigheid — Deugd en Geloof.

Wanneer Hasebroek spreekt van een tiensnarig instrument, waarvan alle snaren klinken in één grondtoon; en Busken Huet het talent van Da Costa omschrijft als een lier met ééne snaar, willen beiden eigenlijk hetzelfde te kennen geven n.l., dat de poëzie van Da Costa ten allen tijde gediend heeft ter verheerlijking van den Naam des Heeren. Acht Hasebroek dit waarschijnlijk uitnemend en vindt Husken Huet het wellicht te sober, ook deze laatste moet erkennen, dat Da Costa liederen gezongen heeft als vóór hem geen Hollander aanhief, en niemand in gelijke mate de kunst verstaan heeft den metalen historiestijl van Hooft te smelten en vloeibaar te maken in de kroes van Vondels lyriek.

Da Costa was een onovertroffen meester in het hanteeren van de vaderlandsche taal; en indien ooit iemand twijfelde, of de studie van het Bijbelsch Nederduitsch der Statenvertaling wel inderdaad vruchtbaar kan worden gemaakt aan de bezieling van onze poëzie, zou de eenvoudige kennismaking met Da Costa's dichtertelijke nalatenschap voldoende zijn om hem van die aarzeling voor altijd te genezen. Aan Da Costa is gegeven geweest, het-

hetgeen onder millioenen zijner tijdgenooten aan niet meer dan aan enkelen gegund werd: iets oorspronkelijks en onnavolgbaars te scheppen, een kunstenaar te zijn, die medegeteld wordt onder de eersten. Door zich onbevooroordeeld over te geven aan den machtigen stroom van zijn inschappen schoonheids- en welluidendheidsgevoel heeft hij vaak prachtige resultaten bereikt. Da Costa heeft bezielend gewerkt en zal voortgaan dit te blijven doen tot in een verre toekomst.

DE SLAG BIJ NIEUWPOORT.

NAAR DE UITGAVE VAN J. P. HASEBROEK.

DE SLAG BIJ NIEUWPOORT,

EENE BLADZIJDE UIT DE GESCHIEDENIS VAN

NEERLANDS ROEM EN GROOTHEID.

Hoe zag in Nederland de zon zoo rood, de straten
zoo doodsch! Kasteel en Burcht van Edelliën verlaten!
der burgren voorhoofd bleek en klam, terwijl de lucht
van 't zwaaien van het zwaard, den val der bijlen zucht,
de houtmijt riekt en rookt, — het lied der Martelaren,
gestemd in ballingschap en bange doodsgevaaren,
tot op 't schavot niet zwijgt van God en van het Lam,
tot dat het stikt in 't koord, of wegsterft in de vlam!

Hoe viel een nacht zoo zwart op Nederland, na dagen
als sinds de Aposteleeuw geen latere eeuwen zagen!
Want ook tot Nederland was doorgedrongen 't Woord
uit Wittenberg herleefd, en 't had van oord tot oord,
van Henegouwen en Artois tot aan de stroomen
des Amstels voortgesneld, de harten ingenomen, —
uitwendigheden, door der eeuwen duur versteend,
ontworteld, — plechtigheên van 't Heidendom ontleend,
of opgegraven uit de schaduwwet der Joden,
geheel haar grond betwist van menschlijke geboden,
voor schitterschoon of schijn der rechten van „het Waar”
gehandhaafd, — 't licht der Schrift op zijnen kandelaar
herplaatst, — de zuivre bron ontzegeld van het Leven, —
den eengen Middelaar Zijn eeuwige eer hergeven!
Het nieuw ('t aloud!) Geloof had, elken dwang ten spijt,
Conscientiën geschokt, conscientiën bevrijd!
't Had volle vijftig jaar, door KARELS bloedplakaten
gedreigd, gedrukt, gevoed, vervolgren en soldaten
in lange duldzaamheid het weërloos hoofd geboôn;
straks, in den grooten naam van Gods gezalfden Zoon,
Zijn smaad en kruis getroost, dat hoofd omhoog geheven
om van zich-zelf voortaan een rekenschap te geven,
waaruit niet de onschuld slechts, maar de eisch der Waarheid
bij middagzonnelicht, in de openbare preek! bleek

En op die prediking, die versche wedergeving van 't levend Bijbelblad, was in het Land een beving en koking als der zee vernomen, en een schaar, men weet niet door wat geest gedreven of van waar vergaderd, had op eens bewustelooze handen aan beeld en kunst gewaagd van Kerk- en kloosterwanden, en 't zij haar ijver of haar plonderlust gekoeld als met der stormenvaart. De daavring was gevoeld tot in Segovia en 't koninklijke klooster naar 't streng model geraamd van foltering en rooster (1), weleer door Heidnen van LAURENTIUS, maar toen voor Christenen bereid door Christenen, ten zoen der nieuwe ketterij, — het eigen Woord des Heeren.

Om 't misdrijf met één slag zijn Volken te verleeren, van 't pestgif eens voor goed te zuivren heel het Land, zond weêr de Koning 't zwaard, het zwaar in Alva's hand, en met dat zwaard, het vuur. Van edel en onedel, van Roomsche en Onroomsche, trof de bliksemstraal den schedel, uit de onheilzwangre wolk van 't Zuiden aangesneld. De steden zijn vernauwd tot kerkers, 't verre veld met vluchtelingen als bezaaid, wier herten bloeden om have, om gade en kroost, verbleven aan het woeden van 't Spaansche Veemgericht. Een wijl nog! en het woord van Vrijheid, 't woord van Heil is door 't geweld vermoord, — maar niet die liefde, die geen waatren kunnen blusschen, geen graf verslinden, die ook nu de JUNIUSSEN ontsteekt (2), en drijft om, meer dan immer onvervaard, 't geloof te prediken, dat harten wederbaart, in huizen, van den gloed der markt- en martelvuren beschenen, — onder 't dak van afgelegen schuren, — in katakomben, afgesloten voor het licht, waarin de herder zijn verstrooielingen sticht.

Wie maalt, doorluchte Prins! in de aakligheid dier tijden het grievend boezemleed, het naamloos zielelijden, waarin, — had niet de Heer van Boven u beboed, — verzvonden ware uw hart, verslonden ware uw moed, die moed zoo hoog, dat hart zoo week en sterk te gader, ook waar u alles schijnt te ontzinken? Teedre Vader van Neêrland, op dien trap te Delft niet enkel, maar geheel een leeftijd dóór, gekoren Martelaar! o! zoo Gij, balling thands, den bijstand van een broeder op 't vroomme Dillenburg behoeft, ook nog een moeder (u lang van God gespaard) was noodig, waar uw hart zich aan ontlasten mocht van nog gantsch andre smart (3), — naast al die kwellingen, die bannen en die banden waarin de bloem vergaat van 's Konings Nederlanden, — de smart des kankers van een huislijks zielsverdriet,

zelfs voor geen Zwijger meer verzwijgbaar. Neen! hij ziet geen teedre **MONTPENSIER**, geen **ANNA** meer **VAN BUREN**, met hem één ziel, één zin, zich in die hachlijke uren ter zij staan, maar wie thands de Oranjekroon en eer en stamnaam naast hem voert, ach! eene die veel meer zijn stam en schande werd (4), zijn eedle borst een doren! Straks wordt, tot overmaat der vuurproef hem beschoren, zijn zoon, zijn eenge (5), — pand van onvergeetlijke echt in schier vergeten jeugd, — met schending van het recht van Brabants Hoogeschool, van d' erfrang van Oranje, — door **VARGAS** opgedaagd om, gijzelaar in Spanje, zijn Vader dag aan dag een pest te zien verklaard, heel 't Neêrlandsch volk een bent, 't licht van Gods zon onwaard.

o! Was 't in Neêrland nacht, van uur tot uur verdikking der tastbre duisternis, en van rondom verschrikking, — ook over Nassaus erf en Dilles oeverslot scheen op dien nacht van leed en ongenâ van 't lot geen morgen denkbaar meer, — voor tranen en gebeden de naad'ring tot Gods hart, waar 't mogelijk, afgesneden, en op herademing de laatste hoop verbeurd. Als, ziet op eens! aan 't zwerk een open wordt bespeurd; de dampen allerweeg verdeelden zich en weken; een vriendlijk sterrelicht (dat Neêrland, schier bezweken, en adem scheppe en juich!) begroette met een glans van welkomst en van heil d' alouden burchtslottrans! Wees welkom, teedre scheut, ten hoogen eik geboren (6)! Een zoon, op nieuw een zoon, was **WILLEM's** stam beschoren! Gij zult Graaf **MAURITS** zijn! de Vrijheid, in 't gemoed ontkiemd uws Vaders, straks met kostbaar burgerbloed beregend, wacht van u haar grond om op te bloeien, en in de ruimte Noord- en Zuidwaarts uit te groeien. Wees welkom aan de spits dier Machabeesche teelt van Wrekers, in Gods gunst aan Neêrland toebedeeld!

Want ja! om Neêrlands zaak met Nassaus zwaard te helpen, stond heel het Stamhuis op, de Leeuw met al zijn welpen ontlamde, en wenkte, of 't waar, van op zijn blaauwend veld den rossen Liebaart toe (7), om 's Vreemdlings aartsgeweld, zijn vloten en zijn vloek, zijn donders en zijn klingen, te trotsen en te staan. Daar brulden zij en gingen met statelijken stap, vereend van zin, op buit, op buit van oorlogsroem en heilige vrijheid, uit!

Zoo was het, toen de kamp werd opgevat met Spanje op dood en leven, zege of ondergang, Oranje door eigen broeders, eerst en teêrst, in elken nood gevolgd, of voorgestaan, bevond tot in den dood zijns vaders huis getrouw. Had niet een zelfde moeder

in nachtlijke gebeën aan der verdrukten Hoeder
 heel 't Vijftal toegewijd, ten dienste van Zijn rijk?
 Dien HENDRIK nog zoo jong, dien eenigen LODEWIJK,
 van wie de Mookerhei de lijken met het leven
 verslond (8), nadat voorlang „Graaf ADOLF was gebleven
 in Friesland in den slag (9).” Met zijner vaadren goed
 verbond Graaf JAN zich-zelf, en zijner zonen bloed (10)!

Ziet gij die zonen zich om 't nieuwe Stamhoofd scharen? —
 Bij 't aadlijk jachtvermaak? — In de ernst der doodsgevaaren
 van slagveld en beleg? — Een uitgelezen stoet,
 all' Ridders zonder vrees, all' Nassaus hoog van bloed,
 maar nederig van hart, — voor 't minst, wie u geleken,
 u, MAURITS trouwste vriend, en meer dan vriend gebleken,
 in 't kamp als in den raad u-zelfen steeds gelijk
 in vroomheid, ootmoed, deugd, Graaf WILLEM LODEWIJK!
 o Flonkerster, zelfs naast dien MAURITS niet verbleekend,
 maar vaak door zuivrer gloed nog boven hem uitstekend!
 o! zie ze t' zaam in 't veld, twee Duitsche Scipioos,
 of Dioscuren (11), maar wie hooger hand verkoos
 ten dienst van beter zaak en Vaderland. De harten
 der volkeren gaan meê, waar dees den vijand tarten,
 verrassen, fnuiken, slaan, te scheep, te paard, te voet,
 met uitgezocht beleid, met teugelloozen moed.
 De Spanjaard geeft zich lucht in smalen, dreigen, brallen,
 met Parma-zelf aan 't hoofd of plotsling overvallen
 of schrandere afgeleid, maar overal bestookt,
 van Schelde, Maas en Waal, tot waar de Dollart spookt. —
 Straks, als na tocht op tocht de lang geworden nachten
 tot schorsing van den kamp Natuurs bevelen brachten,
 gunn' 't Winterleger vrij aan Overste en soldaat
 voor 't afgerende lijf bij stilte of feestvreugd baat, —
 voor 't jeugdig Heldenpaar heeft geen verpoozing waarde,
 waarbij hun 't rustloos brein geen nieuwe plannen baarde
 van schade en nederlaag, den vijand toegedacht,
 en op de kaart reeds daár! Men ziet ze, dag en nacht,
 zich oefenen in de taal en krijgskunst van Oud-Romen (12),
 de tafel, lang en breed, door strijders ingenomen
 uit volgzzaam lood gebootst, om aan Quiriet of Griek,
 bij 't licht der Wetenschap, geheimen van taktiek
 of legerleidingskunst te ontwingen. Op de dreven
 van 't Haagsche ridderplein wordt de Oudheid in het leven
 herroepen, schild en speer hanteerend, naar 't bevel
 in nieuw-Teutoonsche spraak (13). Het manlijk kinderspel
 (waar was ter wereld ooit een scheppende gedachte,
 die niet een wuften hoop van halven waanzin achtte?),
 begroet met schampren spot, of glimlacht hoog en koel,
 rechtvaardigde weldra de diepten van zijn doel:
 geplant was de oorlogsschool, wier kloeke kweekelingen

der Middeneeuwen glans en glorie gaan verdringen
 door 't huwen van heur kracht aan regel, orde en tucht,
 bereekning, wetenschap, ja, wiskunst die, bevrucht
 door d'adem van 't genie, 't bereik vermenigvuldigt
 van 's Veldheers scheppingen. Geheel Europe huldigt
 den Stedendwinger, door wiens oog en staf bezielde
 het heir, geen rotsklomp meer die neêrploft en vernielt,
 maar levend lichaam werd. Zie met hoe rappe leden
 het op- en afwaarts streeft trots duizend tegenheden,
 straks op het slag-veld zelf en dicht en keert en zwenkt,
 zijn wendingen volvoert, zich inkrimpt of verlengt,
 en aanvalt of ontwijkt naar de aangeleerde wetten;
 of, stroomen langs en door, hier opdaagt om te ontzetten,
 daar ijlings aangerend als met een vlaag of ruk
 van storm of wervelwind, de panden stuk voor stuk
 van Neêrlands kostbaar erf op Spanje weer komt winnen.
 Niet anders dan wanneer met ingespannen zinnen
 twee spelers worstelen op 't vorstelijk schaakvierkant:
 het paard in dol galop, de toren langs haar rand
 of strakke rechtlijn, neemt man voor man gevangen.
 De vorstelijke Amazoon doorzuiert en dunt de rangen
 des Tegenkonings, wien, naar alle zijden bloot,
 geen keuze langer rest, dan overgave of dood!

Maar bij geen schaakstrijd, neen! tot meer dan dertigmalen
 beproefd aan vest bij vest, aan stad op stad, bepalen
 die zegetochten zich, steeds blinkender gelukt,
 waarvan de weêrgalm nog het nageslacht verrukt,
 en 't hart in vlammen zet van dichters en van helden!
 Onovertroffen Hoofd! men zag op de open velden
 uw krijgskunst even diep, uw krijgsvolk even stout.
 Getuigt het, Thieltsche heide, en torens van Turnhout!
 waar VARAX ruitren eens zoo hoog de borsten droegen,
 straks MAURITS honderden hun duizenden versloegen (14);
 en Neêrland riep: „Hij zag, Hij kwam, God overwon (15)!”
 het was de Morgenster van Nieuwpoorts gulden Zon!

Ontzachtlijk Guldenjaar! aan wat herinneringen
 uit twee en dertig maal voltogen jubelkringen
 sloot zich de duinzang aan, gehoord aan Vlaandrens kust! —
 Was Vlaandren, was de Kerk, zich 't uur nog wel bewust,
 toen 't opgetogen Gent met luide lofgezangen
 het vijftiende eeuwslot vierde, en op zijn schoot ontfangen
 en welkom juichen mocht d' aanstaanden Erfgenaam
 van grooten KARELS kroon, en van dit Neêrland 't zaam
 met Spanjes op één hoofd gedaalde Koningshoeden!
 Toen, wen zich groot en klein op dezen hoogtijd spoedden
 naar hofpoort of kapel, tot hulde of dankbetoon,
 in naam van Romes kerk aan haren nieuwen Zoon

door Neêrlands Abtenschaar de rol werd aangeboden der Schriften (16), met dat woord van Jesus, door de Joden in 't veeg Jerusalem vernomen: „Onderzoekt!” De stem, voor later stond niet vruchteloos geboekt, vond reeds in KARELS dag haar wonderde vervulling. Voor 't zwaard des Geestes sloeg het uur van zijn onthulling: de Bijbel aan den leek hergeven! Door de kracht van 't doorgebroken licht werd straks tot stand gebracht die machtige ommekeer, — die gisting, eerst, en scheiding van elementen, lang verbonden, — voorbereiding van nieuwe vormen, — waaruit ook Gij ontstondt, aloud Gemeenebest van 't Stichtsche Staatsverbond! Op eens volwassen en in vollen dosch geboren nieuw Neêrland! waart ge een plant tot hoogen groei verkoren? of slechts een wolkenbeeld, dat wegstuift? — Tachtig jaar van dwars door 't onweêr heen en rots- en strandgevaar voorbeeldeloozen koers beslisten 't, eer nog Vrede haar olie uitgoot op de branding! En gij mede, o strand van Nieuwpoort, waar der Helden blinkend bloed in 's Lands gedenkrol schreef: „Ja, God bleef Neêrland goed!”

Wat pracht van kielen, met wat vracht van oorlogslieden, voor Rammekens, vermoeit zich 't luchtruim te bespieden, of de adem, die de wolk haar richting geeft en vult, aan der tienduizenden ontstoken ongeduld haast laving brengen mocht van uit een frisch Noord-Oosten. 't Geldt Vlaanderen met dat heir! 't geldt om den Zeeuw te troosten! Duinkerken met die vloot! Hoe gaat ze Joost de Moor n 't turen op dat nest van waterwolven voor! hoe WARMOND, uit den stam dier oude WASSENAREN met Hollands varensvolk zoo monter op de baren, als aan der Eedler hoofd, sinds Holland Holland heet, ter kruisvaart en tournooi en leenmansplicht gereed! Helaas! hoe laat de mast zijn blanke vleugels hangen, als moedloos, dat de lucht zicht weigert aan 't verlangen van scheeping en soldaat, en, blazende uit den Zuid, de zeegolf opruit, en met tergend windgefluit het krijgsontwerp belacht en tegenstreeft der helden, verwinnaars reeds in hoop op slag- en pekelvelden! Wat spelt die wederstand, zoo kwellend voor den moed die voorwaarts dringt en drijft? Van nu aan tegenspoed? En neêrslaag? toen, vooral, de jongste Junijdagen 't ontzaggebiedend heir in twee gescheiden zagen. Het volk, de Schelde langs bij Philippines schans ontscheept, vernam op eens het keeren van de kans. Hij vond geen vijand hier, in eigen krijgsgelieden door mouterij geknakt, en ijlings te vernederen, — maar eenen, die veel meer bij d' eersten invalskreet om legervaan en Hoofd herzameld en gereed,

en eer verrassend dan verrast, de Staatsche benden te woord stond. Leffinghem scheen onafzienbre ellenden te spellen, toen Graaf ERNST in Nieuwpoorts ochtendstond den fel betwisten, voet vóór voet bevochten grond, bezaaid met vaandelen, en achtmaal honderd lijken, in 't eind ontgeven moest, en naar Ostende wijken.

Zoo was dan 't voorgevoel, aan half het land gemeen, niet ijdel (17), toen de schaar met zuchten en geweën uit Dordrecht en den Haag zijn dappren begeleidde, en, door geen glans verblind van wapenpraal, niet scheidde dan luid weklagend, dat een Hoofd, zoo onvertsaagd, zoo kostbaar, aan den raad der Baatzucht wordt gewaagd op avonturen, die èn Prins, èn heir, èn schepen, èn Vrijheid, èn Geloof in 't wis verderf gaan slepen!

Neen — dat zal God verhoën, de God van Nederland, de God, o Maurits! van uw vaadren, — HIJ, Wiens hand het lot der volken stiert, de kans der Legerscharen. Uw moed, steeds kalm en koel, had van des volks bezwaren, door kundig Hoofd aan Hoofd getrouw uiteen gezet, geen enkele zich ontveinsd (18). Thands was u de eerste Wet gehoorzaamheid. Uw oog, een wijl — wellicht — betrokken bij 't hachlijk aanzien van den dag, staat onverschrokken (19). 't Had eerlang alles en in alles stout voorzien, om op den mullen grond den Spanjaard 't hoofd te biën, die, overmoedig op zijn bloedige ochtendzege en tuk op nieuwen roem, vast aanspoedt. Allerwege groeit 's Prinsen leger aan, doorstreeft het zand, doorwaadt de kil, laat los de stad, bezet de vlakke, en staat in liniën geschaard, straks op een wenk der oogen van stelling wisselend, en naar den eisch bewogen van ieder nieuw bestaan der felle weërp partij. Daar staan zij, nog zoo korts elkaër van wederzij een stip of dunne streep in de oogen, — duizendtallen geordend om, in 't eind, elkaër op 't hart te vallen, de krijgskreet op de tong, de zegepraal in 't oog! Een dubbele donderbui gelijk, aan 's hemels boog met sombre plechtigheid opkomend, de een in 't zuiden en de ander uit den Noord. Met angst en schrikgeluiden — met stilte banger nog, — verbeiden veld en vee de botsing, — 't aardrijk of 't ware in barenswee. Straks, lang genoeg geperst, ontladen zich de wolken in vuur — op vuurschicht, die met hagelsteen en kolken van regen, met gedruisch van hoos en wervelwind, verwoestend neërschiet en de hoop des jaars verslindt. De zon, wanneer zij keert aan de uitgeraasde transen, beschijnt het treurtooneel met nog onzeekre glansen, maar verwt den regenboog, die NOACHS lijdend kroost

van uit dat eigen zwerk en heil en troost belooft.

Kronijk van d' ouden dag, en overleveringen
des gullen tijdgenoots, wel immer om te dingen
naar Clioos eerloof of den lof der poëzij,
beschreven, maar van praal en ijden opsmuk vrij,
of met nog ruwe stift aan magen en beminden,
en onder d' indruk zelf van eigen ondervinden,
getuigt (20)! Gij, schijnbaar dor, toch in de aanschouwelijkheid
van 't zonder kunst van stijl stout neêrgeworpen feit
zoo rijk aan leven, rijk aan dichtstof, voor den dichter
verheffend tevens en beschamend, in verlichter
misschien! maar, trots zijn trots, niet dichterlijker tijd.
Meldt uit dat schittrendst vak van tachtigjaargen strijd,
meldt enklen ons voor 't minst der wederzijdsche helden (21)
van uit het worstelperk der Vlaamsche zeezandvelden; —
en hoor' het nageslacht, bewondrend en in dank,
na vijfmaal zestig jaar, dier namen grootschen klank,
der natie lieflijk of barbaarsch, doch waar de glorie
van heel een eeuw in spreekt, geheel eens volks historie!

Zegt van der Staten heir, de rangen van den Geus,
het eerst, den bloem en keur, — de aanvoerders, die de keus
des Veldheers door hun trouw rechtvaardigden, — de mannen
wier lange ervaring, met de diepten zijner plannen
vertrouwd, den zin begreep, of ried, van elk bevel, —
den wenk voorkwam des noods, — dan pijl- of kogelsnel
tot stand bracht, — Oversten van voetvolk, in de krijgen
sints ALVA, lang gewoon van rang tot rang te stijgen,
en Ruiterhoofden, die vooral sints dezen dag
den Spanjaard noopten tot erkenning en ontzag.

Geen deel van 't Stichtsch verbond, of 't had op deze velden
zijn aandeel in den roem, en leverde zijn helden.
Uit Friesland, aan de spits der vendels van NASSAU,
streed TACO HETTINGA, wien GROVESTINS, DE BLEAU,
ASSUERUS, RIPPERDA, op Spaanschen, Walen, Ieren,
bij de oopning van 't gevecht reeds hielpen zegevieren.
Uit Utrecht en zijn Stift was 't regiment ontboon
van HUCHTENBROEK, CALVAERT en Jonker JAN VAN LOON
wien 't Vaderland eerlang Ostende toebetrouwde,
met RIJSENBORGH, gezegd de Maarschajk van Abcoude.
Voor Zeeland, wien de dood op 't Leflinghemsche bed
drie Hopliën afsneed, stond VAN PRINCE met PAGNET (22),
en ROLLE, en INGENHAVE, en beide VAN DER NOOTEN,
wier vaders, om den bond in PALLANDTS zaal gesloten (23)
berooving, ballingschap en wederspoed getroost,
hun zwaard vermaakten aan een zegerijker kroost!
Van 't oovrig Nederland, aan Zuiderzee of Schelde

gelegen, aan den rand van Hunze of IJssel, telde het leger heel een schat van zonen, vaak van naam of afkomst Waalsch of Vlaamsch, maar met Noord-Neêrland t'zaam volhardend in den kamp, verbroederd aangevangen „Voor God en GIDEON (24)!” — of in dezelfde rangen sints eeuwen t'zaam genoemd: VAN GENT, IMBYSE, BLOIS, HERTSING en BAERTENBERG, GHISTELLES en DUBOIS, met HERAUGUIÈRES, VAN DEN TEMPEL, RANDEODE en vijftig anderen, die 't lied des Dichters noode voorbijsnelt, — maar niet u, in voor- of tegenspoed VAN BALEN! even koen, wiens nooit verlegen moed voor Nieuwpoorts wallen mede in 't hachlijkst uur besliste, en, — wie geen evenknie dien voorrang ooit betwistte, — ontzachlijk driemanschap van BAXEN, gaadloos groot, en fabelachtig stout! — Maar ook den Bondgenoot moog 't Hollandsch nageslacht met wilg- en palmtak eeren! Gaf niet Brittanje ook hier zijn schittrende DE VEREN (25), Lord GREY DE WILTON, en Sir ROBERT HENDERSON, en EDMUND, Kolonel die van soldaat begon (26)? Die beiden moest eerlang het heldenmoedig leven voor Neêrlands zaak en wraak op Neêrlands grond begeven! — Aan zijner Zwitsren spits vecht als een leeuw of stier HANS KRIECH, — met d' eigen moed, wellicht met lossen zwier, de Fransche strijdenoot: DUSSAULT, LA SIMENDIÈRE, bij d' OMMERVILLES vaan; en gij — o! blijf van verre voor 't minst nog dezen dag, te wakkre Châtillon (27)! bloem al te ras verbloeid bij de eerste lentezon! Moest dan in Neêrland meê bloed uit de hartaar stroomen van martlaar COLIGNY? Moest, Nieuwpoorts storm ontkomen, Ostende, toen ze in 't end den puinhoop overgaf, ook afstand doen van u en uw gelauwerd graf?

In 't midden van dat heir, de menigte dier dappren uit half Euroop vergaard, prijkt, kenbaar aan het wapperen der op den hoogen helm geplante Oranjepluim, de Prins, op 't blank genet dat, overdekt van schuim, met brandende oogen en van drift bewogen manen, de trilling uitdrukt, hem met al die legervanen gemeen, van ongeduld en schier onhoudbren gloed. ORANJE temt dat vuur, en in zijn rijken stoet van ANHALTS, HOLSTEINS, SOLMS, Gebieders, Graven, Heeren, gekomen om naast hem de kunst des krijgs te leeren, — het snuiken aan te zien, der Spaansche hovaardij, — blikk welgevallig op twee broeders aan zijn zij: JUSTINUS, d' Admiraal van Zeeland, WILLEMS basterd, maar om geen andre vlek licht bij zijn stam gelasterd, en FREDERIK HENDRIK, die met tranen en gebêen (28), — dat toch des Veldheer last zijn prille jeugd niet speen' van dees gerijpten oogst van lauwrên en gevaren,

niet weêr te wachten vast in eeuwen of in jaren, —
in 't eind zijn broeders hart een hachlijk „ja" ontwong,
thands, steigrend naast hem, juicht! Zoo eert het arendsjong
op zijner oudrenvlerk met liefde en lust gedragen,
het spoor ten wolken in, trots dreigende onweersvlagen!

Dees tegenover staat ALBERTUS, Cardinaal (29),
Primaat van Spanje, straks en Bruijom en Gemaal,
en sints vierdubbel held in 't vuur. Ook hem omkringen
veldoversten van naam, doorluchte Vreemdelingen:
MONTELMAR, van ouds de vijand van zijn Vorst (30);
D'AUMALE die, als hij, naar kamp met ketters dorst (31),
en liever hulde brengt aan Oostenrijk en Spanje,
dan LOTHARINGENS ZOON en bloed van CHARLEMAGNE,
aan de oude Ligue ontrouw, met klanken slaauw of valsch
voor HENDRIK VAN BOURBON te buigen knie of hals. —
De Graaf VAN REIFERSHEID leidt op zijn kurassieren
uit Duitschland, — uit Milaan met keur van cavaliere
Graaf BALBIANO zijn vrijwilligers (32), naast RHO,
PALAVICEINI, BUONGIOVANNI, FABIO,
der FABIUSSEN van Oud-Rome — zoo zij melden —
nog steeds herkenbaar kroost. — Ook België zendt helden
en namen, rijk aan roem in allerlei bevel
of dienst in vrede en krijg: RICHARDOT, PILMOREL (33),
en LONGUEVAL-BUCQUOY, en, die hem heeft vervangen
in 't opperste bevel van zijner Walen rangen,
Vliesridder, Graaf en Heer Lannoy Lamotterie (34),
met dien ten Veldheerstaf, door kracht en krijgsgenie,
van scheermes en lancet geklommen LA BARLOTTE (35),
die adeldom en dood met d' eigen lach bespotte,
schoon bij dien adel om zijn opkomst min misschien
in arren moed benijd, dan om zijn deugd ontzien.

Ter eer van 's Keizers bloed, ter viering der Infante,
door 't Vaderlijk besluit Voogdes noch Gouvernante,
maar Erfvorstin voortaan der Nederlanden, geeft
hier Spanje, of 't waar op nieuw, al wat het kostbaarst heeft
van strijders, Oversten en ridderlijke loten:
TOLEDOOS, uit één tronk met ALVA voortgesproten,
MONROY, AROSTEGUY, DE SILVA, CARVAJAL,
met TORRES, uit het bloed der kroon van Portugal,
met BRACAMONTE, DEL VILLAR en ESPINOSA,
ZAPÉNA, d' AVALOS, — en gij, vooral, MENDOZA!
uit glorierijker huis geboren, dan wellicht
het huis uws Konings zelf (36), dat voor den praal schier zwicht
uws breedden stambooms en zijn tallelooze zonen
uit twintig takken, met Hertogelijke kroonen
en Gravenwrongen en banieren overlaan,
de prijs van ridderdeugd en oorlogsheldendaan

niet slechts, maar wijsheid mede, aan 't roer der Koninkrijken,
 in 't purper van de Kerk bewezen, bij 't prijken
 ook met de palm der Kunst! — Beklaagbre, wien dees dag
 geen nieuwe lauweren om 't voorhoofd slingren mag.
 Geen afkomst baten zal uit zoo doorluchte Vaadren,
 geen onverbasterd bloed in eigen levensaadren,
 geen titels eener Gade, erfdochter van Colon,
 die met America Castielje en Arragon
 vermenigvuldigde. — 't Is in dit natte Noorden
 ons, zonen van Euphraat-, Jordaans- of Ebroboorden,
 te kil, — te kil voor 't minst, wanneer geen schooner zaak
 den arm te wapen daagt, dan Inquisitiewraak,
 der middeleeuwsche Kerk ter heillooze eerbetooning,
 tot elken prijs gewild door een ontzinden Koning. —
 Ga, eedle Arragonees, ga, fiere Castiljaan!
 zing van uw Cids den roem, waarvoor de Halvemaan
 van uit Asturiës onwinbren hoek bedwongen,
 verbleekte en nederzeeg, van plek tot plek verdrongen
 tot Calpes overzij! of brenge later dag
 u versche gloriën uit grootschen slag op slag,
 bij Salamancaas en Toulousen, op de Gallen
 behaald naast WELLINGTON, — uit Saragossaas wallen,
 het aandeel van wier asch in d' Europeeschen strijd
 uw PALAFOXEN zelfs door Moscou word' benijd!.....
 Maar in zijn duinen is de koele Nederlander
 te huis en meester. Ziet! en ros en staf en stander
 en voeten glijden uit in 't doolhof van dit zand.
 Gij zult dees avond nog, roemruchtige Admiraant!
 nadenkend aan den disch uws Overwinnaars spijzen,
 en, eerlijk Edelman, eens vijands krijgskunst prijzen!

Maar vóór het vallen van den avond, en nog vóór
 dat de Arragonner weg en degen hier verloor,
 wat deinend wisslen van de hoop! Wat overspanning
 van woede, ginds en hier! Wat steeds op nieuw vermannings,
 in duizenderlei vorm, van duizenderlei dood!
 Wat uit de diepten — zelf van lijfsgevaar en nood
 weêr aangegrepen moed, trots wreede lichaamsspijnen!
 Wat davrend moordmuziek: geknal van karabijnen, —
 gekletter van het staal, dat indringt of verplet,
 het pantser beukt en deukt, — geknetter van 't musket, —
 waaronder 't schutgevaart uit zijn ontsloten kelen,
 uit zee, van 't strand, op 't veld, begonnen in te spelen,
 of dondrend uit het zand, door Maurits kunst bevloerd,
 zijn grove basstem mengt. De waatren zijn ontroerd,
 en rijzend met den vloed bezetten en beëngen
 de ruimten van het strand en worstelperk, en brengen
 den strijd steeds dieper in het duin. De zon, — de zon
 van uit haar loopplaats, sints het vreeselijk pleit begon,

streed meê en blindde 't oog der Spaansche tegenstanderen ,
 door diep beleid belet hun stelling te veranderen.
 De ontknooping draalt , neen! wijkt. Een pijnigend verlangst
 naar de eindbeslissing, een van weêrszij zeldzame angst (37)
 bevangt en overmant de harten, niet om leven
 of lichaam , sedert lang het krijgslot prijs gegeven ,
 maar om de zege of smaad van Spanjes kroon en vaan !
 de vraag: zal Nederland stand houden , of vergaan ?

Heel Neêrland , Zuid en Noord , deelt in de hachlijkheden
 van d' ongelijkben dag , door hoop en vrees bestreden
 bij beurten ; naast en meest Ostende , waar het zwerk
 aan oog of oor van verr' den zang van 't oorlogswerk
 laat gissen of verstaan , — of 't enklen vluchtelingen ,
 dwars door den vijand heen , gelukte door te dringen ,
 met weiflend antwoord op der fel bedreigden vraag
 naar dezen eb en vloed van zege en nederlaag.
 Daar 't eerst is de uitslag dood of leven. Daar vergaaden ,
 benepen en benard , 's Lands uitgetrokken Vaadren ,
 met OLDENBARNEVELT , de wijsheid van den Staat ! —
 of met een hart , dat thands niet slechts van onrust slaat ,
 maar ook van naberouw in 't end (38)? — Hoe 't zij , met oogen
 bedauwd , met knieën voor Gods Almacht neêrgebogen , —
 gij in hun midden , vrome en eedle CASIMIR ,
 met handen , hier niet meer zich klemmend om rapier ,
 of staf van Veldheer , maar gevouwen , opgeheven
 ten hemel , om , ook Gij dien JOSUA in 't streven
 te sterken , die nu draagt de hitte van den strijd ,
 tot de overwinning door uw moeiten ingewijd (39) !

Maar ook nog elders in des Spanjaarts Nederlanden
 stijgt uit een boezem , door nog andre dan de banden
 van eenerei belang en haardsteê aan het lot
 van MAURITS volk verhecht , een smeekgebed tot God ! —
 Ziet ge in dat rijk kwartier van Brabants hoogen adel
 dat hofplein ? — op dat plein die knechten , toom en zadel
 aanbindende aan een stoet van rossen , als ter vlucht
 gereed gehouden op het eerste schrikgerucht ? —
 En ziet ge in dat vertrek , dat bidvertrek , dien Grande
 en Ridder van het vlies , pas met gejuich ten lande
 verwelkomd bij den trein van 't Aartshertooglijk paar ? —
 En ziet ge op dat gelaat die Nassaustrekken , maar
 meer Spaansch , meer somber , met een schaduw overtoegen
 van lijden , doch beheerscht door manlijk wilvermogen ? --
 't Is , — twee en dertig jaar na d' onvergeetbren roof
 van Leuven , — 't is diezelfde , in Spanjes Kerkgeloof
 en hofdwang en den boei zijns eigen rangs omsloten ,
 PHILIPS WILLEM VAN ORANJE ! ook hij , een leeuw gesproten
 uit leeuwen , en zich-zelf het leeuwenhart bewust , —

maar ach! als een wiens aart kunstmatig werd gesust, wiens oog verdofte, die het tergende beletsel van 't houten traliwerk en splinterig staketsel verafschuwt, en ontziet; dan weër een oogenblik zijn staat vergetende, den tuin vervult met schrik, wanneer hij ver in 't rond dat diep gebrul laat hooren, waaruit de Woudvorst blijkt. Dus ook de Vorst, geboren uit zoo verheven stam tot zoo verborgen kamp.

Maar neen! op dezen dag verschrikt geduchter ramp dat prinselijk gemoed. Wien zullen de oorlogskansen in dit ontzachtlijk uur met de overwinningsglansen begunstigen? Wien 't hoofd doen bukken in het zand? — of Spanje of Habsburg, of Oranje en Nederland?

Dat Spanje bracht hem groot, dit Neerland was zijn moeder! ALBERTUS is zijn vriend, en MAURITS is zijn broeder, zijns vaders zoon, zijn naam, zijn bloed, — dat bloed, die band, behoudt in 't barnen van den zielskamp de overhand. En zie, ook deze, bij een kruisbeeld neêrgevallen, smeekt voor eens broeders hoofd met Hollands duizendtallen.

En weder elders werd gebeden, — werd geroemd, — te Brussel op dien dag. — Van 't schitterendst hofgebloemt van Staatsjonkvrouwen, rang — en stam — en Echtgenooten van Brabants Edelen, Paleis- en legergrooten omgeven, voert het woord de fiere Aartshertogin, met kalme majesteit, met d' opgeruimden zin der blijdeste zekerheid. Heeft niet haar moed de muiters voorgister nog getemd, voor de opgezeten ruiters verschenen in den dosch van 't mannelijke staal met mannelijke klem in vrouwelijke taal?

En zou dat leger, meer dan immer aan zijn plichten herinnerd, in zijn trouw geen wonderen thands verrichten? Of mag zij minder van de ster van haar Gemaal verwachten dan en heil en volle zegepraal

op 's Geuzen overmoed? „Houdt vast uw hart Mevrouwen!

„gij zult aan deze plaats weldra den leeuw aanschouwen,

„en 't welpjen aan zijn zijde, in banden. Hoe de Held,

„den Stedendwinger, eens voor goed in 't open veld

„ontfangen, hier zal staan? hooghartig, of verslagen?

„Men zal zich, hoe het zij, geen hoflykheid beklagen,

„na de overwinning aan een weêrpartij betoond!

„doch worden deugd en trouw in d' onderdaan beloond,

„het Recht, het hoogste Recht eischt straf van dit ORANJE,

„dat voor den dank en gunst van Keizerrijk en Spanje, —

„mijns vaders hooge dienst in krijg- en Landsbevel, —

„de oneedle rol verkoos van ketter en rebel.

„De aartshertog temt ze vast.” — En of het MAURITS hoorde,

en of het schampre woord zijn eedle ziel doorboorde,

een blik, bezielender dan ooit, ontschiet zijn oog

eerst stil, doch openlijk, geslagen naar omhoog!
 En vrolijk rolt zijn stem door rangen en gelederen:
 „Houdt, mannen! houdt het pad, dat deze Oranjevederen
 „u wijzen. 'k Ga u voor! heel 't bloed van NASSAU meê! —
 „Te bijten in dit zand, te drinken deze zee,
 „of dat de Spanjaard ons den ijzren nek toekeere!
 „Zie daar de keus. Gij hoort de mijne. Ik sneed met eere
 „de toevlucht af der vloot. Wie onzer denkt te vliên?
 „Wij willen, wel te moê, den dood in de oogen zien,
 „wil 't God (40)! zoo zij voor eb het bloedig spel gewonnen!” —
 Graaf GUNTHER! voorwaarts met uw paarden! — De escadronnen
 des vijands schudden van den schok. Zij houden stand
 een wijl. Een tweede stoot verzekert de overhand
 op ALBERTS ruitery, die nu bij honderdtallen
 in 't duinzand zuizelt en tot onder Nieuwpoorts wallen
 de wijk zoekt, — dan, door schaamt bekomen van den schrik
 een vaart neemt op haar beurt en inhout, straks door blik
 en degen van den held op nieuw teruggeslagen
 terrein en kracht verliest. Ten koste van wat wagen,
 en schier ontzinden moed! — Ritmeester CLOET, ruk aan!
 De Ridder ('t is zijn zwak!) is weer te diep gegaan
 in dezen dichten drom van speeren. Hoe zijn veder,
 met helm en paard en al, daar wiegelt heen en weder,
 en 't tiental om hem wuift en wenkt als om ontzet!
 Stoot in de sporen! — Stout gedaan! zij zijn gered!
 Ziet hoe zij zich met glans door heel die menigt sloegen,
 en met vereende kracht nu weêr den vijand joegen
 steeds verder, verder, en weêr verder achterwaart. —
 Dan kentert weêr de kans. — Maar 't vlammenspuwend paard
 trapt ondertusschen, met de woede van een strijder,
 wat in den weg staat plat, of sleept van zijn berijder
 de leden, opgescheurd door lans- of sabelwond,
 en hangende in het zaal, het rookend slagveld rond;
 tot dat het in zijn vlucht doorstoken of doorschoten
 met streepen van het vocht, uit eigen borst gevloten,
 de sporen teekent, half aâmechtig doorgehinkt,
 en pijnlijk siddert, en bezwijkend nederzinkt.

De linker draagt den last, waar zich de keurkohorten
 van voetvolk naar den top opstuwten, of weêr storten
 en slingren van de hoogte in 't glibberige duin,
 bij beurten hinderlaag, verweeringschans, of puin,
 dat zich de vechtenden, verward door één gemengeld,
 betwisten, voet bij voet als in elkaêr gestrengeld,
 en klevend in één slijk, of plassend in één vloed
 van Spaansch, van Schotsch, van Fransch, van Duitsch, van Neêr-
 (lands bloed!

De veldheer overschouwt de weifelende kansen,
 en peilt het slagveld, dat geen wemeling van lansen,

geen rook of sulfervlam onttrekken aan den blik diens aadlaars, even vrij van aarzling als van schrik. Wat ziet hij? in den drang der allervoerste lijnen De VERE zelf, verwond, op pieken van de zijnen verwijderd, — 't strandgeschut, zoo zorgelijk geplant, haast door een stouten greep den Spanjaard in de hand gevallen, — Fries en Brit naar zee terug gedrongen, en — nog een oogenblik — de zege zich ontwongen. Geen nood! hij geeft bevel. De benden snellen aan tot op dit uiterst uur als opgespaard en slaan den vijand blinkend af. „Victorie!” roept — voorbarig! — heel de opgetogen schaar die 't aanziet. Ach! te karig heeft nog der helden bloed geborreld aan dit oord! — De Uurwijzer aan de kim schrijdt middlerwijle voort en waarschuwt, dat de tijd vast inkrimpt en het spannen der laatste krachten vergt van de afgestreden mannen. De stem des Veldheers geeft weêr steun. Zij staan in gloed, van wederzij'. Want ook ALBERTUS houdt zich goed, en, aan de onthelnde kruin herkenbaar, gaat zijn scharen vóór, op zijn fieren hengst, voor wonde of lijfsgevaren gevoelloos in zijn vaart. 't Geldt Spanje en Deutschland saam! 't Geldt ISABELLA, 't geldt den aangeërfden naam diens ALBERTS, RUDOLFS zoon en HABSBURGS Rijksstoelstichter die Keizer ADOLF sloeg, den hooggeboren Dichter uit NASSAUS oudste bloed; hem sleurde van het zaal en neêrplofte in het zand, bij 't rampvol Rosendaal (41), en op de nederlaag des doodelijk verwonde de vastheid van zijn kroon en Keizerstitel grondde. — „Val aan, val aan, val aan!” 't zal NASSAU zijn ditmaal (42)! Geen kroon voor Oostenrijk, geen dag van Rosendaal! ORANJE is aan de spits en stort, met losse teugels, met heel de zwaarte van de beide legervleugels op ALBERTS zwermen af. — Eén laatste mengeling en schok der menigten beslist het grootsch geding. De zon, eer ze in den schoot van d' Oceaanvloed dompelt, ziet redloos allerweeg den vijand overrompeld, en 't heir, bij d' opgang nog zoo roemrijk, zoo geducht, zich-zelf ontbindend in een ordelooze vlucht.

Men zegt, dat op dien stond, bij 't dondren der bazuinen, twee groote schaduwen gezien zijn op de duinen, de een, prinslijk van gestalte, en met de rechterhand geslagen op het hart, en die voor God en 't land door 't opgetogen oog zoo wel erkenbre wonde, terwijl de linker aan den halsvriend (ALDEGONDE in zweem en zwier gelijk!) zich vasthield, beider oog met dankbren weemoed, dan geheven naar omhoog, dan weêr omlaag gewend naar 't strand, en naar die velden pas van het bloed doorweekt der Nederlandsche helden.

't Bazvingeschal, op eens, ging over in een lied
dat de echo opving uit het roerend wolkverschiet:

„WILHELMUS VAN NASSOUWE
„was hij van Duitschen bloed!
„Den Vaderland getrouwe
„bleef hij tot in den doet!”
Bij leven en bij sneven
in God, zijn Heer, getroost,
is Neêrland nagebleven
zijn zegen — en zijn kroost.

Straks volgden stemmen als in antwoord, die daar loofden, —
een koor van geesten, met den bijl voorheen onthoofden,
of versch verslaagnen met het zwaard, hun God in 't hart,
thands vrij met éénen dood van heel eens levens smart:

Hij heeft geen welgevallen
aan de eigen kracht des mans, —
de macht der duizendtallen, —
de scherpte van den lans, —
de menigte der paarden
die met den oorlogsheld
zich in slagorde schaarden, —
der wagenen geweld!

Den Heer der legerscharen
zij eenig lof en dank!
Dat velden, bergen, baren
weergalmen dezen klank!
Die 't heir doet zegepralen,
is Israels God en Heer!
Met orgels en cymbalen
verbreidt in 't rond Zijne eer!

Van uit der heemlen glorie
slaat Hij de wereld gā, —
geeft aan Zijn volk viktorie,
d' ootmoedigen genā, —
de nederlaag aan Spanje,
wiens Rijksmacht de aard' omspant,
de zege, door Oranje,
aan 't needrig Nederland!

Verkondigt het, gij duinen,
gij duinen van Nieuwpoort!
en zegge 't uit zijn puinen,
Ostende verder voort!
Reeds houden zich en Noorden
en Oosten op dien kreet,
straks Theems- en Boyneboorden
ter wedergalm gereed.

Verneemt hem, Wereldrijken!
 en Vorsten, aardsche goôn!
 gij Frankrijks **LODEWIJKEN**,
 gij **STUARTS** op uw troon!
 Beheerschers van de Volken,
 en Machten van den Tijd!
 uit hooger dan de wolken
 verneemt hem wijd en zijd!

Hooghartigen weêrstaat Hij,
 en nu, en t' allen stond.
 Zijn hateren verslaat Hij
 met d'adem van Zijn mond!
 't Geheim van allen zegen
 (Oranje en Neêrland! hoor 't!)
 is in Gods vrees gelegen,
 Zijn dienst, Zijn gunst, Zijn woord!

„Tot God wilt u begeven!
 „Zijn zalig juk neemt aan!
 Als vroomme Christnen leven,
 „t zal hier haast zijn gedaan!”
 Wie zich aan God wil geven,
 Zijn dienaar wezen mag,
 „diens ziel in 't eeuwig leven
 „verwacht den jongsten dag.”

Des werelds zwijmelkelken
 Vergallen in den nood!
 De laauweren verwelken
 bij d'adem van den dood!
 Te niet gaan koninkrijken
 en sterren vallen uit;
 Ja, deze heemlen wijken
 bij 't jongst bazuïngeluid!

Maar heil den Heldenscharen
 Wie 's Heeren vrees bekoort!
 maar heil den Martelaren
 die kampten voor Zijn woord!
 Hun wordt van God gegeven,
 Om 't zoenbloed van den Zoon,
 voor dit vergankelijk leven
 een onvergankbre kroon.

Dus 't lied naar **MARNIX** hart. — Met wapperende veder
 keert **MAURITS** ruitery van 't eenzaam slagveld weder.
 Geen vijand zag zij meer op dees haar laatsten rid! —
 Maar de Overwinnaar in het stof gebogen, bidt (43).

AANTEKENINGEN,

naar de uitgave van J. P. Hasebroek.

(1) Het beroemde Escuriaal nabij Madrid, gebouwd door Filips II, was toegewijd aan den Romeinschen martelaar Laurentius, die naar luid van het geschiedverhaal op een rooster letterlijk gebraden is; vandaar, dat het Escuriaal naar het model van dien rooster is aangelegd.

(2) Franciscus Junius was in en na de dagen der openbare preek een der uitnemendste geloofsgetuigen. Later werd hij een sieraad van Leidens academie geacht. Te Antwerpen predikte hij eens in een huis op hetzelfde oogenblik, dat de vlammen der houtmijt, waarop zijne geloofsbroeders het leven lieten, de woning verlichtten. Te Genève studeerende, werd hij uit een volslagen Atheïsme tot een levend geloof in Christus bekeerd.

(3) Juliana van Stolberg, moeder van Prins Willem van Oranje, overleed in 1580 op zeven en zeventig-jarigen leeftijd. Zij was eene Godvruchtige vrouw, die in moeilijke omstandigheden met hare zonen medeworstelde in het gebed tot den Heer der legerscharen.

(4) Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink heeft in een historisch-kritisch onderzoek aangetoond, dat de ontbinding in 1571 van het huwelijk tusschen Willem van Oranje en Anna van Saxen in 1561 gesloten, enkel en alleen te wijten is aan het wangedrag dezer laatste.

(5) Philips Willem van Oranje was des Prinsen oudsten zoon; zijne moeder was Anna van Buren. Op 13jarigen leeftijd werd hij van de Hoogeschool te Leuven opgelicht en naar Spanje gevoerd, alwaar hij o. a. de Hoogeschool te Alcala de Henares bezocht heeft. In het gevolg van Albertus van Oostenrijk keerde hij in 1596 naar de Nederlanden terug. Zijn huwelijk met eene Fransche Prinses bleef kinderloos. Hij overleed te Brussel in 1618. Maurits volgde hem op in den titel en het recht van het Prinsdom van Oranje. Hetgeen verder in het gedicht over Philips Willem in het midden wordt gebracht, is, wat de oorzaak betreft, zuiver historisch. Ondanks het vele Spaansche, dat hem aankleefde, bleef niettemin in Philips Willem het Oranjehart kloppen. Jammer, dat zijn private leven evenals dat van Maurits door losbandigheid ontsierd werd. „Ik hebbe groffelijk gezondigd,” roept deze laatste op zijn sterfbed uit, „ik stel al mijn betrouwen op de verzoening door den Heere Christus voor mij aan het kruis verworven.”

(6) Toespeling op Maurits' bekend devies: „Fit tandem surculus arbor.”

(7) Toespeling op het blazoen van Nassau: den Leeuw van goud (verzeld van de blokjes van hetzelfde metaal), op een veld van lazuur (blauw); en dat van Holland: in goud een Leeuw (Liebaart) van keel (rood).

(8) Graaf Hendrik was de jongste, Graaf Lodewijk de derde van het edel vijftal zonen van Graaf Willem van Nassau den Oude, die goed en bloed veil hadden voor de zaak der Nederlandsche vrijheid. Beiden, Lodewijk en Hendrik, kwamen om op de Mookerheide. „Lodewijk,” zoo getuigt de gezant van Koningin Elizabeth bij het Fransche hof: „Lodewijk was een volmaakt Edelman, welsprekend, sierlijk in woorden, maar, het voornaamste is, in het stuk van Godsdienst zulk een eerlijk man en onbesproken van leven, als rondborstig en te goeder trouw in zijne onderhandelningen.” — Zijn devies was „patience et innocence.”

(9) Hier denke men aan twee versregels uit het *Wilhelmus van Nassouwe*.

(10) Groen van Prinsterer heeft ons in zijne „Archives de la Maison d' Orange Nassau” de teekening van dezen voortreffelijken broeder van Willem van Oranje bewaard. Hij overleed in 1606. Velen zijner nakomelingen hebben hun bloed gestort of het leven gelaten in den kamp voor Neêrlands vrijheid. Graaf Willem Lodewijk bijv., Maurits' bekende wapenbroeder, werd kreupel tengevolge eener zware wonde bij de belegering van Coevorden in 1580 ontvangen; terwijl Graaf Ernst Casimir (stamvader in de rechte manlijke lijn van ons regeerend Koningshuis) den dood vond in de loopgraven voor Roermond ten jare 1632.

(11) Bij Virgilius worden de beide Scipioos twee oorlogsbliksems genoemd. Dioscuren zijn de twee broeders van Castor en Pollux, uit mythologie en astronomie bekend.

(12) Men zie van dit alles in bijzonderheden Bosscha, „Neêrlands Heldendaden te land,” Dl. I, bl. 271—277, verg. bl. 313—317; Fruin, „Tien jaren uit den tachtigjarigen Oorlog, 1588—1598,” bl. 56—62 en ook de reeds vermelde „Archives” II Serie, T. I et II.

(13) Uit een' brief van Graaf Willem Lodewijk aan Graaf Maurits blijkt, dat deze begeerde de Duitsche woorden te kennen, die Willem Lodewijk bij het exerceeren gebruikte.

(14) Met een verlies van slechts 8 à 10 dooden had Maurits bij Turnhout de zege behaald op een leger van 6000 vijanden, waarvan in minder dan een half uur 2000 man, waaronder de aanvoerder en de meeste officieren, waren doodgeschoten of neergesabeld. De zegeteekenen, die Maurits met zijn 800 ruiters uit dezen strijd wegdroeg, waren 38 vaandelen en de kornet van Alonso Mondragon.

(15) De gedenkpenningen bij deze gelegenheid geslagen, voerden de volgende spreuken: „Omiraŋda Dei opera!” en „Venit, Vidit, Deus vicit.”

(16) De Nederlandsche abten vereerden den jonggeboren Karel V op zijnen doopdag (1500) een Bijbel met het opschrift: „Onderzoekt de Schriften!”

(17) Van Lennep verhaalt, dat de gemeenten in de steden, waar Maurits doortoog, alles behalve gerust waren omtrent het lot, dat hem en zijne dapperen beidde.

(18) Graaf Willem Lodewijk was met hart en ziel tegen het plan van campagne der Staten, welks uitvoering volgens hem alle kansen bood noodlottig voor den Staat te zijn. Ook na de schitterende overwinning wijst hij met klem op het doellooze van den gevaarlijken tocht, door Oldenbarneveldt en de Staten op touw gezet.

(19) Als in den strijd het behoud en de eer van een leger als aan een' dunnen draad hangt, is de bleeke ernst op het geelaat, zelfs van den grootsten veldheer, geen schande.

(20) In de „Archives” wordt het hier vermelde voldoende verklaard.

(21) In het 22ste boek der „Nederlandsche historie” van van Meteren worden de voornaamste veldoversten en officieren van beide legers opgenoemd. Men zie ook de „Verzamelde Berigten omtrent de Krijgsbevelhebbers bij Nieuwpoort” door Mr. Schuller tot Peursum, in 1836 uitgegeven bij van der Post.

(22) Den ruiters van Pierre Panier of Pagnet viel de eer te beurt den vijandelijken veldoverste Mendoza van het paard te werpen en vervolgens gevangen te nemen.

(23) De beide Van der Nooten, officieren in het leger der Staatschen, waren zonen van Charles van der Noot, die inder tijd met zijn broeder, den heer Carlo, deelnam aan het Verbond der Edelen, waarvan de grond gelegd is te Brussel in het huis van Floris van Pallandt, Graaf van Kuilenburg. Charles onder vond wegens die deelneming de strenge wraak van Alva en deze wederom werd door de zonen in 1568 bijna opgelicht.

(24) Men leze Richteren VII: 18.

(25) De de Veren waren Engelschen, die zich aan het hoofd der hulptroepen van Elisabeth in Nederland, en in het bijzonder bij Nieuwpoort door ongemeene dapperheid en kloekheid onderscheidten. Een der broeders treft men in 1632 bij de belegering van Maastricht aan als generaal in het leger van Frederik Hendrik.

(26) Lord Grey de Wilton was een bloedverwant van de welbekende Lady Johanna Gray. Henderson sneuvelde als bevelhebber van een Schotsch regiment bij de belegering van Bergen op Zoom in 1622. Edmund onderging reeds in 1603 gelijk lot in het belegerde Ostende.

(27) Châtillon, kleinzoon van den beroemden admiraal de

Coligny, dus volle neef van Frederik Hendrik, werd in 1601 op de wallen van Ostende doodelijk getroffen, juist toen hij met eenige andere hoofdofficieren het plan van uitval tegen den volgenden dag beraamde.

(28) Graaf Ernst Casimir schrijft den 20 Juli 1600 aan zijn' broeder Willem Lodewijk, dat Maurits zijn' broeder Frederik Hendrik te vergeefs beval zich in te schepen, deze hem zoo lange biddende te mogen blijven, dat Maurits eindelijk toestond.

(29) Albertus was een jonger zoon van Keizer Maximiliaan II en alzoo ook broeder van twee keizers, Rudolf II en Matthias. Hij was vroeger Aartsbisschop van Toledo en, in die hoedanigheid, Primate van Spanje. Eerst Landvoogd van Portugal (door Alva voor Filips II veroverd), bekleedde hij later in de Nederlanden denzelfden rang, totdat de Koning hem zijne dochter Isabella ter vrouwe gaf en het Aartshertogelijke paar de Souvereiniteit der Nederlanden overdroeg. Het verdient opmerking, dan onder de langdurige regeering van Isabella na 1597 in de Spaansche Nederlanden niemand meer om des geloofs wille is ter dood gebracht. Men weet, dat Albertus en Isabella kinderloos kwamen te overlijden en dat diensvolgens de Zuidelijke Nederlanden in 1633 weer onder de rechtstreeksche heerschappij van Spanje terugkeerden.

(30) Montelimar was een man van geringe afkomst, maar door de gunst van den Hertog van Mayenne en de verwarringen der Fransche burgeroorlogen in hooge betrekkingen gekomen. Hij was een tijd lang Liguistische Gouverneur der stad la Fère. Na overgave dier stad in 1596 week hij naar Vlaanderen uit, streed bij Nieuwpoort en werd daar doodelijk gewond.

(31) Charles de Lorraine (Lotharingen), Hertog d' Aumale, was verwant aan de Guises, de bekende tegenstanders o. a. van Hendrik IV (van Bourbon). Toen deze echter Roomsch werd, vielen de Guises hem bij, doch Charles de Lorraine weigerde toetreding, week uit naar de Spaansche Nederlanden en overleed in 1631 te Brussel. Het huis van Lotharingen roemde zich afkomstig van Charlemagne en grondde op deze afstamming een recht in de verte op den Franschen troon.

(32) De Graaf van Barbiano doet ons denken aan de dolende Ridders der Middeneeuwen. Wij zien hem strijden in de Nederlanden en dan weder in Frankrijk, wederom verschijnen in de Nederlanden aan het hoofd van een Italiaansch Regiment en straks optreden als bevelhebber van een Compagnie Carabiniers, in welke hoedanigheid hij den Spaanschen Koning eenigen tijd in deze landen dient. De naam vrijwilligers aan de troepen van den Graaf van Barbiano gegeven is onjuist; slechts de Graaf was vrijwilliger; doch dergelijke dichterlijke vrijheden, welke men in dit dichtstuk wel meer zal aantreffen, schaden niet het minst.

(33) Beide edelen vonden bij Nieuwpoort den dood.

(34) Twee edelen, voilà tout.

(35) In het Luxemburgsche van geringe ouders geboren, had hij te Parijs de gunst gewonnen van den Graaf Karel van Mansfeld. Het moet een uiterst bekwaam krijgsoverste zijn geweest. De dankzegging in de kerk te Ostende woonde Maurits bij met de rotting van La Barlotte in de hand.

(36) Mendoza behoorde tot het luisterrijke geslacht der Hurtado's de Mendoza. De titel van Admirant was geen andere dan die van Admiraal in Nederland en elders, schoon de Admiranten van Castilië en Arragon meermalen, en Mendoza zoo goed als uitsluitend, te land dienden; doch deze landdienst in kwaliteit van Admiraal was ook elders niet vreemd.

(37) De overwinning was langen tijd twijfelachtig. Naar mate de eindbeslissing zich wachten deed, werd de spanning heviger, zoodat zelfs de kloekmoedigsten vervaard waren, als ware de oordeelsdag op handen.

(38) Het is bekend, dat de Prins en Oldenbarneveldt sinds de slag van Nieuwpoort ophielden goede vrienden te zijn. Maurits toch oordeelde over den tocht in Vlaanderen even ongunstig als Willem Lodewijk, zie aant. 18.

(39) Graaf Ernst werd de hachlijke taak opgedragen met zijne manschappen den vijand zoolang weerstand te bieden, tot Maurits zijn gansche leger bij laag water door de haven van Nieuwpoort zou hebben doen trekken. Het was waarlijk een groote zelfopoffering ten behoeve van anderen een' bijna gewissen dood onder de oogen te zien.

(40) „Will's Gott, mit Ehre" was het devies van Willem Lodewijk, waaraan de dichter hier dacht.

(41) Ruim 300 jaren vóór den slag bij Nieuwpoort, ook den 2 Juli, trok een andere Albert van Habsburg nabij het klooster Rosendaal, niet verre van Gilheim zijne legerbenden samen om den kamp aan te gaan met Adolf van Nassau, wien hij de Deutsche Keizerskroon betwistte, dezen door de Keurvorsten opgezet. Toen moet de zoon den Nassauer in de oogen gestraald hebben (men weet, dat in 1600 de Habsburger haar dupe was). Toen werd ook de Nassauer overwonnen, ja zelfs gedood. Deze Adolf van Nassau stond aangeschreven als beschermer en be-minnaar der wetenschap en liefhebber van poëzie.

(42) Toespeling op het devies der Nederlandsche Nassaus, sedert Engelbrecht II van Nassau, de Vliesridder: „Ce sera moi, Nassau!"

(43) Historisch.

NICOLAAS BEETS.

VI.

NICOLAAS BEETS.

Nicolaas Beets werd den 13 September 1814 te Haarlem geboren als oudste zoon van Martinus Nicolaas Beets en Maria Elisabeth de Waal Malefijt. Zijn vader was een scheikundige, die zich in allerlei betrekkingen voor stad en land als een hoogst verdienstelijk staatsburger onderscheidde. Diens „Volks-Scheikunde” werd door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen met goud bekroond. De oude heer Beets bereikte den ouderdom van 89 jaren en mocht bijna een kwart eeuw getuige zijn van den klimmenden roem zijns oudsten zoons. Nicolaas' moeder was eene kloeke, trouwe huisvrouw, die veel van haar oudsten jongen hield en door dezen met vurige wederliefde beloond werd. In 1855 overleed Mevrouw Beets, 14 jaar vóór haar' echtgenoot.

In de familie Beets waren de beide oudste kinderen innig aan elkander gehecht. Zijn eerste oorspronkelijk episch gedicht *Jose* droeg Nicolaas aan zijne oudste zuster Dorothea Petronella (Serena) op. In die opdracht getuigt hij:

„Gij hebt de vonk der heilge poezy
„In 't kinderhart van d' aanvang af zien gloren;
„Gij zaagt den gloed, gij ziet de vlam in mij,
„En 't is u zoet mijn zangen aan te hooren!”

Dorothea werd later de beminde echtgenoot van den Haarlemschen uitgever Bohn. In 1861 verscheen van hare hand „Onze Buurt door een Ongenoemde”, een boek, dat ons de hooge schatting, waarin Dorothea bij Nicolaas stond, zeer wel verklaart.

In Haarlem met hare schilderachtige omstreken sleet Nicolaas Beets een zonnige jeugd. Van zijn vijfde tot zijn tiende jaar bezocht hij de lagere school van den bekenden Prinsen. Later heeft de dichter meermalen gezegd, dat hij bij dien wakkeren leermeester onschatbare wenken had ontvangen ten opzichte eener goede, heldere en beknopte uitdrukking der gedachte. Gedurende zijn elfde en twaalfde jaar genoot Beets onderricht ter Fransche schole van L. Koning; daarna bezocht hij de Latijnsche school, toen onder het bestuur van den Rector Venhuyzen Peerlkamp, broeder van Professor Hofman Peerlkamp. De eerste lessen in de klassieke talen ontving hij van Dr. P. Epkema, die in zijn onderwijs uitmuntte door helderheid en bondigheid. Nog twee leeraren uit dit tijdvak hebben den dichter aan zich verplicht: H. Polman, wegens zijn voortreffelijk onderricht in de Bijbelsche historie; N. Anslin Nz. wegens zijne uitmuntende gaven als privaat-docent in de Natuurlijke historie en Botanie. Toen Beets in 1839 zijn „Rijmbijbel” uitgaf, droeg hij dien op aan Polman. 18 September 1838 eerde hij Anslin, den schrijver van „De brave Hendrik” en „De arme Jacob”, door eene lofrede en geleidde hem 4 dagen later, als vertegenwoordiger van de ontelbare leerlingen des overledenen, ter laatste rustplaats.

Bij Prinsen en op de Latijnsche school werd de grond gelegd voor veler latere vriendschap. Daar vond Beets J. C. Hacke, G. E. Voorhelm Schreevoegt, John Ingram Lockhart en Antoine Testa. Lockhart was de zoon van een Engelsch gezin, dat van 1820 tot 1830 op Koningsstein buiten de Eendjespoort te Haarlem woonde. Hij en Nicolaas werden trouwe vrienden; vandaar, dat deze laatste bijna dagelijks ten huize der Lockharts kwam en zich gemakkelijk in het Engelsch leerde bewegen. Beiden lazen Walter Scot, Byron en vooral Sterne, wiens „Sentimental Journey” Beets bijna geheel van buiten kende. De vurigste liefde van beide vrienden gold de epische

gedichten van Scott. Beets heeft die liefde nooit verzaakt in heel zijn volgend leven. Voor een' tijd evenwel moest Scott plaats maken voor Byron, voor wiens overweldigende genialiteit beide vrienden het hoofd bogen. In elk geval werd de letterkundige richting van Beets' geest geheel Engelsch, was hij reeds van zijn 13de tot zijn 17de jaar een vurig aanhanger der Engelsche romantiek. Deze romantiek bracht na 1830 een algemeene omwenteling in de wereld der Nederlandsche Letteren teweeg. Reeds waren de jongelingen, die de Haarlemsche Latijnsche school in de jaren 1827 tot 1831 bezochten, door den nieuwen geest aangegrepen. Zij vormden een Letterlievend Genootschap onder het patronaat van den klassieken Dr. Epkema, die somtijds de vergaderingen bijwoonde. Hacke, Schneevogt en Beets hielden er verhandelingen, de laatste kwam reeds met verzen, vertalingen van Vergilius en Horatius, voor den dag.

In den eersten druk der „Camera Obscura” van 1839 las men een opstel: „Verre Vrienden”. Antoine van Constantinopel, daar vermeld, was de oude vriend der Latijnsche school, Antoine Testa, die niet naar de universiteit, maar naar Turkije vertrok, toen zijne vrienden hunne hoogere studiën begonnen. Na vijf jaren kwam hij terug. In dien tusschentijd had hij niet slechts de Levant, maar half Europa doorreisd, en was nieuwsgierig te zien, wat er van zijn' vriend Beets geworden was. De lezers van de „Camera” weten het sedert jaren, hoe hij eensklaps voor zijn' vriend verscheen, „een geheel ander en toch dezelfde”.

Beets' eerste vers, dat het licht zag, was geschreven bij den dood van Mevrouw Bilderdijk—Schweickhardt en werd door Immerzeel in zijn Muzen-Almanak voor 1831 geplaatst. De 17jarige dichter bleek grooten eerbied voor den nog levenden Bilderdijk te koesteren; hij begroette hem met den titel: „Homeer van Nederland” en toonde dat hij het dichterlijk dialect der oude, stervende,

klassieke school uitmuntend verstond. In 1831 verscheen *Het Maartsch viooltje*, reeds geheel in dien lieflijk eenvoudigen, hartelijken toon, dien men later zoo telkenmale bij den dichter beluistert. Vertalingen uit het Engelsch herinneren aan den invloed van Lockhardt. In vertalen, steeds met meer talent, toonde Beets ongewonen lust. De liefde voor Walter Scott, zijn eerste en laatste, bracht hem tot een opstel in proza: „Proeve van Hulde aan Sir Walter Scott”; het verscheen in het Letterlievend Maandschrift (1832). De invloed van den Schotschen romanschrijver was groot. „De Nederlandsche Legendes” van van Lennep verschenen van 1828 tot 1832. Misschien ware ik in het spoor van Walter Scott getreden, zegt Beets ergens, als van Lennep mij daarin niet met eere was vóór geweest, en indien Byron mij niet van hem had afgetrokken. Vooraf echter verzamelde hij nog zijne „Proeven uit de dichtelijke werken van Walter Scott”, die, evenals zijn proza-opstel, zonder naam van den auteur verschenen. Westerman plaatste ze (1834) in het 4de stukje zijner „Verzameling van voortbrengselen van uitheemsche Vernuften”. De meesten waren aan „The Lay of the last minstrel” of aan „Rokeby” ontleend. Intusschen had Beets na een eervol lustrum de Latijnsche school in 1832 verlaten. Den 12 September 1833, daags vóór zijn’ 19den verjaardag werd hij te Leiden als student in de Godgeleerdheid ingeschreven. Toen hij groen liep, werd hij in die hoedanigheid ontboden bij den candidaat in de theologie, Gerrit van der Linde, die hem een groenvers op Bilderdijk maken liet en hem daartoe zestien paar rijmwoorden voorschreef. Het groenvers slaagde zóó wel, dat de aanstaande „Schoolmeester” het als een bijzonderheid aan J. van Lennep toonde. Toen het groen loopen uit was, mocht Nicolaas Beets zich al spoedig in de vriendschap van een keur van knappe jongelui verheugen, en trok hij weldra de bijzondere aandacht zijner meesters

De destijds en nog lang daarna in zwang zijnde tweejarige leertijd vóór het propaedeutisch examen bracht Beets op de collegiebanken van de Gelder, die Mathesis, van Peerlkamp, die Latijn en Geschiedenis, van Bake, die Grieksch, van Van der Palm, die Hebreeuwsch en Antiquiteiten, van Hamaker, die eveneens Hebreeuwsch, van Siegenbeek, die Nederlandsch, en van Nieuwenhuis, die Logica onderwees. Daar Hamaker met Van der Palm om het andere jaar de Hebreeuwsche taalwetenschap behandelde, koos Beets Van der Palm, en hoorde Hamaker alleen, toen deze in het groot auditorium zijne voordrachten „Over het nut en de belangrijkheid der grammatische vergelijking van het Grieksch, het Latijn en de Germaansche tongvallen met het Sanscrit” hield.

Beets' dichterlijke arbeid gaf aanleiding, dat de gastvrije woning van Van der Palm hem ontsloten werd. Hoewel hij te Haarlem nog schijnbaar vasthield aan Walter Scott, gevoelde hij zich toch reeds lang tot Byron aangetrokken. Toen Nicolaas Beets 10 jaren oud was (1824), klonk de mare van Byrons tragischen dood door Europa. Zijn geheele leven door had Byron de beschaafde wereld in spanning gehouden. Zijn genialiteit evenaarde de zonderlinge hartstochtelijkheid van zijn karakter. Grievende teleurstellingen, zijne versmadelijke liefde voor miss Mary Chaworth, de weinige ingenomenheid, waarmede zijne eerste verzen ontvangen werden, zijn rampzalig huwelijk met miss Anna Isabella Milbanke, dit alles en nog zooveel meer roofde hem elke levensvreugd en zweepte hem tot bittere onstuimigheid, tot gadelooze woede, tot luidruchtige uitpattingen en wegsleepende zangen.

Walter Scott en Thomas Moore, Goethe, Châteaubriand, Lamartine, Macaulay, Villemaine, Taine, de Duitsche geleerden Dr. Felix Eberty en Dr. Eduard Engel, de Deen George Brandes, de Nederlander Busken Huet roemen om strijd zijn zangen. Beets schrijft in December 1848: „gedurende een' zekeren tijd geen naam beroem-

der, geen poëzie meer geprezen, geen karakter meer algemeen bekend dan de naam, de poëzie en het karakter van Byron, den tijdgenoot van Napoleon, den Napoleon op dichterlijk gebied, wien de overwinning der wereld scheen toe te komen". Het scheen zoo, gelukkig! In Nederland beproefde meer dan één Byrons gedichten te vertalen. Da Costa koos een tooneel uit den *Caïn*, waaraan hij oorspronkelijke reien verbond. Bilderdijk, Vrouwe Bilderdijk, Van Lennep, Ten Kate, Hasebroek, S. J. Van den Bergh, Potgieter en Hecker hebben allen grootere of kleinere gedichten in Nederlandsche verzen overgebracht. Bij zooveel belangstelling bleef Beets niet achter.

Reeds te Haarlem en in zijn eerste studiejaar te Leiden had hij kleine gedichten van Byron vertaald. *The Prisoner of Chillon* en *Mazeppa* had hij bewerkt, en in 1834 stelde hij *Jose* op, een dichterlijk verhaal in Byroniaanschen geest. Hoewel dit dichtstuk o. a. door Jacob Geel en ook min of meer door Bakhuizen van den Brink met weinig ingenomenheid begroet was, werd het niettemin door Van der Palm in die mate gewaardeerd, dat deze in den vervaardiger een' voortreffelijken aanleg erkende en er op stond, dat Beets eens ten zijnent zou komen. Vier jaren lang genoot de jeugdige dichter ten huize van Van der Palm de gulste gastvrijheid, waarvan hij in de voorrede zijner dissertatie (1839) met geestdrift gewaagt. In een voortreffelijke levensbeschrijving (1842) gedenkt hij zijn' gullen gastheer en dierbaren leermeester. Intusschen mocht Beets zich verheugen in de vriendschap van den smaakvollen prozaschrijver, professor Van Assen en den Leidschen bibliothekaris-hoogleraar Jacob Geel, doorkneed in de Oude en Nieuwere Letteren en meester in den Nederlandschen prozastijl. Geel beval zijnen vrienden onder de studenten Walter Scott ter lezing aan.

Gedurende zijne studiën in de theologie (1835—1839)

volgde Beets de lessen van Clarisse, Van Hengel en Kist, welke laatste ter bestemder tijd zijn promotor werd.

Onder de Leidsche studenten won hij in alle kringen vrienden. Onder deze behoorde in de eerste plaats zijn neef Abraham Scholl, die ook later zijn zwager werd.

Dezen treffen wij in de „Camera Obscura” aan als zijn’ oudsten academievriend, wien hij in het „Laatste bijvoegsel” tot de zevende uitgave van genoemd werk een weemoedige klachte wijdt. Scholl, de door zooveel geliefde arts, was in 1871 gestorven. Tot Beets’ beste vrienden behoorden Hasebroek, B. Gewin, Kneppelhout, Beijnen en Van der Palms kleinzoon, Foreest. Deze vijf waren met den dichter van *Jose* leden eener Rederijkerskamer, tot welke daarenboven nog de studenten J. B. Molewater, Samuel van Vollenhoven, Wintgens en later ook Dozy behoorden. In dezen studentenkring vormden zich de mannen, die na 1837 aan het hoofd der nieuwe letterkundige school zouden staan.

Tot Beets’ overige bekenden mag nog zijn oude Haarslemsche schoolvriend Voorhelm Schneevoegt, mogen nog Pluygers, Brill, Bakhuizen van den Brink en C. J. Viotta gerekend worden. Deze laatste begon al vroeg muziek te schrijven bij de verzen van zijn’ vriend. Dat Beets mettertijd tot redakteur van den Studenten-Almanak gekozen werd, was een noodzakelijk gevolg van zijn letterkundige werkzaamheid.

In 1835 zouden de Leidsche studenten bij gelegenheid van een lustrum-feest maskerade houden. Beets kon niet meedoen dan met de pen en bracht *de Maskerade* zoo geestig op papier, dat hij de harten van al zijne confraters won. Jacob Geel vond *de Maskerade* nog al redelijk, meer niet! Er kon uit den vervaardiger nog wel eens een echt Dichter groeien, hoopte hij. Nu, deze hoop werd niet teleurgesteld. In hetzelfde jaar verschenen Beets’ vertalingen van *The Prisoner of Chillon* en *Mazeppa*; in beide dingt de dichter naar den gloed

en de buigzaamheid van Byron. Het oorspronkelijk historisch-romantisch gedicht *Kuser* dagteekent eveneens van 1835, herinnert eveneens aan den Engelschen wildzang, en bekoort door schoone schilderingen.

Als redacteur van den Leidschen Studenten-almanak gaf Beets voor den jaargang 1836 het „Verhaal van de lotgevallen der Leidsche Hoogeschool van December 1834 tot November 1835". Hij wilde ernstig zijn, deftig, officieel, op de hoogte van zijn taak, maar plotseling wordt de natuur hem te machtig en Hildebrand schiet uit de slof van den ongenoemden redacteur. Het „Beestenspel" en „Varen en Rijden" van de Camera verscheenen achtereenvolgens in de almanakken van 1837 en 1838. Beets' studentenjaren gingen zoo aangenaam mogelijk daarhenen. Als lid van een dispuutgezelschap, had hij Willem Moll tot makker en als redacteur van een studentencourant Veth tot mede-redacteur. Hij werd tot voorzitter der theologische faculteit benoemd, nadat Brill en Veth dien eerepost hadden bekleed; en in die waardigheid zat hij voor aan het banket der oud-studenten in 1838 en wijdde bij die gelegenheid een' dichterlijken dronk aan de Leydsche Burcht, waar men feest vierde en alwaar Cobet zijne kameraden met keurig Latijn en Grieksch den tijd verkortte.

Aan Leidens Hoogeschool maakte Beets nog kennis met Gouverneur, die bij zijne makkers in het Noorden reeds als „*Jan de Rijmer*" bekend stond.

Bakhuizen van den Brink stelde hem in kennis met Aernoud Drost, E. J. Potgieter en J. P. Heije, die met hun drieën in 1834 te Amsterdam hunne „Muzen begonnen uit te geven. Met dit drietal heeft Beets ook aan de „Muzen" medegewerkt. Dit tijdschrift heeft echter slechts een' jaargang beleefd en moest plaats maken voor „de Gids", aan welks eerste jaargangen Beets eveneens hielp arbeiden. In den jaargang van 1837 verscheen de schets „Vooruitgang" geteekend Hildebrand, waarin deze

opkwam tegen het al te mathematische in wetenschap en opvoeding. Nadat Jacob Geel in de voorrede van „Onderzoek en Phantasie” den schrijver bitter had doorgehaald wegens inhoud en stijl, smaakte Hildebrand de voldoening, dat niemand minder dan Thorbecke in de „Algemeene Kunst- en Letterbode” het pleit voor hem opnam. In 1864 verklaardde Beets, dat de Camera Obscura zonder de tusschenkomst van Thorbecke misschien niet en stellig niet beter ware geschreven. Ving Hildebrand alzoo met zijne proza-opstellen aan, ook *Jose* en *Kuser* werden gevolgd door *Guy de Vlaming*. Dit dichtstuk droeg hij op aan Jhr. Cornelis van Foreest. Deze, de kleinzoon van Van der Palm, bracht Beets op den huize Nijenburgh te Heiloo bij zijne moeder. Mevrouw van Foreest, sinds 1833 weduwe, was eene vrouw van fijne beschaving en vertoonde in menig opzicht het beeld van haren grooten vader. In 1836 op voormelden huize binnengeleid, werd Beets door de gastvrouw en hare dochters vriendelijk ontvangen. Daar vond hij zijne Aleida, met wie hij in de jaren 1837 en 1838 menig genotvol uur ten huize van zijn’ vriend Hasebroek, destijds predikant te Heiloo, gesleten heeft.

Welhaast kwam nu een einde aan zijne studiën. Den 4 October 1838 werd Beets voor het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland toegelaten tot den Heiligen Dienst. Reeds vroeger, in hetzelfde jaar, had zijn eerste bundel „Gedichten” het licht gezien. Deze „Gedichten” doen Beets kennen als een uitnemend lyrisch zanger, die weet wat daar omgaat in het menschelijk hart en het (*Moeders Troost* moge het getuigen) in keurige poëzie weet te vertolken.

Den 11 Maart 1839 promoveerde Beets in de theologie; zijn promotor hebben wij reeds genoemd; zijne dissertatie werd natuurlijk aan Van der Palm opgedragen. Behalve door Beets’ bevordering tot doctor in de theologie na verdediging van zijn proefschrift en XII Theses onder

den rector-magnificus C. Pruis van der Hoeven, was het jaar 1839 ook gewichtig door de uitgave van de *Camera Obscura*. Was Hildebrand reeds in den Leidschen Studenten-almanak en in de Gids als prozaschrijver openbaar geworden, nog meer werd hij dit door den eersten druk der *Camera*. Groot is de afstand tusschen den dichter van *Jose*, *Kuser* en *Guy de Vlaming* en Hildebrand. Het dweepen met Byron heeft plaats gemaakt voor eigene ontwikkeling in echt Hollandsche humoristische richting. Indien van buitenlandschen invloed sprake mag zijn, moet vooral aan Charles Dickens gedacht worden. Hildebrands Keesjen, het avondje bij oom Stastok, het roeipartijtje met Pieter, de vroolijke avond bij bakker de Groot, de vriendelijke kibbelpartij tusschen vader en moeder Witse over de verdiensten van hunnen Gerrit verraden geestesgemeenschap met den beroemden populairen Engelschen schrijver. De typen zijn evenwel zuiver Hollandsch in teekening en coloriet. Vandaar de onmogelijkheid voor de vertalers der *Camera* het origineel ook maar van verre nabij te komen. Heel ons beschaafd publiek met letterkundige critici als Potgieter, Busken Huet, Simon Gorter e. a. incluis, heeft Hildebrands *Camera* geprezen. Weinige letterkundige voortbrengselen hebben zulk een' onverdeelten bijval gevonden. Hildebrands blonde lokken mogen verzilveren, zijn *Camera* blijft jong en frisch.

Beets' gedichten van 1839 gewagen van een uitstapje naar België in Augustus, evenwel zonder zijne Aleide; dit jaar spoedt ten einde en Jhr. C. van Foreest treedt in het huwelijk met mejuffrouw Loopuyt, dochter van Van der Palms eerstgeborene. De 76jarige grijsaard was bij de inzegening van het huwelijk zijner kleinkinderen tegenwoordig.

In 1840 werd Beets naar Heemstede beroepen en vijf dagen vóór Van der Palms verscheiden legde Hasebroek in het kerkgebouw te Heiloo de handen van Nicolaas Beets en Aleida van Foreest inéén. De jeugdige echtelingen

hadden nog eerst de voldoening gesmaakt den zegen des stervenden professors te mogen ontvangen. In October 1840 werd Beets te Heemstede bevestigd, welk vriendelijk dorp meermalen door den dichter is geprezen; vooral de droogmaking van het Haarlemmermeer boezemde hem veel belangstelling in. Dit had hij reeds getoond in 1839; dit toonde hij wederom in 1850 en had eindelijk in 1853 de voldoening de voltooiing van het werk te kunnen bezingen, terwijl hij ten slotte zijn wapen-ontwerp voor de Gemeente van Haarlemmermeer zag aangenomen, zijnde:

„op een veld van Hemelsblauw,
„Drie gulden Korenaren,
„Oprijzende uit de Baren.”

Te Heemstede, waar hij van 1840 tot 1853 predikant was, scheen Beets ter wille van de goede vervulling van zijn ambt van de poëzy af te zien. Nog vóór zijne bevestiging aldaar, had hij zijne laatste epische schepping *Ada van Holland* uitgegeven (1840), en nam sinds afscheid van het Byroniaansch model. Het dichterlijk verhaal, aan Tollens opgedragen, bevatte volgens dezen, uitnemende elementen. In 1840 gaf Beets een geschrift uit onder den titel: „Proza en Poëzie”, opstellen van Hildebrand en verzen van Beets. Een opstel, getiteld „De zwarte tijd” ging dit geschrift vooraf; daarin vermeldt de dichter zijne genezing van een gevaarlijke ziekte: blinde bewondering van Byrons genie. Tot op 1838 had hij Byron altijd tot op zekere hoogte lief gehad. De *Don Juan* had hem nooit behaagd; de *Manfred* en de *Caïn* daarentegen wel; niet het ongeloof maar de zwaar-moedige zijde van den Engelschman had hem aangetrokken; het minst karakteristieke van Byron dus. Toch bekent hij niets meer te willen weten van de mystieke waereldsmart, die *Jose*, *Kuser* en *Guy de Vlaming* kenmerkt. In 1840 had hij het naargeestige den rug toegekeerd en was hij tot zich zelf gekomen. De Zwarte tijd heeft uit en in Heemstede woont de nuchtere Hilde-

brand, die zijn' oorspronkelijken aanleg volgt en zijn roeping begrijpt.

Nu schrijft hij voor den Almanak der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen een kleine vijf-en-twintig volksliederen, die uitmunten door schilderachtigen eenvoud, als daar zijn: *De Overgrootvader*, *Bloemendaal*, *De Conducteur*, *Jantje* enz.

De jonge predikant trof te Heemstede een' hoogst aangenamen werkkring. Maar ook de letterkundige kunstenaar sleet er heerlijke uren. Des zomers was het lieflijke Heemsteê de pleisterplaats van allerlei Nederlandsche geleerden en dichters. Dan betrokken de beide van Lennep en Mr. H. J. Koenen er hunne buitens; dan waren er Jan van 's Gravenweert, de vertolker van *Ilias* en *Odyssee*, Bernard ter Haar, de dichter van *Huibert en Klaartje*, de professoren Bake en den Tex, Mr. I. da Costa en het lijdt geen twijfel, of deze mannen hebben van elkanders gezelschap zoo aangenaam en nuttig mogelijk gebruik gemaakt.

Van 1840 tot 1847 is Beets met hart en ziel bij zijn ambt. Zijn pen wijdt zich uitsluitend aan onderwerpen, die tot zijn' herdelijken werkkring behooren. Hij schrijft „Christelijke lesjes voor jonge kinderen”, geeft „Zeven Lijdenspreken”, later nog „Twaalf preeken” uit, zingt een Paaschgezag en een Kerstlied tot „Troost der armen” bemoedigt den „Christen bij en op het ziekbed” en schetst eindelijk eene „Chronologische kaart voor de Geschiedenis van het volk van Israël”. Hoewel alle deze pennevruchten niet rechtstreeks tot het gebied der Fraaie Letteren behooren, verraden zij toch op elke bladzijde den auteur van goeden smaak. Toch werd de poëzie zelve nog niet geheel verwaarloosd. Immers de herdruk van zijne gedichten in 1847 wees op tal van nieuwe verzen. Te midden van ernstige bezigheden had hij zijne huisgenooten en vrienden zoo nu en dan op keurige verzen vergast en aan de prachtalmanakken van dit tijdvak bij-

schriften geschonken, waarvan „Jongensmijmering” (1840) het aardigst model is gebleven. In 1841 trilt zijne harpe, als Aleida moeder geworden is en Vondel gedenkt hij (1845) in een voortreffelijk dichtstuk. Met de jaren klom zijn liefde voor den grooten dichter der 17de eeuw. In 1856 gaf hij in zijne „Verpoozingen op letterkundig gebied” een uitnemend opstel over Vondel als lyrisch dichter ten beste, terwijl nog twee andere studiën, t.w. over „de Paradijsgeschiedenis en de Nederlandsche dichters” en over Vondels „Reizangen” in zijne „Verscheidenheden meest op letterkundig gebied” (1851- 1873) het licht zagen. De eerste dezer vergelijkt Cats’ Adam en Eva bij die van Vondel (*Lucifer en Adam in ballingchap*), bij die van Huig de Groot (*Adamus exul*) en bij die van Bilderdijk (*De ondergang der eerste wereld en De Dieren*). Aan het slot vindt men de welbekende weerlegging van de meer vernuftige dan juiste gissing, dat Vondels *Lucifer* eene politieke allegorie zou geweest zijn.

Tot tweemalen toe beproefde men den predikant van Heemstede tot de aanvaarding van het professoraat aan het Theologisch Seminarium te Stellenbosch in Zuid-Afrika te bewegen; te vergeefs! Beets zou zijne talenten het Vaderland blijven wijden, al was het dan ook, dat Heemstede hem na een bezit van dertien en een half jaar als predikant moest derven. In December 1853 nam Beets het beroep naar de oude Bisschopsstad aan. Veel liefs had de dichter op zijn eerste standplaats genoten, maar ook had hij er in 1850 een dierbaar kind grafwaarts gedragen, door hem in een aandoenlijk schoone *Herinnering* (1852) herdacht.

Beets werd den 11 Juni 1854 te Utrecht bevestigd. Talrijke uitgaven uit het tijdvak 1847—1854, en wel hoofdzakelijk de reeks zijner „Stichtelijke Uren” (1848—1852), mitsgaders zijne „Korenbloemen” (1853) getuigden, dat de predikant-dichter sinds de tweede uitgave zijner

eerste gedichten (1847) zijne vaardige pen weinig rust gegund had, zij het dan ook, dat de titel „Korenbloemen” evenals bij Huyghens te kennen gaf, dat de dichter der poëzie niet het leeuwendeel van den kostbaren tijd gaf. In de „Korenbloemen” vindt men de taal van het hart, het hart van den vriend, van den echtgenoot en vader. Liefelijk bezingt de dichter in deze verzen de vreugdevolle uren in Heemstede doorleefd; men denke aan het diepgevoelde *Liederkransje voor de jarige moeder*. Te Utrecht zou Beets niet zonder smart kennis maken met de keerzijde des levens. Zijne Aleide moest hij in Mei 1856 missen. Het *Wanneer de kinderen groot zijn* is een droeve klacht uit zijn verslagen hart. In 1857 ont-rukte de dood hem zijn jongste kind en zijn' oudsten zoon Marten. Zijne „Nieuwe Gedichten” (1857) geven schoone proeven van wat daar omging in het gewonde vader- en mannenhart. Vooral *Nagedachtenis* bevat een aandoenlijke hulde aan zijne op 37jarigen leeftijd verscheiden Aleide.

Andermaal echter mocht de zon des geluks zijn pad beschijnen, toen in 1859 de jongere zuster van Aleide, Jonkvrouw Jacoba Elisabeth van Foreest hem de hand der trouwe bood, wederom door Hasebroek in de zijne gelegd. Beets waakt weer op in zijne „Verstrooide gedichten” (1862) en „Madelieven” (1869). Het tweede kind uit het tweede huwelijk werd Aleide gedoopt. Beets was te Utrecht als predikant zeer in trek. Verscheidene zijner redevoeringen en toespraken werden uitgegeven. In 1865 gewerd hem de eer door de Utrechtsche academie honoris causa tot doctor in de letteren benoemd te worden. Verwonderen deed dit niemand, aangezien hij, sinds 1859 lid der Koninklijke Academie van Wetenschappen, daar menigmaal bewezen had op het ruime gebied der Letteren behoorlijk thuis te zijn. Eindelijk klom hij op den voor hem hoogsten sport van den maatschappelijken ladder, toen hij in 1875, dus op 61jarigen

leeftijd, de eervolle betrekking aanvaardde van gewoon hoogleeraar in de theologie aan de Utrechtsche hoogeschool. Hij deed dit met een redevoering over „Karakter, karakterschaarschte en karaktervorming”. In het schoone vers *Holland* (1872) had Beets overdacht, wat Gods goedheid hem te Haarlem, Leiden, Heiloo en Heemstede beschikt had — en nu was hij professor.

Nog leeft onze Beets. Zijn heugenis gaat reeds over een 70tal jaren. Nederland heeft hem als kanselredenaar bemind, als predikant hoog geacht, als theoloog, letterkundige en geleerde gevierd, als stichtelijk prozaschrijver volgaarne den roem van Van der Palm overgedragen, als verhalend dichter even als Van Lennep met aandacht beluisterd, als volksdichter den lauwer om de slapen gewonden, en als Hildebrand op de rolle der „blijvenden” geboekt. Van de meeste wetenschappelijke of letterkundige genootschappen is Nicolaas Beets lid en aan Koninklijke onderscheidingen heeft het hem niet ontbroken. Moge hij eenmaal de hoogste onderscheiding ontvangen, waarvan Paulus spreekt, als deze Apostel den loop geëindigd heeft!

WALTER SCOTT. Walter Scott werd te Edinburg in Schotland geboren (15 Aug. 1771). Zijn vader, een geacht rechtsgeleerde, sproot uit een oudadellijk geslacht. Reeds als knaap verried Walter een buitengewoon levendige verbeeldingskracht, welke ten deele gevoed werd uit de sageschat van het vaderland. In 1785 kwam hij op de Hoogeschool van Edinburg; tengevolge eener zware krankheid moest hij voor eenigen tijd zijne studiën staken. Hersteld zijnde, wijdde hij zich aan rechtsstudiën en werd in 1792 tot procureur benoemd. Deze benoeming belette niet, dat hij met ijver zijne litterarische en historische studiën voortzette. Gaarne las hij de werken van Duitsche dichters. Bürger, de dichter van „Lenore” en Goethe met zijnen „Götz” hebben op de ontwikkeling van den jongen dichter ongetwijfeld invloed uitgeoefend. De werken van Duitsche dichters, die onder Britschen invloed ontstaan waren, oefenden wederkeerig invloed uit op den Engelschen dichtgeest. In 1796 trad Scott met twee balladen op, die hun ontstaan aan „Lenore” dankten; voorts volgden een overzetting van den „Götz” en een fraaie navolging van den „Erlkönig”. Herinneringen uit de jeugd en Duitsche invloed werkten samen om in den dichter de liefde voor het eigenaardige volkswezen aan te wakkeren. Van deze liefde getuigen o. a. een rijke verzameling Schotsche volksballaden (1802) en de uitgave van een ouden roman in dichtmaat („Sir Tristram”). In 1807 legde Scott zijne betrekking als procureur neder om zich geheel aan zijn’ lievelingsarbeid te kunnen wijden. Het grootste succes oogstte hij met twee heldendichten, wier inhoud ontleend was aan de geschiedenis van Schotland: „Marmion” (1808) met de meesterlijke schildering van den slag bij Flodden in het jaar 1513 en „de Meermin” (1810), welk gedicht in ongeveer acht jaren veertien oplagen beleefde. Het is het meest grootsche, wat Scott op dit gebied geleverd heeft. Niet slechts de inhoud boeit, maar ook de teekening der karakters, de natuurschildering, de taal en de versbouw laten weinig te wenschen over. De romantiek van Walter Scott is frisch; niet ziekelijk en onwaar als bijv. bij vele Duitsche dichters het geval geweest is. In zijne scheppingen leeft de heldengeest zijns volks uit de dagen van ouds, spreekt het hart, zooals het sprak in de tijden van voorheen.

Zonder zijn naam gaf Scott in 1814 zijn eerste roman in proza: „Waverly” uit, tot 1831 door een lange rij andere romans gevolgd. De voornaamste zijn: „Guy Mannering” (1815), „de Antiquarius” (1816), „de Bruid van Lammermoor” (1819), „Ivanhoe” (1819), „Kenilworth” (1821), „Quentin Durward” (1823). De handelscrisis van het jaar 1825 berokkende Scott groote verliezen door het faillissement van een boekhandelaar; hij moest een groote schuld (120,000 pond sterl.) overnemen, welke hij tot op 40,000 pond vereffend heeft. Om deze te betalen, begon hij met koortsachtige haast te arbeiden, waardoor zijne werken schade leden. Het zegt nog al wat voor Engeland, dat een dichter de hoop voeden kon alleen door den verkoop zijner werken zulk een schuld af te doen. Zelfs een Goethe zou het tevergeefs beproefd hebben. Scotts overmatige arbeid schaadde niet alleen aan zijne werken maar ook aan zijn gezondheid. Wat sedert 1825 door Scott op papier gebracht is: „Vertellingen van een grootvader” (een soort eigenaardige geschiedkundige volksschetsen), „Geschiedenis van Schotland” (1830), vooral echter „het leven van Napoleon” (1827), werd reeds toen tamelijk ongunstig beoordeeld.

Scott is de schepper van den modernen geschiedkundigen roman. Niet in den zin, als waren niet reeds vóór hem geschiedkundige persoonlijkheden in romans opgevoerd geworden, maar in den hooger zinn, dat hij op den grondslag van ware gebeurtenissen het beeld van menschen, zeden, tijden en land opbouwde. Het voldeed hem niet phantasiebeelden met historische namen in alledaagsche verhoudingen te plaatsen, maar hij streefde er naar den volksgeest in het eene of andere tijdperk der geschiedenis van zijn vaderland te beluisteren; hij nam groote volksbewegingen, een indrukwekkende natuur tot achtergrond van de gebeurtenissen; hij bestudeerde ijverig de uiterlijke levensvormen van den tijd, zeden, kleederdrachten, wapenen, het leven der vorsten en edelen, van de burgerij en van de geestelijkheid, van de landbouwers en onderhoorigen, het leven aan de hoven en in de steden. Maar de oneindige overvloed van al deze op zich zelve staande wetenschappen wist hij met dichterlijken geest te vereenigen en te belichamen. In de beste van zijne romans zijn de karakters alle met gelijke liefde en zorgvuldigheid uitgevoerd en treden ons door de sijne teekening om zoo te zeggen naderbij; hoe laag

de menschen ook staan, toch ligt over allen een zacht waas der romantiek en verguldt zelfs de lompen van een' bedelaar, maar nooit rooft hij zijnen gestalten hun eigenaardig stempel. Somwijlen geviel het Walter Scott menschen van sombere grootheid te schilderen (de alchimist in den „Kenilworth") — dan verkreeg hij uitwerkingen, die men bij weinige moderne dichters aantreft; evenzoo was hij een meester in natuurschilderingen. Geschiedkundige persoonlijkheden placht hij veelal op den middengrond der handeling te plaatsen, zooals bijv. Karel II en Cromwell in „Woodstock", Lodewijk XI in „Quentin Durward". Hij was zich de grenzen tusschen geschiedenis en roman wel bewust en vermeed zorgvuldig al de klippen, waaraan zoo velen zijner mededingers en nog meer zijne navolgers strandden; daarom staat bij hem de geschiedenis op den achtergrond, terwijl men de eigenlijke poëtische ontwikkeling opmerkt in zijne vrij uitgedachte persoonlijkheden of hoogstens in dezulke, welke geen voorname stelling ingenomen hebben.

Men mag, van Scott sprekende, zijn zuiver zedelijk gevoel niet voorbij zien. Hij predikte, wel is waar, even zoo weinig als Shakespeare, maar evenals deze geloofde ook hij aan zedelijke natuurwetten.

Rechtvaardigheid verbiedt de zwakke zijden van Scott te verzwijgen. Zijn getrouwheid in het schilderen verlokte hem wel eens tot nietigheden, tot de altijd gevaarlijke verzoeking het gebied der poëzie in te ruilen voor dat der schilderkunst; hij wilde aan het op zich zelf staande gesprek het stempel der waarheid geven en verviel daardoor meermalen in langwijligheid. Deze gebreken vertoonen zich vooral in zijne latere romans; geen enkele echter gaat ten deze geheel vrij uit. Evenwel zijn Scotts scheppingen meesterwerken en worden als zoodanig nog heden ten dage gelezen.

Over den invloed, welken de Schotsche bard op de ontwikkeling van den modernen roman uitgeoefend heeft, zou een boekdeel geschreven kunnen worden. Hij heeft overal navolgers gevonden: in Nederland, Duitschland, Frankrijk, Italië, Spanje.

BYRON. George Noel Gordon, Lord Byron, werd den 22 Januari 1788 te Londen als zoon van kapitein John Byron geboren. Hij heeft geen gelukkige jeugd gehad. Zijn vader, reeds vóór

zijn eerste huwelijk een beruchte lichtmis — dat zeide toenmaals meer nog dan thans — was een doorbrenger, die de bruidschat van zijn tweede gade, Katharina Gordon, op onverantwoordelijke wijze opmaakte, daarna het huisgezin verliet en kort daarop (1791) te Valenciennes gestorven is.

Katharina Gordon, eene begaafde, doch in hoogen graad excentrieke vrouw, was niet in staat op den prikkelbaren en toch tot zwaarmoedigheid neigenden knaap gunstigen invloed uit te oefenen. Zijn sukkelende gezondheid bood haar aanleiding hem naar het Schotcshe Hoogland te zenden, dat op zijne phantasie een' nooit weder te vernietigen indruk maakte. In 1798 erfde hij van den broeder zijns grootvaders, van William Lord Byron, titel en goederen; tot voogd erlangde hij zijn' oom Frederik Howard. Eerst sinds dien tijd kreeg de knaap geregeld onderricht, zoodat hij in 1805 het „Trinity-College" van de Hoogeschool van Cambridge bezoeken kon. In 1807 trad hij met den eersten bundel gedichten voor het publiek op. Men mag wel zeggen, dat met uitzondering van het fijne taalgevoel daarin niets den talentvollen grooten dichter verried. De invloedrijke medestichter van de „Edinburger Review", Henry Brougham, besprak de verzameling — wel is waar niet onrechtvaardig, maar zonder eenige welwillendheid en met bitse aanmerkingen. Byron was in zijne eergierigheid, in zijn jeugdig zelfgevoel diep gekwetst en liet in eene satire: „English bards and Scotch reviewers" aan zijne verontwaardiging den vrijen teugel: de toorn onthond het talent, de lezers verwonderden zich over den jongen dichter, die van ironie tot hoon alle stadiën met dezelfde gemakkelijkerdoormaakte en eene voor zijn' leeftijd zeer zeldzame meesterschap in den vorm aan den dag legde. Reeds toen waren de grondtrekken in het karakter van Byron zichtbaar: de hartstochtelijke prikkelbaarheid van zijn wezen, bovendien de overhelling tot den doodenden twijfelzucht nevens diepe begeerte naar het Goddelijke, verachting van de samenleving en neiging om voor al hare dwaasheden de knie te buigen; onstuimige drang naar al wat groot is en edel en niettemin een zwakheid van wil tegenover zingenot, waardoor hij en geld en gezondheid verspeelde. Maar hij was eene te diep aangelegde natuur om daarin genoegen te vinden, zijn ziel te hoogmoedig om niet tegen die keten van hartstocht in verzet te komen, welke hij nogtans droeg. In den aanvang van 1809 was hij meerderjarig gewor-

den en in het Hoogerhuis als medelid der oppositie opgetreden; maar trots zijn' scherp blik voor de schaduwzijden van het Engelsche staatsleven had hij aanleg noch lust een politieke rol te spelen. De verhoudingen werden hem steeds drukken-der en in het midden van 1809 ving hij die groote reis aan, welke hem van Portugal en Spanje naar het Oosten voerde en voor zijn geestesontwikkeling van groote beteekenis geweest is. Na twee jaren keerde hij in het vaderland terug, in schran-derheid van geest alle medeleden van zijn' stand verre over-treffend, maar tegelijk nog meer verdorven. Gedurende den tijd, dat hij de eerste zangen van „Childe Harolds bedevaart” voltooide (in 1812 verschenen) en die gedichten schreef, welke een deel van zijn eigen wezen in onderscheidene verdichte gestalten weerspiegelen („Gidur”, „de Bruid van Abydos”, „Cor-sar” en „Lara”), genoot hij het leven der weelderige hoofd-stad tot op den droesem. Het moet in een' tijd van berouw en begeerte naar rust geweest zijn, toen hij met Miss Milbanke in nadere betrekking trad en haar in het begin van 1815 huwde. Het was een onheilbrengende stap — wien de schuld moest worden geweten, is niet met zekerheid uitgemaakt, misschien beiden, in ieder geval was de korte verbintenis voor beiden een hel na een kortstondige bedwelming. Lady Byron verliet na de geboorte eener dochter haren echtgenoot en weigerde volstrekt tot hem weder te keeren. Het schandaal bood der voorname wereld langen tijd welkome stof tot gepraat, en Lord Byron was het, dien de lastertongen het minst spaarden; — het lustte der maatschappij, hoewel innerlijk alles behalve fat-soenlijk, door uiterlijken toorn der „moraal” een billijk offer te brengen.

Eenige maanden na de scheiding verliet Byron Engeland ten tweeden male (April 1816) en begaf zich eerst naar Genève, waar de derde zang van den „Bedevaart” en „De Gevangene van Chillon” voltooid werden; de „Manfred” begon de dichter hier en bracht hem vervolgens in Italië ten einde (1817). De vervaardiging van den „Don Juan” valt ook samen met des dichters verblijf in Italië. In het midden van 1823 vertrok Byron naar Griekenland om deel te nemen aan den vrijheids-oorlog. Hier stierf hij aan de gevolgen eener koorts, 19 April 1824, door velen betreurd, vooral in Griekenland.

De poëzie van Byron is van de schoonste wat taal en vorm aan-gaat; jammer, dat hetzelfde niet van den inhoud gelden mag.

Zonder in eene aparte beoordeeling van Byrons gedichten te treden, merken wij alleen op, dat men, zijne verzen lezende, een gevoel van smart en medelijden niet onderdrukken kan, omdat deze verzen de vertolking zijn van den fellen, steeds wanhopiger en verlorenen strijd tegen Goddelijke wetten, welke de dichter in zijn ziele voerde. Reeds in zijne eerste liederen (de eerste verzameling buiten rekening gelaten) wordt de „wereldsmart” openbaar, maar nog straalt hier en daar het licht van een kinderlijk geloof door; doch dat licht wordt immer schaarscher; menschenverachting treedt overvloediger op, en daarnevens klinken nog wel liederen vol aangrijpende waarheid, vol smartelijk heimwee naar een verlorene doch onvergetelijke liefde der jeugd maar altijd komt de wereldverachting terug, die in het pessimistische „beter is het niet te zijn” haar volle uitdrukking erlangt.

Byron zal steeds een van de grootste dichters der wereldlitteratuur blijven — maar hij is tegelijk de belichaming van een’ kranken tijd. In hem, den genialen man, trad de krankheid in typischen vorm op. Zijne poëzie is de draagster van den tijdgeest en is als zoodanig het uitgangspunt voor de poëzie van honderden jongere talenten van alle landen geworden.

PAERLEN

UIT

Beets' Poëzie.

HET MAARTSCH VIOOLTJE.

Bene qui latuit bene vixit.

OVIDIUS.

Waagt gij 't uit te spruiten,
Bloem van zacht fluweel?
Durft gij 't knopje ontsluiten,
Rondzien op uw steel?
't Purpren hoofdje wagen
Aan de gure lucht,
Voor geen hagelvlagen,
Voor geen storm beducht?

Hoor! 't Noordwesten zwatelt
Om den top van 't duin;
't Dor gebladert ratelt
Aan der eiken kruin;
Dikke doode takken
Breken voor zijn kracht;
Zal uw steel niet knakken,
Nog zoo jong en zacht?

Neen, gij vreest zijn woede,
Telt zijn gramschap niet,
Veilig in de hoede,
Die uw standplaats biedt.
Op den top te pralen
Stelt aan 't noodweër bloot;
In de stille dalen
Is 't gevaar niet groot.

Wie zou u niet minnen
Om uw gullen spoed?
Bloemenkoninginnen
Missen uwen moed,
Blijven diep gedoken
In haar wintergraf:
Gij, vóór haar ontloken,
Wacht ze, bloeiende af.

Aan geen gure vlagen,
Buien vroeg en laat,
Mag het hoofd zich wagen,
Daar een kroon op staat.

Zacht gebloosde wangen
 Zijn te teer, te fijn,
 Om van kou bevangen
 En verkleumd te zijn.

Om met glans te pralen
 Boven al wat bloeit,
 Hoeft men zonnestrallen,
 Waar de Kreeft van gloeit.
 Dit is 't lot der Grooten.
 In een minder rang,
 Heeft men zooveel noten
 Niet op zijnen zang.

Toch weet ge elk te boeien
 Door uw zedig schoon;
 Uw verscholen bloeien
 Heeft zijn eigen loon;
 Lage staat maakt veilig;
 Needrigheid geeft moed;
 Allen braven heilig
 Is een stil gemoed.

Wel hem, die uw voorbeeld
 Steeds voor oogen heeft,
 Zich gelukkig oordeelt
 Dat hij needrig leeft;
 Niet wenscht uit te steken,
 Op geen lof belust;
 Hem zal nooit ontbreken
 Liefde, Vrede, Rust.

1831.

MOEDERS TROOST.

Wees, wees gegroet, gij kleine vriendlijke engel!
 Die God, ten troost in diepe droefheid, schonk;
 Frisch spruitjen aan een afgehouden tronk,
 Schoon knopjen aan een neergebogen stengel!
 Een lieve ster, wist ge, in den zwarten nacht,
 Door 't wolkenfloers een spoor van licht te banen;
 Gij waart een lach temidden veler tranen;
 Een vreugdekreet temidden van de klacht!
 Wel werdt ge in smart en kommer afgewacht,
 Wel zijt gij in een droeven tijd gekomen,
 Wie deze onze aard zoo veel reeds had ontnomen,
 Eer zij u zelfs haar lucht had toegebracht,

Maar gij verscheent, van God beschikte zegen!
 Een lichtgloed op uw vaders graf gedaald,
 Een glans, die om uw moeders rouwkleed straalt,
 En op haar pad een milde bloemenregen.

O, Zoo gij wist, hoe veel gij reeds moest derven,
 Eer nog uw oog voor 't daglicht openging,
 Eer nog uw mond des levens adem ving,
 Gij zoudt, niet treuren, kind! maar, gij zoudt sterven,
 O, Zoo gij wist, dat gij de plaats bekleedt
 Van een, wiens naam gij zelfs niet hebt gestameld,
 En hoe veel min zij op uw hoofd verzamelt,
 Die u in smart gedragen heeft en leed;
 Wist met wat naam de moederliefde u heet,
 Wat zij gevoelt, als ze U aan 't hart mag drukken, —
 Gij zoudt dit hoofd, dit vroolijk hoofdje! bukken,
 Daar zulk een last van liefde u zwichten deed.
 Maar gij weet niets — niets mag uw vreugde krenken;
 Gij liefkoost haar blijmoedig en gerust,
 Of sluimert op haar knieën, onbewust
 Dat ge altijd aan een doode doet gedenken.

Wat zijt ge schoon! Wat blinkt er in uw oogen,
 Een blijde vonk van kindervreugd en geest;
 Wat zachtheid is 't, die m' op uw voorhoofd leest,
 Hoe houdt uw lach ons allen opgetogen!
 Lief wicht! gij hebt aan smart en rouw weerstaan
 Het was de Heer, die voor uw leven waakte,
 U zoo gezond, zoo schoon, zoo lieflijk maakte:
 Dat heeft Hij om uw moeders wil gedaan.
 Hij zag haar leed, Hij nam haar tranen aan;
 Zijn liefde kan 't gekrookte riet niet breken,
 Zijn goedheid stelde aan u een heerlijk teeken,
 En o! dat heeft haar moederhart verstaan.
 Gij zijt haar meer dan een bevoorrecht wichtje,
 Haar meerder dan een dierbaar liefdeband:
 Gij zijt haar als een kleine godsgezant,
 Zij leest geloof en hoop uit uw gezichtje.

Gij zijt de lust van al die u omringen,
 Gij zijt de vreugd, de vroolijkheid van 't huis
 Men mint uw drukte, uw onrust, uw gedruisch,
 Uw stameltaal en uw gebrekkig zingen.
 Gelukkig, wien ge uw gunsten waardig acht,
 Die, voor gekoos, op lachje en kus mag hopen;
 Want, als gij komt staan aller armen open,
 En ieders schoot wordt breed gemaakt en zacht,
 Uw oogje voert een vorstlijke oppermacht;
 Men knielt, opdat men in uw kleine deele,

Men maakt zich kind, opdat men met u spele,
 Zwijgt waar gij spreekt, en schatert als gij lacht.
 Gij neigt het hart van zuster en van broeder,
 Wanneer hun groep u liefderijk omringt;
 En schoon ge er kleinste en laatste zijt, *gij* dringt
 De paarden aan in 't halssnoer van uw moeder.

Lief schepsel! zoo gij ook van mij bemind zijt,
 (Mijn hart heeft steeds de kinderzens geschat;
 Die hen niet eert, heeft nimmer liefgehad!)
 't Is, maar 't is niet alleen, omdat ge een kind zijt.
 Het is omdat gij half een weesje zijt;
 De deernis toch maakt steeds de liefde teerder;
 Maar daarom nog mint u mijn hart te meerder,
 Omdat gij zoo uw moeders hart verblijdt.
 O, Doe het nog, als later levenstijd
 U wat zij heeft verloren zal ontdekken
 En 't denkbeeld van uw roeping op zal wekken,
 En tot wat heil'ge taak gij wierdt gewijd.
 Het rouwkleed zal voor immer haar omgorden;
 Zij wacht geen andre vreugd dan van haar kroost;
 O, Zij verdient in u des hemels troost:
 Verkoren kind! gij moet een engel worden!

Opdat gij gansch uw moeder aan zoudt kleven,
 Schiep de Almacht u een dochtertje, en geen zoon!
 De zonen, ja! zijn hunner moeder kroon,
 Maar dochtren zijn het leven van haar leven.
 Gij dan, wees lief, wees zacht, word vroom, word goed!
 Gelijk haar, tot wier vreugd gij zijt geboren,
 Dan zult gij tot die lieflijken behooren,
 Wier rijke deugd men schaars op aarde ontmoet.
 Kind! u doorstroomt een mild, een liefdrijk bloed;
 Ik weet, gij zult uw afkomst niet verzaken,
 En wat ook zou uw hartje bitter maken,
 Daar enkel liefde en zachtheid u begroet?
 Geef slechts terug hetgeen gij moogt ontvangen;
 Bemin altijd, gelijk gij wordt bemind;
 Uw rijpe jeugd betaal de schuld voor 't kind:
 Uw moeder, noch uw God zal meer verlangen.

O, Kon men slechts des levens smarten keeren
 Van een zoo lief, van een zoo dier als gij!
 Kon tooverspreuk of macht van poëzij
 Het noodlot en zijn wisselzucht bezweren!
 Hoe zoude ik u behoeden tegen kwaad!
 Helaas! de kunst weet tranen af te drogen,
 Maar om één traan te weren van uw oogen,
 Daar is noch zang noch zanger toe in staat —

Doch! zoo misschien eens dichters zegen baat,
 Ik wil mijn hand op dit uw hoofdje leggen,
 En, met het oog ten ruimen hemel, zeggen:
 „De Heere, kind! behoeft u vroeg en laat!
 „De Heere leide u zachtken op zijn wegen;
 „Hij grijpe uw hand, en richte uw teedren voet;
 „De Heere neige uw hart en uw gemoed;
 „De Heere zij u liefde, vreugde en zegen!”

1836.

DE LEIDSCHÉ BURCHT.

**Feestdronk op het oud-studentenfeest, aldaar
 gevierd den 9 Augustus 1838.**

De Leidsche Burcht, de Leidsche Burcht!
 De burcht der Wassenaren!
 In Bato's erf, door Rome's hand,
 Op 't slib des Nieuwen Rijns geplant,
 Voor achttienhonderd jaren!

Gij, wien, der miltzucht ten bedwang,
 Augustus machtwoord bouwde,
 Gij burcht, van Ada's tranen nat,
 Met bloed bemorst, met wijn bespat,
 En toch maar altijd de oude!

Berenning, aanval, slachting, brand,
 Geweld van ram en blijden,
 Het bruisen van den Noordschen vloed,
 Het stormen van den oorlogsmoed,
 Dat alles moest gij lijden.

Maar toen de Zilvren Halvemaan
 Uw poort werd uitgedragen,
 En burchtgraafsrecht en titel koel
 Verkocht aan 's Burgemeesters stoel, 1)
 Toen kreeg gij gulden dagen.

Toen vestigde, op uw ronden trans,
 Minerva haar banieren,
 En zette bij uw schalk fontein
 Zich neer, om als een oud Romein

1) Ao. 1651, door den prins de Ligny, Heer van Wassenaar. De Wassenaars
 voerden drie zilveren halvemaanen op koel, geëcarteleerd met een gouden balk
 op lazuur.

Eens duchtig feest te vieren.

Sinds ; voor des krijgsmans vasten voet,
Op laarzen aangeschreden ;
Sinds zaagt gij menig wanklen stap
Zich wagen op die hooge trap
Van acht en zestig treden !

Zag soms des Slotvoogds wakker oog
Met schrik op Rijnlands weiden
Sinds zaagt gij menig rond gezicht
Op Hooglands hooge kerk gericht ,
En 't kunstenkweekend Leiden.

Stijg, oude Burchtgeest, uit uw put !
Kom uw gelaat vertoonen !
Put , die het Wassenaars-geslacht ,
Eeuw uit, eeuw in, naar Katwijk bracht
Om d' afslag bij te wonen. 1)

Wat ziet gij van uw hooge tin ?
Wat ziet gij van uw transen ?
Een heir van Zonen van Minerf
Zich zeetlen op uw wettig erf,
Een heir van bekers glansen.

Een dronk voor U , een dronk voor U !
Beschermeest van den Toren !
Wij allen zagen aan zijn voet ,
Weerkaatsende in der blikken gloed ,
Zoo vaak de feesttoorts gloren.

Wij allen dronken vreugde en wijn,
In schaduw van zijn wallen
En luider dan de wapenkreet ,
Die u Graaf Willem hooren deed ,
Mocht onze feestkreet schallen !

Zie neer ! van Kenmerland en Rijn,
Uit Zeeland, Friesland, Gelder,
Verjongt uw aanblik heel dees rij ,
Die u begroet met malvezij
Uit Kramer's 2) ouden kelder !

1) Het volksgeloof wilde, dat men, door den Burchtput, naar Katwijk komen kon om visch te halen.

2) Zoo heette de kastelein.

Voorzeker, menig mop bezweek,
 Die eer uw bogen welfde,
 Uw breede trappen zijn gesloopt . . . 1)
 Maar wat vergaan mag of verloopt,
 Die kelder blijft dezelfde.

Zoo de ouderdom u knorrig maakt,
 Zoo dat de drukte u hindert:
 Wien onzer zich student gevoelt,
 Is 't hart nog even onverkoeld,
 De feestzin onverminderd.

En dus van 't vol studentenhart
 Klinke u dees kreet in de ooren:
 Uw trotsche burcht prijkt jaar en dag
 Met Pallas vaan en Bacchus vlag,
 Beschermgeest van den Toren!

DE OVERGROOTVADER

„Zit wat in je leuningstoel!
 „'t Is hier koel.
 „'s Avonds hou je wel van praten.
 „'t Zuidewindje, bestevaar!
 „Blaast hier zacht door 't beetje haar,
 „Dat de tijd je heeft gelaten
 „Met je tweeëntachtig jaar.”

Och! ik heb mijn tijd gehad;
 Weetje wat?
 Als de lieve God me haalde,
 'k Heb het menigmaal gezeid,
 'k Zou niet rouwig wezen, meid!
 Als ik in het grafje daalde,
 Daar je moeder lang in leit.

„Ja maar, als 'k me jongste zie
 „Op je knie,
 „En hij lacht je vriendelijk tegen,
 „En jijzelf zoo welgemoed
 „Meelacht met den kleinen bloed,
 „'k Denk dan dikwijls, wat een zegen
 „De oude dag nog smaken doet.”

1) Dit had in datzelfde jaar plaats gehad,

Nu mijn goede, trouwe Klaar!
 Dat is waar.
 'k Wil den lieven Hemel prijzen,
 Die zoo gunstig nederziet,
 En mij meer genieten liet
 Dan ik jou wel aan kan wijzen;
 Die gelooven haasten niet.

BLOEMENDAAL.

De Bloemendaalsche vrijer spreekt:

Een aardig dorp is Bloemendaal,
 En 't heeft een spitsen toren;
 Daar laat zich 't eerst de nachtegaal,
 Het langst de lijster hooren.
 Zoo menig jonkman komt uit stad
 Om daar door 't bosch te wandelen,
 En, met een juffertje op het pad,
 Van liefde en trouw te handelen.

Indien het haantje van de kerk
 Zijn oog door 't bosch kon boren,
 En zeggen ons, bij wonderwerk,
 Al wat hem kwam tevoren;
 Ik klom voorzeker op bij 't dier,
 Hoe hoog het zij gezeten,
 En zei: Waaksch haantje! hoor reis hier
 Ik wou graag alles weten.

Van al de haantjes hier omtrent
 Moet gij me eens iets verhalen,
 Van ieder hennetje, u bekend,
 Dat gij door 't bosch ziet dwalen!
 Maar mooglijk dat het zeggen zou:
 „Ik ben een ernstig haantje,
 „Een monnikje op het kerkgebouw,
 „Ik kijk naar lief noch laantje.”

Dan was mijn antwoord: Haantjelief,
 Blijf dan maar rustig draaien,
 Zoo zultge ook van mijn hartedief
 Noch van uw dienaar kraaien.
 En als ik soms een zoentje steel,
 In schaduw van de boomen,
 Zoo weet ik zeker, voor mijn deel,
 Dat dat niet uit zal komen.

DE CONDUCTEUR.

De Conducteur zat op den bok,
 Van Amsterdam naar Leiden.
 Hij droeg een zwart fluweelen pak
 Met koopren knoopen, en hij stak
 Den hoorn tusschenbeiden.

De Conducteur zat op den bok,
 Van Amsterdam naar Leiden.
 Hij had een zilvren plaat op 't hart;
 Zijn wang was bruin, zijn haar was zwart,
 Zijn oog zoo tusschenbeiden.

De Conducteur zat op den bok,
 Van Amsterdam naar Leiden.
 Hij reed met krasse blessen voor,
 Halfweg voorbij en Haarlem door,
 En zuchtte tusschenbeiden.

De Conducteur zat op den bok,
 Van Amsterdam naar Leiden.
 Hij reed, met maal en horen om,
 Door Bennebroek en Hillegom,
 En lachte tusschenbeiden.

De Conducteur zat op den bok,
 Van Amsterdam naar Leiden.
 Hij reed de lomm'rige eikendreef
 Van Hillegom tot Lis, en wreef
 Zijn handen tusschenbeiden.

De Conducteur zat op den bok,
 Van Amsterdam naar Leiden.
 In Sassem zag hij elken dag
 Een meisje, dat uit 't venster lag,
 En groette 't tusschenbeiden.

De Conducteur zat op den bok,
 Van Amsterdam naar Leiden.
 Op 't laatst, het koele groeten moë,
 Wierp hij 't lief kind een lonkje toe,
 Een zoenhand tusschenbeiden.

De Conducteur zat op den bok,
 Van Amsterdam naar Leiden.
 Hij had nu al zoo lang geknikt,
 Geglimlacht en verliefd geblikt:

't Verdroot hem tusschenbeiden.

Eens zat een ander op den bok,
Van Amsterdam naar Leiden;
Maar op het Rechthuis heeft de Schout
Aan 't Sassemisch meisje hem getrouwd,
En heil gewenscht aan beiden.

Nog zit hij daaglijks op den bok,
Van Amsterdam naar Leiden.
Maar 's morgens, eer hij 't rit begint,
Zegt hij goëndag aan vrouw en kind,
En geeft een zoen aan beiden.

JANTJE.

Jantje kwam
Van Amsterdam.
Veel had Jantje te vertellen;
Jantje was zoo machtig wijs,
Dat zijn borstje scheen te zwellen,
Of hij kwam van 't Paradijs.

Jantje droeg
Vast moois genoeg:
't Was een jasje van fijn laken:
't Was een hoedje, rijk van glans;
En hij dacht jaloersch te maken
Al de vrijers, al de mans.

Jantje zag
Met witten lach
Neer op al de boerenmaagden;
'k Wed, dacht Jantjen in zijn waan,
Dat zij allemaal me vraagden,
Mocht een meisje uit vrijen gaan.

Jantje keek
Een heele week,
Of ze niet verliefd en werden;
Maar niet een, wie 't overkwam.
Toen zij zich aldus verhardden,
Werd het wijze Jantje gram.

Jantje had
Altijd in stad

Malle praatjes kunnen slijten ;
 Maar toen Jantje 't hier begon ,
 Zag hij tot zijn innig spijten ,
 Dat hem dat niet baten kon.

Wat deed Jan
 Ten leste dan ?
 't Beste was naar steê te keeren
 Al de meisjes trouwden wel ,
 Maar met minder wijze heeren ;
 Jantje bleef een vrij gezelschap.

ADA VAN HOLLAND.

(Fragment.)

O stille scheemring van den morgen ,
 Als gij te voorschijn lokt en vleit
 Al wat in mist en duisterheid
 En dikke schaduw lag verborgen ,
 Hoe lieflijk maakt gij 't aangezicht
 Van aarde en hemel bij uw licht !
 Het zijn geen stralen , uitgeschoten
 Met zevenwerf verscheiden glans ,
 Geen stroom van gloed , van 's hemels trans
 Op 't kleurig landschap uitgegoten ;
 Maar koele daging , kalm en zacht ,
 Geen strenge vijandin der nacht ,
 Maar die dier schaduwen vereenigt
 En saamsmelt met haar sober licht ,
 Den strijd der harde kleuren lenigt ,
 En d' omtrek afrondt voor 't gezicht.
 Voor ons , in 't noordsche land geboren ,
 Waar nevel de ochtendkimmen dekt ,
 Wordt dat gezegend uur gerekt
 Van schemerschijn en twijflig gloren ;
 Als , in dien kalmen tusschenstaat ,
 De mist geen haast maakt weg te drijven ,
 En 't maantje , met zijn bleek gelaat ,
 Nog wat vergunning heeft van blijven ;
 Daar aan de kim een wolkgevaart
 De pracht der zon verbergt voor de aard ,
 Maar 't hooger zwerk begint te blozen
 Van zacht oranje en bleke rozen ,
 Die lucht en aarde doen verstaan ,
 Dat zij nochtans is opgegaan.

Dat uur van liefelijke rust
 Wordt door de lieflijke (Ada) genoten,
 Die, uit haars vaders erf verstooten,
 Een ballinge is aan Texels kust.
 O, 't is haar hart een zoete lust,
 Voor nog de zonneglansen gloren
 Op 't leidak van den hoogen toren,
 Waaruit zij 't eiland overziet,
 Te turen in het grijs verschiet,
 En 't ruischen van de zee te hooren.

.

En nu; zij ziet het eiland over,
 't Schoone eiland, 1) dat der burcht omringt,
 En, in den dos van 't eerste loover,
 Den dauwdrop van den ochtend drinkt.
 Van verre rimpelen de baren
 Haar ruischend kleed; een flauw geglim
 Begint alreede aan de oosterkim
 Haar grauwe golving op te klaren.
 Op eenmaal! 't Wolkgebergte scheurt
 En braakt een vuurgloed uit zijn krater,
 Weerspieglend in 't beweeglijk water.
 Heel 't oost is teeder rood gekleurd.
 Hoe schitteren dier bergreeks zoomen
 Van d' eigen glans, dien zij weerhoudt!
 Nu wordt een schittrend stip vernomen,
 Waar alle vroegre gloed bij flauwt,
 Als vlamig koper bij rein goud;
 Het breidt zich uit met kracht van glansen...
 De schoone zon beheerscht de transen!
 Daar splijt zich, aan der kimmern rand,
 Het wolkgevaart naar iedren kant,
 En baadt zijn afgescheurde brokken
 In 't goud, waarvan de hemel gloeit,
 Of lost zich op in dunne vlokken,
 Wier grijsheid in zijn rood vervloeit.
 Al hooger stijgt de zon ten hoogen.
 Met minder goud, maar meerder licht;
 Met zwakker bloes op 't aangezicht,
 Maar met een feller kracht in de oogen;
 Ja, zij verwerpt den purpren krans,
 Waarmeê zij 't nuchtre hoofd deed pralen:

1) Texel was toen een aangename landouw, en de hofhouding eener Prinses
 beter waardig, dan thans 's Gravenhage of Windsor.

Haar rozen worden louter stralen,
 Haar gouden sluier, enkel glans.
 De zee weerkaatst dien duizendwerpen;
 Als glinstrig marmer blinkt het duin,
 't Bosch wacht hem op zijn groene kruin,
 En 't burchtraam op zijn bonte verven,
 De schaduw krimpt ineen, maar scherpt
 Haar omtrek; 't blij gebloemde werpt
 Een regen van gekleurde droppen
 Terneer uit de uitgeslagen knoppen;
 En de ijdele duif schiet snorrende op,
 En haakt om in die zonnestrallen
 Met purpren hals en krop te pralen,
 Hoog boven beuk en lindetop!

JONGENSMIJMERING.

(Een boerenknaap, ter halver lijve uit het venster hangende, spreekt.)

Wel te duizend! wat is 't heet!
 'k Word ook veel te warm gekleed.
 't Moet wel koel zijn in die sloot!
 Buurmans kersenboom is rood;
 Buurmans schutting... Buurmans stok;
 Buurmans bril en dwaze rok. —
 Zeven mosschen op het pad;
 Die reis zeven plakkers had!
 Zeven putters, o geluk!
 Zeven paapjes op de kruk —
 Drommels! dat 's een nijdig beest.
 Waar mag Krelis zijn geweest?
 Sinds dat ventje rooken kan,
 Kijkt hij nooit meer iemand an —
 Hoeveel mannen zijn der bij?
 Wacht! de dikste kijkt naar mij!
 Boog en pijlen, kruit en lood:
 Al de mosschen moesten dood! —
 Zie ik Neeltje daar niet gaan?
 Heeft ze nieuwe muiltjes aan?
 Zou ze dat om Krelis doen?
 Gistren gaf ie haar een zoen. —
 Hei wat, maat! niet al te gauw!
 't Is niet allemaal voor jou,
 Goed zoo! pik hem in zijn nek!
 Zou daar kracht zijn in zoo'n bek? —
 Wat een leven voor zoo'n dier!

't Heeft den heelen dag plezier ;
 Krijgt nooit knorren , doet nooit kwaad :
 Weet niet dat er school bestaat ...
 Gistren schreef ie mij op 't bord ;
 Jaap had al dien inkt gestort.
 Kan ik 't helpen dat ik lach ?
 Vrijdag ; halve Zaterdag ;
 Zondag ; naar de kerk toe gaan ;
 Kijken naar de kegelbaan ;
 Lange Julfert ! die kan 't goed.
 'k Wed mijn Pietoom 't beter doet !
 Of hij katjes knuppelen kan !
 Nog drie zondagjes — en dan !
 Kermis ; hakblok ; grootste koek ;
 Petemoei , een nieuwe broek.

1840.

VONDEL.

Op zijn besneeuwde kruin en groenen krans te wijzen ,
 Der dichterlijke jonglingschap
 Zijn fikschen vingergreep ten voorbeelde aan te prijzen ,
 En zijner voeten vasten stap ;
 Zijn hooggevierden naam naar namen te vernoemen ,
 Die de Oudheid grootst en roemrijkst had ;
 Gebuur en vreemdling met zijn lofspraak doof te roemen —
 Ja, alle dagen hoort men dat !
 Maar hem te lezen , hem te kennen , hem te smaken ,
 Ziedaar wat schaarsch is in een eeuw ,
 Die slechts twee wegen kent om tot wat naams te raken :
 Gemaakte klacht, of wild geschreeuw.

O Vondel ! had mijn hart u meer in eer gehonën ,
 Zijn dorst slechts aan uw bron gelaafd ,
 Mijn domme jeugd aan u zich willen toevertrouwen ,
 En in geen vreemd gareel gedraafd :
 'k Zou mooglijk hedendaags met vrediger genoegen
 Terugzien op mijn dichterpad ;
 'k Had mooglijk bij den krans een loover kunnen voegen ,
 Die gij mijn' land gevlochten had ;
 'k Had zeker min gevleis en min geschreis vernomen
 Van koortsig brein en week gevoel ,
 Maar kon met fierder tred en heldrer voorhoofd komen ,
 Waar 't nakroost zit ten rechterstoel.

Ach, 'k heb den eersten gloed der vroege dichtvuurspranken,
 In mijn onrijpe jeugd ontwaakt,

Ach, 'k heb den schoonen galm der vaderlandsche klanken,
 Zoo vroeg, maar niet genoeg gesmaakt,
 Ach, 'k heb uw grepen in de oorspronkelijke snaren,
 Ten halve pas door 't oor gevat,
 Misbruikt om vreemden roem met wildzang te evenaren,
 Tot 'k u, o Roem mijns lands! vergat,
 Totdat ik u vergat, uw koninklijke zangen,
 Uw aadlaarsvlucht, uw zuivren gloed,
 Uw rustig zelfbezit, de vrijheid uwer gangen,
 Uw frischheid, en uw overvloed.

En wie gedenkt ze? Wie doet ze immer ons gedenken?
 Wie spiegelt ze ons van verre toe?
 Wiens luit zal Holland met een Hollandsch lied beschenken,
 Dat Hollands Vondel eere doe?
 Te zweren bij uw naam, en in uw naam te richten,
 Dat hooren, dat vernemen wij;
 Maar 't zoet der honiggeur van Vondels maatgedichten
 Verlokt geen enkle grage bij.
 Ach bijen! 't veld is vol van kakelbonte vlinders
 En ijdele dingen van één dag,
 Wie niemand 't kort genot des fladderens mag verhinderen
 En allermint benijden mag.

1845.

HERINNERING.

Neen, ducht niet dat ons hart, lief jongskén! u vergeet,
 Schoon reeds ten derdemaal, de herfstwind, in zijn waren,
 Uw grafje onkenbaar maakt niet afgescheurde blaren,
 En immers, sinds een tweektal jaren,
 Een dochtertje in ons huis uw leege plaats bekleedt.
 Neen, ducht niet dat uw beeld terugwijkt uit onze oogen,
 Te midden van de vreugd, die thans ons hart vervult,
 Waaraan we op nieuw, Godlof! van blijdschap opgetogen,
 Een aardig wichtje drukken mogen . . .
 Neen, ducht niet, dat gij ooit vergeten worden zult.

Der oudren hart is trouw: het laat zijn kroost niet varen,
 Al offren zij het Gode en leggen 't welgemoed
 Terneer in 't donker graf, om voorts omhoog te staren;
 Geen nacht des doods, geen macht der jaren,
 Scheidt hen volkomen van hun bloed;
 Geen nieuwe vadervreugd, geen andre moedersmarte,
 Geen goddelijke troost, geen bovenaardsche vreë
 Verdooft zijn beeltnis in dat harte,
 Dat nooit zijn kindren telt, of telt de dooden meë.

Ach, 't was een zware gang, toen 'k, met een hart vol tranen,
 Uw dierbaar lijkje bracht, waar 't rusten zou in de aard.
 Hoe lieflijk was die plek, door eikjes en platanen
 En bloeiende kastanje beschaduwde en bewaard!
 Hoe lieflijk was dat uur. Het zonlicht was aan 't dalen,
 Maar deed zijn ondergaande pracht,
 Met tintlend rood en goud, door 't dichte lommer pralen,
 En wierp zijn laatste en schoonste stralen
 In de open grafkuil neer, waarin gij werd verwacht.

Ik ben op 't kerkhof thuis; 'k heb in die twalef jaren,
 Waarin ik voeren mocht den herderlijken staf,
 Er beurtelings in ieder graf
 Met velerlei gedachten moeten staren;
 Ik wacht er al dooden af;
 En immer was 't mij goed, in 't wachten op een doode,
 De groene heuvelen rond te gaan,
 Bij menig harde zerk en menig zachte zode
 Herin'rend, peinzend, stil te staan.
 Ik zwierf er veel en lang met ongewisse treden;
 Niets dan 't geval alleen bestuurde er vaak mijn voet;
 Maar, sinds dien avond, spreekt het bloed,
 En gaat dat kerkhofhek niet open voor mijn schreden,
 Of 'k weet, waar ik het eerst die schreden wenden moet.

Dat hek . . . Mijn kind! Wanneer, bij schoone zomerdagen,
 Het lied des nachtegaals tot over 't kerkhof klinkt,
 Uw moeder uitlokt om te hooren wat hij zingt,
 En ze aan mijn zijde treedt langs bosch en doornehagen:
 Als zij dat hek genaakt, hoe zie ik haar meteen
 Reikhalzend gluren door de reten,
 Of zij, door 't hooge gras en 't lage lommer heen,
 Een blik mocht werpen op den steen,
 Dien wij zoo wèl te vinden weten.

Dan gaan wij zwijgend voort. Een zucht mag ons ontglippen;
 Doch geen van beiden spreekt, zij soms de lust ook groot
 Maar eindlijk . . . 't Is genoeg! Uw naam moet van de lippen,
 Uw naam, mijn lieve naamgenoot!
 Dan schetsen we ons uw beeld, in 't spelen, staamlen, koozen,
 In dartle kindervreugd of ongestoorde rust,
 Dat zachtblauw oog vol liefde en levenslust,
 Die wangen frisch als lenterozen,
 Dien mond, die stervend nog ons handen heeft gekust.

En 's winters, als de storm daar buiten
 Door witbesneeuwd geboomte vaart,
 En 't ramm'len van de vensterruiten
 Ons, met ons lief gezin, een dichten kring doet sluiten.

Rondom den huiselijken haard ;
 Als wij omringd van al de spruiten ,
 Ons door de goedheid Gods gespaard —
 De jongste op moeders schoot, een andere aan haar voeten
 Op 't kleine stoeltje neergehurkt ,
 Een derde aan vaders hart gedrukt —
 Niets dan erkentnis wezen moeten
 Voor wat ons oudrenhart verrukt ,
 Dan gaat wel nooit het oog , met innig welgevallen ,
 Van blij gezicht tot blij gezicht ,
 Of 't hart gedenkt u , dierbaar wicht !
 En zegt : Ziedaar zijn plaats ; hier is hij uitgevallen.

Dan stijgt in moeders oog wel vaak een stille traan ,
 En vaders stem verflauwt , te midden van 't verhalen ;
 Zijn kroost ziet hem verwonderd aan ,
 Onwetend dat hij denkt , hoe thans de bleeke maan
 Uw graf verlicht met koude stralen.

Neen , ducht niet dat ons hart , lief jongskens ! u vergeet.
 Maar gij , gedenkt gij in dat Eden ,
 Waar gij , in Jezus arm , van smart noch tranen weet ,
 Nog soms — ik zeg niet aan ons leed —
 Maar wel aan onze teederheden ?

Dáár weet gij met wat liefde ons hart u heeft bemind ;
 Een liefde, die u 't heil der heemlen niet benijdde ,
 Maar , als uw Heiland riep , bedroefd en nochtans blijde ,
 Tot u kon zeggen : Ga , mijn kind !

October 1852.

„MET ZEN ACHTEN”.

(Naar Wordsworth).

Wat kan , in 't Gooi , een schuldloos kind ,
 Met rozen op de frissche kaken ,
 Daar 't niets dan leven in zich vindt ,
 Van dood of sterven maken ?

Een meisje trippelde aan mijn zij
 Van zes , of mooglijk zeven , jaren :
 Wat schitterde dat oogje blij
 Van onder 't zwart der haren.

Een aardig lachje , zacht en schoon ,
 Ontblootte hagelwitte tanden ,
 En vormde een kuiltje in iedre koon ,
 Wat bruin van 't zonnebranden.

'k Vroeg: „Met hoevelen zijt gij wel?”
 Ze liet niet lang op 't antwoord wachten,
 Maar vroolijk keek ze, en zeide snel:
 „We bennen met zen achten.”

„Zoo!” zeide ik, „dat 's een heel gezin;
 Dan zult ge de oudste wel niet wezen?”
 „Neen, krek de jongste,” viel zij in;
 „Maar ik kan toch al lezen.”

„En wat doen de anderen? vroeg ik. „Twee,”
 Was 't antwoord (kort, om tijd te sparen):
 „Twee onder dienst, en twee naar zee,
 „En een woont heel te Baren.

„Twee liggen er op 't kerkhof neer,
 „Het een een zusje, 't andre een broertje;
 „En alder- aldernaast, mijnheer!
 „Daar woon ik met mijn moertje.”

„Twee onder dienst, en twee naar zee,
 „Een heel te Baren — 't is geen reisje!...
 „Maar gij telt ze allemaal nog meê,
 „Niet waar, mijn beste meisje?”

„En dan de twee op 't kerkhof nog!
 „Want wij zijn met zen achten, weet u?
 „U ziet die hooge boomen toch?
 „De twee daaronder, die vergeet u.”

„'k Vergeet ze niet, maar aardig wicht!
 „Zoo in de schaduw van die boomen,
 „Een broertjen en een zusjen ligt,
 „Is 't achttal dan volkomen?”

„Hun grafjes zijn vlak bij malkaâr,
 „En o! zoo dicht bij moeders huisje.
 „Laat zien! Een stap of twalef maar;
 „Op ieder staat een kruisje.

„Ik zit er dikwijls, 's morgens vroeg,
 „Of tusschen twaleven en tweeën;
 „De kousen, die ik Zondag droeg,
 „Die heb ik dáár gebreeën.

„En 's zomers, als het avond wordt,
 „In 't hooge gras ter neergezeten,
 „Brenge moeder daar mijn tinnen bord

„En schaft mijn avondeten.

„Het eerste stierf mijn zusje Brech;
 „Wat lag ze lang in 't bed te klagen!
 „God nam op eens haar pijnen weg;
 „Toen werd zij uitgedragen.

„Toen kwam ze op 't kerkhof, kort bij 't hek,
 „In 't graf; vlak naast een iep; zoo'n dikke;
 „We speelden dikwijls op de plek,
 „Mijn broertje Jan en ikke.

„'t Was zomer; maar toen 't winter werd,
 „(De sneeuw lag dik op 't doornenhegje)
 „Kreeg Jantjen ook de koorts, heel hard,
 „En ging heel gauw naar Brechtje." "

„Maar daar hij nu naast Brechtje ligt,
 „En nimmermeer met u kan spelen!
 „Tel nog reis over, aardig wicht!
 „Gij zijt — met u hoevelen?"

Het meisje sloeg haar oogjes neer,
 En stond een poosjen in gedachten,
 Maar eensklaps riep ze, als de eerste keer:
 „Wel heerschapp! met zen achten." "

„Maar zoo Gods engelen Brechtje en Jan
 „Bij Jezus in den hemel brachten?"
 „Ja, daar praat moeder ook wel van . . . " "
 „Goed! met hoevelen blijft gij dan?"
 „Wel, *Ik* zou meenen . . . met zen achten." "

1853.

LIEDERKRANSJE VOOR DE JARIGE MOEDER.

I.

Gij zaagt u gaarne heden
 Nog eens een liedje toegedacht,
 Maar hebt, om wijze reden,
 Het maar niet al te vast verwacht.
 Nu kom ik er met Acht.

Hier zijn er Acht, mijn waarde!
 Meer dan gij ooit of ooit voorheen
 Op uw verjaarfeest gaarde:
 Acht van uw Man — alleen.
 En dit is Een.

U gelden de andre Zeven;
 Daar Moeders immers gansch en gaar
 In hare kindren leven.
 Is 't bij een enkle twijfelbaar:
 Van u is 't dubbel waar.

O Moeder, die wij loven
 En lieven teederlijk,
 U zegne God hierboven
 Met liefdeblijk op blijk!
 Hij is zoo rijk.

II.

Onze oudste.

Marten is ons oudste kind:
 Wat zal van Marten groeien?
 Een man van geld of van bewind,
 Veel koeien en veel moeien?
 Een man van tabberd, zwaard, of pen?
 Een man, gelijk ik zelve ben?
 Een rijmelaar of preeker?
 't Is alles gansch onzeker.

Maar schoon dit onzeker zij
 En lang onzeker blijve:
 Dit, oudste jongen! hopen wij
 Dat vast sta en bekljive:
 Dat ge edel, eerlijk, vroed en vroom,
 Een Man wordt, zonder blaam of schroom,
 In woord en daad waarachtig,
 En aan zijn God gedachtig.

III.

Onze kreupele.

Het hielp niet of wij wreven
 Met handen warm en zacht,
 Of borstelden met kracht,
 En 't bloed naar buiten dreven.

Het hielp niet of wij baadden
 In water zout of zoet,
 In mout, in smout, in bloed,
 Naar dat ons de artsen raadden.

Het hielp niet of wij streken
 Met d' uitgezochtsten keest,
 Met vluchtig zout of geest,
 Of lichtzalf deden leken.

Het hielp niet of wij schokten
 En pijnigden met kracht,
 Die we uit gepaarde macht
 Van zink en koper lokten.

Het hielp niet of wij smeekten
 Tot God den Heer omhoog,
 Of daaglijks uit ons oog
 Veel heete tranen leekten.

Het helpt niet of wij zuchten,
 Daar 't oog uw krukjes ziet,
 Of, starende in 't verschiet,
 Veel droevigs voor u duchten.

Ach, schoon wij handenwongen
 En schreiden dag en nacht,
 't Verlamde kreeg geen kracht!
 Gij blijft een kreuple jongen.

Maar, schoon wij 't graag verbaden,
 Zoo 't zich verbidden liet,
 Dit blijvende verdriet
 Kan niet aan alles schaden.

Gij hebt van God ontvangen
 Gezondheid, moed, en kracht,
 Een oog dat vroolijk lacht,
 En rozen op de wangen.

Wil 't met den voet niet lukken,
 De geest is vlug en goed,
 Bij velen zweeft de voet,
 Maar gaat het hoofd op krukken.

En waar 't gebrek u hinder',
 Verloochning koste of smart,
 't Maakt in uw ouders hart

De liefde vast niet minder.

En God verbond Zijn zegen,
Dat onwaardeerbaar goed,
Niet aan een rechten *voet*,
Maar aan de rechte *wegen*.

Een kreuple voet kan brengen
Op 't smalle levenspad,
Kan voeren tot de hemelstad ...
Dat moge God gehengen.

IV.

De oudste meisjes.

Als ik Marie en Koosje zie,
Gaan mijn gedachten zweven
In dagen van een toekomst, die
Ik zeer graag zou beleven.

Mij dunkt een vader is zoo rijk,
Wiens dochtren haast volwassen,
Als rozeknoppen staan te prijken,
En op zijn wenken passen;

Die in haar frisch en blij gelaat
Zijn huisvrouw ziet verjongen,
En duizend trekjes gadeslaat,
Eens door zijn luit bezongen;

Die door haar geest en vroolijkheid
Zijn zorgen voelt verpoozen,
En door haar hand zijn weg bespreid
Met allerhande rozen.

Die in haar hart, zoo zacht en stil,
Een godsvrucht op ziet bloeien,
Die naar de moeder aarden wil,
En in haar schaduw groeien.

Mijn kindren! maakt die droomen waar,
Lief leven van mijn leven!
En moog mijn oudste dochterpaar
Het tweede een voorbeeld geven.

V.

Onze afwezige.

Vroegtijdig zijt gij heengegaan,
 Vroegtijdig hebt gij 't goed daarboven.
 Wij blijven, koste 't menig traan,
 De hand, die gaf, in 't nemen loven,
 Wat liefde doet is welgedaan.

En thans, lief zoontje! roept ons 't lot
 Ook van die dierbre plek te scheiden,
 Waar wij uw dierbaar overschot
 Een plaatsjen onder d' aard bereidden.
 Ook dit kost; maar ook dit wil God.

VI.

Netje.

Naar wie hebt gij dat lief gelaat,
 Zoo zuiver omgetrokken?
 Dat voorhoofd, dat zoo helder staat?
 Naar wie die gouden lokken?

Naar wie dat oog, zoo blauw en zacht,
 Het stugste hart veroverend?
 Dat mondje, dat zoo vriendlijk lacht,
 Dat stemmetje zoo tooverend?

Naar wie? Wij weten 't niet. *Van wien?*
 Och, mocht gij 't altijd weten;
 En, door op Hem, die 't gaf, te zien
 Uw lief gezicht vergeten!

VII.

Agnes.

Ik had in mijn gedachten
 U reeds vaarwel gezeid,
 U reeds in 't grafje neergeleid,
 Waar wij uw broertje brachten,
 Met groote treurigheid.

Maar God heeft ons gegeven,
 Dat gij behouden werd;
 Een groote vreugd voor groote smart
 U als op nieuw het leven,
 Ons een erkentlijk hart.

Tot ons geluk gespaarde!
 Reeds hadt ge, in 's Hemels licht,
 Een engel kunnen zijn, lief wicht!
 Wees 't nu nog wat op Aarde,
 En sluit Ons de oogen dicht.

VIII.

Cornelis.

Zeven en een is acht!
 Ze zeggen dat het wat veel is;
 Maar *wij* hebben, lieve Cornelis!
 Met blijdschap u verwacht.

Zonen hadden wij drij;
 Eentje bij God, twee beneden:
 Wij zijn uitermate tevreden
 Met nog een zoontjen er bij.

Dochters hadden wij vier;
 Waart gij als de vijfde gekomen,
 Wij hadden 't niet kwalijk genomen,
 Maar geroepen: Welkom hier!

Zeven en een is acht.
 Of de achtste de laatste zal wezen
 In wolken of sterren te lezen,
 Gaat boven mijn wensch en macht.

Gij zelf, mijn kleine man!
 Al ligt er u veel aan gelegen,
 Gij zuigt en zingt maar ter degen,
 En weet voorts nergens van.

Er is Een die 't weten moet.
 Doe Hij naar Zijn welbehagen!
 Wij zullen er niet naar vragen.
 Zoo als Hij het maakt is het goed.

20 Mei 1854.

IN DE DILIGENCE.

In den ouden bolderwagen,
 Die van Alkmaar op Haarlem rijdt,

In den wagen van Van der Hagen,
Gebruik ik voortrefflijk mijn tijd.

Ik denk van Heiloo tot Limmen —
Ja somtijds denk ik er om
Tot waar ik het haantje zie glimmen,
Op den toren van Castricom —

Ik denk aan die dagen en weken,
In de jaren van jonkheid en min
Die ik met u in deze streken
Heb gesleten, mijn lieve vriendin!

Ik denk aan die wandelingen,
Waarop wij, hand aan hand,
Door het bosch en het korenveld gingen,
Onder praat naar ons beste verstand.

Wij zaten ter neer op een dijkje 1),
Van viooltjes en klokjes omtuild,
En genoten het vreedzame kijkje
Naar het duin, waar zich Egmond verschuilt.

't Groote licht was gedaald, of op 't tipje.
Ons oog zag het na met ontzag ...
Nog een strookjen, een streepjen, een stipje ...
En voorbij was de heerlijke dag.

Maar het avondrood blonk en vervulde
Heel de lucht met een vlamigen gloed,
Die de toppen der duinen verguldde,
En 't schroomvallige maantje kreeg moed.

't Werd zoo stil langs den beemd en den akker,
Alles sliep of sliep in op dat pas.
Slechts de piepende krekel bleef wakker,
En 't haasje kwam spelen in 't gras.

„Kom, mijn vriend! laat ons keeren”; zoo klonk er
Dan een stem; „het wordt laat, als gij ziet;
Moeder wacht ons op 't Huis, vóór den donker;
Maar vergeet onze bloemekens niet.”

En de ruiker, geplukt tusschen aren,
Tusschen struiken en gras van het veld,
Werd, doorvlochten van bloeiende varen,
Met een kus in uw handen gesteld.

1) Aarden al ter afscheiding van akkers.

Welk een tijd, welk een tijd, mijne Aleide,
 Zijn die zachte genoegens geleên!
 Om het even; voor u, voor ons beide,
 Is de liefde nog jong als voorheen . . .

Maar mijn voerman steekt den horen,
 En ik zie, uit mijn mijmring gewekt,
 Den Castricumschen toren,
 Van Engelsche kogels doorspekt 1);

En Castricumsche boomen
 Glad geschoren, gekapt, en gewit,
 En tintjes zoo net en volkomen,
 Stok- op stokroos geschaard in 't gelid.

't Bonte vee graast in schaduw der heuvelen,
 Donker groen van den voet tot de kruin.
 Teeuwes Tijssen staat vreedzaam te keuvelen,
 Over 't hek van den dam, met Jan Duin.

Jan Duin heeft twee pikzwarte kalven —
 „Ien wit voetje heeft de ien, de aäre niet”—
 En hij wedt om een zak met zesthalven,
 „Dat je nieuwerds der wederga ziet.”

Dit is Guurtje, Teuns dochter, vrij krachtig,
 Kort gejakt, lang gerokt, gansch niet bleek:
 Die des Zondags een kap draagt heel prachtig,
 Maar een mop, als gij ziet, in de week.

Lange lanen van elzen en berken,
 Ik bemin en bewonder u wel,
 Maar gij schijnt wat slaapwekkend te werken
 Op het dichterlijk droomend gestel!

Ik voel mijn oogen bezwaren,
 Het is of ik ze sluit;
 Maar nog zie ik grasgroene blaren,
 En weder, en immer rechtuit!

Een opwekkijke stoot in den horen!
 Dit is Beverwijk, naar ik merk.
 Ik ken dien heelen toren
 Bij die halve, en toch dubbele kerk 2).

1) Tot een aandenken van 't jaar 1799.

2) De kerk te Beverwijk placht veel grooter te zijn. Wat er van het vroegere gebouw overig is, is onder twee daken gebracht.

Beverwijk! nooit vergeet ik de dagen,
 Toen langs heel deze straat, voor 't gemak,
 Die moorddadige keisteenen lagen,
 Daar men assen en ribben op brak 1).

Ach, toen deedt gij door paarden en menschen,
 Uit elkander geschokt en ontwricht,
 U van d' ochtend tot d' avond verwenschen;
 Maar uw ooren 'en beurs hieldt gij dicht.

Beverwijk! welk een toekomst, wat tijden,
 Als de hoofdstad des Rijks, met haar schaar,
 Straks uw Holland-op-'t-Smalst zal doorsnijden
 Of 't een blaadje couponpapier waar!

Als uw meer in zee zal stroomen,
 En aan 't sneeuw witte strand, uit 't niet,
 Dat IJmuiden 2) te voorschijn zal komen,
 Daar de Helder reeds donker om ziet!

Lieflijk Velzen! van u moet ik zingen,
 Met uw kerkje, verscholen in 't groen;
 Uiterst punt van de wandelingen,
 Die de Haarlemsche schoolknaap mocht doen.

Maar hij kwam niet tot u over Schoten,
 Hij kwam niet tot u door Zandpoort —
 Waar werd ooit langs een straatweg genoten,
 Wat het hart van een schoolknaap bekoort?

Langs de Overveensche tuinen,
 Door 't Bloemendaalsche bosch,
 Liep zijn pad over hobb'lige duinen,
 Begroeid met veerkrachtige mos.

En de hoogste top werd bestegen.
 Welgemoed zat hij neder, en keek
 Op de bosschen, de beemden, de wegen
 Van de schoone, welvarende streek.

Hier de Zomerzorgsche schommel;
 Daar het IJ in zijn glansrijkste pracht;
 En daar achter, in neevlig gedommel,
 Amsterdam .. Kon hij 't zien? .. Ja, hij zag 't.

1) Wegens een geschil tusschen het Rijk en het Stedeken over Straat of Straatweg

2) Men denke aan de profetische mijmering van Prof. Vissering Ao 1843. Zij werd destijds door den *Gids* medegedeeld, later in het bundeltje zijner *Herinneringen* opgenomen (Amst. 1868).

Maar meer dan 't welvarende Heden,
 Voor zijn oog door geen nevel bewolkt,
 Trok de bouwval hem aan van 't Verleden,
 Door zijn stoute verbeelding bevolkt.

't Oud kasteel, dat, in roemrijke dagen
 Met zoo menigen toren gekroond,
 Brederode! uw banier had gedragen
 En uw schildleeuw den volke vertoond.

Derwaarts heen! Dit 's de weg. Dees moerassen,
 Waar de kikvorsch uw geestdrift bespot,
 Rijk met lischbloem en kalmoes bewassen,
 Waren eenmaal de grachten van 't slot!

Dit 's de poort; dit 's de trap, heel versleten;
 't Spreekt van zelf, 't middeleeuwsche geslacht
 Was met ijzer geschoeid, als wij weten,
 En zoo'n ridder een vreeslijke vracht.

Op naar boven! o Zalig verrukken,
 Als ten laatsten een bevende hand
 Er de goudgele muurbloem mocht plukken,
 Op de kruin van den schuddenden wand!

Soms heeft, in later dagen,
 Het zachtken's dravend ros
 Den leeraar van Heemsteê gedragen
 Langs den duinkant en 't Velzensche bosch;

Maar nooit zag hij op tot die muren,
 Die de moker nog spaart tot zijn vreugd,
 Of zijn hart dacht terug aan die uren
 En 't genot van zijn dweepende jeugd.

En óók in den bolderwagen,
 Die van Alkmaar op Haarlem rijdt,
 Den wagen van Van der Hagen,
 Gedenkt hij dien vreugdrijken tijd.

Als een rook, als een schim vlucht ons leven,
 Men gevoelt zich nog jong, en is oud;
 En men vindt zijn vier kruisen geschreven,
 Eer men 't weet of zijn oogen vertrouwt.

Haast is van 't geen wij waren
 Ook niet meer dan de bouwval te zien,
 En de dood, die ons zóó lang wou sparen,
 Hoe zeer kort spaart hij dezen misschien!

„Gij zijt stof, en tot stof zult gij keeren!
 't Graf is klaar, en de moederschoot wacht;
 Zalig hij, die den vrede des Heeren
 Heeft tot licht bij den dalenden nacht!”

Dit 's de les, die 'k verneem bij het naderen
 Van het kerkhof, aan 't einde der baan 1),
 Die mij wilgen met weenende bladeren
 En de bleeke cypres doet verstaan.

Ach! hier rust, onder 't rustige lommer,
 Een bevolking in d' aard', die een stad
 Heeft vervuld met haar arbeid en kommer,
 Toen zij markten en straten betrad.

Groot en klein, arm en rijk, boozen, braven,
 Vriend en vijand, de heer en zijn knecht
 Hebben eerst hier elkander begraven,
 Daarna zelf zich ter ruste gelegd.

't Zuidewindje ruischt stil langs de zoden,
 Met verwelklijke bloempjes bedekt:
 Sluimert zacht, sluimert vreedzaam gij dooden!
 Tot de stem van den Heiland u wekt.

Sluimer zacht, sluimer zacht aan de zijde
 Van het kind, met veel tranen beschreid,
 Trouwe ziel, die uw zorgen mij wijdde,
 Die mijn zorglooze jeugd hebt geleid!

Lieve Moeder! mijn oog zoekt de stede,
 Waar uw Gade u gelegd heeft, en wij —
 Maar ons driespan draaft door, voert mij mede,
 En... reeds zijn wij het kerkhof voorbij.

Dus is 't leven. De Tijd voert den wagen;
 Onder vreugd, onder smart gaat het voort!
 't Is voorbij wat wij zien, eer wij 't zagen,
 Tot wij duizlende staan voor de poort.

Dit is Haarlem; zijn kerk en zijn toren,
 Dit dat plein, dit die gracht, dit die straat,
 Waar men hijlikt en kindert als voren,
 Als dit rood zijden lapje 2) verraadt.

1) De Haarlemsche Begraafplaats, onder Schoten, draagt op de zuilen van haar hek de schriftuurplaatsen: „Gij zijt stof, en tot stof zult gij wederkeeren”, en „zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven”

2) De zoogenaamde *klopper* op de deur, naar oud gebruik, ter aanduiding van een kraamvrouw.

NAGEDACHTENIS.

Gij waart zoo goed. Dat konden allen lezen
 In 't zacht blauw oog en vriendlijk aangezicht;
 Een heldre straal van lieflijk licht
 Speelde u om 't blonde hoofd en onvergeetlijk wezen.

Uw Moeders vreugd; haar troost bij weduwsarte;
 Haar lief, voorbeeldig kind;
 Als de appel van haar oog bemind,
 En thans beweend, met een verbrijzeld harte.

Mij kreeg gij lief. Uw hart zoo onbevangen,
 Uw ziel zoo rein en schoon
 Ging open op den zachten toon
 Van 's jonglings luite en weemoedvolle zangen.

Gij schonkt me uw hand; wij werden saam verbonden;
 Gezegend uur voor mij!
 Gods goedheid had mij aan mijn zij
 Een engel ter bescherming toegezonden.

Hoe teeder was uw liefde, hoe zorgvuldig!
 Hoe rijk en vindingrijk!
 In lief en leed zich zelf gelijk;
 Aanspraakloos, rein, zachtmoedig en geduldig;

Zoo trouw als goud, in woorden en in wegen.
 Gij hebt mij nooit geleid.
 Door waarheid en oprechtheid
 Werdt gij behoed, en waart gij mij ten zegen.

Wij poogden saam, bij 't licht van Gods genade,
 Den goeden weg te gaan.
 Hoe onbelemmerd tradt gij aan!
 Ik wees den weg; maar gij gingt voor, mijn gade!

Gij waart zoo vroom; uw godsvrucht had geen vouwen,
 De vroomheid van een kind,
 Dat zijnen God en Heiland mint,
 En zegt: „Hij is getrouw, dies zal ik ook vertrouwen.”

Ootmoedig kind! Wat andren aan u prezen
 Werd niets door u geacht.
 Alleen de spreuk van uw geslacht:
 „MIJN HEIL IS CHRISTUS” was uw roem en mocht het wezen.

Gij schonkt mij kroost. Ge omringdet mij met zonen
 En dochtren. Blij gedruisch

- Vervulde mijn gelukkig huis.
 Gij gaaft ze uw melk, en uwe rozekoonen.
- o Welk een lust, in 't midden van de velen,
 't Lief moedertje te zien;
 Een op haar zachten schoot, een aan haar kniën,
 Een spelende op den grond en keuv'lende onder 't spelen!
- o Welk een rust, u bij de wieg te weten
 Van 't krank en lijdend wicht,
 Met zorg in 't hart, maar kalmte op 't aangezicht,
 Niet wijkend van uw post, en 't bidden nooit vergeten!
- o Welk een troost, waar geen gebed mocht baten,
 Maar 't offer moest gebracht,
 Van 't vast geloof de groote kracht
 Te lezen in uw hart, zoo stil en godgelaten!
- o Welk een troost, door u getroost te worden,
 En in uw arm altijd
 Tot elke taak, tot iedren strijd
 De kracht te vinden om de lendenen te gorden!
- o Welk gemis, dien troost, dien steun te missen,
 En op de levensbaan
 Verminkt en eenzaam voort te gaan,
 Het hoofd vol zorg, het hart vol droefenis!
- Gij waart nog jong. Geen achtendertig jaren!
 Nog kleurde 't lieflijkst rood
 Uw zachte wang... Geduchte dood!
 Wat wist uw adem snel mijn schoonste roos te ontblaren.
- 't Was Meimaand; alles groen in bosch en weide,
 En ook in onzen hof;
 De bloemen rezen uit het stof;
 Ook op dat kerkhof, dat uw stof verbeidde.
- Daar bracht ik u. Sering en gouden regen
 Wuifde u het welkom toe.
 Hoe treurig was mijn hart te moê.
 Toch sterkte God en hield mijn tranen tegen.
- Sering en gouden regen liet zijn bloemen
 Neervallen op uw graf;
 Elk bloempje viel vervolgens af,
 En 't laatste blaadje na de laatste bloemen.
- De winter kwam de treurigheid volmaken.
 o Akker van den dood,
 Wat werdt gij doodsch, dus naakt en bloot!
 Toen viel de sneeuw en dekte u met haar laken.

Maar nu . . . Kan 't zijn ? Is 't reeds een jaar geleden ,
 Dat ik dien weg betrad ,
 Beroofd van 't liefste dat ik had ?
 Nu bloeit gij weer , gelijk een bloeiend Eden.

En ook mijn hof herbloeit , als in die dagen
 Van angst en droefheid , toen
 Mij zoo gedurig 't eerste groen ,
 In eenzaamheid , mijn nood aan God zag klagen.

Kleine Agnes plukte een lelietje en bekeek het
 „Zie ,” sprak mijn hartedief ,
 „Dit bloempje vond Mama zoo lief” —
 En ik : „Dat 's waarheid , kind ! en zij geleek het.”

Welnu ! Gelijk dit bloempje en alle bloemen
 Verborgen lag in 't stof ,
 En nu weer opgaat in mijn hof ,
 Opdat we o God ! uw liefde en almacht roemen ;

Zoo zal ook eens , gekoesterd door de stralen
 Van meer dan zonnelicht ,
 Herleven voor mijn aangezicht
 Mijn liefste bloem , mijn Lelietje - van - dalen.

Beminlijkste en godvruchtigste der vrouwen !
 Die balsem zalft mijn pijn ;
 Ik zal daaraan gedachtig zijn ,
 Aleidelief ! en voorts op God vertrouwen.

Och , mocht mijn kroost in uwen voetstap treden ,
 En , ondanks uw gemis ,
 Mijn dochtertjes uw beeltenis
 Uitdrukken in een kring van stille lieflijkheden !

Mijn zoons niet van uw les en voorbeeld wijken ,
 Zoo diep in 't hart geprent ,
 En 't wicht , dat nooit u heeft gekend ,
 Door aangeboren aard en inborst u gelijken !

En ik , die uw gedachtnis blijf vereeren ,
 o Mocht ik ook nog nu ,
 Verkeerende in den geest met u ,
 Gelijk voorheen , bestendig van u leeren.

WANNEER DE KINDEREN GROOT ZIJN.

„Wanneer de kindren groot zijn,
 mijn lief, mijn levenslust!
 Dan komt er, na een tijd van zorg,
 ook weer een tijd van rust.
 Mijn haar zal wel wat grijs zijn,
 Uw voorhoofd niet zoo glad;
 Maar als het hart nog jong is,
 hoe weinig hindert dat!

„Vier dochtren en drie zonen!
 Het wil wat zeggen, wijf!
 De jongste nog geen twee jaar oud,
 en de oudste driemaal vijf.
 Dan is om dezen, dan om dien
 het moederhart in nood;
 Veel werk bij dag, veel zorg bij nacht —
 maar eenmaal zijn zij groot!

„Niets zijt gij voor uw vrienden,
 maar alles voor 't gezin.
 De huiszorg, ieder weet het wel,
 neemt al uw uren in.
 't Penseel ligt lang vergeten,
 geen boeken leest gij meer....
 Maar als de kindren groot zijn,
 dan komt dat alles weer.

„Ons huwlijksreisje, liefste
 was kort en gauw gestuit;
 Wij reisden naar de pastorie
 van Heemsteê daarmee uit!
 Nog nooit zijn wij tezamen
 eens ver van huis gegaan;
 Maar als de kindren groot zijn,
 dan vangt *ons* reizen aan.

„Ik kon maar half genieten,
 als 'k in den vreemde toog;
 Mijn hart was thuis, het was bij u,
 en mijn gedachte vloog!
 Met haast verslond ik elk genot
 en keerde in 's hemels naam!
 Maar als de kindren groot zijn,
 genieten wij *tezaam*.

„Dan wijze ik u de plekjes,
 die ik bekoorlijkst vond

Aan Rijn en Moezel, Clyde en Teems
 leide ik u dankbaar rond;
 Winandermeer en Edinburg
 zijn wat ik heerlijkst zag;
 Daarheen zal ik u voeren,
 vóór onzen ouden dag!

„Wanneer de kindren groot zijn —
 Neen! zie niet dus mij aan!
 Begin met dezen glimlach niet,
 hij eindigt in een traan —
 Wanneer de kindren groot zijn,
 en dat gaat immers gauw?
 Dan komt er weer een gulden tijd,
 mijn allerliefste vrouw!”—

De kindren werden grooter
 en grooter, naar de rij.
 Maar eer er een volwassen was,
 kwam daar al weer een bij.
 „Wees welkom, vierde zoontje!
 gij komt nog juist bij tijds;
 Ook gij zult eenmaal groot zijn,
 Gods grooten naam ten prijs!

„Wees niet bezorgd; uw moeder
 neemt u met blijdschap aan;
 Zij heeft er zooveel groot gebracht,
 het zal ook ditmaal gaan...
 Ai mij! daar breekt op eenmaal
 dat dierbaar leven af!...
 De kindren *worden* grooter —
 maar op hun moeders graf.

1858.

AANTEKENING.

Winander-meer. Gewoonlijk Windermere genaamd, een der
 schoonste en zeker het lieflijkste der meren van het zooge-
 naamde *Lake-district*, in het noordwesten van Engeland.

DE BLOEMVERKOOPSTER.

(Heidelberg.)

Aan 't spoorstation te Heidelberg,
 Daar staat een kind — van dertig jaar,
 Als mensch gekleed, gekapt in 't haar,
 Daar ik een traan voor verg.

Traan in uw oog, zoo kwijnend schoon,
 Jong vrouwtjen, op den huwelijksstocht!
 Wier gâ den ruiker voor u kocht,
 Door haar u aangeboôn.

Traan op uw wang, zoo vol en zacht,
 Bevalligheid van zestien jaar!
 In 't oog van uw bewonderaar
 Een engel, als gij lacht.

Traan, midden in uw rijke vreugd,
 Gij, moeder van dit beeldschoon kind!
 Die in haar schoon uw schoon hervindt,
 En in haar jeugd uw jeugd.

Dit hart is ook een vrouwlijk hart,
 Gevormd voor wat het uwe streelt;
 Maar wat haar 't arme leven teelt
 Is spot, verneeding, smart.

Al wat zoo zeer het schoon verhoogt,
 Wanneer men 't in uw oogen leest,
 Belachlijk waar 't in haar geweest,
 En nimmermeer gedoogd.

Geen liefdedroom, geen echtgenot,
 Geen moedervreugd zijn haar bekend;
 't Zijn bloemen, bloemen, wat zij vent,
 Maar doornen zijn haar lot.

Vrouw naar de ziel, slechts kind in schijn;
 Als kind begroet, geplaagd, gesard,
 Door kindren zonder hoofd of hart,
 Wier moeder zij kon zijn.

Beschimpt door knapen, laag van zin,
 Onrein van oogen, ruw van toon,
 Die, zoo zij rijzig ware en schoon,
 Haar streelden om de kin.

En, alle dagen die God schenkt,
 Door 't reizend volk, van uur tot uur,
 Als wondre speling der natuur,
 Bekeken en — gekrenkt.

Ach vrouwen! moeders! denkt er aan:
 Zij is een zuster, de arme dwerg!
 En stoomt niet voort langs Heidelberg,
 Of wijdt haar lot een traan.

HOLLAND.

Zoet Holland, lieflijk Holland,
 mijn Holland, weet gij wat?
 Ik heb u heel mijn leven
 steeds even lief gehad.
 Uw bosschen en uw duinen,
 Uw weiden en uw tuinen,
 Zoo menig aardig dorpje,
 zoo menig nette stad.

In Haarlem stond mijn wiege,
 mijn eerste huis en school.
 Het is een stad van bloemen,
 van rozen en viool;
 Stad van vergeet - mij - nieten
 Aan vaarten en aan vlieten,
 Waartusschen ik nog dikwijls
 in mijn verbeelding dool.

Naar Leiden trekt het harte
 der oefengrage jeugd;
 Een stad is 't van geleerdheid
 en rijke jonglingsvreugd;
 'k Weet niet wie 't meest mij dienden,
 Mijn meesters of mijn vrienden,
 Wel, dat mij beider leering
 en beider liefde heugt.

Bij Alkmaar ligt een dorpje,
 dat oog en hart verrukt;
 Daar heb ik de eerste bloemen
 der reinste min geplukt;
 Heiloo, de zachtste banden
 Sloegt gij om onze handen;
 Gezegend ieder plekje,
 door onzen voet gedrukt!

Te Heemsteê, waar het meerschuum
 haast week voor golvend graan,
 Daar ving mijn huislijk leven,
 mijn werkzaam leven aan.
 O God! de zegeningen
 Vermeerdren en verdringen,
 Verdringen zich, al vergt gij
 ook nu en dan een traan!

Zoet Holland, lieflijk Holland,
 nu leef ik in het Sticht,
 Door leiding van Gods goedheid
 en nooit betreurden plicht;
 'k Zie daar den grafkuil gapen,
 Waarin ik zacht zal slapen,
 Als, op den Stichtschen akker
 mijn dagwerk is verricht.

Maar nooit zal ik vergeten,
 zoolang ik ademhaal,
 Uw duinkant, dierbaar Holland,
 waar ik nog daaglijks dwaal,
 Uw beken en uw stroomen
 Uw schaduwrijke boomen,
 Uw steden en uw dorpen,
 mij dierbaar altemaal!

1872.

Om de twee maanden verschijnt eene aflevering van ongeveer 3 vel druks à f 0,45.

Achtereenvolgens verschijnen *Hooft*, *Huijghens*, *Vondel*, *Bilderdijk*, *Da Costa en Beets*.

Men verbindt zich voor één Bundel.